

Załącznik do Uchwały Nr XVI/113/20

Rady Gminy w Brudzeniu Dużym

z dnia 21 lutego 2020

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019- 2029

Opracowanie: Mirosław Warowicki, Iwona Wierzbicka

sierpień 2019

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
I CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA	4
1.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY	8
1.1.1 PRZESTRZEŃ.....	8
1.1.2 ŚRODOWISKO	12
1.1.3 MIESZKAŃCY – WYMIAR SPOŁECZNY	22
1.1.4 WYMIAR GOSPODARCZY	42
1.1.5 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	50
1.2. POWIĄZANIE GPR Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI GMINY	57
II CZĘŚĆ ANALITYCZNO-DIAGNOSTYCZNA	66
2.1 METODOLOGIA.....	66
2.1.1 WSKAŹNIKI ZJAWISK NEGATYWNYCH	66
2.1.2 ANALIZA WSKAŹNIKÓW ZJAWISK NEGATYWNYCH	69
2.1.3 PODSUMOWANIE ZESTAWIEŃ WSKAŹNIKÓW ZJAWISK NEGATYWNYCH	77
2.1.4 PODSUMOWANIE WYNIKÓW ANKIETY I WARSZTATU DIAGNOSTYCZNEGO	78
2.1.5 WYZNACZENIE OBSZARU ZDEGRADOWANEGO	81
2.1.6 WYZNACZENIE OBSZARU REWITALIZACJI	82
2.1.8 POTENCJAŁY, ZASOBY PODBSZARÓW REWITALIZACJI	89
2.2 OBSZAR REWITALIZACJI A DOKUMENTY PLANISTYCZNE.....	111
2.2.1 POWIĄZANIE GPR Z PLANOWANIEM RZESTRZENNYM	111
III CZĘŚĆ PROGRAMOWA.....	114
3.1 KONCEPCJA ROZWOJU ZASOBÓW W REWITALIZACJI	114
3.2 CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	121
3.3 CELE STRATEGICZNE	123
3.4 PROJEKTY – GŁÓWNE, ZESTAWIENIE	126
3.5 PROJEKTY – UZUPEŁNIAJĄCE, ZESTAWIENIE	140
3.6 PROJEKTY - ROZWÓJ ZASOBÓW - ODDZIAŁYWANIE	145
3.7 MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI.....	145
3.7.1 KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA.....	146
3.7.2 KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA	146
3.7.3 KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTITUCJONALNA	147
3.7.4 KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA	148
3.7.5 KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA	149
3.8 RAMY FINANSOWE PROJEKTÓW	150
IV CZĘŚĆ WDROŻENIOWA	156
4.1 SYSTEM ZARZĄDZANIA, MONITOROWANIA I EWALUACJI GPR	156
4.1.1 OPIS STRUKTURY ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ GPR	156
4.1.2 KOMITET REWITALIZACJI	164
4.2 MONITORING I EWALUACJA WDRAŻANIA GPR	165
4.2.1 KOŃCOWA EWALUACJA PROJEKTÓW Z LISTY GPR	169
4.2.2 AKTUALIZACJA GPR.....	174
Bibliografia.....	175
Informacja o wykonawcach GPR dla GMINY BRUDZEŃ DUŻY	180
Załączniki	181

WSTĘP

Gminny Program Rewitalizacji dla gminy Brudzeń Duży powstał przy udziale mieszkańców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedstawicieli przedsiębiorców i innych interesariuszy rewitalizacji. Program stanowi rezultat prac i analiz służących wytyczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminie Brudzeń Duży oraz tworzy ramy prowadzenia działań rewitalizacyjnych w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby, wyznacza kierunki i opisuje przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Analiza dostępnych danych, opracowań, w tym dokumentów strategicznych została przygotowana pod kątem wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Podstawą do analizy były dane faktograficzne (statystyczne) przygotowane przez odpowiednie komórki Urzędu Gminy oraz przez m.in. Ośrodek Pomocy Społecznej, policję, szkoły. W celu poszerzenia perspektywy, poza dane uzyskane z Urzędu Gminy, Głównego Urzędu Statystycznego, przeprowadzono badania ankietowe oraz zorganizowano diagnostyczne spotkania warsztatowe i spotkania o charakterze wywiadów grupowych i indywidualnych z przedstawicielami interesariuszy. W trakcie opracowywania programu przeprowadzono konsultacje społeczne projektów uchwał, zgodnie z art. 6 ust. 1 i ust. 2 oraz art. 11 ust. 3 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1777 z późn. zm.)

Kryteria wyboru obszarów oraz wyniki diagnozy przedstawiono w trakcie konsultacji społecznych. Przygotowaną diagnozę służącą wytyczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji poszerzono o opis potencjałów i potrzeb dla wybranych podobszarów rewitalizacji.

I CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA

Na opracowanie GPR składa się kilka etapów od przygotowania diagnozy, wyznaczenia obszarów, przygotowania listy przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych do przygotowania części programowej i wdrożeniowej. W trakcie prac na każdym z etapów zostali włączeni przedstawiciele interesariuszy, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, grup nieformalnych oraz przedstawiciele jednostek samorządu. Udział interesariuszy był kluczowy w przygotowaniu propozycji wytyczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz w późniejszym przygotowaniu listy przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Dokument składa się z czterech zasadniczych części: wprowadzającej - zawierającej charakterystykę gminy w zakresie kluczowych sfer, analityczno - diagnostycznej, programowej oraz wdrożeniowej.

Część wprowadzająca zawiera ogólne informacje dotyczące metodologii opracowania dokumentu, a także jego uwarunkowania zewnętrzne, tj. strategicznom - programowe, wskazujące na powiązanie rewitalizacji z całościową wizją i strategią rozwoju gminy.

Część diagnostyczno-analityczna obejmuje metodologię delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz określenie ich zasięgu przestrzennego poprzez wskazanie przebiegu granic na terenie gminy. Ponadto zawiera diagnozę wyznaczonego obszaru rewitalizacji na podstawie analiz porównawczych jednostek administracyjnych gminy w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej w celu przedstawienia skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych.

Część programowa przedstawia najważniejsze założenia procesu rewitalizacji na wyznaczonym obszarze gminy Brudzeń Duży, tj. wizję wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszaru rewitalizacji, cele rewitalizacji wraz z kierunkami działań mającymi na celu eliminację lub ograniczenie zidentyfikowanych negatywnych zjawisk i wykorzystanie lokalnych potencjałów. W części programowej zostały przedstawione projekty główne oraz projekty towarzyszące o charakterze uzupełniającym.

Część wdrożeniowa składa się z systemu realizacji (wdrażania) dokumentu, a także systemu monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu w odpowiedzi na zmiany w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym. Istotną rolę w procesie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji odgrywać będzie Komitet Rewitalizacji.

REWITALIZACJA

---

stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego

STAN KRYZYSOWY

---

stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturowym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

OBSZAR ZDEGRADOWANY

---

jest to obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu **koncentracji negatywnych zjawisk społecznych**, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, ponadto, gdy na wskazanym obszarze występuje, co najmniej jedno z następujących negatywnych zjawisk:

- ✓ **gospodarczych** – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub
- ✓ **środowiskowych** – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- ✓ **przestrzenno-funkcjonalnych** – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- ✓ **technicznych** – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz нефunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

(Ustawa z dn. 9 października 2015 o Rewitalizacji, art. 9).

OBSZAR REWITALIZACJI

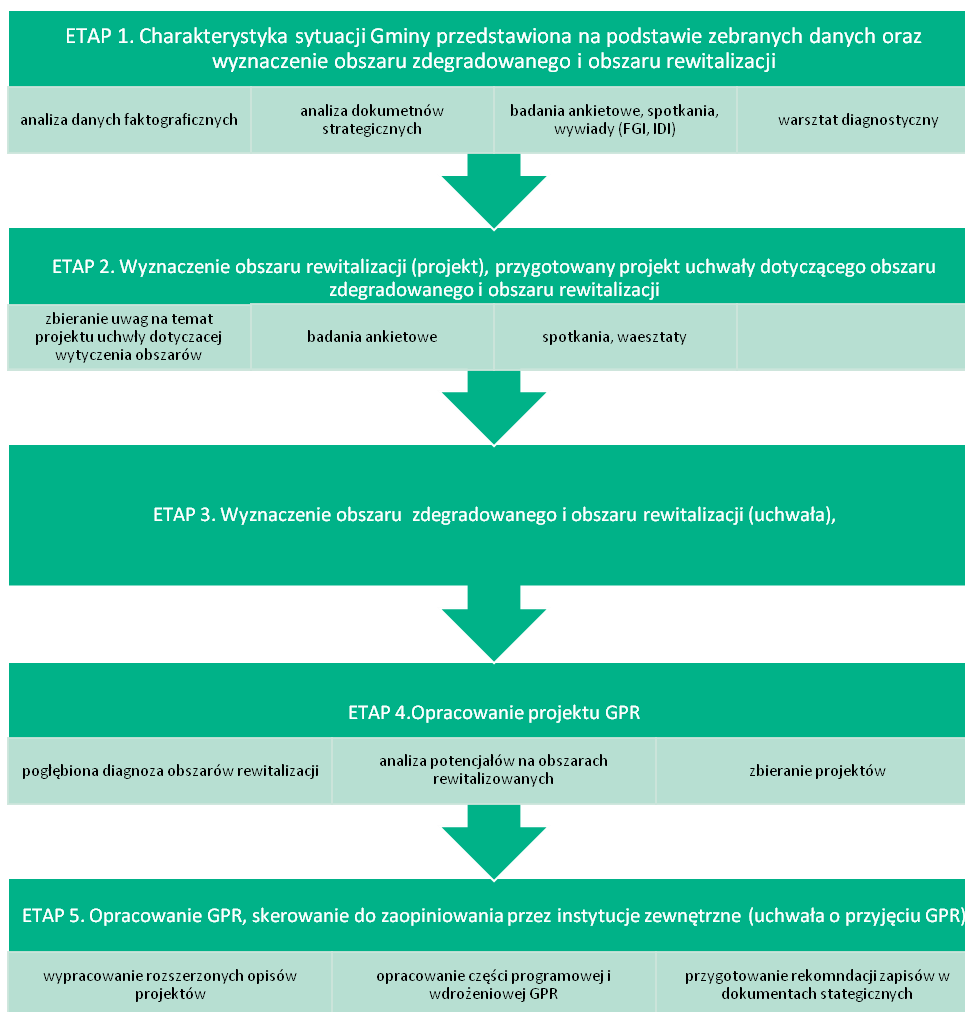
To obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (w tym zjawisk społecznych oraz gospodarczych lub środowiskowych lub przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako obszar rewitalizacji.

(Ustawa z dn. 9 października 2015 o Rewitalizacji, art. 10).

Udana rewitalizacja jest możliwa tylko w wyniku skoncentrowanych terytorialnie działań, podjętych przez różne instytucje, organizacje i mieszkańców wokół wspólnego celu – poprawy warunków mieszkania, pracy oraz warunków sprzyjających integracji i aktywizacji kulturalnej, społecznej, gospodarczej i zawodowej. Do podstawowych celów rewitalizacji, a tym samym opracowywania gminnego programu rewitalizacji (GPR), należy przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom występującym w kilku sferach na danym obszarze.

Najważniejszym czynnikiem sprawczym w procesie rewitalizacji są ludzie, mieszkańcy danej społeczności, przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. Od ich inicjatywy i współuczestnictwa zależy zakres działań i stopień powiązań między sferą problemów społecznych a pozostałymi, czyli na przykład z funkcjonalnością rozwiązań urbanistycznych, technicznych, ochroną środowiska oraz ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego, wzmocnieniem lokalnej tożsamości. Ważne w związku z tym są również działania związane z rewitalizacją przestrzeni i miejsc publicznych.

Poniżej zamieszczono graf przedstawiający proces opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji w gminie Brudzeń Duży z uwzględnieniem konsultacji społecznych, dotyczących projektu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz konsultacji społecznych projektu GPR. Konsultacje społeczne odegrały istotną rolę w publicznej dyskusji obu projektów uchwał.

Graf 1. Skrótowy schemat procesu opracowania GPR

Źródło: opracowanie własne

1.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY

Na potrzeby sporządzanego Gminnego Programu Rewitalizacji przygotowano krótką charakterystykę gminy w oparciu głównie o Strategię Rozwoju Gminy, Raport o stanie gminy na koniec 2018, dostępne materiały w internecie oraz uzyskane informacje w Urzędzie Gminy.

1.1.1 PRZESTRZEŃ

1. Ogólna charakterystyka Gminy Brudzeń Duży

Gmina Brudzeń Duży jest gminą wiejską, położoną w zachodniej części powiatu płockiego, w województwie mazowieckim. Gmina jest położona na terenie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego nad Wisłą, a także wzdłuż meandrującej rzeki Skrwy Prawej. Niniejsza jednostka samorządu terytorialnego zajmuje powierzchnię 159,84 km² (co stanowi około 8,89% powiatu płockiego oraz 0,45% powierzchni województwa mazowieckiego) i jest największą gminą w powiecie płockim. Szczególną rolę na tym terenie odgrywają grunty rolne i stanowią one największy udział tj. 73,69% całego obszaru gminy, następnie lasy – 14,99%. Centralnym ośrodkiem gminy jest miejscowość Brudzeń Duży. Lokalizację gminy na tle powiatu płockiego i województwa mazowieckiego pokazano na rysunku 1. Rysunek 1. Gmina Brudzeń Duży na tle województwa mazowieckiego i powiatu płockiego Źródło: www.zpp.pl.

Gmina Brudzeń Duży sąsiaduje:

- od strony południowo-zachodniej z gminą Dobrzyń nad Wisłą, (a za nią z gminą Włocławek),
- od strony północno-zachodniej z gminą Tłuchowo, powiat lipnowski
- od strony północnej z gminą Mochowo, powiat sierpecki
- od strony północno – wschodniej z gminą Gozdowo, powiat sierpecki
- od strony wschodniej z gminą Stara Biała, powiat płocki
- od strony południowej z rzeką Wisłą (a za nią z gminą Nowy Duninów),

Gmina zlokalizowana jest na skrzyżowaniu ważnych dróg, dzięki którym możliwy jest dojazd do takich miast jak Płock, Warszawa, Włocławek, Toruń i Bydgoszcz.

Rys.1. Gmina Brudzeń Duży na tle powiatu plockiego i województwa mazowieckiego

Opracowanie własne. Źródło: www.zpp.pl

Gmina Brudzeń Duży składa się z 43 miejscowości i podzielona jest na 33 sołectwa: Brudzeń Duży, Brudzeń Mały, Bądkowo Kościelne, Bądkowo-Rumunki, Bądkowo-Rochny, Cegielnia, Główina, Gorzechowo, Nowe Karwosieki, Karwosieki-Cholewice, Karwosieki-Noskowice, Krzyżanowo, Kłobukowo-Patrze, Lasotki, Murzynowo, Myśluborzyce, Parzeń, Rembielin, Sikórz, Suchodół, Strupczewo Duże, Sobowo, Siecień-Rumunki, Siecień, Turza Mała, Turza Wielka, Uniejewo, Więclawice, Winnica, Żerniki, Rokicie, Rokicie I i Robertowo.

Rys. 2. Podział administracyjny gminy Brudzeń Duży

Źródło: Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym

Dużym atutem Gminy jest bliskie położenie Płocka, stanowiącego siedzibę powiatu plockiego – oddalonego o ok. 20 km oraz stosunkowo niedużą odległość od Warszawy (ok. 132 km), siedziby władz województwa mazowieckiego. Bliskie sąsiedztwo Płocka i związane z tym migracje

korzystnie wpływają na zwiększenie liczby mieszkańców gminy oraz rozwój lokalnych i regionalnych firm produkcyjnych, handlowych i usługowych.

Rys.3. Gmina Brudzeń Duży na tle powiatu płockiego

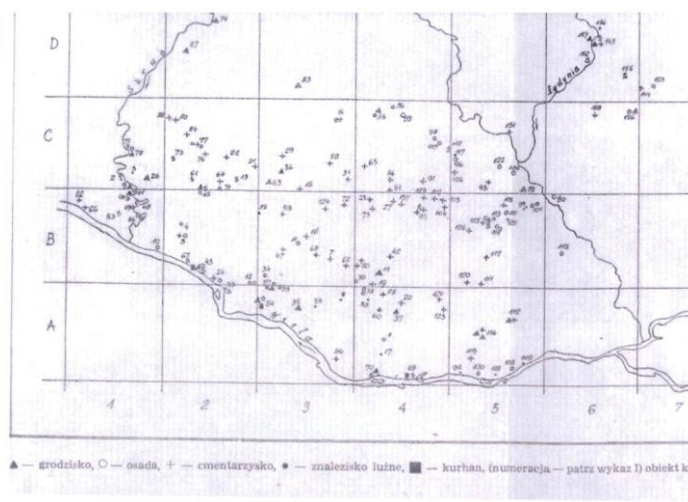

Źródło: opracowanie własne

Charakterystyka sieci osadniczej. Historia

Gmina Brudzeń jako jednostka administracyjna istniała już w XIX w. Przez wiele lat należała do powiatu lipnowskiego. Pierwsze wzmianki dotyczące osadnictwa na terenach obecnej gminy Brudzeń Duży sięgają VIII w. i dotyczą grodziska w Brudzeniu Dużym. Z okresu X w. pochodzą zapisy dotyczące osady w okolicach Robertowa i Żernik. Ślady pierwszego osadnictwa na tych terenach koncentrują się wzdłuż brzegów rzeki Skrwy Prawej oraz Wisły, co ma swoje odzwierciedlenie we współczesnej strukturze przestrzennej gminy. Sołectwa rozmieszczone są dość równomiernie na terenie całej gminy, ich koncentracja ma miejsce w jej części północno-zachodniej i centralnej, wzdłuż Skrwy Prawej.

Rys.4 Sieć osadnicza na Mazowszu północnym w VIII w. do X w.

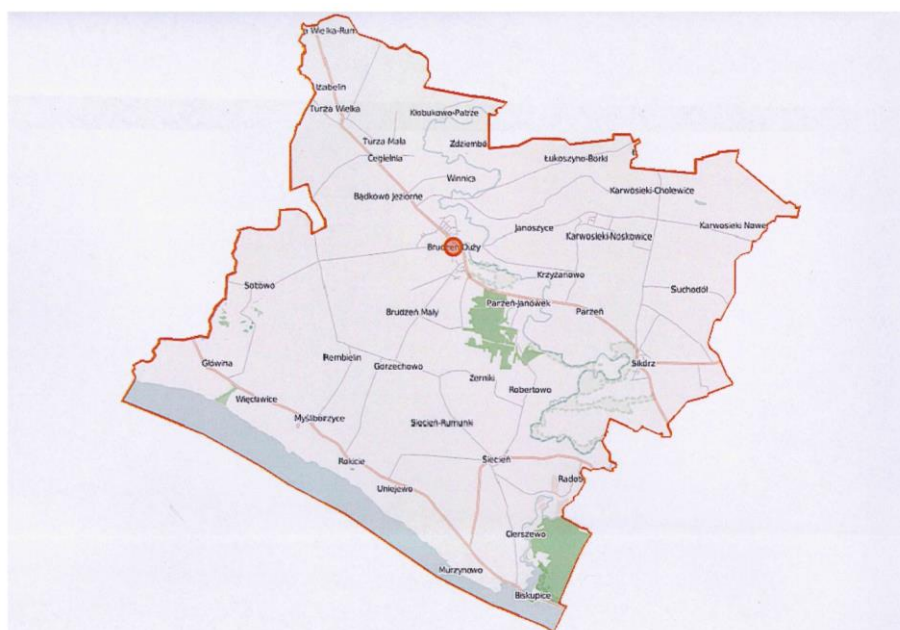

źródło: Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku 1975r.- art.pt. Mazowsze północne od VI do końca XII w. Uwagi o osadnictwie. Autorka Krystyna Przybysz

Układ ruralistyczny miejscowości Brudzeń Duży wraz z obszarem wsi Bądkowo Kościelne, usytuowany jest wzdłuż głównej arterii komunikacyjnej, tj. ulic: Płockiej i Toruńskiej z rondem Św. Jana Pawła II w centrum ww. układu przestrzennego - w ciągu drogi wojewódzkiej nr 559 o kierunku Płock – Lipno. W przeważającej części charakteryzuje się współczesną formą zabudowy – tj. mieszkaniowymi osiedlami domów jednorodzinnych charakterystycznymi dla zabudowy miejskiej, tzw. semiurbanizacji. Wieś nie ma ukształtowanego rynku. Miejscem centralnym jest siedziba Urzędu Gminy oraz Dwór z początku XX w.

Bardziej skoncentrowaną zabudowę posiadają również wsie: Siecień i Sikórz, gdzie stopniowo postępuje proces semiurbanizacji. Pozostałe wsie położone w obszarze gminy Brudzeń Duży posiadają rozproszoną strukturę przestrzenną, w większości o charakterze zagrodowym. Część gminy - na zachód od rzeki Skrwy Prawej - należała dawniej do sąsiedniej gminy Stara Biała. Dzięki walorom krajobrazowym oraz zabytkom gmina Brudzeń Duży stała się ważnym obszarem turystycznym. Gmina Brudzeń Duży leży na prawym brzegu Wisły, w najszerszym i najbardziej malowniczym miejscu jej przepływu przez obszar Mazowsza, w dolinie rzeki Skrwy Prawej – prawobrzeżnego dopływu Wisły.

Rys. 5. Układ drogowy w granicach administracyjnych gminy Brudzeń Duży

Źródło: Wikipedia

Gmina Brudzeń Duży posiada dobre połączenia drogowe z najważniejszymi ośrodkami miejskimi województwa. Przez obszar gminy przechodzą drogi wojewódzkie: nr 559 - relacji Płock – Lipno, nr 562 relacji Płock-Dobrzyń nad Wisłą, nr 555 Srebrna-Murzynowo oraz nr 540 Sikórz Bielsk; także poprzez drogi powiatowe. Do miejscowości Brudzeń Duży kursuje linia podmiejska z Płocka, a z Warszawy i Torunia oraz Lipna dogodne połączenia zapewniają linie prywatnych przewoźników. Na terenie gminy nie ma linii kolejowych. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w Płocku.

1.1.2 ŚRODOWISKO

Na terenie gminy znajduje się Brudzeński Park Krajobrazowy, który stanowi jej największą atrakcję turystyczną. Utworzony został w 1988 roku i zajmuje powierzchnię 3 452 ha., otulina Parku wynosi 4 062 ha. Park obejmuje dolinę biegu rzeki Skrwy Prawej na jej odcinku dolnym, powyżej ujścia do Wisły, wraz z przyległymi kompleksami leśnymi Brwilno, Brudzeń, Sikórz oraz w północnej części Parku polodowcową rynnę Karwosiecko-Cholewicką z jeziorami Józefowskimi. Na terenie parku znajduje się 27 pomników przyrody.

Dominującym elementem rzeźby terenu jest głęboka, kręta dolina Skrwy Prawej, wcięta na kilkadziesiąt metrów w wysoczyznę. W niektórych miejscach kąt nachylenia skarpy wynosi 16 stopni. Urozmaicona rzeźba terenu parku jest osobliwością na nizinym i równinnym Mazowszu. Atrakcyjne formy tej rzeźby Brudzeński Park Krajobrazowy zawdzięcza wpływowi ostatniego zlodowacenia zwanego bałtyckim. W przebiegu doliny Skrwy Prawej występują wielopoziomowe tarasy rzeczne oraz strome skarpy pocięte jarami i wąwozami. W dolinie i jej sąsiedztwie występują znaczne obszary łąk i lasów, występują także ciekawe formy rzeźby polodowcowej: rynny, wały oazowe i niewielkie jeziora. Największe z nich znajduje się nad jeziorem Józefowo, chętnie odwiedzanym przez okolicznych mieszkańców.

Na terenie gminy znajdują się m.in. trzy rezerваты przyrody, Brudzeński Park Krajobrazowy, obszary chronione, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i obszary siedliskowe.

Rezerwat „Jary Brudzeńskie” – powstał w celu ochrony 150 letniego drzewostanu dębowego, na jego terenie znajduje się grodzisko wczesnośredniowieczne oraz obelisk upamiętniający męczeńską walkę z hitlerowcami.

Rezerwat „Sikórz” – powstał w celu ochrony 12 km odcinka doliny meandrującej Skrwy Prawej.

Rezerwat „Brwilno” - o powierzchni 10,55 ha, celem ochrony jest zachowanie fragmentu świetlistej dąbrowy z charakterystycznym runem położonym malowniczo na stromej skarpie Wisły.

Brudzeński Park Krajobrazowy o powierzchni 34,52 km², który mieści się na terenie gmin Stara Biała i Brudzeń Duży. Park obejmuje dolinę dolnej Skrwy Prawej (aż do ujścia) i obejmuje kompleksy leśne Brwilno, Brudzeń oraz lasy Sikorskie. Na terenie Parku Krajobrazowego znajdują się trzy rezerваты przyrody: Sikórz, Brwilno i Brudzeńskie Jary.

Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu, zajmuje powierzchnię 44 504 ha na terenie powiatu płockiego w gminach: Bodzanów, Brudzeń Duży, Mała Wieś, Radzanowo, Słupno, Słubice, Stara Biała oraz mieście i gminie Wyszogród, w powiecie płońskim w gminie Czerwińsk. Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje krawędź wysoczyzny opadającej w kierunku południowo-wschodnim, ku Dolinie Dolnej Wisły. Jest to pas terenu o szerokości około 0,5 do 1,0 kilometra, od okolic Gruczna do Fordonu. Rozcinają go liczne wąwozy o zboczach porośniętych lasami grądowymi. Dna wąwozów zajmują lasy z olchą czarną o charakterze łągowym, rzadziej olsu. Skłony krawędzi są przeważnie odlesione i pokryte ziołoroślami oraz łąkami.

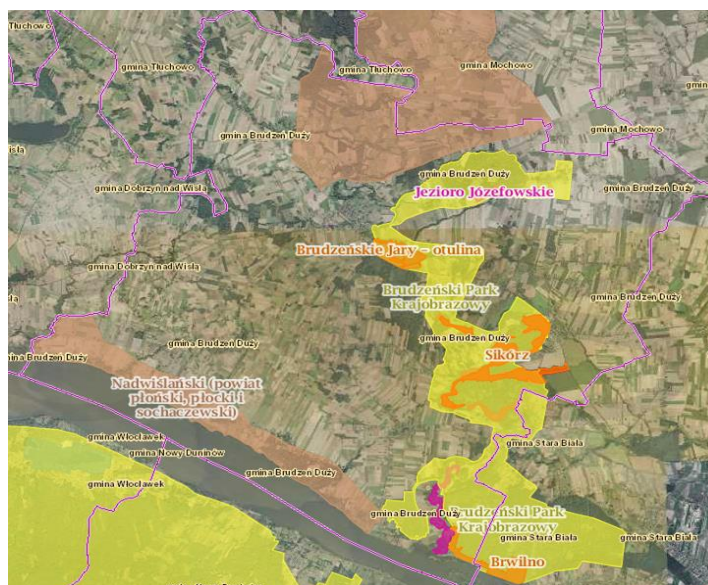
Obszar Chronionego Krajobrazu Przyczecze Skrwy Prawej, zajmuje powierzchnię 33 338 ha i leży na terenie powiatu sierpeckiego w gminach: Mochowo, Rościszewo, Sierpc i Szczutowo oraz w gminie Brudzeń Duży powiatu płockiego.

Zespół Przyrodniczo – Krajobrazowy: Jezioro Józefowskie oraz Ujście Skrwy.

Obszar siedliskowy Natura 2000 Sikórz. – 14 pomników przyrody

(<http://www.rajtel1.home.pl/brudzen/o-brudze-skim-parku-krajobrazowym.html>).

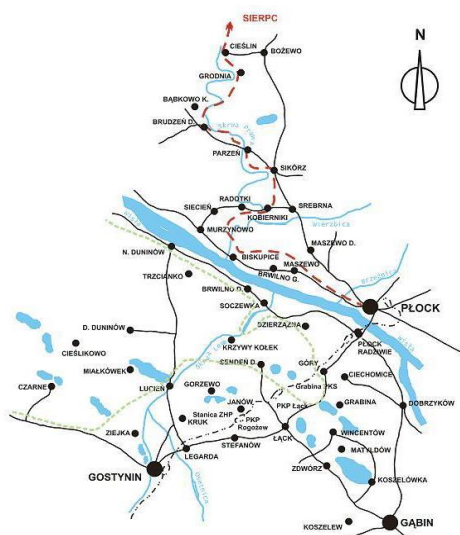
Rys 6. Obszary chronione na terenie Gminy Brudzeń Duży

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Przez obszar Gminy przebiega czerwony szlak turystyczny im. Bolesława Krzywoustego, mający swój początek w Płocku. Szlak przebiega wzdłuż Skrzy Prawej, umożliwia pieszą wędrowkę po niedostępnych terenach parku. Szlak na terenie gminy Brudzeń Duży ma długość 32 km. Szlak prowadzi przez otulinę i przez sam Brudzeński Park Krajobrazowy.

Rys 7. SZLAK NR 1a CZERWONY im. Bolesława Krzywoustego

Źródło: www.plock.eu

Na terenie gminy Brudzeń Duży znajdują się 23 pomniki przyrody, są to m.in.: lipy drobnolistne, kasztanowce, dęby szypułkowe, grab zwyczajny, sosna pospolita.

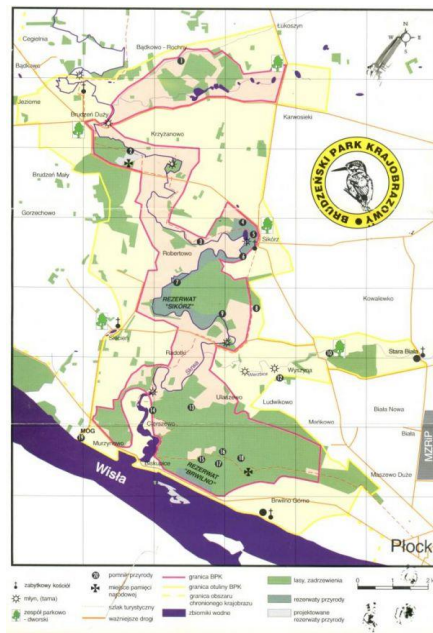
Bazę hotelowo - gastronomiczną na terenie Gminy tworzą m.in.:

- Parzeń - gospodarstwo agroturystyczne;
- Cierszewo – ośrodek rekreacyjno-szkoleniowy;
- Janoszyce ośrodek rekreacyjno-wypoczynkowy – “Zielona dolina”;
- Murzynowo - „Marina”.

Rozwój turystyki i rekreacji w skali całej gminy będzie uzależniony od stopnia wykorzystania istniejącej bazy oraz stworzenia niezbędnych elementów zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego.

Ważnym obiektem historycznym zlokalizowanym niedaleko Brudzenia Dużego jest grodzisko wczesnośredniowieczne znajdujące się w starym lesie mieszanym. Grodzisko należy do największych w tej części Mazowsza. W parku są też młyny wodne na Skrwie Prawej i Wierzbicy. Popularną formą turystyki są spływy kajakowe Skrwą Prawą, gdzie można naocznie przekonać się o naturalności i dzikości Skrwy Prawej, a także zapoznać się z fauną i florą. Dostępne jest również żeglarsstwo po Wiśle, w pobliżu stacji wodnej w Murzynowie.

Rys. 8. Brudzeński park krajobrazowy

Źródło: Wikipedia

Rys. 9 Brudzeński Park Krajobrazowy

Źródło: Wikipedia

Muzeum imienia Stanisława Murzynowskiego w Murzynowie, znajdujące się w drewnianej, krytej strzechą chacie, to unikatowy w skali kraju projekt, pokazujący w mikroskali kulturę chłopską w nadwiślańskiej miejscowości. Reaktywacja działalności muzeum była możliwa dzięki współpracy Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym z Wydziałem Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego.

Zasoby naturalne

Gmina Brudzeń Duży położona jest na terenie Ziemi Dobrzyńskiej i Ziemi Płockiej – najwyższej wyniesiony punkt 122,5 m n.p.m. (Suchodół), a największe obniżenie 52,5 m n.p.m. (dolina Wisły). Warunki klimatyczne gminy Brudzeń Duży określają następujące parametry: średnia temperatura roku – 8° C, długość okresu wegetacyjnego – 210 – 220 dni, roczna suma opadów – 530 mm, parowanie terenowe – 500 mm, średnia temperatura najcieplejszego miesiąca - + 18,7° C, średnia temperatura najchłodniejszego miesiąca - - 2,8 °C, średnia roczna wilgotność powietrza – 80%. Rzeką Wisła ma dominujące znaczenie w przewietrzaniu tego obszaru. Wiatry mają przeważający kierunek zachodni. Latem wzrasta udział wiatrów północno-zachodnich, natomiast zimą południowo-zachodnich, a w przejściowych porach roku pojawiają się wiatry z sektora wschodniego, a jesienią z południowo-zachodniego.

Na terenie gminy występują gleby płowe i gleby brunatne. W krajobrazie dominuje Wisła, która w malowniczy sposób tworzy krajobraz pradoliny Wisły. Ziemie charakteryzują się dominacją gleb o średniej przydatności rolniczej. Występują tu grunty orne klasy od IIIa do VI. Do najważniejszych walorów przyrody żywej i nieożywionej zaliczyć należy rzekę Skrwę Prawą zachowującą cechy dużej nieuregulowanej rzeki nizinnej. Stanowi ona jedyny i niepowtarzalny w skali kraju walor krajobrazowy. Bogata rzeźba terenu przybiera także inne postaci, np. malownicze doliny takich rzek jak ujście Skrwy Prawej do Wisły. Rzeką Skrwę Prawą odbywają się corocznie spływy kajakowe, które są dużą atrakcją turystyczną. Trasa spływu wynosi ok. 70 km. Istnieje również ścieżka dydaktyczna położona na terenie rezerwatu Sikórz.

Na terenie gminy znajdują się również miejsca pamięci narodowej, np. w lesie w Brudzeniu znajduje się obelisk upamiętniający mord dokonany przez hitlerowców na mieszkańcach gminy.

Najważniejszym celem powołania parku jest ochrona terenu wyróżniającego się ponadregionalnymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi. Wytyczona strefa ochronna nie jest zbyt rozległa, ponieważ sposób gospodarowania i przewidywane kierunki rozwoju obszarów przylegających do parku nie stanowią zagrożenia dla jego walorów przyrodniczych.

Na terenie powiatu płockiego, w tym na terenie gminy Brudzeń Duży udokumentowano, jak wynika z opracowania (Grabowski, 2010), 182 osuwiska, co daje średnio 0,1 osuwiska na 1 km². Wprawdzie dominujący obszar powiatu (około 90 %) jest zupełnie pozbawiony osuwisk oraz terenów zagrożonych, ale planując programy rewitalizacji w obrębie powiatu należy wziąć pod uwagę obszary osuwisk aktywnych i nieaktywnych. Powiat płocki należy uznać jako drugi poza obszarem podkarpackim za rejon silnie narażony na rozwój procesów ruchów masowych, ale dotyczy to tylko niektórych odcinków zboczy doliny Wisły i jej większych dopływów. Rozwój procesów osuwiskowych na zboczach doliny Wisły jest naturalnym procesem geologicznym, wynikającym ze sprzyjającej rozwojowi procesów stokowym budowy geologicznej i morfologii powierzchni terenu. Proces ten będzie naturalnie rozwijał się w dalszym ciągu i nie może być powstrzymany. Można natomiast w pewien sposób ograniczyć rozwój tych procesów i częściowo kontrolować ich naturalny przebieg, poprzez bardziej racjonalną gospodarkę i właściwe zagospodarowanie obszarów osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi, przy jednoczesnym prowadzeniu monitoringu obserwacyjnego i instrumentalnego w najbardziej zagrożonych odcinkach doliny Wisły. To tworzy istotne uwarunkowania dla planowania przestrzennego zarówno w powiecie, jak i w poszczególnych gminach, w tym w Brudzeniu Dużym. Osuwiska aktywne powinny być omijane w

planowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych w gminie Brudzeń Duży, ponieważ wyróżniają się wyraźną i czytelną rzeźbą z charakterystycznym zespołem form: skarpy, nabrzmienia powierzchni terenu, zerwania darni, występowanie zagłębień bezodpływowych i małych zbiorników wodnych oraz innych przejawów wód gruntowych. Są to obszary nienadające się pod żadne budownictwo, gdyż zachodzące w nich procesy grawitacyjnego przemieszczania koluwiów (o różnym stopniu natężenia), występujące od szeregu lat, powodują i będą powodować stałe zniszczenia, a przez to straty materialne. Ponadto stabilizacja w całości dużego czynnego osuwiska może być bardzo kosztowna, a stabilizacja tylko jego części może nie dać oczekiwanych efektów.

Osuwiska okresowo aktywne obejmują wprawdzie obiekty, w których nie stwierdzono śladów współczesnych lub niedawnych (w czasie do 5 lat) zsunień i przemieszczeń grawitacyjnych mas ziemnych (koluwiów), jednak przemieszczenia takie miały miejsce w okresie ostatnich 50 lat i w związku z tym również powinny być wyłączone z planowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.. W takich obszarach prawdopodobne jest uaktywnienie się całego osuwiska lub jego części. Tego typu osuwiska również należą do terenów niebezpiecznych. Nie powinny być na tych obszarach lokalizowane nowe inwestycje w planach zagospodarowania przestrzennego. Analiza geologiczna, szczegółowe badania dla całego obszaru osuwiska mogłyby zweryfikować (Grabowski, 2010) dane pochodzące z obserwacji terenowych i wskazać tereny dla budownictwa lekkiego (z wyłączeniem budownictwa wielokondygnacyjnego, ciężkiego, wielkokubaturowego).

Trzecim rodzajem osuwisk są osuwiska nieaktywne, obejmują tereny objęte ruchami, na których w czasie co najmniej ostatnich 50 latach nie stwierdzono wyraźnych śladów przemieszczeń. Nie oznacza to jednak, że tereny te nie podlegają procesom osuwiskowym. Racjonalną rekomendacją dla planowania przestrzennego jest ograniczenie także na tych obszarach budownictwa (zwłaszcza chodzi o budownictwo ciężkie wielkokubaturowe). Należy brać pod uwagę konieczność przygotowania dla planowanych obiektów budowlanych na tych obszarach wykonanie wcześniej dokumentacji geologiczno-inżynierskiej określającej warunki podłoża w kontekście ewentualnego ruchu koluwiów.

„Do terenów zagrożonych należą też strefy wokół tylnych (głównych) skarp osuwiskowych, gdzie w wyniku rozwoju osuwiska tereny powyżej progów mogą zostać objęte procesami osuwiskowymi. Taka strefa zagrożona wokół górnych części osuwiska wynosi od 10 do 30 m (w zależności od wysokości skarpy głównej) i powinna zostać także wyłączona spod jakiegokolwiek zabudowy” (Grabowski, 2010, s. 27-28).

Podsumowując, jak wynika z opracowania Dariusza Grabowskiego (2010), budownictwo powinno być na terenach zagrożonych ruchami masowymi i dopuszczone jedynie w niewielkiej części tych terenów, ale po wykonaniu wcześniejszej dokumentacji geologiczno-inżynierskiej lub geotechnicznej. Tereny zagrożone położone na zboczach doliny Wisły w zachodniej części powiatu oraz tam, gdzie nachylenia zboczy przekraczają 8° powinny pozostać obszarami niezagospodarowanymi, z wyjątkiem możliwej gospodarki rolniczej, sadowniczej lub łkowej (pastwiska). Ważne jest zadbanie o zachowanie szaty roślinnej (nawet tej dziko rosnącej) porastającej obszary osuwisk i tereny zagrożone, ponieważ hamuje ona w sposób istotny rozwój procesów ruchów masowych.

W załącznikach do niniejszego dokumentu zamieszczono mapy z czterema podobszarami rewitalizacji Sikórz, Rokicie, Główina oraz Turza Mała, w granicach których znajdują się tereny zagrożone ruchami masowymi. Nie są to typowe, uznane i obserwowane osuwiska. W granicach pozostałych pięciu podobszarów nie występują ani osuwiska, ani tereny zagrożone ruchami masowymi.

Największym bogactwem naturalnym miejscowości oraz gminy Brudzeń Duży jest krajobraz niezwykle malowniczych obszarów pól orných z oczkami wodnymi oraz zachowane obszary leśne. Wolor krajobrazu oraz renoma miejscowości turystycznej takich jak np. Bądkowo-Podlasie, Janoszyce stanowią niewątpliwie najważniejsze atuty gminy.

Głównymi z kolei zagrożeniami dla środowiska oraz elementami uciążliwymi są:

- rozpraszanie się zabudowy mieszkaniowej, usługowej i rekreacyjnej, co jest przyczyną izolowania się ekosystemów oraz przerywania się korytarzy ekologicznych,
- wzrost obciążenia tras komunikacyjnych, w szczególności drogi relacji Płock – Lipno,
- wzrost zanieczyszczeń gleb i powietrza w sąsiedztwie tras komunikacyjnych, zanieczyszczenia gazowe i pyłowe spoza gminy,
- zanieczyszczenie wód Wisły.

Na stan czystości powietrza atmosferycznego istotny wpływ wywierają zanieczyszczenia pochodzące z transportu i palenisk domowych – tzw. emisja niska. Przyczyną nadmiernej emisji gazów ze środków transportu jest zły stan techniczny wielu pojazdów, niska kultura ich eksploatacji, a zwłaszcza znaczne nasilenie ruchu pojazdów.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

Mazowiecka Szwajcaria to zielona kraina, na której terenie znajdują się jeziora, rzeki, doliny, parki, zabytkowe budowle i inne atrakcje. Położona jest w zachodniej części powiatu płockiego nad rzeką Wisłą w odległości kilkunastu kilometrów od Płocka i 120 km na zachód od Warszawy, na historycznej granicy pomiędzy Mazowszem a Ziemią Dobrzyńską. Zlokalizowana jest wzdłuż meandrującej rzeki Skrwy Prawej, aż do jej ujścia do Wisły. Bogata historia zaowocowała wieloma obiektami zabytkowymi, wśród których wymienić należy późnoromański ceglany kościół w Rokiciu z połowy XIII w., czy późnogotycki kościół w Sicieniu z elementami renesansowymi z końca XVI w. Największą atrakcją turystyczną Mazowieckiej Szwajcarii i zarazem gminy Brudzeń Duży stanowi Brudzeński Park Krajobrazowy zajmujący powierzchnię 3 452 ha; otulina Parku wynosi 4 062 ha. Urozmaicona rzeźba terenu Parku jest osobiwością na równinnym i nizinym Mazowszu. Wśród zbiorowisk leśnych i wodnych można zauważyć wiele ciekawych okazów flory i fauny. Malowniczy bieg Skrwy Prawej, która jako jedna z nielicznych rzek zachowała naturalny charakter.

Z Brudzenia wywodzi się wiele znanych osób: wybitny humanista Paweł Włodkowic-herbu Dołęga, urodzony w Brudzeniu ok. 1373r, wybitny humanista, rektor Akademii Krakowskiej. Rozjemca w sporze polsko-krzyżackim. Stanisław Murzynowski (1526-1553) - autor pierwszego drukowanego przekładu Nowego Testamentu na język polski. Gustaw Zieliński - poeta i powstaniec, którego biblioteka (25000 tomów) dała początek Bibliotece im. Zielińskich w Płocku. W Sikorzu w klasycystycznym dworcu należącym do p. Piwnickich w okresie XX-lecia międzywojennego często gościli wybitni artyści: Ludwik Morstin, Tadeusz Dołęga Mostowicz, Antoni Słonimski, Julian Tuwim. W Sikorzu nakręcono też przedwojenną wersję „Znachora” wg. powieści Dołęgi-Mostowicza.

Obiekty zabytkowe

W gminie oprócz licznych stanowisk archeologicznych jest kilkanaście obiektów zabytkowych. Do najcenniejszych należy późnoromański kościółek pod wezwaniem św. Małgorzaty w Rokiciu, jednej z najstarszych miejscowości Mazowsza Płockiego, położonej malowniczo na wysokim brzegu Wisły. Rokicie to gniazdo rodowe Rokickich herbu Lubicz.

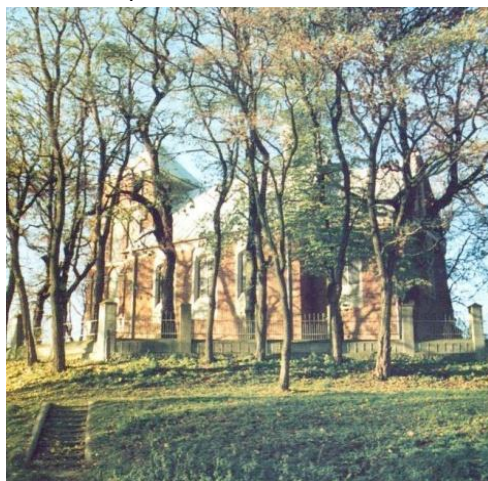
Rys 10 Kościół w Rokiciu

źródło: Wikipedia

Wzniesiony został na początku XIII w. w formie jednonawowej, murowanej bryły z prezbiterium o sklepieniu krzyżowym, stanowiącym element gotycki. Świątynia była wielokrotnie przebudowywana (1310, 1783, 1896 r.), ale bryła kościoła wciąż pozostaje zbliżona do pierwotnej. W środku kościoła ołtarz i wystrój barokowy (1720 r.), renesansowa płyta nagrobna Stanisława Myśluborskiego z 1569 r. Organy z XIX w. wykonane przez D. Biernackiego. W księgach parafialnych można znaleźć zapisy małżeństw, zgonów i chrztów prowadzone od 1758 r. Kościół ten należy do najcenniejszych zabytków architektury Ziemi Płockiej.

Rys 11 Kościół w Siecieniu

źródło: www.brudzen.pl

Innym ważnym zabytkiem jest kościół pod wezwaniem św. Józefa w Siecieniu wzmiankowany w 1442 jako drewniany; obecny kościół murowany powstał w latach 1584-1611 ze środków fundacji Stanisława Siecińskiego, biskupa przemyskiego. Świątynia konsekrowana w 1619 roku. Jest to kościół gotycko-renesansowy, jednonawowy z dużą charakterystyczną wieżą. Wnętrze barokowe, ołtarz z XVIII w. z cennym obrazem Matki Boskiej Siemieńskiej (XIV w.), namalowany temperą na desce przez nieznanego artystę. Kult obrazu datuje się na początek XVIII w. kiedy to złożono pierwsze wota. Wśród obrazów znajdujących się w kościele – portret fundatora z 1620 r. rzadko spotykany w mazowieckich świątyniach. Część wyposażenia trafiła ze zrujnowanego drewnianego kościoła. Restaurowany kolejno w latach 1725, 1779, 1840. Sama

parafia erygowana została w II połowie XIV w. i początkowo obejmowała Siecień i Gorzechowo, a od 1632 r. także Lasotki i Radotki, od XVIII w. Cierszewo.

Rys 12 Kościół w Bądkowie Kościelnym

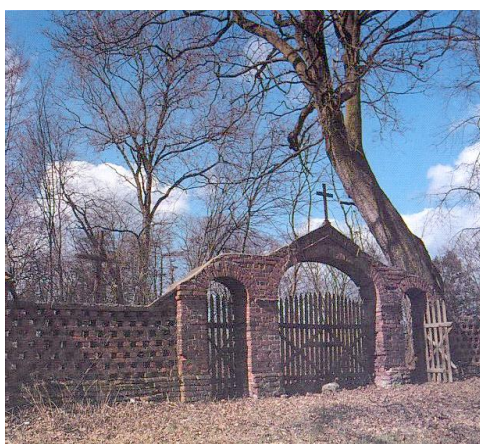

Źródło: [www. brudzen.pl](http://www.brudzen.pl)

W Bądkowie Kościelnym znajduje się kościół pod wezwaniem św. Szczepana erygowany ok.1190 roku przez biskupa Wita z Chotela. W 1251 r. Bądkowo staje się własnością zakonu benedyktynów z Płocka. W XVI i XVII w. Budowano tu, w tym miejscu, drewniane kościoły. Obecna późnobarokowa świątynia wzniesiona została w latach 1781-1790 z fundacji biskupa płockiego Michała Jerzego Poniatowskiego. Posiada piękny portal wejściowy z trzema herbami pochodzący z I połowy XVII w. Przeniesiony on został w XIX w. z płockiego kościoła benedyktynów. Wystrój wnętrza barokowy, ołtarz główny neogotycki (XIX w.), ołtarze boczne późnobarokowe (1790). Na uwagę zasługuje feretron z 1721 r. z dwoma obrazami. Na plebani znajduje się 100-letnia kronika parafialna. W Sobowie na górcie znajduje się kościół pod wezwaniem Bożego Ciała i św. Hieronima. Pierwszy kościół na początku XV wieku ufundował Piotr zwany Chłonkiem, miejscowy dziedzic dóbr Sobowo, Lenie, Kamienica i Michałkowo. Erekcja parafii w Sobowie miała miejsce w 1403 roku przez biskupa płockiego Jakuba z Korzkwi, znajomego Pawła Włodkowica z Brudzenia.

Kościół w Sikorzu pod wezwaniem św. Trójcy zbudowany został w stylu romańsko-gotyckim w latach 1911-1921. Poprzedziły go dwa kościoły drewniane: pierwszy z 1684 r. wybudowany przez wojewodę płockiego Jana Karnkowskiego na skarpie zwanej Sikora (spłonął po 13 latach) i drugi, fundacji kasztelana raciańskiego Gabriela Karnkowskiego, z 1767 r. (dziś stoi tylko brama i część ogrodzenia cmentarnego). W Sikorzu znajduje się też kaplica cmentarna z połowy XIX w.

Rys 13 Brama cmentarna – Sikórz

Źródło: [www. brudzen.pl](http://www.brudzen.pl)

Oprócz kościołów w gminie znajdują się także inne zabytki:

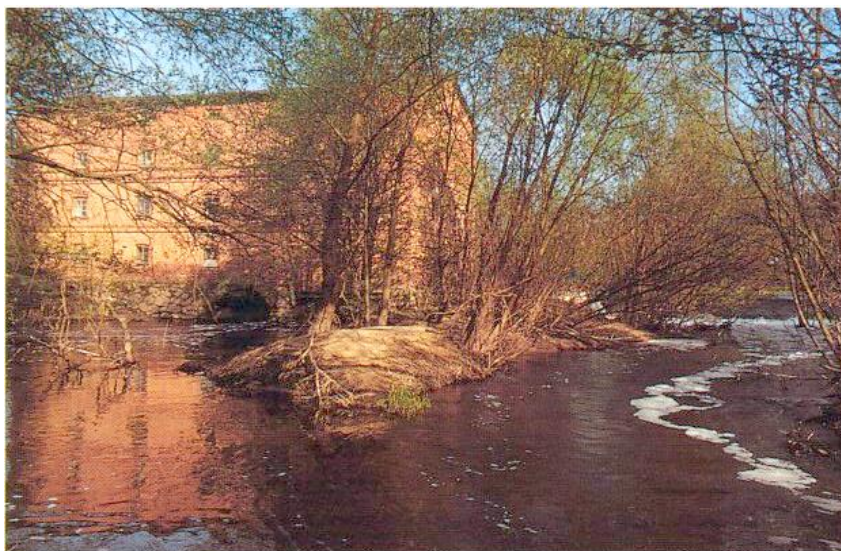
- dworki szlacheckie w liczbie ich jedenastu: w Brudzeniu Dużym, Głównie, Karwosiekach-Chlewicach, Myślitorzycach, Winnicy, Sobowie, Rembielinie, Rokiciu, Uniejewie, Siecieniu, Sikorzu.
- zespół parkowo-dworski w Brudzeniu Dużym z klasycystycznym dworem pochodzącym z przełomu XIX i XX w. Dworek zbudowany na planie prostokąta jest przykładem typowej wiejskiej rezydencji szlacheckiej. W otoczeniu dworu w połowie XIX w. założono park krajobrazowy.
- zespół parkowo-dworski w Siecieniu. W parku znajdują się ruiny dworu z XIX w. Sam park projektowany był przez Waleriana Kronenberga – autora około 300 projektów parków zrealizowanych w latach 1880-1905, najwybitniejszego polskiego planisty tego okresu. (zdj. obok)
- zespół parkowo-dworski w Sikorzu. Majątek Sikórz był własnością hrabiego Stanisława Piwnickiego, który około 1850 r. zbudował tu dwór klasycystyczny. Park został założony po 1930r.
- dworki w Winnicy, Sobowie, Myślitorzycach, Głównie, Rembielinie, Karwosiekach-Noskowicach.

Rys 14 Dwór w Brudzeniu Dużym

Źródło: [www. brudzen.pl](http://www.brudzen.pl)

Rys 15. Na zdjęciu młyn w Radotkach

Źródło- www.brudzen.pl

Większość młynów znajduje się nad rzeką Skrwą Prawą malowniczo wkomponowane w jej dolinę (<http://brudzen.pl/>).

Podsumowanie

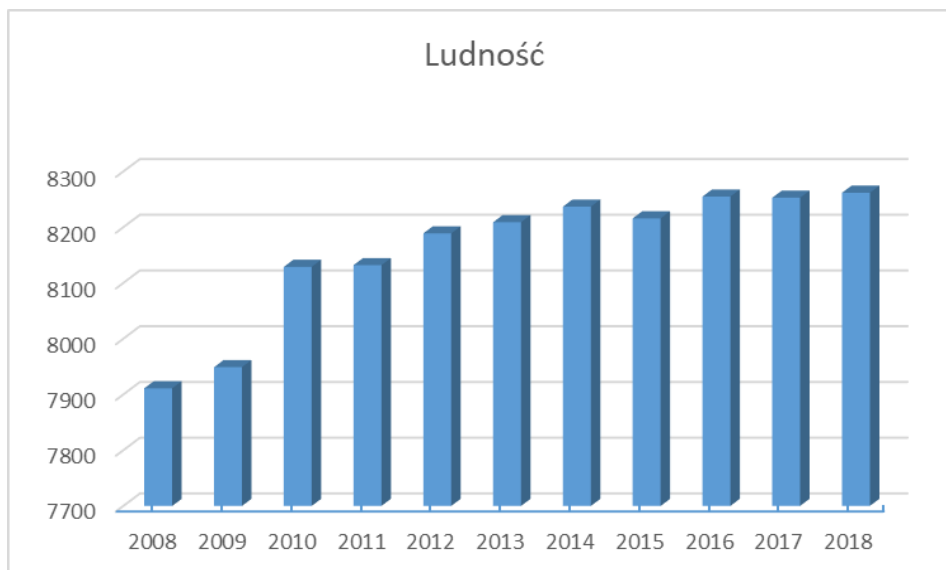
Na terenie gminy znajduje się znacząca liczba obiektów i zespołów o dużej wartości kulturowej. Wymienione walory Brudzenia Dużego i jego okolic stanowią o tym, że należy do najbardziej atrakcyjnych turystycznie gmin powiatu płockiego. W związku z rosnącą liczbą odwiedzających gminę powstaje konieczność zachowania dotychczasowego charakteru gminy, szczególnie obiektów zabytkowych oraz unikalnych miejsc środowiska naturalnego. Działania te są niezbędne dla utrzymania specyficznego klimatu i kolorytu tego obszaru.

1.1.3 MIESZKAŃCY – WYMIAR SPOŁECZNY

DEMOGRAFIA

Z danych uzyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że liczba ludności w gminie Brudzeń Duży w latach 2008-2014 stopniowo wzrastała i na koniec roku 2014 wynosiła 8 237 mieszkańców, co obrazuje wykres nr 1. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2018 wynosił 21,0, natomiast odsetek mieszkańców w wieku 65 lat i więcej wynosił 13,8. Z porównania lat 2014 i 2018 wynika, że w tym okresie nastąpił nieznaczny wzrost liczby mieszkańców Gminy o 0,26%. Największy wzrost liczby mieszkańców nastąpił na przełomie lat 2009-2010, gdy liczba mieszkańców zwiększyła się o 180 osób. Jak wykazano w kolejnych analizach demograficznych na populację gminy miały i mają wpływ wahania w tendencjach migracji wewnętrznej i zewnętrznej, a zwłaszcza wahania przyrostu naturalnego. Na demografię gminy mają również wpływ, podobnie jak w innych gminach, ogólnokrajowe tendencje, co wykazano w ramach wybranych porównań do województwa mazowieckiego i do danych z obszaru całej Polski na kolejnych stronach tej części.

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Brudzeń Duży w latach 2008-2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Łączna liczba mieszkańców gminy Brudzeń Duży na dzień 31.12.2018r. wynosi 8262 osób.

Tab. 1. Struktura demograficzna gminy Brudzeń Duży w latach 2008-2018

Wy- szcze- gólnie- nie	Jedn. miary	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci												
Ogółem	Osoba	7 911	7 949	8 129	8 132	8 189	8 209	8 237	8 216	8 255	8 253	8 262
mężczy- źni	osoba	4 038	4 038	4 114	4 112	4 131	4 144	4 166	4 154	4 179	4 175	4 172
mężczy- źni %	%	51,04	50,80	50,61	50,57	50,45	50,48	50,58	50,56	50,62	50,59	50,50
kobiety	osoba	3 873	3 911	4 015	4 020	4 058	4 065	4 071	4 062	4 076	4 078	4 087
kobiety %	%	48,96	49,20	49,39	49,43	49,55	49,52	49,42	49,44	49,38	49,41	49,47-
Przyrost naturalny												
Ogółem	-	11	22	-16	-18	-2	-3	-2	-4	8	6	-10
Mężczy- źni	-	1	0	-20	-23	-1	-5	3	-1	14	-7	-6
Kobiety	-	10	22	4	5	-1	2	-5	-3	-6	13	-4
Migracje na pobyt stały gminne												
Zameld owania ogółem	Osoba	112	105	136	99	118	102	105	92	76	85	99
zameld owania z miast	osoba	70	46	89	74	62	67	71	72	44	48	56
zameld owania ze wsi	osoba	42	59	47	25	55	34	34	20	31	37	43
saldo migracji	osoba	38	28	45	21	58	23	33	16	18	-3	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z danych przedstawionych w tabeli powyżej wynika, że liczba mieszkańców od 2008 systematycznie rosła. Przyrost naturalny podlega wahaniom przybierając wartości na przemian dodatnie i ujemne. Podobnie wahaniom, chociaż znacznie mniejszym, podlega saldo migracji, które jedynie w 2017 roku przybrało wartość ujemną (-3).

Tab. 2. Stan ludności na terenie Gminy Brudzeń Duży na koniec 2014 i 2018 roku, GUS BDL

Wyszczególnienie	J. m.	Stan na dzień 31.12.2014r.	Stan na dzień 31.12.2018r.
Stan ludności	Osoba	8237	8262
w tym mężczyźni	osoba	4166	4177
w tym kobiety	osoba	4067	4106
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	Osoba	1168 (14,18%)	1612 (19,51%)
Ludność w wieku produkcyjnym	osoba	5227 (63,46%)	5196 (62,89%)
Ludność w wieku poprodukcyjnym	osoba	1138 (13,82%)	1454 (17,60%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Największa liczba ludności zamieszkuje Brudzeń Duży – 1100 osób (stan na dzień 31.12.2018r. – wzrost z 1074 osób w stosunku do 2014r.), który pełni funkcję lokalnego ośrodka administracyjno – usługowego. W Brudzeniu Dużym znajduje się Urząd Gminy. Niewiele mniej osób zamieszkuje sołectwo Sikórz – 998 osób – (stan na dzień 31.12.2018 r. – wzrost z 984 osoby w stosunku do 2014 r.) oraz Siecień – 807 osób (stan na dzień 31.12.2018 r. – wzrost z 795 osób w stosunku do 2014 r.).

Tabela 3 (niżej) przedstawia liczbę mieszkańców z podziałem na sołectwa, z której wynika, że sołectwo Brudzeń Duży koncentruje w sobie zdecydowanie największą liczbę mieszkańców (1100), przekraczającą kilkakrotnie następane pod względem liczebności sołectwa.

Tab. 3. Liczba osób zamieszkujących sołectwa w gminie Brudzeń Duży
(stan na dzień 31.12.2018r.)

Lp.	Nazwa sołectwa	Liczba osób zamieszkujących sołectwo/ stan na 31.12.2014r./	Udział /stan na 31.12.2014r./	Liczba osób zamieszkujących sołectwo/ stan na 31.12.2018r./
1	Brudzeń Duży	1 074	13,1%	1100
2	Brudzeń Mały	135	1,7%	133
3	Bądkowo Kościelne	444	5,4%	361
4	Bądkowo-Rumunki	42	0,5%	45
5	Bądkowo-Rochny	179	2,2%	41
6	Cegielnia	106	1,3%	92
7	Główina	361	4,4%	342
8	Gorzechowo	209	2,6%	196
9	Nowe Karwosieki	128	1,6%	126
10	Karwosieki-Cholewice	180	2,2%	173
11	Karwosieki-Noskowice	99	1,2%	103
12	Krzyżanowo	179	2,2%	98
13	Kłobukowo-Patrze	29	0,4%	30

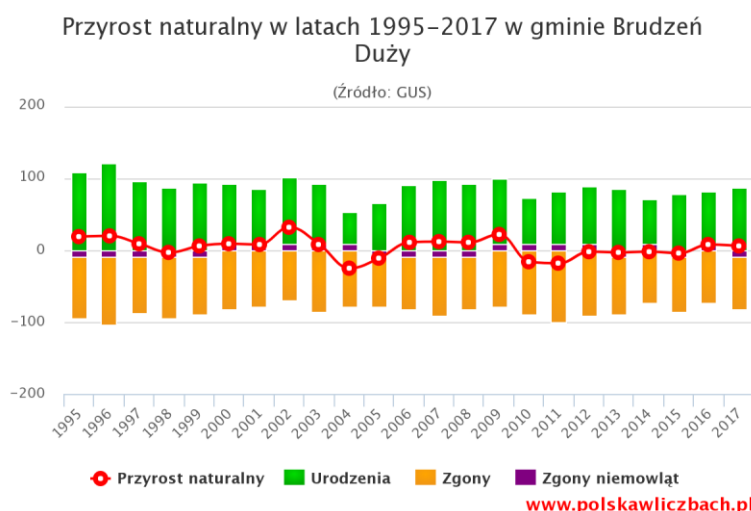
Lp.	Nazwa sołectwa	Liczba osób zamieszkujących sołectwo/ stan na 31.12.2014r./	Udział /stan na 31.12.2014r./	Liczba osób zamieszkujących sołectwo/ stan na 31.12.2018r./
14	Lasotki	184	2,2%	138
15	Murzynowo	230	2,8%	226
16	Myślborzyce	124	1,5%	121
17	Parzeń	471	5,8%	415
18	Rembielin	165	2,0%	167
19	Sikórz	984	12,0%	998
20	Suchodół	152	1,9%	144
21	Strupczewo Duże	187	2,3%	202
22	Sobowo	372	4,5%	350
23	Siecień-Rumunki	137	1,7%	144
24	Siecień	795	9,7%	807
25	Turza Mała	144	1,8%	145
26	Turza Wielka	227	2,8%	67
27	Uniejewo	108	1,3%	113
28	Więclawice	184	2,2%	185
29	Winnica	93	1,1%	39
30	Żerniki	128	2,8%	125
31	Rokicie Rokicie I	136	1,7%	213
32	Robertowo	100	1,2%	98

Źródło: UG Brudzeń Duży

Przyrost naturalny na terenie Gminy Brudzeń Duży w latach 1995-2004 i w latach 2004-2012 ulegał znacznym wahaniom, przyjmując wartości ujemne w latach: 2004, 2005, 2010 i 2011, a od roku 2012 do 2015 utrzymywał się na poziomie 0. Od roku 2015 następuje nieznaczny wzrost przyrostu naturalnego.

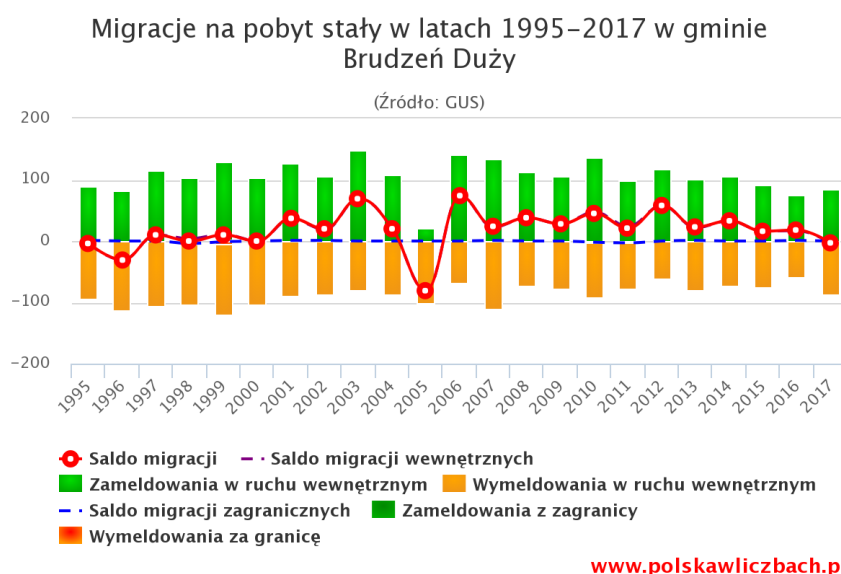
Dodatni przyrostem naturalny w okresie 2007-2016 (gdy liczba urodzeń przewyższa liczbę zgonów) odnotowano w województwach: pomorskim (przyrost naturalny wynoszący 2), wielkopolskim i małopolskim (1,7), mazowieckim (0,9) oraz podkarpackim (0,5). W pozostałych regionach (jak i w odniesieniu do obszaru całej Polski) przyrost naturalny miał charakter ujemny, co oznacza występowanie tendencji depopulacyjnych, a więc zmniejszanie się liczby ludności. Na tym tle gmina Brudzeń Duży wypada podobnie jak całe województwo mazowieckie pozytywnie. Natomiast w roku 2018 nastąpił znaczny spadek w gminie przyrostu naturalnego (-10), co dotyczy szczególnie noworodków płci męskiej (-6), ale także dotyczy to noworodków płci żeńskiej (-4).

Wykres 2. Przyrost naturalny – urodzenia, zgodny, zgony niemowląt

Saldo migracji w gminie Brudzeń Duży w latach 2006-2016 przyjmowało wartości dodatnie, podobnie jak w całym województwie mazowieckim. W kolejnych latach saldo migracji zaczęło się zmniejszać, przyjmując także wartości ujemne, (w 2017 - 3), co odbiega od tendencji w województwie mazowieckim. Dodatnie saldo migracji w 2018 (12) może oznaczać powstanie korzystnych warunków mieszkaniowych na terenie gminy oraz wynikać z ogólnopolskiej tendencji osiedlania się ludności na terenach położonych w bliskim sąsiedztwie miast, a także zbliżenie tendencji migracji w gminie do ogólniejszej tendencji w województwie mazowieckim. Odnosząc dane z gminy do sytuacji w kraju warto zwrócić uwagę, że saldo migracji w 2017 r. było w większości polskich regionów ujemne. Problem ten w największym stopniu dotyczył województw: lubelskiego (saldo migracji wynoszące -4731 osób), śląskiego (-4 246), warmińsko-mazurskiego (-2742) oraz świętokrzyskiego (-2225). W tych województwach odnotowano największy odpływ mieszkańców w procesie migracji wewnętrznych i zagranicznych. Dodatnie saldo migracji wystąpiło natomiast tylko w pięciu województwach, wśród których zdecydowanym liderem jest woj. mazowieckie, w przypadku, którego saldo migracji wyniosło w 2017 r. 13513 osób. Pozostałymi województwami o dodatnim saldzie migracji są: małopolskie (4106 osób), pomorskie (3586), dolnośląskie (2783) oraz wielkopolskie (1143).

Wykres 3. Migracje - przekrojowo z uwzględnieniem głównych wskaźników

Reasumując, nieznaczny wzrost liczby mieszkańców gminy Brudzeń Duży związany jest przede wszystkim z kilkoma tendencjami:

- odnotowaną w ostatnich latach tendencją ogólnokrajową związaną ze wzrostową falą migracji mieszkańców wielkich aglomeracji miejskich i dużych miast na tereny mniejszych miast oraz wsi. Atrakcyjne położenie gminy Brudzeń Duży w bliskim sąsiedztwie Płocka sprzyja temu, że coraz więcej mieszkańców miasta, a także coraz więcej osób powracających z zagranicy podejmuje decyzję o zamieszkanu na terenie gminy Brudzeń Duży, (co potwierdza również dodatnie saldo migracji będące wynikiem dużej liczby zameldowań osób z terenu miast),
- korzystnym połączeniem komunikacyjnym z Płockiem oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi,
- dobrze rozwijającą się infrastrukturą techniczną umożliwiającą rozwój budownictwa mieszkalnego na terenie gminy,
- dobrze rozwiniętą infrastrukturą oświatową, w tym opieką przedszkolną,
- dobrze zorganizowaną ochroną zdrowia mieszkańców gminy.

W latach 2007-2016 przyrost naturalny, przy negatywnych tendencjach w skali kraju, uległ zwiększeniu tylko w województwach: małopolskim, mazowieckim i łódzkim. Korespondują te dane z tendencją wojewódzką - prognoza liczby ludności gminy Brudzeń Duży do 2025 roku na podstawie danych o liczbie ludności na terenie Gminy Brudzeń Duży w latach 2008 – 2014, a także z prognozą liczby ludności na obszarach wiejskich podregionu mazowieckiego – powiat płocki opracowanej przez GUS.

Tab. 4. Prognoza liczby ludności Gminy Brudzeń Duży

Lp.	Lata	Przyrost naturalny	Saldo migracji	Liczba mieszkańców Gminy Brudzeń Duży
1	2014	-3	23	8 237
2	2015	2	31	8 271
3	2016	1	30	8302
4	2017	0	30	8 332
5	2018	0	30	8262
6	2019	0	29	8 391
7	2020	0	29	8420
8	2021	0	28	8 448
9	2022	-1	28	8 475
10	2023	-1	27	8 501
11	2024	-2	27	8526
12	2025	-3	26	8 549

Źródło: Opracowanie własne na podstawie długoterminowej prognozy liczby ludności opracowanej przez GUS

Tab. 5. Produkcyjne grupy wiekowe – stan na 31.XII.2017r.

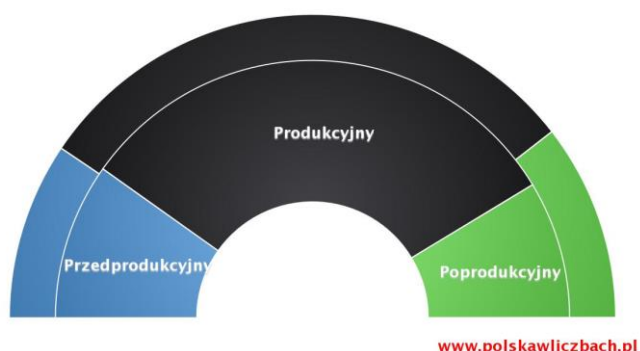
Grupa wiekowa	Ogółem		Kobiety			Mężczyźni		
	[osoba]	[%]	[lata]	[osoba]	[%]	[lata]	[osoba]	[%]
przedprodukcyjnym	1626	19,7	<18	801	19,6	<18	1626	19,7
produkcyjnym	5218	63,1	18-59	2340	57,1	18-64	5218	68,9
przedprodukcyjnym	1430	17,3	59 +	955	23,3	64+	1430	11,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie długoterminowej prognozy liczby ludności opracowanej przez GUS

Wykres 4. Grupy produkcyjne

Produkcyjne grupy wieku w gminie Brudzeń Duży, 2017

(Źródło: GUS)

Analiza wielkości ekonomicznych grup wieku w liczbach bezwzględnych prowadzona dla lat 2007-2017 w skali kraju wskazuje, że we wszystkich województwach nastąpił w tym okresie wyraźny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (w odniesieniu do liczby ludności Polski był to wzrost o blisko 2 mln osób). W dwóch pozostałych ekonomicznych grupach wiekowych dominuje trend spadkowy, podobnie jest w gminie Brudzeń Duży. Wyjątek stanowi nieznaczne zwiększenie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz równie niewielki wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym w województwach: mazowieckim oraz małopolskim i podkarpackim. Liczebność osób w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych województwach jest uwarunkowana ogólną liczbą ludności. Z tego względu z największą liczbą osób z tej grupy ekonomicznej wieku mamy do czynienia w województwach: mazowieckim (1 131 446 osób w wieku poprodukcyjnym) oraz śląskim (1 000 566).

Tab. 6 Wskaźniki obciążenia demograficznego

Kategoria mieszkańców w odniesieniu do wieku produkcyjnego	%
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	58,6
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	27,4
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	87,9

Źródło: GUS, 31.XII.2017

Mieszkańcy w wieku produkcyjnym w 2014 r. stanowili 63,5% ogólnej liczby ludności, w 2018 - 62,89%, natomiast mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym w 2014 – 14,18%, w 2018 -19,51%), a w wieku poprodukcyjnym w 2014 – 13,82%, w 2018 - 17,60%. Wzrost nastąpił w odniesieniu do liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym oraz przedprodukcyjnym. Zestawienie danych z roku 2017 przedstawiające podobny trend widoczny jest w powyższej tabeli. Starzenie się społeczeństwa widać w zestawieniu mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym - 87% w 2017 roku.

Analizując obciążenie demograficzne osobami starszymi w grupie osób w wieku produkcyjnym należy wskazać, że w 2017 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają w Polsce 34 osoby w wieku poprodukcyjnym. Obciążenie demograficzne osobami starszymi w grupie osób w wieku produkcyjnym stanowi szczególnie duże wyzwanie w tych województwach, w których wartość wskaźnika obciążenia demograficznego jest większa niż jego ogólnopolski poziom. Z największą dysproporcją pod tym względem mamy do czynienia w województwach: łódzkim (wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wynosząca 38,5), świętokrzyskim (36,6), śląskim (36), dolnośląskim (35,8), oraz mazowieckim (35,0).

W analizowanym okresie można zauważyć, że społeczeństwo na terenie gminy starzeje się, podobnie jak obserwuje się to w skali kraju i Europy. Starzenie się społeczeństwa ma związek z niskim przyrostem naturalnym, a zwłaszcza ze wskaźnikiem średniej liczby dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym. W 2017 r. wartość wskaźnika średniej liczby dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym wyniósł w skali kraju 1,45. Tylko w czterech regionach wartość współczynnika dzietności okazała się wyższa i są to województwa: pomorskie (1,63), wielkopolskie (1,58), mazowieckie (1,57) oraz małopolskie (1,49). Warto przy tym zauważyć, że nawet w tych regionach zidentyfikowana wartość analizowanego wskaźnika wyraźnie odbiega od wskazanego wcześniej poziomu optymalnego (2,1-2,15), który gwarantowałby prostą zastępowalność pokoleń. W latach 2007-2017 podobnie jak wzrost wcześniejszego wskaźnika wzrosła wartość współczynnika reprodukcji w województwie mazowieckim 115,5% w stosunku do roku 2007. Podobne podwyższenie tego wskaźnika w skali kraju odnotowano jeszcze w województwach: opolskim (współczynnik reprodukcji brutto w 2017 roku stanowił 125,1% wartości z roku 2007), śląskim (118,1%). Zmiany zachodzące w strukturze wiekowej mieszkańców, bez podjęcia odpowiednich działań profilaktycznych, mogą pociągać za sobą następujące zjawiska:

- spadek zapotrzebowania na usługi przedszkolne w kolejnych latach w związku ze spadkiem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, a także spadek liczby uczniów uczęszczającej do szkół podstawowych i gimnazjów. Może to mieć negatywne konsekwencje w postaci konieczności racjonalizacji sieci szkół, których utrzymanie będzie nieefektywne w stosunku do liczby uczniów do niej uczęszczających,
- wzrost liczby osób starszych, co prawdopodobnie pociągnie za sobą wzrost wydatków gminy w zakresie opieki społecznej. Gmina powinna zatem dążyć do rozwoju usług skierowanych do starszych grup wiekowych.

Szczegółowy podział ludności Gminy Brudzeń Duży wg wieku w 2014 i 2017 roku przedstawiają dwie poniższe tabele

Tabela 7. Struktura wiekowa mieszkańców gminy Brudzeń Duży w roku 2014

L.P.	Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1	Ogółem	8 237	4 166	4 071
2	0-4	406	198	208
3	05-09	492	253	239
4	10-14	469	230	239
5	15-19	551	297	254
6	20-24	639	340	299
7	25-29	630	352	278
8	30-34	653	341	312
9	35-39	646	343	303
10	40-44	606	327	279
11	45-49	551	286	265
12	50-54	501	266	235
13	55-59	530	273	257
14	60-64	459	233	226
15	65-69	369	171	198
16	70-74	240	92	148
17	75-79	218	95	123
18	80-84	155	33	122
19	85 i więcej	122	36	86

Źródło: Dane GUS

Tab. 8 Struktura wiekowa mieszkańców gminy Brudzeń Duży w roku 2017

I.p.	Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1	ogółem	8 274	4178	4096
2	0-4	404	209	195
3	05-09	482	231	251
4	10-14	446	242	204
5	15-19	508	255	253
6	20-24	572	297	275
7	25-29	648	354	294
8	30-34	645	350	295
9	35-39	657	343	314
10	40-44	634	338	296
11	45-49	554	283	271
12	50-54	537	287	250
13	55-59	517	274	243
14	60-64	490	240	250
15	65-69	423	201	222
16	70-74	251	110	141
17	75-79	226	88	138
18	80-84	150	49	101
19	85 i więcej	130	27	103

Źródło: Dane GUS

Zestawienie powyższe lat 2014 i 2017 wskazuje, że najliczniejsze grupy i w 2014 i w 2017 stanowią osoby w wieku 30-34 lat i 35-39 lat.

RYNEK PRACY I BEZROBOCIE

W Gminie Brudzeń Duży podobnie jak w innych rejonach kraju, w ostatnich latach zaobserwowano spadek liczby osób bezrobotnych. Od 2008 do 2013 trwała tendencja wzrostu bezrobocia. Od 2013 bezrobocie, jak widać z danych w tabeli poniżej, zaczęło wyraźnie spadać. Bezrobocie na koniec 2018 roku wynosiło 355 osób i w stosunku do 2017 roku spadło o 40 osób. W roku 2014 w gminie zarejestrowanych było 610 osób bezrobotnych, co w odniesieniu do roku 2008 oznaczało wzrost liczby osób pozostających bez pracy o 35,3% (w tym liczba bezrobotnych mężczyzn wzrosła o 54,1%, natomiast liczba bezrobotnych kobiet zwiększyła się, o 22,2%), ale jednocześnie stanowi spadek bezrobocia w stosunku do roku 2013. Tak duży wzrost liczby osób bezrobotnych w okresie 2008-2013 wynikał z trwającego od 2008 roku kryzysu gospodarczego. Strukturę bezrobocia na terenie Gminy przedstawia tabela 10

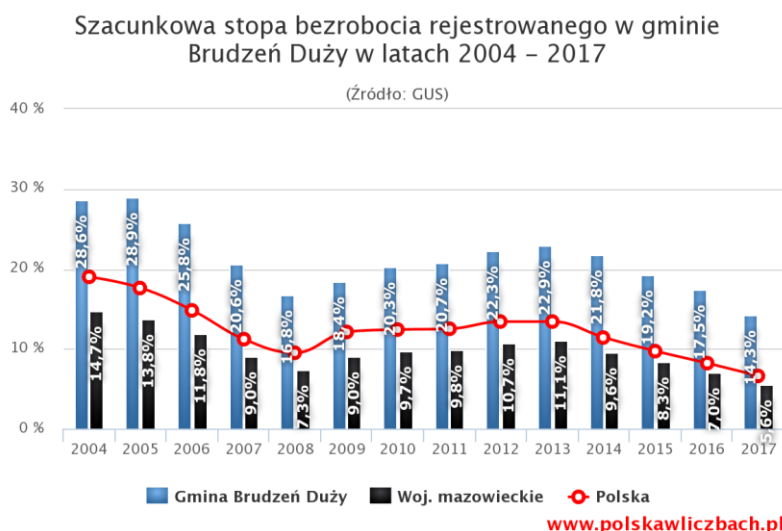
Tabela 9 Struktura bezrobocia na terenie gminy Brudzeń Duży w latach 2008 – 2017

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bezrobotni zarejestrowani wg płci											
Ogółem	Osoba	451	510	539	553	605	636	610	534	486	395
Mężczyźni	osoba	185	245	287	248	285	302	285	241	207	145
Kobiety	osoba	266	265	252	305	320	334	325	293	279	250
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci											
Ogółem	%	9,1	10,2	10,6	10,8	11,7	12,3	11,7	19,2	17,5	14,3
Mężczyźni	%	6,8	8,9	10,2	8,8	10,0	10,5	9,9	15,6	13,5	9,5
Kobiety	%	11,9	11,8	11,0	13,3	13,8	14,4	13,9	23,6	22,4	20,2

Źródło: Dane GUS

Najmniejszy odsetek osób biernych zawodowo, jak wynika z *Analizy sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017*, odnotowano w województwach: mazowieckim (39,9%), wielkopolskim (41,1%) oraz pomorskim (41,7%). Poniżej wykres 5. przedstawia szacunkową stopę bezrobocia w gminie w latach 2004-2017 w odniesieniu do województwa i kraju.

Wykres 5. Stopa bezrobocia w gminie i w odniesieniu do woj. i kraju

Jak wynika z powyższego wykresu poziom bezrobocia w gminie od 2013 zmniejszał się stopniowo, ale pozostawał na wyższym poziomie w porównaniu do poziomu bezrobocia w województwie mazowieckim i w skali kraju. W stosunku do 2007 r. liczba bezrobotnych w skali kraju znacznie spadła (o połowę), ale – liczba osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym z 2017 r. stanowi 52,9% tej z roku 2007. Najwięcej osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym zarejestrowanych było na terenie województw mazowieckiego (41,8 tys.), kujawsko-pomorskiego (26,9 tys.) i śląskiego (26,8 tys.), co wpływa na sytuację w gminie. Analizując sytuację w poszczególnych regionach stwierdzić należy, że stopa bezrobocia długotrwałego w województwie mazowieckim okazała się niższa niż ma to miejsce w przypadku obszaru całego kraju, co również ma wpływ na sytuację w gminie Brdzeń Duży

Tab. 10 Bezrobocie rejestrowane ponad 1 rok w okresie od 2015 r. do 2018r.

	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Do 25 r.ż.	Do 30 r.ż.	powyż 50	Długotrwałe
31.12.2018	355	132	223	45	107	63	223
31.12.2017	395	145	250	57	131	72	225
31.12.2016	486	207	279	69	156	94	306
31.12.2015	534	241	293	111	198	89	279

Źródło: GUS BDL

Zgodnie z danymi udostępnionymi na stronie Powiatowego Urzędu Pracy w Płocku, gmina Brdzeń Duży znajduje się na czwartej pozycji pod względem liczby osób bezrobotnych w powiecie. Istotnym czynnikiem wpływającym na sytuację bezrobotnych w gminie jest kierunek i dynamika zmienności udziału osób bezrobotnych w wieku 50+ w populacji osób aktywnych zawodowych. W większości województw w okresie

2008-2017 nastąpił spadek wartości tego wskaźnika, ale w województwach: łódzkim, mazowieckim, podlaskim, małopolskim, lubelskim i podkarpackim, wystąpił wzrost tego wskaźnika.

W celu utrzymania poziom zmniejszającego się bezrobocia należy, jak wskazano w *Strategii Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015-2025*, skutecznie pozyskiwać nowych inwestorów, a także stwarzać odpowiednie warunki do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy m.in. poprzez tworzenie odpowiedniego systemu zachęt dla nowych przedsiębiorców oraz poprzez wyznaczenie odpowiednich terenów inwestycyjnych.

Brak pracy lub jej utrata, jak powszechnie wiadomo, jest przyczyną wielu bardzo niekorzystnych zjawisk społecznych, takich jak różne odmiany patologii, w tym zwiększona przestępczość czy uzależnienie od alkoholu. Należy profilaktycznie podjąć działania, które w przypadku pogorszenia koniunktury ekonomicznej w skali kraju, zmniejszą lub zapobiegną wystąpieniu negatywnych zjawisk związanych z bezrobociem, a w konsekwencji wpływających bezpośrednio na wzrost wydatków na pomoc społeczną gminy. W gminie widoczna jest przewaga liczby pracujących mężczyzn, a także większy spadek bezrobotnych mężczyzn w porównaniu do spadku bezrobotnych kobiet w ciągu ostatnich lat. We wszystkich regionach kraju wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet jest znacząco niższy niż wśród mężczyzn.

Więcej danych w odniesieniu do obszaru gospodarczego znajdują się na dalszych stronach, poświęconych strukturze rynku pracy i podmiotom gospodarczym w gminie.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

USŁUGI SPOŁECZNE

Jednym z czynników warunkujących atrakcyjność osiedleńczą jest dostępność usług społecznych. Podczas wyboru nowego miejsca zamieszkania brane są pod uwagę przede wszystkim: dostęp do oświaty oraz jakość oferty edukacyjnej, oferta kulturalna, baza sportowo-rekreacyjna, dostęp do opieki zdrowotnej, a także poziom bezpieczeństwa publicznego. Od stanu infrastruktury społecznej zależy także jakość życia obecnych mieszkańców gminy i ich szanse rozwoju.

EDUKACJA - OŚWIATA I NAUKA

System oświaty w gminie Brudzeń Duży tworzą placówki oświatowe publiczne i niepubliczne w postaci przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkoły średniej. Na terenie Gminy Brudzeń Duży funkcjonują następujące placówki oświatowe:

Przedszkola

- przedszkole samorządowe Brudzeń Duży;
- przedszkole samorządowe Sikórz;
- przedszkole samorządowe przy szkole w Siecieniu;

Szkoły podstawowe

- szkoła Podstawowa Brudzeń Duży;
- szkoła Podstawowa Siecień;
- szkoła podstawowa Sikórz;

SZKOŁY ŚREDNIE

Wcześniej funkcjonujące trzy gimnazja w 2019 roku zostały przekształcone w Brudzeniu Dużym i w Siecie- niu w szkoły podstawowe, natomiast w Sikorzu w dom seniora pn. „Leonianum”

PRZEDSZKOLA

Na terenie gminy Brudzeń Duży funkcjonują trzy przedszkola samorządowe. Na koniec 2014 roku, łącznie do przedszkoli uczęszczało 202 dzieci (stan na 31.12.2014 r.), odpowiednio w 2018 (stan na 31.12.2018) liczba tych dzieci wynosiła 164. Dzięki dobrze rozwiniętej opiece i edukacji przedszkolnej, gmina zapewnia rodzinom dzieci (zwłaszcza młodym matkom) możliwość podjęcia lub kontynuacji pracy po powrocie z urlopu wychowawczego, zwiększając tym samym ich szanse na rynku pracy.

W każdej placówce publicznej zapewniony jest dostęp do wykwalifikowanej kadry. Każda z placówek posiada bogatą ofertę spędzania czasu dla dzieci, w tym gry i zabawy dydaktyczne, zajęcia plastyczne, zabawy taneczne i ruchowe, naukę samodzielności oraz pobyt na świeżym powietrzu.

Tab. 11 Wychowanie przedszkolne

Lata	Pracownicy pedagogiczni (w etatach)	Dzieci w przedszkolach (osoba)
2017	9,12	162
2016	9,35	148
2015	8,42	129
2014	13,45	202

Źródło: GUS

SZKOŁY PODSTAWOWE

Wszystkie trzy szkoły podstawowe na terenie gminy posiadają statut szkół publicznych, organem prowadzącym jest gmina Brudzeń Duży. W 2014 roku do szkół prowadzonych przez gminę uczęszczało 429 uczniów, w 2018 – 709 uczniów, czyli nastąpił znaczący wzrost.

Tab. 12 Szkolnictwo podstawowe

Lata	Szkoły podstawowe	Oddziały w szkołach	Uczniowie (osoby)	Uczniowie przypadający na 1 oddział (osoby)
2018	3	30	709	24
2017	3	30	552	18
2016	3	27	486	18
2015	3	27	536	20
2014	3	25	489	20

źródło: GUS

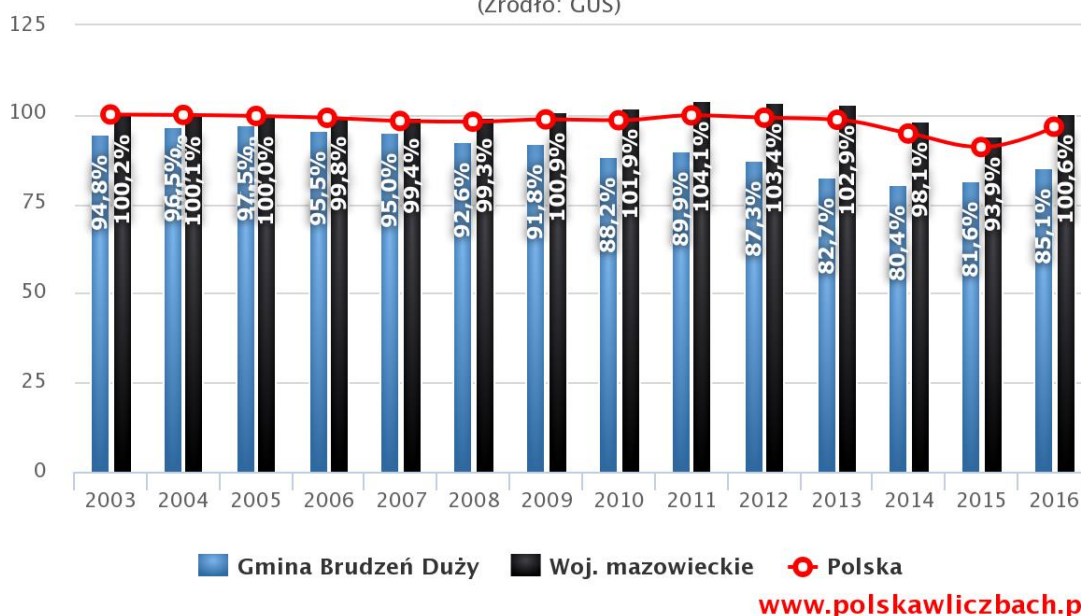
Analizując średnie wyniki testów uczniów III klas szkół gimnazjalnych z terenu Gminy Brudzeń Duży należy zauważyć, że zarówno w 2013, jak i w 2014 roku oraz w późniejszych latach, wyniki uczniów z Gminy Brudzeń Duży przeważnie były nieco wyższe niż średnie wyniki dla kraju, co świadczy o dobrym poziomie nauczania na terenie przedmiotowej jednostki samorządu terytorialnego.

Istotnym wskaźnikiem z obszaru edukacji w danej gminie na tle województwa i kraju jest współczynnik skolaryzacji. Od 2008 do 2014 różnica między poziomem skolaryzacji w gminie w odniesieniu do kraju i w województwie mazowieckim powiększała się. Od 2014 do 2016 różnica ta zaczęła się nieznacznie zmniejszać. Wykres poniżej prezentuje te dane.

Wykres 6. Skolaryzacja w gminie w odniesieniu do woj. i do kraju

Szkolnictwo podstawowe (Gmina Brudzeń Duży) – Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2003 – 2016

(Źródło: GUS)

Współczynnik skolaryzacji w gminie w latach 2003-2016 kształtuje się na zbliżonym, aczkolwiek nieco niższym poziomie, w stosunku do poziomu skolaryzacji w woj. mazowieckim i w skali kraju. Różnica ta była niewielka w latach 2003-2007, po czym nastąpiło jej zwiększenie o kilkanaście procent. Największą różnicę odnotowano w latach 2010-2014.

Atrakcyjne warunki do zamieszkania w gminie powodują napływ nowych mieszkańców (w tym rodzin z dziećmi), dzięki temu liczba uczniów w szkołach utrzyma się, jak można przypuszczać, na poziomie zbliżonym do obecnego, a nawet wzrośnie mimo obniżenia przyrostu naturalnego do poziomu ujemnego w gminie w 2018 roku. Tym samym gmina zapewni odpowiednie dochody z tytułu subwencji oświatowej, a także wyeliminuje ewentualną konieczność racjonalizacji sieci szkół na swoim terenie. Z kolei zwiększenie atrakcyjności warunków inwestycyjnych to szansa na nowe miejsca pracy, co zminimalizuje zjawisko migracji części mieszkańców poza teren gminy Brudzeń Duży w celach zarobkowych.

OCHRONA ZDROWIA I OPIEKA SPOŁECZNA

W Gminie Brudzeń Duży (według danych GUS na koniec 2018 roku) działają dwa podmioty spełniające funkcje przychodni, ośrodka zdrowia, czy poradni:

1. Publiczny ZDROWIE – Brudzeński Zakład Opieki Zdrowotnej Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Brudzeniu Dużym, który ma dodatkowo placówki w Siecieniu i Sikorzu
2. Niepubliczny NZOZ Przychodnia Rodzina w Brudzeniu Dużym

Mieszkańcy gminy mogą korzystać z usług trzech aptek z przypadającą liczbą mieszkańców na jedną aptekę - 2754 w 2018 roku. Na terenie gminy nie funkcjonuje żaden żłobek. W Gminie Brudzeń Duży nie działa stacja pogotowia ratunkowego wyjazdowego. Zakres działań związany z opieką społeczną wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Brudzeniu Dużym.

Ochrona zdrowia

Istotnym elementem infrastruktury społecznej jest system ochrony zdrowia. Dostęp do infrastruktury ochrony zdrowia zależy przede wszystkim od liczby instytucji świadczących usługi zdrowotne, ich rozmieszczenia, poziomu świadczenia usług oraz kosztów usług. Na terenie Gminy Brudzeń Duży usługi z zakresu opieki medycznej świadczą:

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Zdrowie” sp. z o. o. w Brudzeniu Dużym, znajdujący się w Brudzeniu Dużym, pod adresem ul. Jana Pawła II 2, został utworzony 30 marca 1999 roku przez Radę Gminy w Brudzeniu Dużym. SPZOZ realizuje swoje zadania poprzez działające trzy ośrodki na terenie Gminy, tj.:

- Gminny Ośrodek Zdrowia w Brudzeniu Dużym
- Wiejski Ośrodek Zdrowia w Sikorzu
- Wiejski Ośrodek Zdrowia w Siecieniu

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Rodzinna

Funkcjonowanie konkurencyjnych placówek medycznych jest podstawą do zapewnienia właściwej działalności w dziedzinie ochrony i promocji zdrowia. Należy uznać, że system opieki zdrowotnej na terenie gminy w pełni zaspakaja potrzeby obecnych mieszkańców gminy, jak również jest w stanie zaspokoić potrzeby potencjalnych mieszkańców, którzy w przyszłości zamieszkają na niniejszym terenie.

Tab. 13. Opieka zdrowotna w gminie

FORMY, WYMIARY OPIEKI ZDROWOTNEJ	2017 OSOBY	2018 OSOBY
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady ogółem	50527	44703
Podmioty ambulatoryjne ogółem	5	5
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	47871	42359
Apteki - liczba liczbą osób przypadających na jedną aptekę	2758	2754

Źródło: GUS BDL

POMOC SPOŁECZNA

W okresie 2009-2017 w każdym z województw w kraju nastąpił spadek liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej, podobna tendencja wystąpiła w gminie Brudzeń Duży.

System pomocy społecznej w gminie w 2018 roku objął wsparciem 284 rodziny liczących 803 osób w rodzinach. Do GOPS wpłynęło 367 wniosków o pomoc, pracownicy socjalni sporządzili 442 wywiady środowiskowe, wydanych zostało 512 decyzji administracyjnych. Dla porównania z pomocy GOPS w 2014 roku korzystało 497 osób, z tego 219 z powodu ubóstwa, 163 z powodu bezrobocia oraz 84 z powodu długotrwałej choroby. W porównaniu do roku 2012, łączna liczba korzystających z pomocy GOPS wzrosła o 1 osobę. Należy zauważyć, że znaczny wzrost liczby osób, którym przyznano świadczenia nastąpił w 2013 roku (wzrost o 4,8% w stosunku do roku poprzedniego). W latach 2012-2014 na podobnym poziomie pozostała łączna kwota świadczeń.

Tabela 14. Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną w 2018

Wyszczególnienie	Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych - ogółem	448	284	803
Pomoc udzielona w postaci pracy socjalnej - ogółem	X	136	311

Źródło: GUS BDL

Analiza danych wskazuje, że najczęstszą przyczyną korzystania ze świadczeń pomocy społecznej jest ubóstwo związane z problemem choroby lub bezrobocia. Problem długotrwałej lub ciężkiej choroby jest skutkiem starzenia się społeczeństwa oraz zagrożeń cywilizacyjnych. Zachorowanie członka rodziny wpływa często na obniżenie się statusu rodziny w związku z utratą bądź rezygnacją z zatrudnienia. Problem bezrobocia występuje na drugim miejscu, jest najłatwiejszy do zdiagnozowania, potwierdzają go także dokumenty z urzędu pracy. Problem bezrobocia rzadko występuje w odosobnieniu. Brak pracy powoduje stałe obniżanie się standardu życia środowisk rodzinnych i w rezultacie często pojawiają się takie problemy jak: ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, uzależnienia.

Tab.15. Środowiskowa pomoc społeczna - udział %,

Lata	Udział % w stosunku do liczby ludności ogółem
2017	7,6
2016	8,9
2015	9,3
2014	9,9

Źródło: GUS

Wskaźnik dotyczący liczby osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych na 10 tys. mieszkańców w skali kraju osiągnął w 2017 r. wartość 27,5. W stosunku do 2014 nastąpił wzrost liczby osób objętych tego rodzaju usługami, (przyjmując wartość z roku 2014 za 100%, wartość wskaźnika w 2017 r. stanowiła 119,1% wartości z roku 2014). We wszystkich województwach w latach 2014-2017 miał miejsce wzrost liczby osób objętych usługami opiekuńczymi. Usługi opiekuńcze w gminie Brudzeń Duży w 2018 roku świadczone były w 14 środowiskach, w tym, dla 11 osób samotnych i 3 osoby zamieszkującej z rodziną. Na wynagrodzenia dla opiekunek świadczących usługi opiekuńcze wydatkowano ogółem: 72 346,42 zł, w tym: 10 627,92 zł – składki ZUS.

Tabela 16. Przesłanki uzasadniające przyznanie pomocy

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	144	421
Sieroctwo	1	3
Bezdomność	1	1
Bezrobocie	86	260
Długotrwała lub ciężka choroba	104	256
Niepełnosprawność	65	145
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	40	147
rodziny niepełne	26	75

Powód trudnej sytuacji życiowej		Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
w tym:	rodziny wielodzietne	8	43
Potrzeba ochrony macierzyństwa		39	195
w tym:	Wielodzietność	29	157
Alkoholizm		4	4
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego		1	4
Zdarzenia losowe		3	8

Źródło: Raport Brudzeń Duży za 2018.

Budżet GOPS w 2018r, jak wynika z Raportu Brudzeń Duży za 2018, wyniósł: 10 290 157,00 zł i został wykonany w wysokości: 10 206 558,70 zł to jest w 99,19%. Na budżet składały się środki finansowe pochodzące z budżetu gminy - zadania własne, z budżetu Wojewody - dotacja zadań własnych z budżetu państwa, z budżetu Wojewody – zadania zlecone z budżetu państwa.

Oprócz instytucjonalnego systemu pomocy społecznej istotną rolę w zakresie wspierania integracji społecznej i zawodowej pełnią w kraju podmioty ekonomii społecznej. Są to organizacje typu NGO, spółdzielnie pracy, spółdzielnie socjalne, centra integracji społecznej (CIS) oraz kluby integracji społecznej (KIS), czy zakłady aktywności zawodowej prowadzące zarówno działalność ekonomiczną, jak i działalność pożytku publicznego, odgrywającą ważną rolę m.in. w tworzeniu miejsc pracy oraz świadczeniu usług społecznych. Pod tym względem w gminie Brudzeń Duży brak jest KIS, CIS oraz spółdzielni socjalnych, co odpowiada - zachowując skalę proporcji - sytuacji województwa mazowieckiego w porównaniu z innymi województwami. Najmniej CIS, jak wynika z danych¹, funkcjonuje na terenie województw: mazowieckiego (0,07) i łódzkiego (0,12). Podobna sytuacja występuje w przypadku klubów integracji społecznej (KIS) – największa ich liczba w przeliczeniu na 100 tys. ludności dotyczy województw: warmińsko-mazurskiego (2,51) i lubuskiego (1,28). Z kolei bardzo mała liczba tej kategorii podmiotów występuje w województwach: dolnośląskim (0,10), mazowieckim (0,13) i podlaskim (0,17). W świetle przedstawionych wyżej danych możemy mówić o wysokich dysproporcjach międzyregionalnych w zakresie liczby KIS i CIS oraz o braku wielu pozytywnych przykładów z województwa mazowieckiego, co mogłoby być czynnikiem stymulującym dla gminy Brudzeń Duży.

Bezpieczeństwo Publiczne

Usługi publiczne na terenie Gminy Brudzeń Duży z zakresu:

- bezpieczeństwa publicznego realizuje Posterunek Policji mieszczący się w Brudzeniu Dużym przy ul. Toruńskiej 2A.
- ochrony przeciwpożarowej realizuje 10 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej zlokalizowane w Bądkowo Kościelne, Karwosieki-Noskowice, Nowe Karwosieki, Parzeń, Siecień, Sikórz, Sobowo, Suchodół, Turza Mała, Żerniki.

Tab. 17. Statystyki wypadków i przestępstw na terenie Gminy Brudzeń Duży w latach 2012-2017

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba wypadków	7	4	6	27	23	17
W tym ze skutkiem śmiertelnym	1	1	0			
Liczba przestępstw	119	122	93	114	83	72

Źródło: GUS i UG Brudzeń Duży

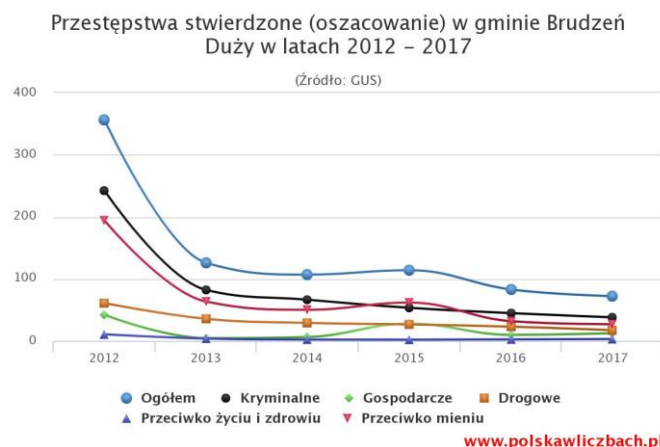
¹ Raport Brudzeń Duży za 2018 (strona gminy) oraz Analiza sytuacji województw 2015-2017, MIIIR.

W gminie Brudzeń Duży nad porządkiem i bezpieczeństwem mieszkańców czuwa Posterunek Policji z siedzibą w Brudzeniu Dużym. Ze względu na liczbę etatów brak jest dyżurów całodobowych.

W analizowanym okresie najczęściej popełnianymi na terenie gminy przestępstwami były kradzieże i kradzieże z włamaniem. Wśród najczęściej popełnianych na terenie gminy wykroczeń znalazły się czyny polegające na: kradzieży lub przywłaszczeniu, niezachowaniu należytej ostrożności powodującej zagrożenie w ruchu drogowym oraz niezastosowanie się do znaku drogowego. Na terenie gminy działa 10 jednostek straży pożarnej, które posiadają 10 remiz strażackich, które zapewniają mieszkańcom bezpieczeństwo przeciwpożarowe. Pomoc wyjazdową w zakresie ochrony zdrowia na terenie gminy zapewnia Pogotowie Ratunkowe w Płocku.

W 2017 roku w gminie Brudzeń Duży stwierdzono szacunkowo 72 przestępstw. Oznacza to, że na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 8,72 przestępstw. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w gminie Brudzeń Duży wynosi 73,80% i jest znacznie większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa mazowieckiego oraz porównywalny do wskaźnika dla całej Polski. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy Brudzeń Duży najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 4,59 (wykrywalność 56%) oraz przeciwko mieniu - 3,25 (wykrywalność 41%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 2,09 (99%), o charakterze gospodarczym - 1,50 (84%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,36 (87%).

Wykres 7. Przestępstwa w przekroju czasowym

Jak wynika w powyższego wykresu największy spadek przestępstw odnotowano między rokiem 2012 a rokiem 2013. Tendencję spadkową odnotowano również w odniesieniu do liczby wszystkich kategorii przestępstw od 2015 do 2017 roku.

Sport

Urząd gminy wspiera rozwój dyscyplin sportowych oraz pracuje nad stworzeniem warunków i możliwości do rozwijania zainteresowań sportowych.

W skład głównych obiektów tworzących bazę sportowo-rekreacyjną wchodzi:

- hala sportowa w Sikorzu;
- hala sportowa w Siecieniu;
- hala sportowa w Brudzeniu Dużym;
- boiska sportowe.

Najważniejszymi imprezami sportowymi jakie mają miejsce na terenie Gminy są Duathlon po Mazowieckiej Szwajcarii oraz Amatorski Wyścig Rowerowy po Brudzeńskim Parku Krajobrazowym.

Dzięki istnieniu warunków do uprawiania sportu i rekreacji, tj. boisk sportowych - w okresie letnim oraz sal gimnastycznych – szczególnie w okresie zimowym, zauważalny jest wzrost zainteresowania aktywnym wypoczynkiem wśród mieszkańców gminy. Rozwijającymi się amatorsko dziedzinami sportowymi są: piłka nożna, piłka ręczna, siatkówka, koszykówka, lekkoatletyka.

Mieszkańcy Gminy mają możliwość uprawiania sportu w działających klubach sportowych:

- Skwa Brudzeń,
- Bobry Cierszewo,
- LKS Wisła Główina – Sobowo.

W dziedzinie sportów wodnych znacznie zwiększy się możliwość uprawiania żeglarstwa w związku z powstającą rozbudową Mariny Murzynowo - jacht-club, w miejscowości Murzynowo - u ujścia Skrzy Prawej do rz. Wisły.

W gminie brak jest większych ośrodków sportu i rekreacji (basenu krytego, hali sportowej, kortów tenisowych, boisk sportowych, sal fitness). Nie ma zorganizowanych wydzielonych tras rowerowych. Brak jest oferty sportów zimowych, na przykład narciarskich tras biegowych. Niewykorzystanym potencjałem sportowo-rekreacyjnym są również tereny nadwiślańskie.

Uczestnictwo w kulturze

Zadania z zakresu kultury na terenie gminy Brudzeń Duży realizują następujące placówki:

– Gminna Biblioteka Publiczna w Brudzeniu Dużym, znajdująca się w budynku byłego Gimnazjum w Brudzeniu Dużym:

- Filia Biblioteczna w Sikorzu w budynku Zespołu Szkół w Sikorzu;
- Filia Biblioteczna w Siecieniu w budynku Zespołu Szkół w Siecieniu;

- Muzeum w Murzynowie;
- „Agronomówka” budynek ul. Dobrzyńska 9;
- Remiza OSP;
- Orkiestra Dęta w Sobowie,

Orkiestra Dęta w Sobowie działa od 30 września 1985 roku. Orkiestra pojawia się przy ważnych uroczystościach gminnych i kościelnych. Orkiestra bierze udział w takich uroczystościach jak Dni Gminy Brudzeń Duży, dożynki gminne i parafialne, coroczna pielgrzymka do Skępego, a ponadto uczestniczy w procesjach Bożego Ciała, organizuje koncerty m.in. Koncert Kolęd w pierwszych dniach stycznia (<http://brudzen.pl/>).

Muzeum w Murzynowie mieści się w niedużej zabytkowej chacie z początku XX wieku, znajdującej się nad samym brzegiem Wisły. W muzeum znajdują się zbiory poświęcone dawnym zawodom mieszkańców tej nadwiślańskiej wioski, głównie rybołówstwu, żegludze wiślanej, sadownictwu oraz uprawie roli. Wśród zbiorów można oglądać przedmioty ze sfery duchowo religijnej, znaleziska archeologiczne oraz okazy przyrodnicze (<http://mazowieckieskarby.pl/>).

Do najważniejszych imprez należą:

- Festiwal Ginących Zawodów
- Dożynki Gminne w Brudzeniu Dużym
- Dni Brudzenia
- Gminne olimpiady
- spływy kajakowe na rz. Skrwie Prawej

- Duathlon

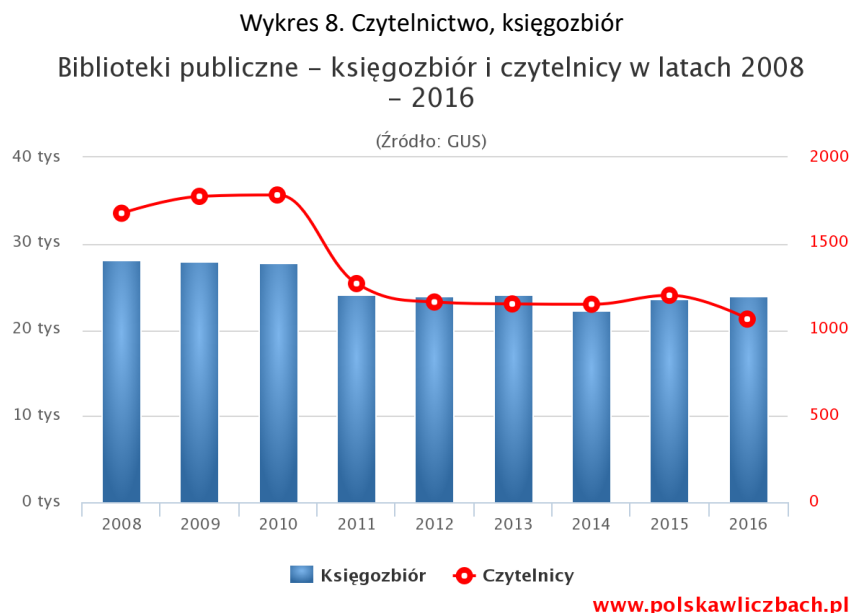
Inne imprezy:

- Amatorski Wyścig Rowerowy po Brudzeńskim Parku Krajobrazowym
- Akcja „Cała Polska czyta dzieciom” – Gminna Biblioteka Publiczna
- Rajd Wisła
- Gminny Dzień Sportu
- harcerskie rajdy rowerowe
- Dzień flagi
- Turnieje Szachowe
- imprezy organizowane przez Muzeum w Murzynowie.

Informacje na temat gminy umieszczane są w mediach lokalnych. Gmina blisko współpracuje z Katolickim Radiem Diecezji Płockiej, Tygodnikiem Płockim i lokalnym dodatkiem Gazety Wyborczej. Krótkie filmy dotyczące gminy publikowane są także w serwisie YouTube.

Istotną rolę w realizacji zadań w zakresie kultury odgrywa Gminna Biblioteka Publiczna w Brudzeniu Dużym. Przy szkołach gminnych – w miejscowościach Siecień, Sikórz, Brudzeń Duży funkcjonują biblioteki szkolne.

Gminna Biblioteka Publiczna – ramach jej struktury organizacyjnej wyodrębniono filię w Siecieniu oraz Sikorzu. Na działalność oświatową biblioteki składają się: spotkania autorskie, konkursy czytelnicze, plastyczne, literackie, spotkania z bajką, wycieczki oraz imprezy artystyczno – literackie pn. „Cała Polska czyta dzieciom”. Biblioteka współpracuje także z przedszkolami i szkołami gminnymi – w zakresie organizacji zajęć dodatkowych, pozalekcyjnych. Biblioteka liczy ogółem 951 w 2018 roku czytelników, w tym w Brudzeniu Dużym -376, w Siecieniu – 295, w Sikorzu – 280.

Jak wynika w wykresu powyżej po znacznym spadku i liczby czytelników i wielkości księgozbioru między 2010 i 2011 w kolejnych latach wielość księgozbioru jest mniej więcej na tym samym poziomie, podobnie z liczbą czytelników, aczkolwiek od 2016 zarysowuje się spadek liczby czytelników.

Organizacje pozarządowe

Na obszarze gminy Brudzeń Duży prowadzą działalność organizacje pozarządowe, które poza funkcją integrującą mieszkańców uzupełniają działania samorządu szczególnie w dziedzinie spraw związanych ze sportem i kulturą. Należą do nich:

- Stowarzyszenie Mieszkańców Siecienia i Okolic Na Rzecz Wspierania Aktywności Lokalnej
- Towarzystwo Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica
- Stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych „Jedna droga”- Strupczewo Duże
- Fundacja na rzecz Rozwoju Zasobów Ludzkich, „Razem łatwiej”- Janoszyce
- Fundacja „Nasza Wisła” – Murzynowo
- Fundacja Leonium - Sikórz
- Stowarzyszenie Społeczne „Wspólnie dla Sikorza i okolic”- Sikórz
- Stowarzyszenie na rzecz dzieci i młodzieży „Furtka”- Parzeń- Janówek
- Stowarzyszenie Przyjaciół Sobowa
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Siecieniu
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Nowych Karwosiekach
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Karwosiekach-Noskowicach
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Turzy Małej
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Żernikach
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Suchodole
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Sobowie
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Parzeniu
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Bądkowie Kościelnym
- Stowarzyszenie- Ochotnicza Straż Pożarna w Sikorzu
- Stowarzyszenie producentów trzody chlewnej „Bru- Moch” w Brudzeniu Dużym

Organizacje pozarządowe oprócz funkcji integracyjnej i kulturotwórczej oraz aktywizacji fizycznej spełniają wiele innych nie mniej ważnych funkcji społecznych, m.in. uzupełniają działania gminy w takich dziedzinach jak ochrona środowiska, ochrona zdrowia, opieka społeczna, pomoc osobom niepełnosprawnym. Dużym sukcesem jest organizowany od kilku przez samorząd lat Festiwal Ginących Zawodów. Działania kulturalne w gminie uzupełniają również własne inicjatywy organizacji pozarządowych, czy też artystów tu tworzących, poprzez organizowanie pokazów poplenerowych, warsztatów itp.

Podsumowanie

Gmina Brudzeń Duży ze względu na znane i doceniane walory krajobrazowe, kulturowe i turystyczne przyciąga nowych mieszkańców. Negatywnym zjawiskiem demograficznym jest starzenie się społeczeństwa przejawiające się wzrostem odsetka mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców, przy rysującym się spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym. Zmieniająca się struktura wiekowa może prowadzić do zmniejszenia się zasobów siły roboczej w wieku produkcyjnym. Pozytywnym zjawiskiem jest dosyć niski i malejący wskaźnik udziału osób bezrobotnych w ogóle osób w wieku produkcyjnym. Duży udział osób długotrwale pozostających bez stałego zatrudnienia może powodować problemy społeczne o znacznym zakresie oraz w przyszłości w większym stopniu wymagać pomocy społecznej.

Analiza sfery edukacyjnej wskazuje, że podstawowe potrzeby edukacyjne mieszkańców gminy Brudzeń Duży są w pełni zaspokajane. Edukacja na wyższym poziomie niż szkoła średnia, w szerszym niż

wspomnianym wyżej zakresie, może być kontynuowana w większych ośrodkach miejskich, takich jak Warszawa, Łódź, Gdańsk czy Toruń. Szkoły znajdujące się na terenie gminy nie posiadają pełnego wyposażenia. Uzupełnienie braków w tym względzie wymaga znacznych nakładów, na które nie może sobie pozwolić samorząd lokalny. Również same budynki szkół wymagają podjęcia prac remontowych.

Infrastruktura ochrony zdrowia zapewniona jest na podstawowym poziomie. Mieszkańcy gminy poszukujący specjalistycznej pomocy muszą jeździć do Płocka czy też bardziej odległych ośrodków zdrowia.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że opieka społeczna działa sprawnie i mimo ograniczonych środków finansowych zaspokaja pilne potrzeby mieszkańców. Niski fundusz GOPS nie pozwala na rozwinięcie bardziej proaktywnej działalności. Niedoinwestowana policja nie ma odpowiednich kadr i środków, by zapewnić potrzeby mieszkańców w zakresie zadań pełnionych przez policję, ale co warto podkreślić, następuje spadek przestępczości w gminie na przestrzeni ostatnich 7 lat. Na terenie gminy nie ma odpowiedniej infrastruktury sportowej pozwalającej mieszkańcom i turystom wykorzystać czas na poprawę swej kondycji fizycznej i stanu zdrowia. Ograniczone fundusze gminy nie pozwalają m.in. na remont zabytkowych obiektów oraz na organizację na szerszą skalę imprez kulturalnych.

1.1.4 WYMIAR GOSPODARCZY

SYTUACJA FINANSOWA GMINY

Wysokość budżetu i poziom zadłużenia gminy²

Dochody gminy zrealizowano zgodnie z zatwierdzonym przez Radę Gminy budżetem w grudniu 2017 w całości w kwocie 31 759 860,70 na planowane 31 751 992,62 tj. 100,02% planu. Dochody majątkowe zrealizowano w kwocie 757 394,45 na planowane 757 416,00 tj. 100,00% planu, dochody bieżące zrealizowano w kwocie 31 002 466,25 na planowane 30 994 576,62 tj. 100,03% planu. Wydatki gminy zrealizowano w kwocie 33 627 537,59 na planowane 34 185 202,62 tj. 98,37% planu. Wydatki gminy wzrosły w stosunku do roku 2016 o prawie jedną trzecią. Wydatki majątkowe zrealizowano w kwocie 3 885 696,78 na planowane 3 934 478,55 tj. 98,76% planu. Wydatki bieżące zrealizowano w kwocie 29 741 840,81 na planowane 30 250 724,07 tj. 98,32% planu.

Kredyt do spłaty na koniec 2018 wynosił 8 948 359,00 zadłużenie z tytułu emisji obligacji wynosi 2 000 000,00.

Pozostałości wolnych środków na 31.12.2018 r. wynoszą 566 024,18. Wydatki zrealizowane w ramach funduszy sołeckich wynoszą 513 932,84. Dochody i wydatki związane z realizacją zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych odrębnymi ustawami w 2018 r. wynoszą 9 848 290,32. Gmina otrzymała dofinansowanie na realizację zadania majątkowego pn. „Budowa dróg osiedlowych w miejscowości Siecień, w kwocie 626 424,75 z EFR, oraz kwotę 100 000,00 z budżetu Województwa

² Ten fragment opracowano na podstawie Raportu Brudzeń Duży za 2018, <http://www.brudzen.pl/strona/raport-o-stanie-gminy> oraz ze strony : http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Brudzen_Duzy.

Mazowieckiego na dofinansowanie zadania majątkowego pn. „Wykonanie projektu oraz budowa - modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych w miejscowości Turza Mała gmina Brudzeń Duży”. Z Funduszu Sprawiedliwości wpłynęły środki na zakup wyposażenia dla OSP w Bądkowie Kościelnym, Sikorzu i Sobowie w kwocie 22 275,00. Starostwo Powiatowe w Płocku przekazało środki w kwocie 18 000,00 na wydatki rzeczowe dla OSP w Parzeniu, Sikorzu, Sobowie i w Karwosiekach-Noskowicach. Ponadto z budżetu Województwa Mazowieckiego wpłynęły środki finansowe na remont strażnicy OSP w Bądkowie Kościelnym w kwocie 41 737,00.

Dla porównania suma wydatków z budżetu gminy Brudzeń Duży wyniosła w 2016 roku 28,5 mln złotych, co daje 3,5 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Wzrost wydatków nastąpił o 28.9% w porównaniu do roku 2015. Największa część budżetu gminy Brudzeń Duży - 37.3% została przeznaczona, jak w większości gmin w Polsce, na oświatę i wychowanie. Znaczna część wydatków z budżetu gminy przeznaczona została na pomoc społeczną (30.8%) oraz na administrację publiczną (11.5%). Wydatki inwestycyjne stanowiły 1,9 mln złotych, czyli 6,6% wydatków ogółem. Suma dochodów do budżetu gminy Brudzeń Duży wyniosła w 2016 roku 29,5 mln złotych, co stanowiło 3,6 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W porównaniu do roku 2015 to wzrost dochodów o 29%. Największa część dochodów pochodziła z kategorii (Dział 758) - różne rozliczenia (39.9%). Duża część wpływów pochodziła z podatków od osób prawnych i fizycznych i od innych jednostek (27%) oraz z Działu 852 - Pomoc społeczna (26.8%). W budżecie gminy Brudzeń Duży wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiły 532 złotych na mieszkańca (14,8%), natomiast dochód z tytułu podatków dochodowych od osób prawnych wyniósł 0,2 złotych na mieszkańca (0,0%).

Poniżej dwie tabele przedstawiają wykonanie dochodów w poszczególnych działach oraz zadłużenia podatników w 2018 roku

Tabela 18. Wykonanie dochodów w poszczególnych działach w 2018 r.

Dział	Nazwa	Plan	Wykonanie	% wykonania
010	Rolnictwo i łowiectwo	799 959,43	799 959,63	100
600	Transport i łączność	726 425,00	726 424,75	100
700	Gospodarka mieszkaniowa	67 891,00	64 615,32	95,18
750	Administracja publiczna	127 508,00	125 904,55	98,74
751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	97 813,00	91 998,91	94,06
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	84 017,00	82 012,00	97,61
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej	8 986 097,51	9 016 193,18	100,33
758	Różne rozliczenia	10 761 356,00	10 761 356,00	100
801	Oświata i wychowanie	639 306,72	634 424,72	99,24
852	Pomoc społeczna	421 767,00	422 128,29	100,09
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	92 970,00	92 970,00	100

Dział	Nazwa	Plan	Wykonanie	% wykonania
010	Rolnictwo i łowiectwo	799 959,43	799 959,63	100
600	Transport i łączność	726 425,00	726 424,75	100
700	Gospodarka mieszkaniowa	67 891,00	64 615,32	95,18
750	Administracja publiczna	127 508,00	125 904,55	98,74
751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	97 813,00	91 998,91	94,06
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	84 017,00	82 012,00	97,61
855	Rodzina	8 842 051,00	8 832 761,47	99,89
926	Kultura fizyczna	104 830,96	109 111,88	104,08

Źródło: Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl

Jak wynika z tabeli w większości działów procent wykonania dochodów równał się lub był zbliżony do 100%. Na nieco niższym poziomie wykonania dochodów znalazły się urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa(dział 751) oraz gospodarka mieszkaniowa (dział 700).

Tabela 19. Wykonanie wydatków w poszczególnych działach w 2018 roku

Dział	Nazwa	Plan	Wykonanie	% wykonania
010	Rolnictwo i łowiectwo	1 260 618,43	1 233 365,38	97,84
400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	350 000,00	331 031,62	94,58
600	Transport i łączność	4 206 744,87	4 189 236,82	99,58
700	Gospodarka mieszkaniowa	128 000,00	127 038,42	99,25
710	Działalność usługowa	24 000,00	23 579,18	98,25
750	Administracja publiczna	3 817 998,00	3 796 745,18	99,44
751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	97 813,00	91 998,91	93,96
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	366 759,00	363 559,03	99,13
757	Obsługa długu publicznego	295 000,00	294 435,89	99,81
758	Różne rozliczenia	87 120,00	6 783,00	7,79

Dział	Nazwa	Plan	Wykonanie	% wykonania
801	Oświata i wychowanie	11 690 845,00	11 421 535,79	97,7
851	Ochrona Zdrowia	111 673,51	109 965,59	98,47
852	Pomoc społeczna	1 293 485,00	1 238 555,08	95,75
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	447 657,72	441 477,58	98,62
855	Rodzina	8 996 672,00	8 968 003,62	99,68
900	Gospodarka komunalna i Ochrona Środowiska	664 429,61	657 797,14	99,00
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	261 386,48	249 924,85	95,62
926	Kultura fizyczna	5 000,00	82 504,51	97,06

Źródło: Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl

Zaległości podatkowe podatników

Tabela 20. Zaległości z tytułu podatków w 2018 roku

Rodzaje podatków	Osoby fizyczne	Osoby prawne
Podatek od nieruchomości	83 227,94 zł	271 761,45 zł
Podatek rolny	68 949,47 zł	0,00 zł
Podatek leśny	1 620,70 zł	0,00 zł
Podatek od środków transportowych	31 435,85 zł	4 239,08 zł
łącznie:	185 233,96 zł	276 000,53 zł

Źródło: Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl

Wielkość podatku od nieruchomości w gminie i w poszczególnych sołectwach jest pośrednim wskaźnikiem dynamiki rozwoju gospodarczego, i odwrotnie - zaległości w płaceniu podatku - pośrednio wskazują na trudności lub świadczą o niskim poziomie rozwoju gospodarczego w danej jednostce administracyjnej. Największe zaległości w podatku od nieruchomości odnotowano w gminie w przypadku osób prawnych oraz w przypadku rolnego od osób fizycznych. Jednym ze wskaźników użytych w diagnozie zjawisk negatywnych w ramach GPR był wskaźnik od nieruchomości komercyjnych. W pięciu sołectwach ten podatek w 2018 był na poziomie 0, a w siedmiu gminach był na poziomie wyższym od 1.³

³ Syntetyczny wskaźnik kryzysowości był sumą standardowych wskaźników kryzysowości. Szerzej na ten temat w części opisującej metodologię badania zjawisk kryzysowych i wyliczania wartości wskaźników koncentracji kryzysowości.

Główni pracodawcy

Główne sektory gospodarki na terenie gminy Brudzeń Duży to rolnictwo oraz turystyka. Od kilku lat obserwuje się stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych z UG w Brudzeniu Dużym wśród podmiotów gospodarczych najwięcej jest podmiotów działających w obszarze usług związanych z obsługą rolnictwa oraz handlu. Często lokalna działalność gospodarcza związana jest z obsługą ruchu turystycznego zajmując się m.in. gastronomią i wynajmem pokoi letniskowych, co w głównej mierze wynika z turystycznego charakteru gminy. Reprezentowane są również podmioty oferujące usługi budowlane, usługi w zakresie transportu samochodowego, usługi parkingowe, mechanika pojazdowa. Ostatnim pod względem liczby rodzajem działalności gospodarczej są drobne podmioty produkcyjne. W gminie nie ma żadnych większych zakładów produkcyjnych i przemysłowych. W Gminie na 1000 mieszkańców przypada w 2018 roku 57 przedsiębiorstw (podmiotów gospodarczych wg GUS), podczas gdy dla Polski - 95,4). Struktura podmiotów gospodarczych na terenie gminy wg sektorów została przedstawiona w poniższej tabeli.

Na terenie Gminy Brudzeń Duży w roku 2014 funkcjonowały 443 podmioty gospodarcze - głównie małe i średnie (wg klasyfikacji REGON), z czego 3,8% w sektorze publicznym, 96,2% w sektorze prywatnym. Liczba podmiotów gospodarczych z roku na rok rośnie i w stosunku do roku bazowego zwiększyła się o 28,0%.

Tab. 21 Struktura działalności gospodarczej według sektorów w Gminie Brudzeń Duży w latach 2008-2018

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2017	2018
Podmioty gospodarki narodowej ogółem		346	368	391	392	402	441	443	561	566
Sektor publiczny	Ogółem	14	14	14	15	18	18	17	15	15
	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	11	11	11	12	15	15	14	12	12
	spółki handlowe	0	0	0	0	0	1	1	18	16
Sektor prywatny	Ogółem	332	354	377	377	384	423	426	449	443
	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	280	299	319	317	319	346	346	370	377
	spółki handlowe	8	8	8	8	8	15	16	18	16
	spółdzielnie	4	4	4	4	4	6	6	6	2
	fundacje	0	0	1	1	2	3	3	3	4
	stowarzyszenia i organizacje społeczne	15	16	16	16	16	18	18	21	21

Źródło: Dane GUS

W gminie Brudzeń Duży w roku 2017 w rejestrze REGON zarejestrowane były 571 (w 2018 – 566) podmioty gospodarki narodowej, z czego 370(w 2018 -377) stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 46 nowych podmiotów, a 41 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2009-2017 najwięcej (63) podmiotów zarejestrowano w roku 2013, a najmniej (43) w roku 2014. W tym samym okresie najwięcej (51) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2011 roku, najmniej (28) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2013 roku.

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Brudzeń Duży najwięcej (15) jest spółek cywilnych. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (441) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0-9 pracowników.

6,7% (31) podmiotów jako rodzaj działalności deklarowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklarowało 32,8% (152) podmiotów, a 60,6% (281) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność.

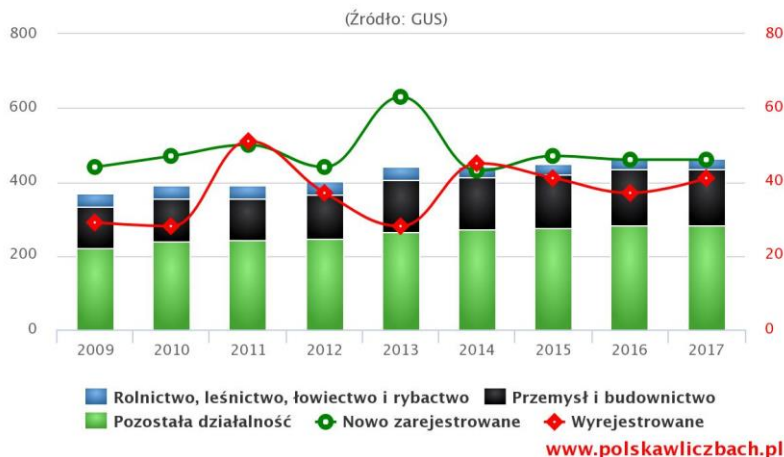
Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Brudzeń Duży najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (21.9%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (20.3%).

Tabela 22. Rejestr Regon liczby podmiotów gospodarczych, stan 31.XII.2017 r.

Lp.	Rodzaj podmiotu	Liczba
1	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON-ogółem, w tym:	465
	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	31
	Przemysł i budownictwo	152
	Pozostała działalność	281
2	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	370
3	Podmioty nowo zarejestrowane w gminie Brudzeń Duży w 2017r.	46
	Podmioty wyrejestrowane w gminie Brudzeń Duży w 2017r.	41

Źródło: www.polskawliczbach.pl/gmina

Wykres 9 Podmioty gospodarki narodowej
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON
w latach 2009 – 2017

Tab. 23 Rodzaje działalności gospodarczej osób fizycznych, stan na 31.XII.2017 r.

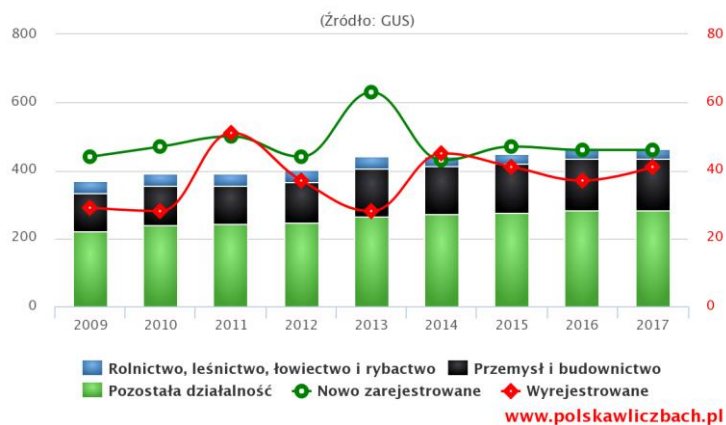
Lp.	Rodzaj działalności gospodarczej	Ilość
1	Budownictwo	81
2	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych,	75
3	Przetwórstwo przemysłowe	56
4	Transport i gospodarka magazynowa	41
4	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	28
5	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	22
6	Pozostała działalność	14
7	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	13

Lp.	Rodzaj działalności gospodarczej	Ilość
8	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	11
9	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	10
10	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	6
11	Edukacja	6
12	Informacja i komunikacja	5
13	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1

Źródło: www.polskawliczbach.pl/gmina

Wykres 10. Rodzaje działalności gospodarczej - przekrojowo

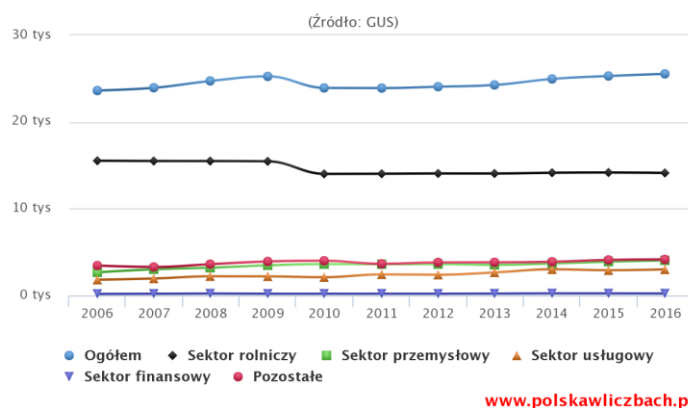
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2009 – 2017

Z powyższego zestawienia wynika, że najwięcej podmiotów gospodarczych reprezentuje pozostałą działalność gospodarczą, następną grupą jest przemysł i budownictwo i na stałym, niższym od wymienionych wcześniej, poziomie utrzymuje się liczba podmiotów reprezentujących rolnictwo. Z tabeli 23 natomiast wynika, że najwięcej podmiotów było w 2017 w budownictwie (81), handlu i usługach (56) oraz w przetwórstwie przemysłowym (56). Podobnie jak z wykresu wynika, że rolnictwo, leśnictwo i rybactwo jest dopiero na 5 miejscu.

Wykres 11. Liczba pracujących w przekroju sektorów

Liczba pracujących według sektorów ekonomicznych w gminie Brudzeń Duży w latach 2006 – 2016

Inaczej przedstawia się liczba osób zatrudnionych w poszczególnych sektorach. Najwięcej zatrudnionych jest w rolnictwie, co koresponduje z wiejskim charakterem gminy. Następnym sektorem, w którym jest znaczna liczba zatrudnionych to sektor przemysłowy (w tym budownictwo), pozostała działalność oraz sektor usług. Jak wynika z wykresu rośnie od 2010 liczba osób zatrudnionych w usługach, co odzwierciedla ogólnopolską tendencję w tym zakresie. Największymi pracodawcami są głównie przedsiębiorstwa o charakterze usługowym. Sektor publiczny to głównie Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym oraz jednostki organizacyjne Gminy Brudzeń Duży.

Prywatna działalność gospodarcza prowadzona na terenie gminy Brudzeń Duży koncentruje się głównie na handlu hurtowym i detaliczny, naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle (ok. 22,80% wszystkich podmiotów gospodarczych), budownictwie (18,51%), przetwórstwie przemysłowym (11,20%), transporcie i gospodarce magazynowej (11,74%).

Do największych podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie Gminy Brudzeń Duży należą między innymi:

- Zakład Obrotu Rolnego „Rol-Bud” – Brudzeń Duży;
- Firma Usługowo - Handlowa, Ośrodek Rekreacyjno - Szkoleniowy – Cierszewo;
- „Trans-Kop” – Siecień;
- Zakład Produkcyjny „Drewpol” – Parzeń;
- „Rolmex” s.j. – Brudzeń Duży;
- Marina-Murzynowo Sp. z o. o.;
- Trans-Petrol Przedsiębiorstwo Transportowo Handlowe Stefan Wawrzyński;
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowo-Produkcyjne „Ekl-Tank” s.j.;
- Chmielewski Adam, Zielona Dolina.

Na terenie Gminy Brudzeń Duży wyznaczono tereny przeznaczone w planach zagospodarowania przestrzennego pod rozwój przedsiębiorczości:

- Brudzeń Duży i Bądkowo Kościelne Brudzeń Mały – ok. 10ha;
- Siecień – ok. 15 ha;
- Sikórz – ok. 11 ha;
- Bądkowo Jeziorne – ok. 1,5 ha.

Rolnictwo

Rolnictwo, obok turystyki i handlu, jest jedną z podstawowych branż gospodarki gminy. Ogółem liczba gospodarstw rolnych, funkcjonujących na terenie gminy Brudzeń Duży wynosiła na koniec 2018 – 1362, na koniec 2017 - 1361, nastąpiło zmniejszenie o jedno gospodarstwo. Całkowita powierzchnia użytków rolnych obejmuje ponad 72% terenu całej gminy. Rozwój rolnictwa związany jest bezsprzecznie z klasami gleb, jakie występują na terytorium gminy. Prawie 38% powierzchni uprawnej w Gminie Brudzeń Duży stanowią gleby V i VI klasy. Większość gleb, to gleby o średnich i niskich walorach przyrodniczych i małej przydatności do produkcji rolniczej. Występują tu gleby płowe i gleby brunatne. Miejscami występują gleby bielcowe, a w miejscach starorzeczy i obniżen terenu lokalnie zatapianych podczas okresów wiosennych, dominują gleby mułowe i torfowe. Grunty o wysokich klasach bonitacyjnych zajmują niewielką część użytków rolnych. Niska przydatność rolnicza użytków rolnych z dużą liczbą osób zatrudnionych w rolnictwie sprawia, że ten potencjał może być znaczący dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.

Tab. 24 Struktura zagospodarowania gruntów Gminy Brudzeń Duży

Wyszczególnienie	J. m.	31.12.2014r.	31.12.2018
użytki rolne	ha	11 680,00	11629,00
grunty orne	ha	10 600,00	10 365,00
sady	ha	66,00	207,00
łąki:	ha	670,00	620,00
-w tym nieużytkowane	ha	15,00	13,00
pastwiska:	ha	520,00	510,00
-w tym nieużytkowane	ha	10,00	9,00
lasy i grunty leśne	ha	2 330,00	2396,00
pozostałe grunty i nieużytki	ha	480,00	465,00
razem	ha	14 490,00	14 490,00
Powierzchnia gminy ogółem	ha	16200	16200

Źródło: UG Brudzeń Duży

Na koniec 2014 roku na terenie gminy funkcjonowały 1 372 gospodarstwa rolne, a w 2018 – 1362, co oznacza zmniejszenie liczby gospodarstw w tym okresie o 10. Największy udział stanowiły gospodarstwa o powierzchni 10 ha i więcej – 373 szt., czyli 27,2% wszystkich gospodarstw rolnych. Gospodarstwa o powierzchni do 1 ha włącznie stanowiły najmniejszy udział, bo około 22,0%.

Podsumowanie

W analizowanym okresie ostatnich kilku lat trend przejawiający się w liczbie zarejestrowanych na terenie gminy Brudzeń Duży podmiotów gospodarczych był rosnący. Większość przedsiębiorstw to podmioty osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Brak jest na tym obszarze większych przedsiębiorstw dających zatrudnienie i odprowadzających w części podatki do budżetu gminy. Podstawowymi obszarami zatrudnienia dla mieszkańców gminy jest rolnictwo, a także usługi (głównie związane z turystyką) i handel. Całkowita powierzchnia użytków rolnych obejmuje około 72% terenu całej gminy. Niestety ok.48% liczby gospodarstw nie przekracza swą powierzchnią 5 ha. Jednak cechy gminy w powiązaniu z dużą liczbą osób zatrudnionych w rolnictwie dają duży potencjał, który może być znaczący dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki. Znaczący udział osób zatrudnionych w rolnictwie przekłada się na zmniejszenie współczynnika udziału osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym.

1.1.5 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Komunikacja drogowa

Gmina Brudzeń Duży posiada dobre połączenia drogowe z najważniejszymi ośrodkami miejskimi województwa. Do gminy Brudzeń Duży kursuje linia podmiejska z Płocka, a z Warszawą, Toruniem i Łodzią dogodne połączenia zapewniają linie prywatnych przewoźników – busy. Większość dróg gminnych to drogi o złej jakości z powodu stale wzrastającego natężenia ruchu. Drogi bitumiczne w gminie są w złym stanie technicznym. Istniejące nawierzchnie, na których nie wykonywano robót konserwacyjnych i przebudowy, wykazują pęknięcia, koleiny w nawierzchni bitumicznej, wyeksploatowana jest warstwa ścieralna, brak pasów bezpieczeństwa przy pasach ruchu, brak ciągów pieszo-rowerowych. Pilnej przebudowy wymaga

część dróg powiatowych, (część z nich została przebudowana), jak również inne drogi w gminie. Wzmocnienie konstrukcji nawierzchni oraz budowy odwodnienia wymaga większość dróg publicznych w gminie. Braki ciągów pieszych (chodników) przy drogach wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych i sprawnie funkcjonującego systemu ich odwadniania wpływają na duże utrudnienia komunikacyjne. W gminie funkcjonują m.in. trasy rowerowe: Bądkowo – Podlesie, Bądkowo-Rochny, Bądkowo-Rumunki, Bądkowo Jeziorne, Bądkowo Kościelne, Brudzeń Mały, Cierszewo, Główina, Gorzechowo, Janoszyce, Karwosieki – Cholewice, Karwosieki-Noskowice, Kłobukowo-Patrze, Kobierniki, Krzyżanowo, Lasotki, Murzynowo, Myśliborzyce, Nowe Karwosieki, Radotki, Rembielin, Robertowo, Rokicie, Siecień, Siecień-Rumunki, Sikórz, Sobowo, Strupczewo Duże, Turza Mała, Uniejewo, Więclawice, Zdziembórz, Żerniki, (www.mapa.nocowanie.pl/brudzen_duzy/sciezki_rowerowe/).

Ze względu na walory lokalizacyjne, gmina Brudzeń Duży stanowi dobrą bazę dla mieszkańców Gminy - zarówno obecnych i potencjalnych, jak i inwestorów. Gmina Brudzeń Duży jest dobrze położona pod względem komunikacyjnym, mimo że przez jej teren nie przebiegają drogi krajowe. Sieć drogową tworzą m. in. 4 drogi wojewódzkie. Połączenia dróg wojewódzkich gwarantuje dobrze rozwinięta sieć dróg powiatowych oraz gminnych, które zapewniają mieszkańcom Gminy dotarcie do większych miejscowości. Infrastrukturę drogową na terenie Gminy Brudzeń Duży tworzą drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne.

Drogi wojewódzkie:

nr 559 Płock – Brudzeń – Lipno (15,897 km)

nr 562 Płock – Murzynowo – Włocławek (13,500 km)

nr 555 Murzynowo – Srebrna (5,980 km)

nr 540 Sikórz – Bielsk (2,262 km)

Łączna długość dróg wojewódzkich na terenie gminy wynosi 37,639 km.

Drogi powiatowe:

nr 2999W Sikórz – Mochowo (5290 km)

nr 6916W Bądkowo – Rochny – Łukoszyn (6790 km)

nr 2903W Brudzeń Duży – Karwosieki – Proboszczewice (8786 km)

nr 2904W Brudzeń Duży – Dobrzyń n/Wisłą (6648 km)

nr 6905W Parzeń – Kamionki (2581 km)

nr 2905W Siecień – Gorzechowo – Strupczewo (8239 km)

nr 2906W Rembielin – Myśliborzyce (2515 km)

Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi 40849 km. Gmina zarządza drogami o długości 111 km, w tym 13,520 km to drogi o nawierzchni utwardzonej w następujących miejscowościach:

Cegielnia – 1,027 km

Bądkowo Kościelne – 1,350 km

Sobowo – Główina - 3,710 km

Rokicie – Gorzechowo – 2,919 km

Krzyżanowo – 3,664 km

Sikórz – 0,850 km

Razem – 13,520 km

Nasylenie połączeń komunikacyjnych uznać należy za zadowalające.

Kolej. Na terenie gminy nie ma linii kolejowych. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w Płocku, w odległości ok. 18 km od m. Brudzeń Duży.

Sieć wodociągowa. Systemy zaopatrzenia w wodę posiada większość miejscowości wchodzących w zasięg administracyjny gminy Brudzeń Duży. Długość sieci wraz z przyłączami na terenie Gminy w 2014 roku wynosiła 250,5 km, natomiast liczba przyłączy do budynków mieszkalnych kształtowała się na poziomie 1 827 sztuk. Na koniec 2014 roku z wodociągu korzystało 7 630 osób, co stanowiło około 93% ogółu mieszkańców Gminy w 2014 roku. Porównanie danych z roku 2014 z danymi z roku 2018 przedstawia tabela poniżej.

Tab. 25. Stan infrastruktury wodociągowej na terenie gminy Brudzeń Duży

Wyszczególnienie Stan na dzień	Jed. miary	31.12.2014	31.12.2018
Długość czynnej sieci rozdzielczej będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	250,5	252,85
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 827	1971
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dcm ³	204,3	288,32
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	7 630	?

Źródło: Dane GUS BDL

Z tabeli powyżej wynika, że wszystkie wskaźniki dostępności do sieci wodociągowej uległy podwyższeniu, w najmniejszym stopniu dotyczy to zwiększenia sieci rozdzielczej będącej w zarządzie bądź administracji gminy.

Woda pozyskiwana jest z ujęć głębinowych i po uzdatnieniu (usunięciu nadmiaru żelaza, manganu i innych związków) dostarczana do odbiorców. Mieszkańcy Gminy Brudzeń Duży zaopatrywani są w wodę z następujących ujęć:

- stacja uzdatniania w Brudzeniu Dużym,
- stacja uzdatniania w Siecieniu,
- stacja uzdatniania w Karwosiekach Cholewicach.

Kanalizacja. Sieć kanalizacyjna na terenie Gminy Brudzeń Duży na koniec 2014 roku liczyła 21,9 km oraz 457 sztuk przyłączy. Na koniec 2014 roku do sieci kanalizacyjnej podłączonych było około 22% mieszkańców gminy.

Tab. 26. Stan infrastruktury ściekowej na terenie gminy Brudzeń Duży na koniec 2014 roku

Sieć kanalizacyjna		
Wyszczególnienie	Jednostka miary	Stan na dzień 31.12.2014r.
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej będącej w zarządzie bądź administracji gminy	Km	21,9
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	. 457
Ścieki odprowadzone z budynków zamieszkałych	dcm ³	59,3
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	Osoba	1 830
Oczyszczalnie ścieków		
Lokalizacja oczyszczalni ścieków	Przepustowość oczyszczalni ścieków	
Oczyszczalnia ścieków w Siecieniu	80m ³ /d	
Oczyszczalnia ścieków w Bądkowie Kościelnym	150 m ³ /d	

Źródło: Dane GUS

W analizowanym 2010-2016 okresie nastąpił wzrost wyposażenia mieszkań na terenie Gminy Brudzeń Duży w instalacje sanitarne – wodociąg, łazienkę i centralne ogrzewanie. W 2013 roku na obszarze gminy około 89,60% mieszkań było podłączonych do wodociągu, 79,28% - było wyposażonych w łazienkę, zaś 73,81% posiadało centralne ogrzewanie. W 2016 roku wymienione trzy wskaźniki były wyższe⁴ w porównaniu do roku 2013, ale niższe w doniesieniu do danych z woj. mazowieckiego czy z poziomu kraju. Porównanie z danymi z województwa i całej Polski na koniec roku 2016 prezentują trzy ostatnie kolumny w poniższej tabeli.

Tab. 27. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne

Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań	Jedn. Miary	2010	2011	2012	2013	2016	2016 woj. maz	2016 kraj
Wodociąg	%	89	89	90	90	82	93	94
Łazienka	%	79	79	79	79	80	91	91
Centralne ogrzewanie	%	73	73	74	74	75	86	82

Źródło: GUS BDL

Na terenie gminy zlokalizowano dwie oczyszczalnie ścieków w Siecieniu oraz Bądkowie Kościelnym. W związku z tym, że sieć wodno - kanalizacyjna jest jednym z podstawowych elementów warunkujących rozwój mieszkalnictwa i przedsiębiorczości na każdym terenie, to gmina Brudzeń Duży systematycznie i w miarę zapotrzebowania realizuje inwestycje w tym zakresie. Należy podkreślić, że podłączenie do sieci wodociągowej jest zapewnione każdemu nowemu gospodarstwu domowemu. Natomiast rozbudowa sieci kanalizacyjnej następuje w pierwszej kolejności na obszarze gminy o większych skupiskach

⁴ Niższe wskaźniki w roku 2016 w stosunku do danych w poprzednich latach w odniesieniu do wodociągu mogą wynikać z innego sposobu zapisu danych w poprzednich latach.

mieszkańców, gdzie rozbudowa ta jest uzasadniona i opłacalna ekonomicznie. W przypadku terenów, gdzie podłączenie do sieci kanalizacyjnej jest nieopłacalne, budowane są przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Gospodarka odpadami. Na terenie Gminy Brudzeń Duży obowiązuje Regulamin utrzymania czystości i porządku, przyjęty Uchwałą nr XII/77/15 Rady Gminy Brudzeń Duży z dnia 29 grudnia 2015r.; w sprawie przyjęcia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Brudzeń Duży. Wykonanie regulaminu zostało powierzone Wójtowi Gminy Brudzeń Duży. Regulamin określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy. Regulamin określa w szczególności:

- wymagania w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości;
- rodzaj i minimalną pojemności urządzeń przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości oraz na drogach publicznych, warunków rozmieszczania tych urządzeń i ich utrzymania w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym;
- częstotliwość i sposób pozbywania się odpadów komunalnych i nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości oraz z terenów przeznaczonych do użytku publicznego;
- inne wymagania wynikające z wojewódzkiego planu gospodarki odpadami;
- obowiązki osób utrzymujących zwierzęta domowe, ochrona przed uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do wspólnego użytku;
- wymagania utrzymywania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, w tym także zakazu ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach;
- wyznaczone obszary podlegające obowiązkowej deratyzacji i terminów jej przeprowadzania (por. Uchwała Nr XII/77/15 Rady Gminy w Brudzeniu Dużym z dnia 29 grudnia 2015 w sprawie: przyjęcia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Brudzeń Duży).

Zasięg obowiązywania przepisów zawartych w Regulaminie obejmuje nieruchomości zamieszkałe i niezamieszkałe na terenie Gminy Brudzeń Duży. Gmina Brudzeń Duży należy do Związku Gmin Regionu Płockiego i w oparciu o jego działalność prowadzi gospodarkę odpadami. Zadaniem priorytetowym Związku jest rozwiązanie problemu utylizacji odpadów o zasięgu ponadgminnym - wspólna budowa systemu odbioru, gromadzenia i utylizacji odpadów komunalnych, w tym systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Aktualnie do Związku należy 18 gmin z regionów powiatów płockiego i płońskiego. Odpady komunalne z terenu Gminy Brudzeń Duży są obsługiwane przez Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach, w Gminie Stara Biała. Zakład osiągnął maksymalną zdolność przerobową wystarczającą dla przyjęcia odpadów komunalnych z terenu Gminy Płock oraz 16 gmin wchodzących w skład Związku Gmin Regionu Płockiego. Nowoczesna technologia sprawia, że zakład dotrzymuje kroku podobnym zakładom w innych krajach UE (www.zuok.pl).

Liczba osób korzystających z oczyszczalni – 1553 osoby w 2018, co stanowi 19 % mieszkańców, wielkość trzech oczyszczalni na terenie gminy umożliwia korzystanie 2323 osobom w skali gminy w 2018 roku. Trzy funkcjonujące w 2018 roku oczyszczalnie mają przepustowość 150 m³/dobę. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku przypadające na jednego mieszkańca wyniosło 34,8m³. Parki spacerowo wypoczynkowe zajmują 3,10 Ha w skali gminy.

Sieć gazownicza. Zaopatrzenie w gaz obszaru gminy odbywa się poprzez gazociągi wysokiego ciśnienia: 2x DN 500 MOP 5,0-5,5 MPa relacji Głowina – Włocławek I II, DN 700 MOP 8,4 MPa relacji Rembelszczyzna – Gustorzyn wraz z kablem światłowodowym eksploatuje Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ – SYSTEM S.A. Oddział w Gdańsku(źródło: GAZ – SYSTEM S.A. Oddział w Gdańsku).

Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno- sanitarne – gaz sieciowy na koniec 2016 roku. Gmina Brudzeń Duży 0,08%, woj. mazowieckie - 58%, kraj - 56%

Porównanie powyższe wypada niekorzystnie dla gminy, co więcej jest to największa, dość drastyczna różnica pomiędzy dostępnością w kraju i w woj. mazowieckim w porównaniu wszystkich innych analizowanych wskaźników z obszaru technicznego wyposażenia gminy i dostępności dla mieszkańców.

Zaopatrzenie w energię elektryczną – zasilanie odbiorców na terenie Gminy, w układzie normalnym pracy sieci, odbywa się trzema liniami napowietrzno – kablowymi SN (15 kV) wyprowadzonymi z GPZ Maszewo (główny punkt zasilający, stacja WN/SN). W przypadkach awaryjnych, poprzez zmianę podziału sieci, istnieje możliwość zmiany punktu zasilającego na inny, m.in.: GPZ Bojanowo, GPZ Sierpc. Odbiorcy gminy zasilani z sieci niskiego napięcia podłączeni są do 160 stacji transformatorowych SN/NN. Ogólny stan techniczny urządzeń zasilających teren Gminy Brudzeń Duży jest dobry. Na bieżąco prowadzone są prace polegające na wymianie wyeksploatowanych urządzeń na nowe, zmniejszające możliwość wystąpienia awarii oraz prace polegające na rozbudowie sieci, co umożliwi pokrycie zapotrzebowania na energię elektryczną niniejszego terenu (źródło: Energa Operator oddział w Płocku).

Zaopatrzenie w energię ciepłą. Gospodarka ciepła na terenie Gminy Brudzeń Duży ma zdecentralizowany charakter. Oparta jest bowiem o kotłownie lokalne oraz paleniska indywidualne nadal zasilane głównie węglem, drewnem, olejem opałowym oraz gazem propan-butan;

Odnawialne źródła energii. Na terenie gminy Brudzeń Duży zauważalne jest zainteresowanie lokalizacją oraz instalacją elektrowni wiatrowych. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje 5 turbin wiatrowych (4 o mocy 200 kW oraz 1 o mocy 400 kW). Mieszkańcy oraz władze gminy są zainteresowani odnawialnymi źródłami energii, w związku z tym jest prawdopodobne, że kolejne pojedyncze budynki mieszkalne na terenie gminy, w najbliższej przyszłości, zostaną wyposażone w instalacje solarne. Obecnie prowadzone jest jedno postępowanie w sprawie odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy.

Mieszkalnictwo. W 2017 roku w gminie Brudzeń Duży oddano do użytku 29 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano, więc do użytku 3,50 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Brudzeń Duży to 2 629 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada, zatem 319 mieszkań. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego (415) oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski (371)⁵.

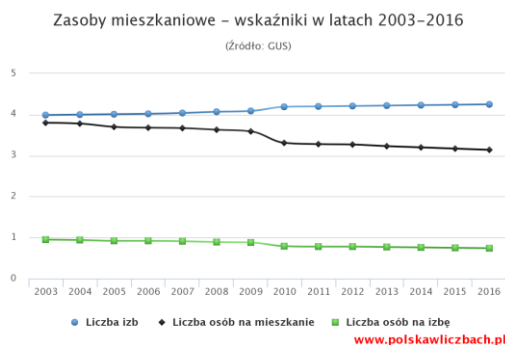
W 2016 roku 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Brudzeń Duży to 5,07 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa mazowieckiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2017 roku w gminie Brudzeń Duży to 124,90 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa mazowieckiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce. Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 89,96% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 82,08% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 79,99% mieszkań posiada łazienkę, 74,71% korzysta z centralnego ogrzewania, a 0,08% z gazu sieciowego (http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Brudzen_Duzy). Mieszkalnictwo na terenie gminy Brudzeń Duży ulega systematycznemu rozwojowi. W roku 2013 w porównaniu z rokiem 2008 liczba mieszkań na

---

⁵ Więcej Na ten temat: http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Brudzen_Duzy

opisywanym areale wzrosła o 16,47%, w efekcie czego powierzchnia użytkowa mieszkań wzrosła o 4,49%. Analiza zasobów mieszkaniowych (wykres niżej) na przestrzeni lat 2003- 2016 wskazuje, że wzrasta liczba dostępnych lokali mieszkalnych i towarzyszy temu zmniejszanie liczby osób przypadających na jedno pomieszczenie oraz spada jeszcze znacznie liczba osób przypadająca na lokal mieszkalny. Gmina nie posiadała lokali socjalnych

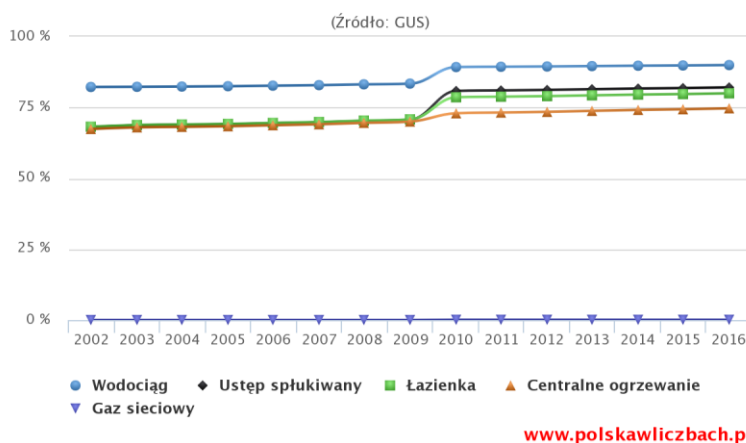
Wykres 12. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Brudzeń Duży

Źródło: Dane GUS

Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania zwiększyła się z 86,90 m² (rok 2008) do 106,1 m² (rok 2013). Podobny trend przyjął wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 użytkownika (wzrost z 23,9 m² do 28,1 m²) oraz wskaźnik mieszkania na 1000 mieszkańców (wzrost z 275,6 do 309,3), co niewątpliwie uatrakcyjnia opisywany obszar pod względem osiedleńczym, stwarzając dogodne warunki mieszkaniowe. W kolejnych latach, jak wynika z danych, utrzymywał się opisany trend dotyczący powierzchni użytkowej przypadającej na jednego mieszkańca.

Wykres 13 Wyposażenie mieszkań w infrastrukturę sanitarną
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w latach 2002–2016

W analizowanym okresie nastąpił wzrost wyposażenia mieszkań na terenie Gminy Brudzeń Duży w instalacje sanitarne – wodociąg, łazienkę i centralne ogrzewanie. W 2013 roku na obszarze Gminy około 89,60% mieszkań było podłączonych do wodociągu, 79,28% - było wyposażonych w łazienkę, zaś 73,81% posiadało centralne ogrzewanie.

Zadaniem własnym gminy jest tworzenie warunków do zaspakajania potrzeb mieszkaniowych swoim obywatelom. Na terenie Gminy w planach zagospodarowania przestrzennego wyznaczono następujące tereny pod zabudowę mieszkaniową:

- Brudzeń Duży i Bądkowo Kościelne, Brudzeń Mały – ok. 127 ha;
- Janoszyce – ok. 5 ha;
- Siecień i Murzynowo – ok. 92ha;
- Sikórz - ok. 53 ha;
- Karwosieki-Noskowice – ok. 8ha;
- Główina - ok. 4ha.

Podsumowanie

Inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej powinny być ukierunkowane na poprawę jakości dróg gminnych. Sieci wodociągowa, kanalizacyjna oraz gazowa wymagają modernizacji i rozbudowy. Dodatkowe problemy to m.in.:

- niewystarczający poziom rozwoju i modernizacji infrastruktury technicznej w sołectwach,
- niewystarczające zaplecze parkingowe,
- zły stan nawierzchni dróg, chodników oraz oświetlenia drogowego w gminie,
- dzikie wysypiska, zaśmiecanie terenu gminy,
- zanieczyszczenie powietrza w związku z dużym ruchem drogowym w obszarze gminy,
- niewystarczająca edukacja ekologiczna społeczeństwa.

1.2. POWIĄZANIE GPR Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI GMINY

Powiązania GPR z dokumentami strategicznymi gminy Brudzeń Duży

Gminny Program Rewitalizacji (GPR) jest elementem systemu planowania rozwoju gminy, obejmującym zbiór dokumentów, służących lokalnym władzom samorządu terytorialnego do podejmowania długofalowych, strategicznych decyzji, a także uzyskania dofinansowania z pozabudżetowych środków na realizację zidentyfikowanych zamierzeń programowych (w tym z UE). Dla uzyskania spójności ustaleń tych dokumentów i ich zintegrowania pożądane jest, by w procesie ich sporządzania dysponować kompleksowo opracowaną aktualną diagnozą stanu gminy, obejmującą łącznie zagadnienia społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe. Integralność systemu jest możliwa dzięki dążeniu do uzyskania równorzędnych relacji planowania społecznego z pozostałymi czterema sferami obejmującymi zagadnienia gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe przy formułowaniu celów i kierunków rozwoju gminy w ww. dokumentach oraz przy ścisłej współpracy zespołów autorskich oraz aktywnej i świadomej partycypacji społecznej.

Gminny Program Rewitalizacji (GPR) stanowi dokument operacyjny w stosunku do Strategii Rozwoju, jest narzędziem realizacji wizji, celów strategicznych i operacyjnych, zawiera m.in. bazę danych, która służy realizacji strategii rozwoju oraz innych dokumentów strategicznym gminy. Ustawa o rewitalizacji w rozdz. 4 art. 15 ustanawia zakres zawartości GPR, a w nim wymagany opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych, co zostało omówione poniżej.

Strategia Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015-2025 (SRGBD)-

Dokument opracowany przez firmę Westmor Consulting wymaga aktualizacji i dostosowania do zapisów wprowadzonej w 2015 r. ustawy o rewitalizacji i wynikających z GPR długofalowych zamierzeń gminy. Program Rewitalizacji wykazuje powiązania zarówno z wizją, a także poszczególnymi celami: nadrzędnymi (priorytetowymi) i operacyjnymi zawartymi w SRGBD. Strategia została przyjęta przez Radę Gminy w Brudzeniu Dużym uchwałą Nr XII/76/15 z dnia 29 grudnia 2015 roku. Czas jej obowiązywania przypada na lata 2015 - 2025. Stanowi narzędzie wspomagające planowanie i zarządzanie rozwojem gminą w szerszym horyzoncie czasowym.

Strategiczne decyzje związane z rozwojem gminy powinny wynikać przede wszystkim z zapisanych celów strategicznych i operacyjnych. Ze względu na często występujące ograniczenia środków finansowych, strategia hierarchizuje planowane działania o fundamentalnym znaczeniu dla jej realizacji, zachowując jednocześnie zasadę dążenia do zrównoważonego i trwałego rozwoju gminy. Strategia porusza istotne problemy, których rozwiązanie mają zapewnić działania rewitalizacyjne. Wśród problemów zidentyfikowanych w strategii i rozpatrywanych w toku prac nad GPR wymieniono następujące:

W sferze społecznej. Problemy demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, niski odsetek mieszkańców z wyższym wykształceniem, wysoki udział osób długotrwale pozostających bez stałego zatrudnienia. Położono nacisk na konieczność wzrostu poziomu edukacji, także z uwzględnieniem warunków demograficznych oraz wymagań rynku pracy. Zwrócono uwagę, że w budowaniu więzi i tożsamości decydującą rolę odgrywa kultura (w tym - ochrona zabytków) i sport. Są to jednocześnie elementy stanowiące o wyjątkowości gminy Brudzeń Duży. Dlatego dbałość o sferę kultury (zabytki, instytucje kultury, wydarzenia i imprezy artystyczne) w dużym stopniu warunkuje rozwój całej gminy. Stąd konieczność ochrony materialnych obiektów dziedzictwa kulturowego (renowacja i restauracja zabytków, kapliczek, itp.). Jako jeden z celów operacyjnych wskazano zapewnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańcom i turystom. Bezpieczeństwo rozumiane jest tu szeroko, bo chodzi zarówno o ochronę zdrowia, jak również bezpieczeństwo publiczne. Wskazano na niepełną infrastrukturę ochrony zdrowia, jeśli chodzi o pomoc specjalistyczną. Odnosi się także do niedostatecznego stanu bezpieczeństwa publicznego oraz braku odpowiedniej infrastruktury sportowej, która pozwalałaby mieszkańcom oraz turystom wykorzystać czas na poprawę stanu zdrowia i kondycji fizycznej. Zaproponowanym kierunkiem działań jest także przeciwdziałanie marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym w szczególności osób niepełnosprawnych (świetlice środowiskowe, ośrodek dziennego pobytu z terapią zajęciową).

W sferze gospodarczej wskazano brak większych przedsiębiorstw dających zatrudnienie mieszkańcom i odprowadzających podatki do kasy gminy. Stosunkowo niskie bezrobocie jest wynikiem zarówno zmian w tym zakresie w skali kraju jak i znaczącego udziału osób zatrudnionych w rolnictwie oraz pracujących w zakładach pracy zlokalizowanych w Płocku. Potencjał rolniczy związany z rozwojem rolnictwa ekologicznego i agroturystyki, nie jest w pełni wykorzystany. W sferze gospodarczej na uwagę zasługują działania zmierzające do ułatwienia inwestowania poprzez prowadzenie przyjaznej polityki podatkowej oraz tworzenie stref inwestycyjnych. Jako kierunki działań wskazuje się m.in. wsparcie dla powstawania i rozwoju zakładów przetwórstwa i przechowalnictwa rolno-spożywczego oraz przedsiębiorstw oferujących usługi dla rolnictwa oraz rozwijanie rzemiosła artystycznego.

W sferze funkcjonalno-przestrzennej, zarządzanie przestrzenią gminy – konieczność zachowania najcenniejszego waloru obszaru gminy – harmonii obszarów przyrodniczych z obszarami

zurbanizowanymi. Stąd też należy prowadzić niezwykle ostrożną politykę mieszkaniową na terenie gminy Brudzeń Duży (w pierwszej kolejności uzupełnianie zabudowy) oraz realizowanie inwestycji mieszkaniowych na obszarach wiejskich w oparciu o już istniejące układy osadnicze (wyłączenie z zabudowy dolin rzecznych, wąwozów, suchych dolin). Te działania przyczynią się do ograniczenia suburbanizacji, czemu mają służyć mechanizmy stworzone przez ustawę o rewitalizacji.

W sferze technicznej - potrzeba dalszego rozwoju infrastruktury technicznej, w szczególności sieci kanalizacyjnej, gazowej a także wodociągowej. Znacznych inwestycji wymaga układ dróg gminnych. Strategia zwraca także uwagę na szczególną wagę kwestii ochrony i restauracji istniejących zabytków oraz poprawy standardów przestrzeni zorganizowanej. Pożądanym kierunkiem działań jest rewitalizacja poszczególnych rejonów gminy (w tym renowacja i restauracja zabytków, porządkowanie przestrzeni publicznych, uzupełnianie infrastruktury technicznej). Z punktu widzenia mieszkańców istotne znaczenie ma uporządkowanie ruchu kołowego, budowa parkingów w szczególności w rejonie obiektów publicznych, kultury, rekreacji i sportu. W powiązaniu z działaniami rewitalizacyjnymi, istotne są działania zmierzające do wykonania brakujących chodników, ograniczenie zanieczyszczeń powietrza poprzez wykorzystywanie dużo bardziej przyjaznych środowisku, znanych źródeł energii.

W strategii zakłada się, że w wyniku realizacji założonych działań Gmina Brudzeń Duży w 2025 roku będzie gminą atrakcyjną pod względem: mieszkaniowym i osadniczym, inwestycyjnym i turystycznym poprzez wzrost dochodów własnych gminy i zwiększenie możliwości inwestycyjnych.

Dokument wyróżnia trzy cele strategiczne:

Atrakcyjna infrastruktura

Aktywni mieszkańcy

Czyste środowisko naturalne

Strategia wskazała, iż jednym z głównych celów strategicznych jest stworzenie warunków dla wzrostu aktywności mieszkańców gminy wraz z podnoszeniem poziomu infrastruktury technicznej oraz zachowaniem czystego środowiska naturalnego. Może się to stać m.in. poprzez zagospodarowanie terenów niezagospodarowanych na miejsca kulturalne oraz sportowo-rekreacyjne dla różnych grup wiekowych mieszkańców, organizowanie lokalnych imprez kulturalnych i sportowych, a także edukację w ramach zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży. Nie bez znaczenia jest również doposażenie jednostek OSP posiadających duży potencjał organizacyjny środowisk lokalnych oraz aktywizacja osób bezrobotnych.

Cele strategiczne omówione w strategii znajdują swoje rozwinięcie w dokumentach operacyjnych - wskazano ich powiązanie z celami GPR oraz SRPS w tabeli poniżej.

Tab. 28. Synergia celów rewitalizacji z wybranymi celami dokumentów strategicznych

Elementy dokumentów	Strategia Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015- 2025 (SRGBD)	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Brudzeń Duży Na lata 2017-2026 (SRPS)	Gminny Program Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży na lata 2019-2029 (GPRGBD)
Wizja	Gmina Brudzeń Duży przyjazna dla mieszkańców, inwestorów i gości. W strategii zakłada się, że w wyniku realizacji założonych działań Gmina Brudzeń Duży w 2025 roku będzie gminą atrakcyjną pod względem: mieszkaniowym i osadniczym,	-----	- obszar rewitalizacji obszarem przyjaznym dla mieszkańców, turystów i przedsiębiorców, z rozwiniętą infrastrukturą społeczną umożliwiającą włączenie społeczne, z

Elementy dokumentów	Strategia Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015- 2025 (SRGBD)	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Brudzeń Duży Na lata 2017-2026 (SRPS)	Gminny Program Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży na lata 2019-2029 (GPRGBD)
	inwestycyjnym i turystycznym poprzez wzrost dochodów własnych gminy i zwiększenie możliwości inwestycyjnych.		utrwalonym dotychczasowym, odmiennym charakterem każdego z podobszarów oraz zrównoważony rozwój gminy z poszanowaniem środowiska naturalnego
Misja/ Cel nadrzędny	Zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców gminy Brudzeń Duży	Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców gminy Brudzeń Duży zagrożonych z różnych przyczyn wykluczeniem społecznym	Tworzenie warunków do integracji i aktywizacji społeczności lokalnej w celu utrzymywanie wysokiego standardu życia mieszkańców, dbałość o zachowanie wybitnych walorów kulturowych i krajobrazowych gminy.
Cele strategiczne /priorytety wraz z celami operacyjnymi	<p><u>Cel strategiczny 1</u> Atrakcyjna infrastruktura <u>Cele operacyjne:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa i modernizacja systemu wodno – kanalizacyjnego oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. 2. Rozbudowa i przebudowa dróg gminnych oraz infrastruktury okołodrogowej. 3. Budowa lub przebudowa mieszkań socjalnych. 4. Budowa, przebudowa i remont placówek oświatowych i opiekuńczych. 5. Promocja obszarów aktywności gospodarczej na terenie Gminy oraz terenów przeznaczony pod budownictwo mieszkaniowe. 6. Budowa gazociągu. <p><u>Cel strategiczny 2</u> Aktywni mieszkańcy <u>Cele operacyjne:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zagospodarowanie terenów niezagospodarowanych na miejsca kulturalne oraz sportowo-rekreacyjne dla różnych grup wiekowych mieszkańców. 2. Rozwój oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej dla różnych grup społecznych. 3. Rozwój oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży. 4. Dopuszczenie jednostek OSP. 5. Aktywizacja osób bezrobotnych. <p><u>Cel strategiczny 3</u> Czyste środowisko naturalne <u>Cele operacyjne:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja społeczna i promowanie zachowań chroniących środowisko i 	<p><u>Cel strategiczny 1.</u> Łagodzenie skutków bezrobocia na terenie Gminy Brudzeń Duży.</p> <p><u>Cel strategiczny 2.</u> Zapewnienie wsparcia dla osób starszych i ich aktywizacja.</p> <p><u>Cel strategiczny 3.</u> Umacnianie rodzin z terenu Gminy Brudzeń Duży w ich prawidłowym funkcjonowaniu.</p>	<p>CEL REWITALIZACJI 1.</p> <p>Zwiększenie spójności społecznej poprzez budowanie środowiska sprzyjającego współpracy, integracji i aktywności mieszkańców</p> <p>CEL REWITALIZACJI 2.</p> <p>Poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej, poprawa warunków mieszkania i dostępu do usług</p>

Elementy dokumentów	Strategia Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015- 2025 (SRGBD)	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Brudzeń Duży Na lata 2017-2026 (SRPS)	Gminny Program Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży na lata 2019-2029 (GPRGBD)
	przeźrzeń gminy. 2. Realizacja założeń gospodarki niskoemisyjnej. 3. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami.		

Gminny Program Rewitalizacji będzie przyczyniać się do realizacji przede wszystkim celów społecznych związanych bezpośrednio z zidentyfikowanymi w diagnozie problemami społecznymi, skoncentrowanymi terytorialnie (obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji w GPR). Pozostałe cele w zakresie przedsięwzięć infrastrukturalnych w zakresie edukacji, kultury i sportu – stanowią uzupełnienie dla zakładanej społecznej rewitalizacji podobszarów wyznaczonych w gminie Brudzeń Duży. Wysoki poziom ogólności zapisów strategii nie pozwala na bardziej dogłębną ocenę postępów jej realizacji. Dokonać tego można poprzez monitoring wskaźników zebranych po raz pierwszy w tak szerokim zakresie dla opracowania GPR.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Brudzeń Duży

Studium jest podstawowym dokumentem kreującym politykę przestrzenną gminy, określającym podstawowe dane, uwarunkowania rozwoju obszaru gminy i jej funkcjonowania w zakresie gospodarki przestrzennej. Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brudzeń Duży została przyjęta przez Radę Gminy Brudzeń Duży uchwałą 279/XXI/02 z 10.10.2002.

Za generalny cel polityki rozwojowej gminy Brudzeń Duży uznano osiągnięcie harmonijnego, wszechstronnego i trwałego rozwoju zapewniającego:

- zaspokojenie bieżących potrzeb mieszkańców
- warunki umożliwiające wzrost poziomu życia
- możliwości zaspokojenia przyszłych potrzeb następnych pokoleń.

Ponadto za istotne wskazano podnoszenie standardu warunków życia mieszkańców gminy przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju. Podniesieniu standardu życia ma służyć realizacja polityki przestrzennej w zakresie uzyskiwania coraz wyższej sprawności funkcjonowania struktur przestrzennych poprzez przekształcenie, podnoszenie stopnia wyposażenia w infrastrukturę techniczną terenów i zainwestowania kubaturowego. Temu celowi ma służyć także przeciwdziałanie degradacji walorów gminy, także w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i potencjału intelektualnego mieszkańców.

Studium wskazuje kierunki urbanizacji (ruralizacji) gminy jako tereny potencjalnego rozwoju wg dominującej funkcji. Głównie we wsi Brudzeń Duży gminnym ośrodkiem obsługi oraz wsiach Sikórz i Siecień koncentrujących działalność inwestycyjną i produkcyjno-usługową.

W Studium wskazuje się tereny potencjalnego rozwoju z przeznaczeniem dla zabudowy i zagospodarowania wg dominujących funkcji.

1. tereny wielofunkcyjne zabudowy mieszkaniowej z dopuszczeniem wyłącznie usług podstawowych nieuciągliwych dla otoczenia na potrzeby mieszkańców - przeznaczone głównie dla budownictwa

mieszkaniowego o charakterze jednorodzinnej zabudowy nierolniczej, skupionych głównie we wsiach Brudzeń Duży, Bądkowo Kościelne, Sikórz, Siecień, Murzynowo (na większych działkach min. 1000 m² dot. Murzynowa). Zakłada się następujące standardy intensywności zabudowy:

dla terenów mieszkaniowych	0,4 - 0,5
dla terenów usług	0,4 - 1,1
dla terenów wytwórczych	0,2 - 0,9

oraz maksymalną wysokość zabudowy 3 kondygnacji w tym poddasze użytkowe.

Linie zabudowy zgodnie z obowiązującymi przepisami w tym zakresie oraz z przepisami szczególnymi (w strefie zabytków). Wskaźnik zabudowy działki 40 - 50 % (~ 800 m²). Obowiązuje zachowanie istniejącej zieleni nieurządzonej i wykorzystanie jej w planowanym zagospodarowaniu.

2. tereny wielofunkcyjne związane z działalnością produkcyjną, usługową, handlową, magazynową – tereny rozwojowe przeznaczone na działalność gospodarczą, dla większych obiektów handlu detalicznego typu "makro", hurtowni, sklepów meblowych oraz innej działalności aktywizującej rynek pracy i umacniającej powiązania z regionem.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP)

MPZP jest aktem prawa miejscowego określającym przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego. Gmina Brudzeń Duży dysponuje miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w ilości ok. 28 mpzp., obejmującymi część jej powierzchni (ok. 20 %), stąd występuje tu konieczność realizowania inwestycji w oparciu o wydawane indywidualnie decyzje o warunkach zabudowy (WZ) oraz decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego (LICP).

W planach miejscowych określa się przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, ustalenie zasad zagospodarowania, zasad obsługi w zakresie infrastruktury technicznej, zasad i warunków podziału terenów na działki budowlane, lokalne warunki standardów i zasad kształtowania zabudowy, linie zabudowy, gabaryty obiektów, warunki szczególne. Dla terenów gminy, które nie zostaną objęte przez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i nie podlegają obowiązkowi ich sporządzenia, stosownie do przepisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym zmiana zagospodarowania terenu, a w szczególności jego zabudowa wymaga ustalenia w drodze decyzji warunków zabudowy i zagospodarowania terenu. Decyzję o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu podejmuje się w trybie wymaganych przepisów. W gminie Brudzeń Duży obowiązują mpzp dla terenów:

- Brudzeń Duży z częścią Brudzenia Małego oraz Bądkowo Kościelne
- Bądkowo Jeziorne
- Główina
- Karwosieki Noskowice
- Parzeń
- Rochny Podlasie
- Siecień Murzynowo
- Sikórz
- Janoszyce

Ze względu na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego z wyznaczonego obszaru zdegradowanego Rada Gminy w Brudzeniu Dużym wyznaczyła następujące podobszary rewitalizacji:

1. Siecień – podobszar nr 1
2. Rokicie – podobszar nr 2
3. Główina – podobszar nr 3a i 3b
4. Turza Mała – podobszar nr 4
5. Karwosieki Nowe – podobszar nr 5
6. Żerniki – podobszar nr 6
7. Strupczewo – podobszar 7
8. Sobowo – podobszar nr 8

oraz obszar potencjalnych działań rewitalizacyjnych w Sikorzu (nr 9) pozostający poza obszarami zdegradowanym i rewitalizacji)

Dysponowanie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (mpzp) spójnymi z ustaleniami Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży obejmującymi tereny w poszczególnych podobszarach rewitalizacji będzie w wielu przypadkach sprzyjało, a niekiedy decydowało o możliwości realizacji planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ustawodawca przewidział możliwość zastosowania miejscowego planu rewitalizacji (stanowiącego akt prawa miejscowego o specjalnej, rozszerzonej formie w stosunku do obecnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;), szczególnie gdyby zamierzano powołać Specjalną Strefę Rewitalizacji (SSR) (jako dodatkowy akt prawa miejscowego).

GPR to spójny dokument strategiczny mający na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowane podobszary rewitalizacji gminy poprzez przedsięwzięcia kompleksowe, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób partnerski i zintegrowany. W celu jego skutecznej realizacji niezwykle istotny jest sposób prowadzenia polityki przestrzennej za pomocą mpzp obowiązujących w poszczególnych, wyodrębnionych podobszarach rewitalizacji.

Wskazanie sposobu realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży w zakresie zagospodarowania przestrzennego

Analizując obowiązujące Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Brudzeń Duży należy zauważyć, że studium nie jest w pełni aktualne i zgodne z wymaganiami obowiązującej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. ze zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji oraz ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. tzw. krajobrazową, nakładającymi dodatkowe obowiązki i kryteria do stosowania przy jego sporządzaniu. W obecnie sporządzanych dokumentach planistycznych należy uwzględnić rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym; potrzeby i możliwości rozwoju gminy, uwzględniające w szczególności analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne; prognozy demograficzne, możliwości finansowania przez gminę wykonania infrastruktury technicznej i społecznej służącej realizacji zadań własnych gminy oraz ustalenia dotyczące obszaru zdegradowanego i rewitalizacji. Polityka przestrzenna gminy powinna selektywnie promować tereny i wiązać je z rozwojem infrastruktury, dążyć do efektywnego ich zagospodarowywania poprzez skupianie zabudowy i koncentrację interwencji służących niwelowaniu zjawisk kryzysowych. Potencjał rozwojowy gminy wymaga podjęcia kwestii zagwarantowania lokalizacji usług publicznych, zabezpieczenie terenów gminnych pod inwestycje celu publicznego. Warte rozważenia jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do odwrócenia trendu opuszczania gminy przez młode osoby wyjeżdżające na stałe głównie do Płocka i Warszawy, które obecnie są miejscem pracy i korzystania z szeroko pojętych usług (edukacja, ochrona zdrowia, kultura, sport), przez co gmina staje się miejscem zamieszkałym przez osoby starsze. Wymaga to nadrobienia zaległości w wyposażeniu terenów, poprawie dostępności

komunikacyjnej, skupienia terenów gminnych niezbędnych do zaspokojenia potrzeb w zakresie inwestycji celu publicznego, co w konsekwencji pozwoli na zatrzymanie na miejscu podmiotów gospodarczych i płatników PIT oraz umotywuje mieszkańców (użytkowników) gminy do deklaracji opłacania podatków lokalnie, poprzez różne formy zachęt.

Gmina Brudzeń Duży posiada nie najlepszą sytuację w zakresie gospodarki przestrzennej związaną z faktem pokrycia planami miejscowymi części obszaru w granicach administracyjnych jednostki, występuje w związku z tym potrzeba wydawania decyzji o warunkach zabudowy. GPR gminy Brudzeń Duży rekomenduje uwzględnienie w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustaleń dla podobszarów rewitalizacji.

Gmina powinna rozważyć potrzebę opracowania mpzp dla podobszarów rewitalizacji przyjętych Uchwałą Rady po ich ostatecznym ustabilizowaniu po przewidywanej weryfikacji wytyczonych granic. Ustawodawca przewidział możliwość uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji (szczególna forma miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego), który ma być podstawą realizacji przekształceń ruralistycznych oraz prac inwestycyjno-budowlanych ujętych w Gminnym Programie Rewitalizacji. Regulacje cechujące tę specjalną postać planu miejscowego to np. możliwość zawarcia w planie miejscowym koncepcji urbanistycznych czy przypisania do nieruchomości szczegółowych warunków realizacji inwestycji przewidzianych w planie.

Podsumowując należy uznać, że wobec uwag kierowanych do obowiązującego studium, nowa jego wersja musi spełniać pokładane w nim oczekiwania, jako stabilnej podstawy polityki przestrzennej, na miarę potrzeb mieszkańców.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Brudzeń Duży na lata 2017-2026

Przy tworzeniu GPR równie ważnym dokumentem, jak wyżej omówione studium, jest Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych (SRPS), wobec obecnych wymogów ustawy. Praktycznie GPR jest jej rozszerzeniem. Strategię rozwiązywania problemów społecznych w gminie Brudzeń Duży na lata 2017-2026 przyjęto uchwałą nr XX/147/17 Rady Gminy w Brudzeniu Dużym z dnia 21 marca 2017r. w sprawie uchwalenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Brudzeń Duży na lata 2017 - 2026 na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (dz. U. z 2016 r., poz. 446) oraz art. 17 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2016r., poz. 930 ze zm.). Uchwalony dokument, obejmuje stosowane lokalnie instrumenty w zakresie rozwiązywania problemów społecznych.

SRPS to ważny dokument strategiczny, stanowiący podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, mających przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym, aby w konsekwencji doprowadzić do ich integracji społecznej.

Głównym celem SRPS jest stworzenie warunków do zwiększenia efektywności i spójności polityki społecznej, poprzez wypracowanie właściwego modelu prowadzenia aktywnej polityki społecznej. Zamierzeniem głównym jest stworzenie modelu nastawionego na wzmocnienie postaw aktywnych oraz wspieranie osób i rodzin zgłaszających się o pomoc w rozwiązywaniu problemów. Będzie to możliwe dzięki rozwojowi różnego rodzaju usług dla różnych grup klientów z podziałem na działania interwencyjne, aktywizujące i prewencyjne. Istotną rolę w prowadzeniu aktywnej polityki społecznej odgrywają takie formy jak: poradnictwo, terapia, profilaktyka, prowadzenie wyspecjalizowanej pracy socjalnej, działania partnerskie.

SRPS zawiera diagnozę sytuacji społecznej i prognozę zmian problemów społecznych w perspektywie do roku 2026. Dzięki diagnozie i zastosowanej metodologii w trakcie opracowywania GPR, udało się pozyskać dane szczegółowe, w podziale na jednostki analityczne (sołectwa), które w trakcie wdrażania GPR będą monitorowane i aktualizowane, a powstała baza danych oraz monitoring i ewaluacja GPR posłużą do efektywniejszego wyprowadzania podobszarów z kryzysu. GPR będzie stanowił również istotne odniesienie przy aktualizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

II CZĘŚĆ ANALITYCZNO-DIAGNOSTYCZNA

2.1 METODOLOGIA

2.1.1 WSKAŹNIKI ZJAWISK NEGATYWNYCH

Założenia

Podstawą do wstępnego wyodrębnienia obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji są wyniki analiz koncentracji wskaźników w obszarze społecznym i gospodarczym oraz uzupełniająco w pozostałych trzech obszarach. Zbiorcze dane przedstawiono w tabelach w tekście niniejszego opracowania przy końcu każdego z pięciu obszarów. Opracowanie obejmuje swoim zakresem zestawienie wskaźników dla wszystkich 33 jednostek podziału, jaki został przyjęty na wstępie analiz.

Podział na 33 jednostki funkcjonalne (przyjęto podział na sołectwa): Brudzeń Duży, Brudzeń Mały, Bądkowo Kościelne, Bądkowo-Rumunki, Bądkowo-Rochny, Cegielnia, Główina, Gorzechowo, Nowe Karwosieki, Karwosieki-Cholewice, Karwosieki-Noskowice, Krzyżanowo, Kłobukowo-Patrze, Lasotki, Murzynowo, Myśliborzyce, Parzeń, Rembielin, Rokicie, Rokicie Osiedle, Robertowo. Sikórz, Suchodół, Strupczewo Duże, Sobowo, Siecień-Rumunki, Siecień, Turza Mała, Turza Wielka, Uniejewo, Więclawice, Winnica, Żerniki.

Przed podjęciem analiz, badań oraz spotkań z przedstawicielami interesariuszy przyjęto następujące opisy obszarów do identyfikacji problemów:

Obszar społeczny – koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub/i kapitału społecznego, a także niski, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niewielka liczba lub brak inicjatyw społecznych, niewielka aktywność lub brak aktywności organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, osłabione więzi społeczne, niski poziom integracji społecznej.

Obszar gospodarczy – szczególnie niski stopień przedsiębiorczości, mała liczba podmiotów gospodarczych, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw, znacząca liczba wyrejestrowanych i zawieszonych działalności gospodarczych w ostatnich latach, długotrwałe bezrobocie, znacząca liczba osób bezrobotnych bez kwalifikacji, znacząca liczba lokali z zaległościami czynszowymi, niewielka aktywność inwestycyjna i remontowo-budowlana.

Obszar środowiskowy – tam, gdzie dochodzi do przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, np. znacząca liczba budynków z pokryciem dachowym z udziałem azbestu, z ogrzewaniem piecami na węgiel, wymagających

termoizolacji; występowanie dzikich wysypisk śmieci, występowanie przeciążonego układu komunikacyjnego (korki, hałas, spaliny), tereny wymagające rekultywacji.

Obszar przestrzenno-funkcjonalny – niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub usługi niskiej jakości, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej lub ograniczony dostęp do usług komunikacyjnych, niedobór dostępnych terenów publicznych, znacząca liczba nieruchomości, w tym "zabytków" w złym stanie technicznym, znacząca liczba budynków i gruntów o nieuregulowanym stanie prawnym.

Obszar techniczny – degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonalność rozwiązań technicznych utrudniających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska, brak instalacji kanalizacyjnej, brak sieci wodociągowej, znacząca liczba lokali, w tym lokali mieszkalnych gminy bez WC i/ lub łazienki, brak oświetlenia elektrycznego ulic.

Przyjęty do analiz zestaw wskaźników wynikał po pierwsze z dostępności danych do analiz. W gminie znaczna część danych zagregowanych została specjalnie przygotowana z podziałem na przyjęte jednostki funkcjonalne pod kątem wymagań programu rewitalizacji. Po drugie, w zestawieniach wybrano te wskaźniki, które wskazywały na zróżnicowanie pomiędzy jednostkami funkcjonalnymi, pominięto natomiast wskaźniki, niedające podstaw do wskazania różnic pomiędzy sołectwami na terenie gminy.

Badania i analizy obejmowały: zebranie i uporządkowanie danych faktograficznych (statystycznych), przygotowanych na potrzeby zaplanowanych analiz, przeprowadzenie warsztatu diagnostycznego, badań ankietowych, spotkań, wywiadów indywidualnych i wywiadów w formule FGI(grupa fokusowa), tj. spotkań z udziałem przedstawicieli interesariuszy, w tym mieszkańców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, pracowników Urzędu Gminy Brudzeń Duży i jednostek gminnych. Poszczególne etapy prac zakładały:

- przygotowanie szczegółowej analizy w 5 obszarach w układzie wydzielonych 33 jednostek funkcjonalnych: sołectw i osiedli, bazującej na 41 wskaźnikach opisujących koncentrację zjawisk negatywnych w układzie przestrzennym
- przeprowadzenie badania ankietowego, którego celem było zidentyfikowanie głównych problemów
- przeprowadzenie warsztatu diagnostycznego, którego celem było zidentyfikowanie problemów ze wskazaniem lokalizacji w 5 obszarach
- przeprowadzenie spotkań, wywiadów grupowych z udziałem przedstawicieli interesariuszy
- przeprowadzenie analiz z zaplanowanych konsultacji społecznych w sprawie projektu uchwały dotyczącej wytyczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Wartości standardowych wskaźników koncentracji liczone były w następujący sposób: badana cecha, np. bezrobotni długookresowo/liczba mieszkańców sołectwa/badana cecha w skali gminy/liczba mieszkańców gminy. Średnia dla gminy w zakresie danej cechy przy takim liczeniu miała wartość 1. Wartość wskaźnika 1,25 stanowiła wynik wyższy od średniej w gminie o 25% Przyjęto następującą interpretację wskaźników koncentracji:

- wartość od 1,25 w górę oznacza bardzo wysoką koncentrację danej cechy (2 pkt kryzysowości)
- wartość od powyżej 1,00 do 1,24 oznacza wysoką koncentrację danej cechy (1 pkt kryzysowości)

Analogicznie w przypadku zjawisk, których zmniejszanie, a nie zwiększanie, wartości wskaźników świadczyło o kryzysowości przyjęto następujące przypisanie punktów kryzysowości:

- wartość od 0,75 do 0,99 oznacza niską koncentrację danej cechy (1 pkt kryzysowości)
- wartość od 0,74 w dół oznacza bardzo niską koncentrację danej cechy (2 pkt kryzysowości).

W pewnych przypadkach (np. depopulacji) wartości ujemne lub wartości zmniejszające (liczba podmiotów gospodarczych) świadczą o występowaniu koncentracji danej cechy. W przypadku depopulacji przyjęto wskaźniki od 0,74 w dół (poniżej 25% od średniej w gminie) świadczące o bardzo niskiej koncentracji zjawiska zwiększania się liczby mieszkańców (co jest ogólną tendencją skali gminy) i przypisano w takich przypadkach 2 punkty kryzysowości. W odniesieniu do wartości w przedziale 0,75 do 0,99 przypisano 1 punkt kryzysowości.

Podobną interpretację wartości koncentracji wskaźników przyjęto przy następujących kategoriach badanych zjawisk i cech: aktywne podmioty gospodarcze, podatek od nieruchomości (im niższa wartość poniżej 0,75 tym niższa koncentracja danej cechy, co świadczy o kryzysowości).

Dane faktograficzne z obszarów funkcjonalno-przestrzennego, środowiskowego i technicznego przyjęto jako uzupełniające. W tych obszarach użyte zostały wskaźniki, których wartości odnoszą się do każdego sołectwa, odpowiednio np. do liczby mieszkańców, liczby budynków, procentu powierzchni azbestu na dachach budynków itd. W przypadku części wskaźników posłużono się rozróżnieniem: „tak”, „nie” na skali nominalnej (zaznaczone w tabelach przez x lub przez 1) lub wartościami średnimi (średnia odległość od ośrodka zdrowia, poczty, UG przekraczająca 5 km).

Przyjęte podejście metodologiczne wyodrębnienia obszarów polegało na włączeniu wstępnie do obszaru zdegradowanego tych sołectw, które mają wyższą lub równą z przyjętym kryterium liczbę wskaźników kryzysowości (punktów) w kategoriach badanych cech ze względu na wartości wskaźników koncentracji zjawisk negatywnych. Do obszarów rewitalizacji zostały włączone te sołectwa/osiedla, które po pierwsze miały najwyższe wartości wskaźników koncentracji cech kryzysowości łącznie w ramach badanych wymiarów w pięciu obszarach⁶. Po drugie, wybór obszarów nawiązuje do wniosków uzyskanych w ramach konsultacji społecznych w sprawie wyznaczania obszarów zdegradowanych i rewitalizacji przy zachowaniu zasady, że posiadają odpowiednio wysokie wartości wskaźników cech kryzysowości. Po trzecie, wspierającą rolę w wyborze obszarów miały wyniki ankiety wskazujące główne problemy oraz lokalizację problemów w pięciu obszarach (na podstawie odpowiedzi) oraz rezultaty warsztatu diagnostycznego. Na dalszych stronach znajdują się zestawienia zbiorcze koncentracji wskaźników i wskaźników uzupełniających w odniesieniu do 33 jednostek funkcjonalnych, przyjętych do przeprowadzenia analiz.

⁶ Prof. Adam Drobnik, dr Adam Polko, mgr Klaudia Plac w podobny sposób opracowali *Diagnozę sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta Katowice wraz z wyznaczeniem obszarów rewitalizacji i analizą strategiczną* odwołując się do E. Mooi, M. Sarsted, *A Concise Guide to Market Research. The Process, Data, and Methods Using IBM SPSS Statistics*, Springer, Berlin 2011, s. 237-284.

Syntetyczny wskaźnik kryzysowości

Stworzenie syntetycznego wskaźnika degradacji (suma wskazań kryzysowości – ostatnia kolumna w podsumowaniach wyników) zostało poprzedzone analizą danych jakościowych i ilościowych. Utworzenie syntetycznego wskaźnika degradacji polegało na łącznym zsumowaniu wskazań ilościowych (skala przedziałowa) oraz wskazań jakościowych (skala nominalna i porządkowa)⁷. Ze względu na włączenie do syntetycznego wskaźnika degradacji/kryzysowości wskaźników jakościowych (skala nominalna i porządkowa) oraz wskaźników ilościowych (skala przedziałowa) nie zastosowano średnich rozkładu wyników dla łączonych wskazań kryzysowości danych na skalach nominalnych i porządkowych oraz na skalach przedziałowych⁸. W przypadku skali nominalnej i porządkowej (wskaźniki jakościowe) przypisano rangę 1, jeśli zostało spełnione kryterium, jeśli nie, przypisano 0. W odniesieniu do wskaźników ilościowych zastosowano wskaźniki standaryzowane (koncentracja danej cechy/ liczba mieszkańców lub pow. jednostki funkcjonalnej (sołectwa) / poziom danej cechy w gminie/ liczba mieszkańców gminy lub pow. gminy. Przy ustalaniu dolnego poziomu kryzysowości w odniesieniu do obszaru zdegradowanego (31 wskaźników badanych cech kryzysowości) przyjęto kryterium 30 (24) punktów, stanowiących granicę włączenia lub nie danej jednostki funkcjonalnej (sołectwa) do obszaru zdegradowanego. Podobnie, przy ustalonej wyższej granicy kryzysowości – 30 pkt – do obszaru rewitalizacji włączono sołectwa spełniające to kryterium. Ostateczne wytyczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zostało zweryfikowane dodatkowo po przeanalizowaniu uwag, sugestii zgłoszonych w czasie konsultacji społecznych. Wskaźniki bezrobocia, poza bezrobociem jako jednym z powodów udzielania pomocy społecznej (wymiar społeczny), włączono do wymiaru gospodarczego, ponieważ poziom bezrobocia na ogół przyjmowany jest w badaniach społecznych i gospodarczych jako jeden z kluczowych wskaźników rynku pracy, bezpośrednio związany z wymiarem gospodarczym.

Łącznie wybrano 31 wskaźników badanych cech kryzysowości, w tym zgodnie z zaleceniami ustawy o rewitalizacji najwięcej wskaźników przyjęto ze sfery społecznej – 14, łącznie ze wskaźnikami bezrobocia przypisanymi do obszaru gospodarczego.

Wybór wskaźników na podstawie danych faktograficznych

Obszar społeczny S1 (1) depopulacja, (2) starzenie się mieszkańców (60-65 do 18), (3) mieszkańcy 75+ do liczby mieszkańców, (4) objętych pomocą społeczną, (5) przestępczość, (6) niebieskie karty, (7) przemoc w rodzinie.

Obszar społeczny S2 powody korzystania z pomocy społecznej: (8) ubóstwo, (9) bezrobocie, (10) alkoholizm, (11) niepełnosprawność, (12) długotrwała choroba, (13) bezradność ws opiekuńczo-wychowawczych,

⁷ Zgodnie z Instrukcją dotyczącą przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, wersja z 8 grudnia 2015 (por. str. 19).

⁸ Por. Rodzaje badań. Specyfika pomiaru w naukach społecznych. Liczby w naukach społecznych str. 15-58 w: Wieczorkowska G., Wierzbński J. (2013) Statystyka od teorii do praktyki. Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Obszar gospodarczy G (14) aktywne podmioty gospodarcze (CEIDG) (15) podatek od nieruchomości komercyjnych, (16) tendencja –liczba podmiotów 2018 -2016, (17) bezrobotni, (18) bezrobotne kobiety, (19) bezrobotne kobiety, (20) bezrobotni do 25 lat, (21) bezrobotni bez kwalifikacji i doświadczenia, (22) bezrobotni długookresowo.

Obszar funkcjonalno-przestrzenny i środowiskowy (23) Liczba zabytków – ochrona, (24) liczba mieszkańców w zasobach komunalnych, (25) średnia odległość od poczty powyżej 5 km, (26) średnia odległość od UG powyżej 5 km, (27) średnia odległość od ośrodka zdrowia powyżej 5 km (szacunkowo od środka sołectwa), (28) powierzchnia azbestu na dachach.

Obszar techniczny – (29) brak oświetlania ulic, (30) drogi publiczne wymagające remontu, (31) drogi publiczne wymagające budowy chodnika

łącznie wybrano 31 wskaźników badanych cech kryzysowości

2.1.2 ANALIZA WSKAŹNIKÓW ZJAWISK NEGATYWNYCH

OBSZAR SPOŁECZNY

Wskaźniki bezrobocia, istotne dla obszaru społecznego, włączono do obszaru gospodarczego. Poniżej zaprezentowano w dwóch tabelach wskaźniki zbiorcze z obszaru społecznego.

Depopulacja. Depopulacja mierzona wskaźnikiem koncentracji, obrazująca skalę zjawiska w poszczególnych jednostkach funkcjonalnych, wskazuje na cztery sołectwa, w których nastąpił nieco wyraźniejszy spadek liczby mieszkańców w porównaniu do pozostałych sołectw: Sobowo, Cegielnia, Gorzechowo, Rokicie i Suchodół.

Starzenie się mieszkańców. W analizie procesu starzenia się mieszkańców posłużono się dwoma wskaźnikami koncentracji badanej cechy. Pierwszy wskaźnik, to liczba kobiet w wieku 60 lat i więcej plus liczba mężczyzn w wieku 65 lat i więcej do liczby mieszkańców w wieku 0-18 lat. Referencyjnym odniesieniem była wartość dla gminy ogółem. Wyniki powyżej średniej dla gminy wskazywały na proces starzenia się mieszkańców w danej jednostce funkcjonalnej. Starzenie się mieszkańców w stosunkowo wysokim stopniu występuje w następujących sołectwach: Karwosieki-Noskowice, Rokicie, Winnica,

Drugim wskaźnikiem była koncentracja mieszkańców w wieku 75+ (liczba osób powyżej 75 lat/liczba mieszkańców danego sołectwa lub osiedla/liczba osób w wieku 75 i więcej w gminie ogółem/liczba mieszkańców gminy). Wysoka i podwyższona koncentracja mieszkańców w wieku 75 lat i więcej występuje w następujących sołectwach: Gorzechowo, Rokicie, Karwosieki-Cholewice, Karwosieki-Noskowice, Myśliborzyce, Sobowo, Suchodół, Turza Wielka.

Objęci pomocą społeczną. Wskaźniki wysokiej koncentracji korzystających z pomocy społecznej odnotowano w następujących sołectwach: Bądkowo-Rumunki, Bądkowo-Rochny, Główina, Gorzechowo, Nowe Karwosieki, Rembielin, Rokicie, Strupczewo Duże, Siecień-Rumunki, Turza Mała, Więclawice. Najwyższą koncentrację korzystających z pomocy społecznej z wymienionych wyżej sołectw odnotowano w sołectwie Rokicie i Więclawice.

Przestępczość. Wysoki w porównaniu do średniego poziomu przestępczości w gminie odnotowano w sołectwach: Karwosieki-Cholewice, Lasotki, Murzynowo, Sikórz, Sobowo, Siecień, Żerniki. Najwyższe wskaźniki koncentracji przestępczości odnotowano w na obszarze następujących sołectw: Murzynowo, Karwosieki-Cholewice, Lasotki.

Przemoc w rodzinie. Wysoki poziom przemocy w rodzinie, jak wynika z danych, jest w następujących sołectwach: Bądkowo-Rochny, Cegielnia, Główina, Gorzechowo, Brudzeń Mały, Nowe Karwosieki, Myśliborzyce, Rembielin, Rokicie, Rokicie Osiedle, Strupczewo Duże, Sobowo, Siecień i Żerniki. Najwyższe wskaźniki przemocy domowej pokrywały się z sołectwami, w których występują również niebieskie karty.

Wskaźniki kryzysowości z obszaru społecznego 1, zamieszczono w tabeli poniżej.

Tab. 29. Wskaźniki kryzysowości obszar społeczny (s1)

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Depopulacja	Starzenie się mieszkańców 60-65 do 0-18	Starzenie się mieszkańców 75+	Konc objętych pom do liczby zamiesz (2016)	Koncentracja przestępczości	Niebieskie karty	KOnc przemoc w rodzinie	Pkt kryz Ob.Sp1
1	Brudzeń Duży	0,30 2	75,12 0	0,69 0	0,58	0,80	0,90	0,62	2
2	Brudzeń Mały	0,17 2	92,86 0	1,20 1	0,39	0,00	0,00	1,63 2	5
3	Bądkowo Kościelne	1,48 0	40,60 0	0,35 0	0,18	0,00	0,38	0,24	0
4	Bądkowo-Rumunki	0,00 2	83,33 0	0,39 0	2,31 2	0,00	1,44 2	0,00	6
5	Bądkowo-Rochny	-0,13 2	72,55 0	0,94 0	1,47 2	0,00	1,38 2	1,28 2	8
6	Cegielnia	-0,52 2	106,25 0	0,70 0	1,15 1	0,00	0,65	2,39 2	5
7	Główina	-0,13 2	70,73 0	0,69 0	1,51 2	0,00	1,19 1	1,25 2	7
8	Gorzechowo	-0,39 2	56,86 0	1,33 2	1,36 2	0,00	0,92	0,00	6
9	Nowe Karwosieki	0,04 2	69,57 0	0,77 0	2,85 2	0,00	2,82 2	5,22 2	8
10	Karwosieki-Cholewice	-0,22 2	112,90 0	1,88 2	1,04 1	4,90 2	0,69	0,64	7
11	Karwosieki-Noskowice	0,00 2	162,50 2	2,13 2	0,64	0,00	0,00	1,11 1	7
12	Krzyżanowo,	0,22 2	100,00 0	0,98	0,64	0,00	0,98	0,00	2
13	Kłobukowo-Patrze	0,04 2	80,00 0	1,18 1	0,00	0,00	0,00	0,00	3
14	Lasotki	0,09 2	56,82 0	0,71	0,70	4,64 2	0,65	1,21 1	5
15	Murzynowo	0,35 2	119,05 1	0,91	0,14	5,50 2	0,26	0,00	5
16	Myśliborzyce	-0,04 2	140,00 1	1,34 2	0,00	0,00	0,00	2,74 2	7
17	Parzeń,	0,30 2	84,47 0	0,89	1,01 1	0,00	0,76	0,47	3
18	Rembielin	0,30 2	77,14 0	1,23 1	2,30 2	0,00	2,44 2	3,87 2	9
19	Rokicie	-0,22 2	223,08 2	2,69 2	6,15 2	0,00	7,76 2	2,61 2	12
20	Rokicie Osiedle	-0,09 2	52,94 0	0,97	0,00	0,00	0,00	2,48 2	4
21	Robertowo.	0,04 2	62,96 0	1,16 1	0,97	0,00	0,61	0,00	3
22	Sikórz	0,70 2	55,90 0	1,01 1	0,73	1,30 2	0,73	0,90	5
23	Suchodół	-0,30 2	136,36 1	1,84 2	0,00	0,00	0,00	0,00	5
24	Strupczewo Duże	0,48 2	68,52 0	0,83	2,06 2	0,00	1,22 1	2,26 2	7
25	Sobowo	-0,87 2	111,94 0	1,26 2	0,76	2,44 2	1,03 1	1,91 2	9
26	Siecień-Rumunki	0,09 2	82,14 0	1,07 1	1,94 2	0,00	2,18 2	0,00	7
27	Siecień	-0,17 2	67,65 0	0,82	1,00	2,20 2	0,77	1,43 2	6
28	Turza Mała	-0,04 2	92,59 0	1,16 1	2,13 2	0,00	2,99 2	0,00	7
29	Turza Wielka	-0,22 2	110,87 0	1,85 2	1,11 1	0,00	0,82	0,00	5

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Depopulacja	Starzenie się mieszkańców 60-65 do 0-18	Starzenie się mieszkańców 75+	Konc objętych pom do liczby zamiesz (2016)	Koncentracja przestępczości	Niebieskie karty	KOnc przemoc w rodzinie	Pkt kryz Ob.Sp1
30	Uniejewo	-0,04 2	138,46 1	0,93	0,00	0,00	0,00	0,00	3
31	Więclawice	0,04 2	78,38 0	0,89	3,09 2	0,00	4,59 2	0,00	6
32	Winnica	-0,22 2	168,75 2	2,44 2	0,37	0,00	0,00	0,00	6
33	Żerniki	-0,04 2	82,14 0	1,04 1	1,02 1	3,40 2	0,00	4,42 2	8
34	Ogółem gmina	1,00	79,25 0	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

Źródło: opracowanie własne

Powody udzielania pomocy społecznej

Ubóstwo i bezrobocie. Wysokie wskaźniki ubóstwa i bezrobocia (powody udzielania pomocy społecznej do liczby mieszkańców) stwierdzono w tych samych sołectwach: Bądkowo-Rumunki, Bądkowo-Rochny, Nowe Karwosieki, Rembielin, Rokicie, Siecień – Rumuki, Turza Mała, Więclawice. Wyjątkiem od tego profilu danych jest Strupczewo Duże, gdzie razem ze stosunkowo wysokim poziomem ubóstwa nie idzie w parze równie wysoki poziom bezrobocia.

Alkoholizm. Wyraźnie częściej udzielania pomoc społeczna z powodu alkoholizmu była w sołectwach: Bądkowo Kościelne, Nowe Karwosieki, Krzyżanowo. Najwyższy wskaźnik kryzysowości w zakresie alkoholizmu mierzonego wielkością udzielanej pomocy społecznej z powodu alkoholizmu odnotowano w sołectwie Nowe Karwosieki.

Niepełnosprawność i długotrwała choroba. Najwięcej osób korzystających pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w stosunku do liczby mieszkańców danego sołectwa odnotowano w sołectwach: Rokicie i Bądkowo-Rochny, nieco mniej, ale również na dość wysokim poziomie w sołectwach: Bądkowo-Rumunki, Nowe Karwosieki, Strupczewo Duże, Rembielin, Winnica, Więclawice, Turza Mała, Cegielnia, Główina, Lasotki, Robertowo. Profil korzystających znacznie częściej z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w części pokrywa się obszarowo z niepełnosprawnością, dotyczy to sołectw: Bądkowo-Rochny, Nowe Karwosieki, Rembielin, Rokicie, Strupczewo Duże, Turza Mała, Więclawice, Winnica. Poza tym wysokie wskaźniki korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby stwierdzono w sołectwach: Gorzechowo, Karwosieki-Noskowie, Parzeń, Siecień-Rumunki, Siecień, Żerniki

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Mieszkańców korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do liczby mieszkańców danego sołectwa najwięcej jest sołectwach: Brudzeń Mały, Gorzechowo, Nowe Karwosieki, Robertowo, Strupczewo Duże, Siecień-Rumunki, Turza Mała, Więclawice, Żerniki. Najwyższy wskaźnik odnotowano w Więclawicach.

Podsumowując zestawienie wskaźników kryzysowości z obszaru społecznego można wskazać sołectwa o najwyższym poziomie nasilenia problemów i negatywnych zjawisk, należą do nich kolejno: Nowe Karwosieki, Rokicie, Bądkowo-Rochny, Rembielin, Turza Mała, Więclawice, Strupczewo Duże, Siecień-Rumunki, nieco niższy, ale dość wysoki poziom kryzysowości występuje w sołectwach: Winnica, Żerniki, Bądkowo-Rumunki, Główina, Gorzechowo, Sobowo, Karwosieki-Noskowie, Siecień.

Tab. 30 Obszar społeczny – powody korzystania z pomocy społecznej oraz przestępczość (s2)

Lp	Jednostka funkcjonalna	Ubóstwo	Bezrobocie	Alkoholizm	Niepełnosprawność	Długotrwała choroba	Bezrad ws pr.-wychowawczych	Pkt kryz Ob społ. 2	Pkt kryz ob.spół 1	Razem społ. S1+S2
1	Brudzeń Duży	0,59	0,90	0,00	0,49	0,25	1,08 1	1	2	3
2	Brudzeń Mały	0,58	0,00	0,00	0,00	0,66	1,41 2	2	5	7
3	Bądkowo Kościelne	0,42	0,38	4,91 2	0,28	0,00	0,41	2	0	2
4	Bądkowo-Rumunki	2,87 2	1,44 2	0,00	3,15 2	0,00	0,00	6	6	12
5	Bądkowo-Rochny	1,83 2	1,38 2	0,00	3,75 2	3,10 2	1,11 1	9	8	17
6	Cegielnia	0,85	0,65	0,00	2,81 2	0,97	0,00	2	5	7
7	Główina	1,12 1	1,19 1	0,00	1,48 2	0,51	0,00	4	7	11
8	Gozechowo	1,01 1	0,92	0,00	0,67	1,38 2	1,97 2	5	6	11
9	Nowe Karwosieki	2,49 2	2,82 2	18,15 2	3,07 2	3,53 2	3,02 2	12	8	20
10	Karwosieki-Cholewice	0,46	0,69	0,00	0,75	1,03 1	0,00	1	7	8
11	Karwosieki-Noskowice	0,80	0,00	0,00	0,00	1,80 2	0,00	2	7	9
12	Krzyżanowo,	0,87	0,98	6,33 2	0,71	0,00	0,00	2	2	4
13	Kłobukowo-Patrze	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	3	3
14	Lasotki	1,08 1	0,65	0,00	1,42 2	0,98	0,00	3	5	8
15	Murzynowo	0,17	0,26	0,00	0,00	0,00	0,83	0	5	5
16	Myślborzyce	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	7	7
17	Parzeń,	0,92	0,76	0,00	0,55	1,32 2	1,22 1	3	3	3
18	Rembielin	2,08 2	2,44 2	0,00	3,04 2	1,57 2	0,00	8	9	17
19	Rokicie	6,54 2	7,76 2	0,00	4,61 2	6,35 2	0,00	8	12	20
20	Rokicie Osiedle	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	4	4
21	Robertowo.	0,80	0,61	0,00	1,32 2	0,91	1,95 2	4	3	7
22	Sikórz	0,85	0,73	0,00	0,66	1,10 1	0,78	1	5	6
23	Suchodół	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	5	5
24	Strupczewo Duże	1,82 2	1,22 1	0,00	3,32 2	1,83 2	2,94 2	9	7	16
25	Sobowo	0,80	1,03 1	0,00	0,75	0,52	1,11 1	2	9	11
26	Siecień-Rumunki	2,02 2	2,18 2	0,00	0,95	1,31 2	2,81 2	8	7	15
27	Siecień	0,97	0,77	0,00	0,84	1,28 2	1,24 1	3	6	9
28	Turza Mała	2,55 2	2,99 2	0,00	2,79 2	2,56 2	1,37 2	10	7	17
29	Turza Wielka	0,72	0,82	0,00	0,59	0,00	0,87	0	5	5
30	Uniejewo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	3	3
31	Więclawice	2,82 2	4,59 2	0,00	2,14 2	2,95 2	4,22 2	10	6	16
32	Winnica	0,91	0,00	13,30 2	3,00 2	3,10 2	0,00	6	6	12
33	Żerniki	0,63	0,00	0,00	0,00	1,43 2	3,07 2	4	8	12
34	Ogółem gmina	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00			

Źródło: opracowanie własne

OBSZAR GOSPODARCZY

Obszar gospodarczy G (14) aktywne podmioty gospodarcze (CEIDG) (15) podatek od nieruchomości komercyjnych, (16) tendencja –liczba podmiotów 2018 -2016, (17) bezrobotni, (18) bezrobotne kobiety, (19) bezrobotne kobiety, (20) bezrobotni do 25 lat, (21) bezrobotni bez kwalifikacji i doświadczenia, (22) bezrobotni długookresowo

Tabela poniżej przedstawia zbiorcze wyniki z obszaru gospodarczego i rynku pracy

Tab. 31. Obszar gospodarczy przedsiębiorczość – wskaźniki koncentracji zjawisk negatywnych

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Aktywne podmioty gosp. CEIDG	Podatek od nieruchomości komercyj-	Konc tend 2016-2018 CEIDG	Bezrobotni	Bezrobotne kobiety	Bezrobotni do 25 lat	Bezrobotni bez dośw i kwalifikacji	Bezrobotni długookresowo >12 m	Pkt kryz Ob. gosp
1.	Brudzeń Duży	1,59	2,99	22,80	0,94	1,09 1	0,75	0,64	0,98	1
2.	Brudzeń Mały	0,63 2	2,39	14,82	0,33	0,40	0,00	0,00	0,00	2
3.	Bądkowo Kościelne	1,27	0,46 2	-13,39 2	0,50	0,37	0,32	0,66	0,77	4
4.	Bądkowo-Rumunki	0,00 2	0,00 2	0,00 2	2,99	3,40 2	7,19 2	4,72 2	2,14 2	14
5.	Bądkowo-Rochny	0,00 2	0,09 2	0,00 2	0,86	0,78	0,00	0,93	0,82	6
6.	Cegielnia	1,51	0,00 2	0,00 2	0,96	0,58	0,77	0,58	0,92	4
7.	Główina	0,57 2	0,10 2	17,08	1,24 1	1,09 1	1,03 1	1,46 2	1,31 2	11
8.	Gorzecowo	0,29 2	0,00 2	20,65	1,08 1	1,27 2	1,49 2	0,98	1,33 2	11
9.	Nowe Karwosieki	0,22 2	0,00 2	15,73	1,18 1	1,07 1	0,57	1,28 2	1,58 2	10
10	Karwosieki-Cholewice	0,49 2	0,00 2	-34,27 2	1,03 1	1,09 1	0,41	0,93	0,82	8
11	Karwosieki-Noskowice	1,15	0,00 2	-80,97 2	0,76	0,55	0,00	0,27	0,00	4
12	Krzyżanowo,	0,64 2	1,26 2	22,47	0,67	0,46	0,40	0,46	0,64	4
13	Kłobukowo-Patrze	0,00 2	0,00 2	0,00 2	2,19 2	1,00	0,00	5,92 2	4,19 2	12
14	Lasotki	1,10	0,00 2	0,00 2	0,91	0,91	0,80	0,60	1,11 1	5
15	Murzynowo	1,23	3,74	-8,70 2	0,39	0,59	0,31	0,12	0,12	2
16	Myślborzyce	0,70 2	0,03 2	16,49	1,48 2	1,80 2	2,38 2	2,23 2	1,89 2	14
17	Parzeń,	1,16	0,71 2	-25,72 2	0,90	0,94	1,24 1	0,81	0,80	5
18	Rembielin	0,50 2	0,00 2	23,50	1,32 2	0,96	1,69 2	0,79	1,35 2	10
19	Rokicie	1,71	0,13 2	-120,26 2	3,42 2	0,66	4,33 2	6,50 2	2,76 2	12
20	Rokicie Osiedle	0,00 2	1,87	0,00 2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4
21	Robertowo	0,29 2	0,00 2	20,65	1,24 1	1,69 2	1,49 2	0,56	1,18 1	10
22	Sikórz	1,44	1,53	6,20	1,16 1	1,27 2	1,27 2	1,20 1	1,19 1	7
23	Suchodół	0,58 2	0,12 2	41,16	0,31	0,19	1,48 2	0,74	0,20	6
24	Strupczewo Duże	0,46 2	0,00 2	21,52	0,73	0,88	0,00	0,87	0,93	4
25	Sobowo	1,18	0,14 2	5,56	1,21 1	1,06 1	1,20 1	0,98	1,12 1	6
26	Siecień-Rumunki	1,27	0,08 2	-89,54 2	1,56 2	1,02 1	0,54	0,81	1,71 2	9
27	Siecień	1,14	1,16	-10,40 2	1,13 1	1,35 2	1,31 2	1,20 1	0,90	9
28	Turza Mała	1,02	0,00 2	-14,40 2	1,51 2	1,57 2	1,56 2	2,14 2	1,65 2	14
29	Turza Wielka	0,65 2	0,14 2	9,21	0,69	0,63	0,33	0,12	0,66	4
30	Uniejewo	0,82 1	0,05 2	0,00 2	0,58	0,79	1,39 2	1,30 2	0,83	9
31	Więctawice	0,00 2	0,55 2	11,11	1,41 2	1,82 2	2,00 2	2,25 2	1,91 2	14
32	Winnica	0,00 2	0,00 2	21,52	0,97	0,29	1,55 2	0,87	0,31	6
33	Żerniki	1,36	0,00 2	0,00 2	0,72	0,87	0,58	0,43	0,92	4
34	Ogółem gmina	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

Źródło: opracowanie własne

Z danych w tabeli powyżej wynika, że w najtrudniejszej sytuacji pod względem koncentracji problemów ze sfery gospodarczej są następujące sołectwa: Bądkowo Ramuki, Myślborzyce, Turza Mała, Więclawice, Rokicie, Główina, Gorzechowo, Kłobukowo-Patrze, Robetowo, Rembielin, Nowe Karwosieki.

OBSZAR FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY I ŚRODOWISKOWY

Obszar funkcjonalno-przestrzenny i środowiskowy (23) Liczba zabytków – ochrona, (24) liczba mieszkańców w zasobach komunalnych, (25) średnia odległość od poczty powyżej 5 km, (26) średnia odległość od UG powyżej 5 km, (27) średnia odległość od ośrodka zdrowia powyżej 5 km (szacunkowo od środka sołectwa), (28) powierzchnia azbestu na dachach.

Tab. 32. Obszar Funkcjonalno-przestrzenny i środowiskowy – wskaźniki koncentracji zjawisk negatywnych

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Liczba zabytków - ochrona	Mieszkańcy w zasobach komunalnych	Ośrodek zdrowia >5km	Poczta >5 km	UG >5 km	Azbest	Pkt kryz. Ob. f-p i ob. śr
1.	Brudzeń Duży	4 1	1,27 2	0			0,06	3
2.	Brudzeń Mały	0	0,00	0			1,04 1	1
3.	Bądkowo Kościelne	11 2	0,00	0			0,67	2
4.	Bądkowo-Rumunki	0	0,00	0			1,32 2	2
5.	Bądkowo-Rochny	2 1	0,00	1 1	1 1	1 1	0,33	4
6.	Cegielnia	0	0,00	0			1,24 1	1
7.	Główina	4 1	6,28 2	1 1	1 1	1 1	2,30 2	8
8.	Gorzechowo	0	0,00	0			1,39 2	2
9.	Nowe Karwosieki	2 1	0,00	1 1		1 1	1,44 2	5
10	Karwosieki-Cholewice	5 2	0,00	1 1		1 1	1,64 2	6
11	Karwosieki-Noskowice	0	0,00	0			0,94	0
12	Krzyżanowo,	4 1	0,00	0			1,44 2	3
13	Kłobukowo-Patrze	0	0,00	1 1	1 1	1 1	1,12 1	4
14	Lasotki	5 2	0,00	0		1 1	1,19 1	4
15	Murzynowo	5 2	0,00	0	1 1	1 1	0,64	4
16	Myślborzyce	1 1	0,00	1 1	1 1	1 1	1,89 2	6
17	Parzeń,	0	1,21 1	0			0,76	1
18	Rembielin	2 1	0,00	1 1	1 1	1 1	1,71 2	6
19	Rokicie	3 1	0,00	1 1	1 1	1 1	1,56 2	6
20	Rokicie Osiedle	0	0,00	1 1	1 1	1 1	0,00	3
21	Robertowo.	0	0,00	0	1 1	1 1	1,42 2	4
22	Sikórz	10 2	0,51	0		1 1	0,63	3
23	Suchodół	0	0,00	0		1 1	1,77 2	3
24	Strupczewo Duże	0	12,75 2	1 1	1 1	1 1	1,17 1	6
25	Sobowo	7 2	0,21	1 1	1 1	1 1	0,96	3
26	Siecień-Rumunki	0	0,00	0	1 1	1 1	1,18 1	3
27	Siecień	8 2	1,11 1	0		1 1	0,65	4
28	Turza Mała	1 1	0,00	0			0,60	1

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Liczba zab - ochrona	Mieszk w zasobach kom	Osr zdro-wia >5km	Poczta >5 km	UG >5 km	Azbest	Pkt kryz Ob. f-p i ob. śr
29	Turza Wielka	0	0,00	1 1	1 1	1 1	2,24 2	5
30	Uniejewo	1 1	0,00	1 1	1 1	1 1	2,79 2	6
31	Więclawice	0	0,00	1 1	1 1	1 1	1,37 2	5
32	Winnica	2 1	0,00	0	0		1,24 1	2
33	Żerniki	0	0,00	0	1 1	1 1	1,41 2	4
34	Ogółem gmina	77	1,00				1,00	

Źródło: opracowanie własne

Z danych w tabeli powyżej wynika, że w najtrudniejszej sytuacji pod względem koncentracji problemów ze sfery funkcjonalno-przestrzennej i środowiskowej są następujące sołectwa: Karwosieki-Cholewice, Myśliborzyce, Rembielin, Rokicie, Strupczewo Duże, Uniejewo, Więclawice,

OBSZAR TECHNICZNY

Obszar techniczny – (29) brak oświetlania ulic, (30) drogi publiczne wymagające remontu, (31) drogi publiczne wymagające budowy chodnika

Tab. 33. Obszar techniczny – wskaźniki koncentracji

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Brak oświetlenia ulic	Drogi publ wym re-montu	Drogi wym budowy chodnika	Pkt kryz Ob. tech.
1.	Brudzeń Duży	1,43 2	1,32 2	1,56 2	6
2.	Brudzeń Mały	1,99 2	0,00	0,00	2
3.	Bądkowo Kościelne	1,19 1	1,72 2	4,90 2	5
4.	Bądkowo-Rumunki	0,00	0,00	0,00	
5.	Bądkowo-Rochny	0,00	0,00	0,00	
6.	Cegielnia	1,03 1	0,69	6,84 2	3
7.	Główina	0,37	1,50 2	0,00	2
8.	Gorzechowo	0,00	0,96	0,00	
9.	Nowe Karwosieki	1,61 2	0,00	0,00	2
10	Karwosieki-Chole-	0,86	0,00	0,00	
11	Karwosieki-Nosko-	1,74 2	0,00	0,00	2
12	Krzyżanowo,	1,60 2	0,75	0,00	2
13	Kłobukowo-Patrze	4,65 2	0,00	0,00	2
14	Lasotki	0,13	0,00	0,00	
15	Murzynowo	2,21 2	0,53	0,95	2
16	Myśliborzyce	0,00	0,00	0,00	
17	Parzeń,	0,00	0,20	0,00	
18	Rembielin	0,11	0,00	0,00	
19	Rokicie	2,41 2	0,81	0,00	2
20	Rokicie Osiedle	0,00	0,00	0,00	
21	Robertowo.	0,00	2,03 2	0,00	2
22	Sikórz	0,84	0,44	1,13 1	1
23	Suchodół	2,34 2	0,00	0,00	2

Lp.	Jednostka funkcyj- nalna	Brak oświele- nia ulic	Drogi publ wym re- montu	Drogi wym bu- dowy chod- nika	Pkt kryz Ob. tech.
24	Strupczewo Duże	0,00	0,00	0,00	
25	Sobowo	0,91	2,03 2	2,13 2	4
26	Siecień-Rumunki	1,85 2	0,00	0,00	2
27	Siecień	1,34 2	0,00	0,57	2
28	Turza Mała	2,30 2	2,03 2	3,16 2	6
29	Turza Wielka	0,70	0,96	2,53 2	2
30	Uniejewo	0,00	0,00	0,00	
31	Więćławice	1,44 2	0,00	0,00	2
32	Winnica	3,02 2	0,00	0,00	2
33	Żerniki	0,00	0,00	0,00	
34	Ogółem gmina	1,00	1,00	1,00	

Źródło: Opracowanie własne

Z danych w tabeli powyżej wynika, że w najtrudniejszej sytuacji pod względem koncentracji problemów ze sfery technicznej są następujące sołectwa: Brudzeń Duży, Turza Mała i Bądkowo Kościelne.

2.1.3 PODSUMOWANIE ZESTAWIEŃ WSKAŹNIKÓW ZJAWISK NEGATYWNYCH

Zaproponowane obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji zostały wyłonione na podstawie analiz fotograficznych (przyjęto pułap 24 pkt kryzysowości w odniesieniu do obu obszarów), propozycji na warsztacie diagnostycznym, cyklu spotkań i wywiadów z wybranymi przedstawicielami gminy oraz na podstawie ankiety.

Tab. 34. Podsumowanie wskaźników kryzysowości – Brudzeń Duży

Lp.	Jednostka funkcyj- nalna	Spół. 1	Spół. 2	Gosp	Funkj-przest + środowi- skowy	Techniczny	Suma pkt kryz z 5 ob- szarów
1	Brudzeń Duży	2	1	1	3	6	13
2	Brudzeń Mały	5	2	2	1	2	12
3	Bądkowo Kościelne	0	2	4	2	5	13
4	Bądkowo-Rumunki	6	6	14	2		28
5	Bądkowo-Rochny	8	9	6	4		27
6	Cegielnia	5	2	4	1	3	15
7	Główina	7	4	11	8	2	32
8	Gorzechowo	6	5	11	2		24

Lp.	Jednostka funkcjonalna	Społ. 1	Społ. 2	Gosp	Funkcj-przest + środowiskowy	Techniczny	Suma pkt kryz z 5 obszarów
9	Nowe Karwosieki	8	12	10	5	2	37
10	Karwosieki-Cholewice	7	1	8	6		22
11	Karwosieki-Noskowice	7	2	4	0	2	15
12	Krzyżanowo,	2	2	4	3	2	13
13	Kłobukowo-Patrze	3	0	12	4	2	21
14	Lasotki	5	3	5	4		17
15	Murzynowo	5	0	2	4	2	13
16	Myślborzyce	7	0	14	6		27
17	Parzeń,	3	3	5	1		12
18	Rembielin	9	8	10	6		33
19	Rokicie	12	8	12	6	2	40
20	Rokicie Osiedle	4	0		3		7
21	Robertowo.	3	4	10	4	2	23
22	Sikórz	5	1	7	3	1	17
23	Suchodół	5	0	6	3	2	16
24	Strupczewo Duże	7	9	4	6		26
25	Sobowo	9	2	6	3	4	24
26	Siecień-Rumunki	7	8	9	3	2	29
27	Siecień	6	3	9	4	2	24
28	Turza Mała	7	10	14	1	6	38
29	Turza Wielka	5	0	4	5	2	16
30	Uniejewo	3	0	9	6		18
31	Więclawice	6	10	14	5	2	37
32	Winnica	6	6	6	2	2	22
33	Żerniki	8	4	4	4	6	26

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując zestawienie wskaźników kryzysowości w pięciu obszarach do sołectw o największym natężeniu problemów i zjawisk negatywnych należą: Rokicie (40), Turza Mała (38), Nowe Karwosieki (37), Więclawice (37), Rembielin (33), Główna (32), Siecień Rumunki(29), Bądkowo-Rumunki(28), Bądkowo-Rochny (27), Myślborzyce (27), Strupczewo Duże (26), Żerniki (26), Siecień (24), Sobowo (24)

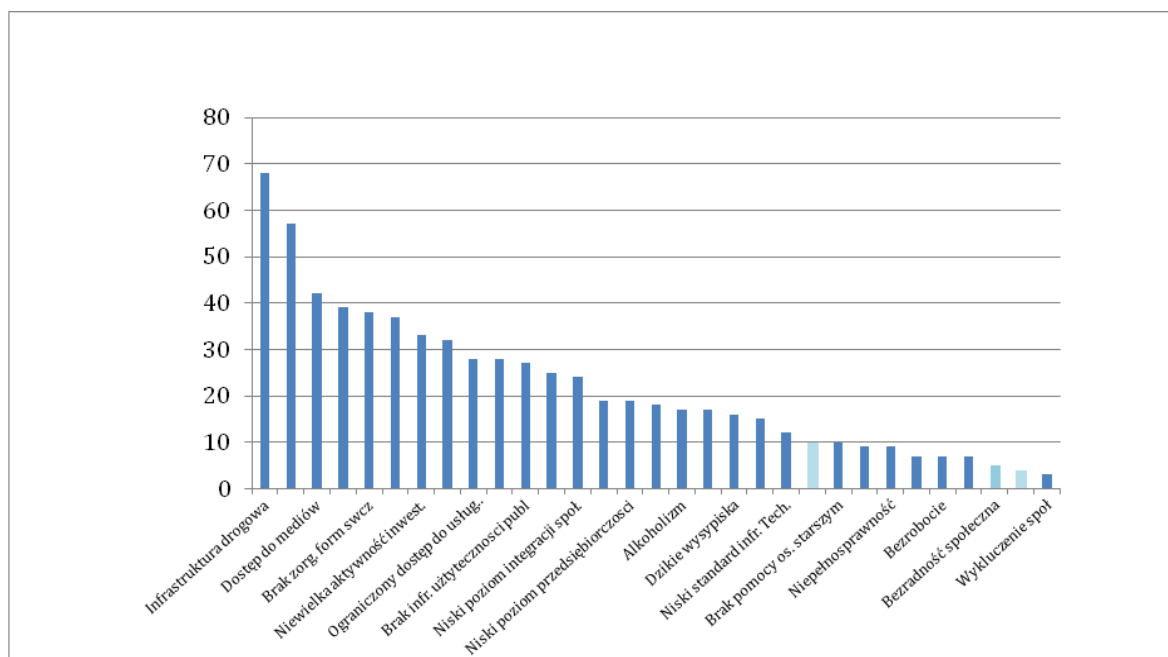
2.1.4 PODSUMOWANIE WYNIKÓW ANKIETY I WARSZTATU DIAGNOSTYCZNEGO

Za poszerzeniem listy wskaźników ze sfer uzupełniających (funkcjonalno-przestrzennej, środowiskowej i technicznej) przemawiały zarówno rezultaty warsztatu diagnostycznego, jak i badań ankietowych.

W badaniu ankietowym (ankieta 1) wzięły udział 222 osoby z gminy Brudzeń Duży, w tym 127 kobiet, 95 mężczyzn. Wśród respondentów najwięcej było osób w przedziale wiekowym 35-54 37% oraz w przedziale 19-34 28%. Ankietowani, to głównie osoby zatrudnione 52%, rolnicy 21% i emeryci/renciści 11%. Biorąc pod uwagę wykształcenie ankietowanych, najwięcej osób posiadało wykształcenie średnie 37%, wyższe 27%, natomiast zasadnicze zawodowe 24%. Najmniej było wśród ankietowanych osób z wykształ-

cenieniem podstawowym 9%. Próba badanych 222 osób stanowi zbyt małą próbę w stosunku do liczby mieszkańców by podjąć zaawansowane analizy statystyczne, ale pozwala prześledzić główne tendencje w poszczególnych kategoriach badanych cech. Do najważniejszych problemów gminy spośród 32 wymienionych w ankiecie badani zaliczyli przede wszystkim infrastrukturę drogową, dostęp do mediów, brak zorganizowanych form spędzania wolnego czasu, niewielka aktywność inwestycyjna, ograniczony dostęp do usług publicznych(handel, komunikacja, służba zdrowia), słaby rynek pracy, niski poziom integracji społecznej. Bardziej szczegółowe podsumowanie głównych problemów znajduje się niżej, pod wykresem w tabeli.

Wykres 14. Główne problemy w gminie

Źródło: opracowanie własne

Do najważniejszych 11 problemów z 31 wymienionych w ankiecie zdaniem mieszkańców gminy należą w kolejności: (1) infrastruktura drogową, (2) brak światlic, (3) brak dostępu do mediów(sieć wodno-kanalizacyjna, gazowa), (4) brak centrów, miejsc na prowadzenie działalności społeczno-kulturalnej, (5) brak zorganizowanych form spędzania wolnego czasu, (6) słaby lokalny rynek pracy (mało miejsc pracy), (7) niewielka aktywność inwestycyjna, brak nowych przedsięwzięć, (8) brak infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe), (9) ograniczony dostęp do usług publicznych(handel, komunikacja, służba zdrowia), (10) niska gotowość do współpracy wśród mieszkańców, (11) Brak infrastruktury użyteczności publicznej (parki, skwery, place zabaw, itd.), niski poziom integracji społecznej (13).

Do najmniej ważnych spośród 31 wymienionych w ankiecie należą: (31) wykluczenie społeczne, (30) ubóstwo, (29) bezradność społeczna, (28) Tereny wymagające rekultywacji, (27) bezrobocie

Tab.35.Główne problemy gminy - wyniki ankiety

Lp.	Rodzaje problemów	%
1	Brak dostępu do mediów(sieć wodno-kanalizacyjna, gazowa)	42
2	Infrastruktura drogowa (w tym parkingi, chodniki, oświetlenie ulic)	68
3	Brak infrastruktury użyteczności publicznej (parki, skwery, place zabaw,	27
4	Ograniczony dostęp do usług publicznych(handel, komunikacja, służba	28
5	Brak infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe)	32
6	Zanieczyszczenie lub degradacja środowiska	17
7	Dziki wysypiska śmieci	16
8	Tereny wymagające rekultywacji	7
9	Niski poziom przedsiębiorczości	19
10	Niewielka aktywność inwestycyjna, brak nowych przedsięwzięć	33
11	Słaby lokalny rynek pracy (mało miejsc pracy)	37
12	Brak lub ograniczony dostęp do Internetu	18
13	Niski standard lub braki w infrastrukturze technicznej (budynki, sieci)	12
14	Ubóstwo	4
15	Bezrobocie	7
16	Alkoholizm	17
17	Inne uzależnienia	4
18	Niepełnosprawność	9
19	Przemoc domowa	7
20	Przestępczość	10
21	Niska jakość edukacji	9
22	Niska jakość usług opieki zdrowotnej	25
23	Mała aktywność społeczna	19
24	Niska gotowość do współpracy wśród mieszkańców	28
25	Brak centrów, miejsc na prowadzenie działalności społeczno-kulturalnej	39
26	Niski poziom integracji społecznej	24
27	Wykluczenie społeczne	3
28	Bezradność społeczna	5
29	Niski poziom zaufania społecznego	15
30	Brak pomocy osobom starszym	10
31	Brak zorganizowanych form spędzania wolnego czasu	38
32	Brak świetlic lub istniejące wymagają modernizacji	57
33	Inne (jakie?)	

Źródło: Opracowanie własne

Podobny do pewnego stopnia profil wyników wskazujący na bardzo dużą wagę problemów związanych z infrastrukturą i usługami publicznym uzyskano w trakcie warsztatu diagnostycznego zorganizowanego w dniu 08.12.2017 r. Za najważniejsze w gminie uznano w trakcie warsztatu następujące problemy:

1. Komunikacja 6
2. Zła jakość dróg 11
3. Brak kanalizacji 4
4. Brak gazyfikacji 7
5. Brak lokali socjalnych 3
6. Brak obiektów rekreacyjnych 7
7. Brak świateł 7
8. Brak ośrodka kultury 2
9. Niska aktywność społeczna 4
10. Brak ośrodków wsparcia dziennego 2
11. Uzależnienia, 4

Wyniki ankiet i warsztatu diagnostycznego oraz zgłaszanych uwag w czasie cyklu spotkań potwierdzają identyfikację głównych problemów ze sfery społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. Wśród typowych problemów społecznych najczęściej wymieniano: (4) brak centrów, miejsc na prowadzenie działalności społeczno-kulturalnej, (5) brak zorganizowanych form spędzania wolnego czasu, (6) słaby lokalny rynek pracy (mało miejsc pracy), (9) ograniczony dostęp do usług publicznych (handel, komunikacja, służba zdrowia), (10) niska gotowość do współpracy wśród mieszkańców

Typowe problemy społeczne, takie jak ubóstwo, alkoholizm, niepełnosprawność, przestępczość, przemoc domowa, inne uzależnienia znalazły się na dalszych miejscach.

2.1.5 WYZNACZENIE OBSZARU ZDEGRADOWANEGO

Założenia dotyczące wyboru obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Wyznaczenie obszaru zdegradowanego gminy Brudzeń Duży polegało na przeprowadzeniu syntezy wyników analiz z pięciu sfer (społecznej, gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej, środowiskowej, technicznej) w układzie przyjętych na wstępie do porównań 33 jednostek funkcjonalnych w postaci sołectw. Synteza doprowadziła do wyznaczenia sołectw, w których stopień koncentracji negatywnych zjawisk analizowanych w przyjętych do analizy wymiarach był wysoki.

Przyjęte podejście metodologiczne wyodrębnienia obszarów polegało na włączeniu wstępnie do obszaru zdegradowanego tych sołectw, które mają co najmniej 23 wskazania (punktów) w kategoriach badanych cech ze względu na wysokie wartości wskaźników koncentracji zjawisk negatywnych. Po drugie, wybór obszarów nawiązuje do wniosków ze spotkań i warsztatu diagnostycznego przy zachowaniu zasady, że obszary posiadają odpowiednio wysokie wartości wskaźników cech negatywnych. Po trzecie, wspierającą rolę w wyborze obszarów miały wyniki ankiety wskazujące główne problemy oraz lokalizację problemów w pięciu sferach oraz rezultaty warsztatu diagnostycznego.

Przebieg konsultacji społecznych zweryfikował zasadność wyboru obszaru zdegradowanego. Podsumowanie konsultacji społecznych oraz podsumowanie badań ankietowych przeprowadzonych w czasie konsultacji zostały zamieszczone w pełnej wersji diagnozy.

Po konsultacjach społecznych ostatecznie wyodrębniono obszar zdegradowany składający się z następujących sołectw: Siecień, Rokicie, Główna, Turza Mała, Nowe Karwosieki, Żerniki, Strupczewo, Sobowo, Sikórz (poza obszarem rewitalizacji)

2.1.6 WYZNACZENIE OBSZARU REWITALIZACJI

Założenia dotyczące wyboru obszaru rewitalizacji

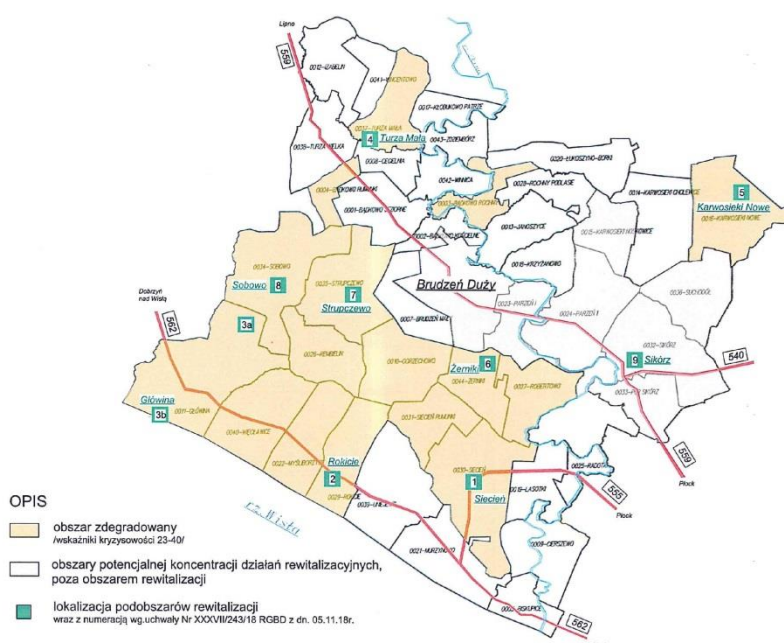
Przy wyznaczeniu obszaru rewitalizacji przyjęto następujące założenia:

- identyfikacja obszaru rewitalizacji została dokonana wyłącznie w obrębie obszaru zdegradowanego, charakteryzującego się najwyższą koncentracją wskaźników opisujących wymiary kryzysowości w pięciu sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej;
- obszar rewitalizacji obejmuje tę część obszaru zdegradowanego, która posiada stosunkowo wysoki poziom koncentracji powiązań funkcjonalnych układu ruralistycznego w obszarze gminy, także w wymiarze liczby mieszkańców w stosunku do populacji wybranych jednostek funkcjonalnych. W granicach podobszarów rewitalizacji nie występują tereny leśne, zgodnie z Ustawą o rewitalizacji.
- analizę danych faktograficznych, rezultatów spotkań i warsztatów oraz badań ankietowych przeprowadzono w powiązaniu z planowanymi inwestycjami przez gminę na terenach wstępnie wyznaczonych jako obszar rewitalizacji.

W celu wyodrębnienia obszaru rewitalizacji zastosowano analogiczną procedurę jak w przypadku wyodrębnienia obszaru zdegradowanego z jedną różnicą. Do podobszarów rewitalizacji, wyodrębnionych z obszaru rewitalizacji, włączono te sołectwa, które po pierwsze mają odpowiednio wyższe wartości wskaźników kryzysowości (od 23 do 40) łącznie, w ramach wszystkich badanych wymiarów w pięciu sferach. Po drugie, tak jak w przypadku obszaru zdegradowanego, wybór podobszaru rewitalizacji nawiązuje do wniosków ze spotkań przy zachowaniu zasady, że podobszary te posiadają odpowiednio wysokie wartości wskaźników cech kryzysowych. Po trzecie, również jak w przypadku obszaru zdegradowanego, wspierającą rolę w wyborze podobszarów mają wyniki ankiety wskazujące główne problemy oraz lokalizację problemów w pięciu obszarach oraz rezultaty warsztatu diagnostycznego. W trakcie konsultacji społecznych zgłoszono dodatkowo Nowe Karwosieki – jako podobszar rewitalizacji oraz Bądkowo Rumunki, Bądkowo-Rochny jako podobszary zdegradowane oraz podobszary poza obszarem rewitalizacji i zdegradowanym: Sikórz – jako podobszar potencjalnej koncentracji działań rewitalizacyjnych oddziałujący na podobszary zdegradowane i rewitalizacji. Podobnie określono sołectwa: Suchodół, Karwosieki- Noskowice, Parzeń, Brudzeń Duży. W efekcie powyższych działań wydzielono łącznie 9 (dwa w Głównie) podobszarów rewitalizacji oraz jeden obszar jako teren potencjalnych działań rewitalizacyjnych – poza obszarem zdegradowanym i rewitalizacji. Podczas konsultacji społecznych uznano, że obszary wiejskie ze względu na rozproszony charakter zabudowy nie do końca precyzyjnie odzwierciedlają stan koncentracji zjawisk kryzysowych wskazujący lokalizację obszaru zdegradowanego. W związku z powyższym wskazano jako propozycję

miejsca prowadzenia potencjalnych działań rewitalizacyjnych oddziałujących na sąsiednie podobszary zdegradowane i rewitalizacji.

Rys 16 Obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego spośród obszaru zdegradowanego proponujemy następujące podobszary do rewitalizacji:

1. Siecień – podobszar nr 1
2. Rokicie – podobszar nr 2
3. Głównina – podobszar nr 3a i 3b
4. Turza Mała – podobszar nr 4
5. Nowe Karwosieki – podobszar nr 5
6. Żerniki – podobszar nr 6
7. Strupczewo – podobszar nr 7
8. Sobowo – podobszar nr 8

Ponadto wskazano miejscowość Sikórz - pozostający poza obszarem zdegradowanym i rewitalizacji – jako

teren potencjalnych działań rewitalizacyjnych wspomagających proces rewitalizacji w sąsiednich podobszarach rewitalizacji)

Podsumowanie koncentracji zjawisk kryzysowych na podobszarach rewitalizacji w odniesieniu do diagnozowanych obszarów tematycznych

---

Siecień – podobszar nr 1:

Społeczny: depopulacja, wyższy poziom przestępczości, przemoc domowa(niebieskie karty), długotrwała choroba, bezradność ws wychowawczych

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów, potrzeba budowy chodników, oświetlenia i uporządkowania stref parkingowych, brak urządzonego boiska sportowego przy szkole oraz publicznie dostępnego

Funkcjonalno-przestrzenny: zły stan techn. zabytków, brak sali na ok. 100 osób oraz obiektu sportowo-rekreacyjnego do wykorzystania całorocznego,

Gospodarczy: zmniejszająca się liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, bezrobocie,

Środowiskowy: niski standard infrastruktury technicznej i społecznej (brak budynku remizy OSP),

Rokicie – podobszar nr 2:

Społeczny: wysoki poziom ubóstwa, bezrobocia, niski poziom przedsiębiorczości,

Techniczny: niski poziom infrastruktury drogowej, brak chodników

Funkcjonalno-przestrzenny: zły stan techn. zabytków, duża odległość do ośrodka zdrowia w Siecieniu, brak dogodnych połączeń autobusowych, ograniczony dostęp do usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: niski poziom przedsiębiorczości

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej

Główina – podobszar nr 3a i 3b

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie, niewielka liczba i niska aktywność organizacji pozarządowych, niski poziom przedsiębiorczości,

Techniczny: wysoki koszt utrzymania mieszkań komunalnych,

Funkcjonalno-przestrzenny: zły stan techn. zabytków – zespół podworski, duża odległość do ośrodka zdrowia w Siecieniu i Brudzeniu Dużym, brak dogodnych połączeń autobusowych, ograniczony dostęp do usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: lokale z zaległymi czynszami w budynku komunalnym, relatywnie duża liczba osób bezrobotnych bez kwalifikacji oraz bezrobotnych długookresowo

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Turza Mała – podobszar nr 4

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie, niski poziom przedsiębiorczości,

Gospodarczy: niski poziom przedsiębiorczości,

Techniczny: zły stan dróg, brak kanalizacji.

Funkcjonalno-przestrzenny: zły stan techn. zabytków, ograniczony dostęp do komunikacji publicznej (duża odległość do ośrodka zdrowia w Brudzeniu Dużym, brak dogodnych połączeń autobusowych), ograniczony dostęp do usług, administracji oraz sklepów

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Nowe Karwosieki – podobszar nr 5

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie, niski poziom przedsiębiorczości,

Funkcjonalno-przestrzenny: utrudniony dostęp do usług publicznych (poczta, sklep, urząd gmin.),

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów,

Funkcjonalno-przestrzenny: ograniczony dostęp do ośrodka zdrowia w Sikorzu i Brudzeniu Dużym, usług, administracji oraz sklepów, brak dogodnych połączeń autobusowych, ograniczony dostęp do usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: niewielka liczba podmiotów, wysoki poziom bezrobocia, relatywnie duży udział bezrobotnych do 25 roku w życiu gospodarczym bezrobotnych bez kwalifikacji oraz bezrobotnych długookresowo

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Żerniki – podobszar nr 6

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie, niski poziom przedsiębiorczości,

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów,

Funkcjonalno-przestrzenny: utrudniony dostęp do komunikacji publicznej, usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: niewielka liczba podmiotów gospodarczych, niski poziom przedsiębiorczości

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Strupczewo Duże – podobszar 7

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie,

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów,

Funkcjonalno-przestrzenny: utrudniony dostęp do komunikacji publicznej, usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: niski poziom przedsiębiorczości

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Sobowo – podobszar nr 8

Społeczny: ubóstwo, bezrobocie,

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów,

Funkcjonalno-przestrzenny: utrudniony dostęp do komunikacji publicznej, usług, administracji oraz sklepów

Gospodarczy: niski poziom przedsiębiorczości

Środowiskowy: brak kanalizacji sanitarnej,

Sikórz – podobszar nr 9 / poza obszarem rewitalizacji i zdegradowanym - obszar potencjalnych, uzupełniających działań rewitalizacyjnych /

Społeczny: przestępczość, depopulacja, znaczna liczba osób z długotrwałą chorobą

Techniczny: drogi publiczne wymagające remontów, potrzeba budowy chodników, oświetlenia i uporządkowania stref parkingowych, brak urządzonego boiska sportowego przy szkole oraz publicznie dostępnego

Funkcjonalno-przestrzenny: zły stan techn. zabytków, brak sali na ok. 100 osób oraz obiektu sportowo-rekreacyjnego do wykorzystania całorocznego,

Gospodarczy: bezrobocie w każdej badanej kategorii bezrobocia

Środowiskowy: niski standard infrastruktury technicznej i społecznej (brak remontu budynku remizy OSP).

Uzasadnienie wyboru podobszarów rewitalizacji

Podstawą wyodrębnienia podobszarów rewitalizacji jest stwierdzenie występowania koncentracji zjawisk kryzysowych w danej jednostce wyodrębnionej z obszaru gminy, stwierdzonej na podstawie wskaźników charakteryzujących zjawiska kryzysowe.

Stwierdzono, że koncentracja zjawisk kryzysowych (o wskaźniku kryzysowości od 23 do 40) występuje w sołectwach: Rokicie (40), Turza Mała (38), Bądkowo-Rochny (38), Więclawice (37), Nowe Karwosieki (37), Główna (32), Rembielin (32), Siecień-Rumunki (29), Bądkowo-Rumunki (28), Myśliborzyce (27), Żerniki (26), Strupczewo Duże (26), Siecień (24), Gorzechowo (24), Sobowo (24), Robertowo (23)

W pozostałych jednostkach funkcjonalnych, w szczególności w sołectwach: Sikórz (17), Suchodół (16), Karwosieki-Noskowice (15), Brudzeń Duży (13), Parzeń (12) stopień koncentracji jest na niskim poziomie, tj. poniżej wskaźnika kryzysowości na poziomie 20.

Następnie przeanalizowano ww. jednostki pod kątem sytuacji kryzysowych w sferze gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz funkcjonalno-przestrzennej.

Przyjęto następujące zasady wyodrębniania podobszaru rewitalizacji:

- a) wyodrębnienie podobszarów w poszczególnych jednostkach diagnostycznych, ze względu na występowanie zjawisk kryzysowych w gminie Brudzeń Duży.
- b) granicami poszczególnych podobszarów objęto tereny występowania zjawisk kryzysowych oraz tereny potencjalnych inwestycji, które spowodują zmniejszenie lub likwidację zjawisk kryzysowych m.in. poprzez stworzenie nowych miejsc pracy (przykłady: Główna – remont i zmiana sposobu użytkowania budynku dawnej szkoły na obiekt użyteczności publicznej i stworzenie ośrodka aktywności i integracji mieszkańców).
- c) wyznaczając granice podobszaru przyjęto zasadę włączania do nich powierzchni działek w całości nie tylko ich części zabudowanej ze względu na brak możliwości precyzyjnego określenia na tym etapie rzeczywistych potrzeb terenowych pod planowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne.
- d) w obszarze rewitalizacji nie występują tereny o statusie lasu, co oznacza, że tereny zadrzewione występujące w granicach podobszarów rewitalizacji nie są lasami.

Poza obszarem rewitalizacji i obszarem zdegradowanym wskazano obszar koncentracji potencjalnych działań o charakterze rewitalizacyjnym (sołectwo – Sikórz), ze względu na potencjał tej miejscowości (np. budynek szkoły podstawowej) możliwy do wykorzystania w trakcie realizacji działań rewitalizacyjnych w sąsiednich sołectwach, np. w Nowych Karwosiekach, Robertowie czy Żernikach - objętych granicami obszaru rewitalizacji i obszaru zdegradowanego.

Wskazano również lokalizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które posiadają potencjał gospodarczy w postaci tworzenia nowych miejsc pracy, mających znaczenie dla rozwoju podobszarów rewitalizacji i całej gminy:

- turystyka: Rokicie - dz. nr ew. 12 oraz 6/9 – kościół pw. Św. Małgorzaty - udostępnienie obiektu dla zwiedzających oraz stworzenie bazy noclegowej dla ruchu turystycznego.
- infrastruktury technicznej: rozwój sieci kanalizacji sanitarnej w obszarze rewitalizacji, poprawa parametrów technicznych dróg lokalnych, w tym drogi Nr 2904W, drogi nr 10, dróg lokalnych w miejscowościach: Siecień, Żerniki, przebudowa drogi nr 559, Rokicie – budowa placu zabaw dla dzieci, budowa boiska sportowego w Siecieniu.
- działań społecznych: remonty pomieszczeń z przeznaczeniem na świetlice środowiskowe, m.in. w: Nowe Karwosieki, Żerniki, Turza Mała, Główna.

OBSZARY REITALIZACJI

---

1. Siecień

Podobszarem rewitalizacji objęto:

Centrum miejscowości - jako teren występowania zabytków w złym stanie technicznym - obiektów o wysokim poziomie estetyki i wartości kulturowych (m.in. spichlerz z XIX w.; podworskie założenie parkowe); występowania problemów ze złym stanem dróg lokalnych oraz niewystarczającym stanem infrastruktury technicznej.

2. Rokicie

Podobszarem rewitalizacji objęto:

Kościół i jego otoczenie, tj. budynki zakonu, tereny zabudowy mieszkaniowej

Teren, gdzie jednocześnie zaplanowano rozwój turystyki.

Na podobszarze rewitalizacji znajdują się zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska) w związku z tym należy na tych terenach planować zabudowy w miejscach zaznaczonych na mapie w załączniku bez wcześniejszych badań geologicznych (por. zał. 3).

3. Główna

Podobszarem rewitalizacji objęto:

teren lokalizacji starego majątku dworskiego - obszar rewitalizacji uzupełniono o teren szkoły, w której przewidziano realizację wielu projektów o charakterze rewitalizacyjnym.

Na podobszarze rewitalizacji znajdują się zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska) w związku z tym należy na tych terenach planować zabudowy w miejscach zaznaczonych na mapie w załączniku bez wcześniejszych badań geologicznych (por. zał. 4).

4. Turza Mała

Podobszarem rewitalizacji objęto:

Budynek szkoły podstawowej, obiekt sakralny/kapliczka, młyn, budynek OSP

Cechy charakterystyczne: brak świetlicy środowiskowej, słaby poziom gospodarczy, brak inwestycji mających znaczenie dla lokalnego rynku pracy, ożywienie turystyczne możliwe poprzez wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych.

Na podobszarze rewitalizacji znajdują się zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska) w związku z tym należy na tych terenach planować zabudowy w miejscach zaznaczonych na mapie w załączniku bez wcześniejszych badań geologicznych (por. zał. 5).

5. Nowe Karwosieki

Podobszarem rewitalizacji objęto:

Budynek OSP wraz z przynależną działką gruntu

Cechy charakterystyczne: brak świetlicy środowiskowej, słaby poziom gospodarczy, brak inwestycji mających znaczenie dla lokalnego rynku pracy, ożywienie turystyczne możliwe poprzez wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych.

6. Żerniki:

Budynek OSP wraz z przynależną działką gruntu

Cechy charakterystyczne: brak świetlicy środowiskowej, słaby poziom gospodarczy, brak inwestycji mających znaczenie dla lokalnego rynku pracy, ożywienie turystyczne możliwe poprzez wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych. Na obszarze dwóch sąsiadujących sołectw występuje kryzysowość w sferze funkcjonalno-przestrzennej przejawiająca się w dużych odległościach od usług, administracji oraz

sklepów. Rzeczyca-Kolonia: brak świetlicy - miejsca spotkań mieszkańców - brak odpowiednich warunków organizowania wspólnych przedsięwzięć na rzecz społeczności lokalnej.

7. Strupczewo

Budynek po szkole podstawowej

Cechy charakterystyczne: brak świetlicy środowiskowej, słaby poziom gospodarczy, brak inwestycji mających znaczenie dla lokalnego rynku pracy, ożywienie turystyczne możliwe poprzez wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych.

8. Sobowo

Budynek OSP wraz z dużą przynależną działką gruntu

Cechy charakterystyczne: brak świetlicy środowiskowej, słaby poziom gospodarczy, brak inwestycji mających znaczenie dla lokalnego rynku pracy, ożywienie turystyczne możliwe poprzez wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych.

9 Sikórz

Centrum miejscowości jako teren występowania zabytków w złym stanie technicznym - obiektów o wysokim poziomie estetyki i wartości kulturowych znajdujących się w obszarze centrum (kościół); występowania problemów ze złym stanem dróg lokalnych oraz niewystarczającym stanem infrastruktury technicznej, aktywna społeczność lokalna.

Na podobszarze rewitalizacji znajdują się zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska) w związku z tym należy na tych terenach planować zabudowy w miejscach zaznaczonych na mapie w załączniku bez wcześniejszych badań geologicznych (por. zał. 2)

Tab. 36. Powierzchnia obszaru rewitalizacji oraz powierzchnie poszczególnych podobszarów

Lp.	Nazwa podobszaru	Powierzchnia (km ²)
1	Siecień	0,1518
2	Rokicie	0,0970
3a	Główina	0,0196
3b	Główina	0,0682
4	Turza Mała	0,0334
5	Nowe Karwosieki	0,0016
6	Żernik	0,0007
7	Strupczewo Duże	0,0055
8	Sobowo	0,0012
	Razem	0,379
9	Sikórz	0,0263
	Poza obszarem rewitalizacji i zdegradowanym / obszar potencjalnych- uzupełniających działań rewitalizacyjnych	

Źródło: opracowanie własne

Powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi **ok. 0,379 km²**, co stanowi **2,34 %** powierzchni gminy. Na obszarze rewitalizacji zamieszkuje **ok. 300** mieszkańców, co stanowi 4,6 % mieszkańców gminy. Załącznik 1. zawiera mapę obszarów zdegradowanych i podobszarów rewitalizacji w nieco większej skali w stosunku do zaprezentowanej na rys.16.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza danych faktograficznych, dostępnych opracowań, w tym dokumentów strategicznych, poszerzona o badania ankietowe, spotkania warsztatowe, uzasadnia wybór obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Zgodnie z Ustawą przyjęto za wiodące w analizach obiektywne i weryfikowalne wskaźniki koncentracji zjawisk negatywnych (art. 4 ust. 1).

2.1.8 POTENCJAŁY, ZASOBY PODBSZARÓW REWITALIZACJI

W ramach pogłębionej analizy podobszarów rewitalizacji poza zbieraniem danych z dostępnych źródeł zorganizowano spotkania warsztatowe w Siecieniu oraz w Urzędzie Gminy w Brudzeniu Dużym. W dniu 5 listopada 2018r., gdzie zaproszono również mieszkańców – Sikorza, Siecienia⁹. Wykorzystano pomocniczo metodę Analizy Pola Sił (Force Field Analysis) w identyfikowaniu i weryfikacji problemów z perspektywy czynników hamujących i sprzyjających wprowadzenie zmian¹⁰. Dzięki prostemu modelowi analizy, który umożliwia w systematyczny sposób, aczkolwiek różniący się od tradycyjnych schematów, dokonanie analizy z jednej strony - wszystkich przeciwności, a z drugiej - okoliczności sprzyjających rozwiązaniu. Założeniem wyjściowym modelu i początku spotkań warsztatowych w ramach pogłębionej analizy na podobszarach rewitalizacji było traktowanie każdego istniejącego problemu, SYTUACJI WYJŚCIOWEJ jako wypadkowej działania przeciwstawnych sił w polu oddziaływań. Po jednej stronie dynamicznego pola (problemu) można wyróżnić siły sprzyjające zmianie czy inaczej osiągnięciu rozwiązania. Po drugiej stronie można wyróżnić siły powstrzymujące przed wprowadzeniem zmiany, utrwalające *status quo*. Równowaga między siłami powstrzymującymi i sprzyjającymi uniemożliwia zmianę aktualnego stanu rzeczy. Grupowa dyskusja nad aktualnym stanem rzeczy w podobszarze rewitalizacji służyła między innymi zidentyfikowaniu

⁹ W Siecieniu do celu pogłębionej analizy podobszaru rewitalizacji zastosowano metodę wywiadów pogłębionych

¹⁰ Model sił pola w rozwiązywaniu problemów (The Force Field Problem Solving Model), autorstwa Kurta Lewina (stworzył wcześniej powszechnie znaną metodę SWOT do analiz strategicznych), jest stosowany jako technika grupowego rozwiązywania problemów. Najczęściej wykorzystywany jest przy problemach wstępnie widzianych jako dość złożone (por. Glaser 1991)

i wzmocnieniu czynników i okoliczności sprzyjających i osłabieniu czynników i okoliczności niesprzyjających. W drugiej części spotkań warsztatowych wykorzystywano rezultaty przeprowadzonych analiz zgodnie z modelem analizy pola sił do wstępnego formułowania projektów.

PODOBSZAR SIECIEŃ

POTENCJAŁY

Usytuowanie: Siecień jako miejscowość położony jest w południowej części gminy. Posiada pasmowy układ struktury przestrzennej o kierunku północny wschód – południowy zachód, usytuowany wzdłuż stawów położonych w centrum wsi.

Rys 17 Staw w centrum m. Siecień- stan obecny

Źródło: galeria.plock24.pl

Siecień od strony zachodniej, północnej i wschodniej otoczony jest malowniczymi polami uprawnymi, a od strony południowo wschodniej sąsiaduje z obszarem parku krajobrazowego w dużej części porośniętym lasami, wzgórzami z wąwozami o unikatowych wartościach przyrodniczo-krajobrazowych. Przez miejscowość przebiega ulica stanowiąca drogę wojewódzką nr 555 jako dojazdowa z kierunku Płocka. Od północy miejscowość graniczy z sołectwami: Siecień-Rumunki, Żerniki, Robertowo od południowego zachodu z sołectwami Uniejewo i Murzynowo od strony wschodniej z sołectwem Lasotki oraz miejscowością Cierszewo.

Rys 18 Sąsiedztwo Siecienia - okolice Lasotek – wyspa na rzece Skrwa

Źródło: galeria.plock24.pl

Rys 19 Otoczenie Siecienia - Brudzeński Park Krajobrazowy okolice Kobiernik

Źródło: galeria.plock24.pl

Zabudowa zabytkowa - do najcenniejszych obiektów zabytkowych miejscowości należy rzymskokatolicki kościół parafialny - parafii św. Józefa. Datowany z przełomu XIVw. i XV w. jako obiekt drewniany, a w latach 1584- 1611 jako murowany. Wybudowany w stylu późnorenesansowym(restaurowany w 1779 i 1840). Obecnie świątynia w stylu gotycko-renesansowym, jednonawowa, orientowana. Wewnątrz barokowy ołtarz z XVII w. z cennym obrazem Matki Boskiej Siecieńskiej.

Rys 20 Kościół w Siecieniu – pw. Św. Józefa

Źródło: galeria.plock24.pl

Obiektami zabytkowym są również park (nr rej. zabyt. - 630 z 9.12 1992r.) i spichlerz będące pozostałością zabudowy dworskiej usytuowanej w centrum miejscowości. Park zaprojektowany został na początku XX w. przez wybitnego projektanta Waleriana Kronenberga. Był to park krajobrazowy typu obwodnicowego, ograniczony drogą obsadzoną drzewami. Od bramy wjazdowej do dworu prowadziła droga dojazdowa obsadzona świerkami. W parku znajdowały się dwa stawy połączone strumieniem i przerzuconym nad nim mostkiem. Na jednym z nich była wyspa z pawilonem ogrodowym i grupą zieleni wysokiej. Obecnie

układ przestrzenny parku uległ zatarciu – zachowały się stawy, pozostałości bramy i aleja dojazdowa oraz nieliczne grupy drzew.

Rys 21 Siecień – spichlerz dworski z poł. XIX w.

Rys 22 Siecień - pałac

Źródło: galeria.plock24.pl

Infrastruktura sportowa – w miejscowości znajduje się teren sportowy przy szkole podstawowej, brak boiska ogólnie dostępnego.

Zasoby edukacyjno - kulturalne – Szkoła Podstawowa

Zasoby instytucjonalne – brak świetlicy środowiskowej

Zasoby gospodarcze. Na terenie miejscowości Siecień funkcjonuje kilka podmiotów gospodarczych w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Siecień zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości, ale również osoby przebywające tu okresowo w sezonie letnim. Są to najczęściej mieszkańcy Płocka i okolic. Poniżej przedstawiono zestawienie możliwych do wykorzystania potencjałów miejscowości Siecień.

Tab. 37 Potencjały, zasoby Siecień

SFERA	ZASOBY
Demografia	Siecień zamieszkuje 807 osób.
Edukacja	Szkoła podstawowa,
Kultura	Na terenie Siecienia funkcjonują organizacje działające w sferze kulturalno-społecznej w tym: m.in. Stowarzyszenie Mieszkańców Siecienia i Okolic Na Rzecz Wspierania Aktywności Lokalnej oraz OSP w Siecieniu
Zdrowie	Ośrodek zdrowia w Siecieniu, adres: Siecień 134
Sport i rekreacja	We wsi znajduje się boisko przy szkole podstawowej
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym Obszar jest obsługiwany przez OSP w Siecieniu
Religia	W Siecieniu jest parafia pw. Św. Józefa
Gospodarka	Główne podmioty gospodarcze zlokalizowane w miejscowości to: sklep spożywczy oraz ogrodnicy.
Organizacje pozarządowe	Stowarzyszenie Mieszkańców Siecienia i Okolic Na Rzecz Wspierania Aktywności Lokalnej Ochotnicza Straż Pożarna w Siecieniu
Środowisko	Siecień położony jest w sąsiedztwie Brudzeńskiego parku krajobrazowego, posiada wodociąg i kanalizację sanitarną wraz z oczyszczalnią. Nie posiada kanalizacji deszczowej

Źródło: opracowanie własne

PODOBSZAR ROKICIE

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Rokicie jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w południowej części gminy Brudzeń Duży. Posiada pasmowy układ struktury przestrzennej o kierunku wschód – zachód wzdłuż rz. Wisły. Przez miejscowość przebiega droga wojewódzka nr 562 łącząca Szpetal Górny z Płockiem. Od północy Rokicie graniczy z sołectwem Gorzechowo., od południa z rzeką Wisłą od zachodu z sołectwem Myśliliborzyce, od wschodu z sołectwem Uniejewo.

Zabudowa zabytkowa – kościół oraz budynki zakonu

Kościół ceglany pw. św. Piotra i Pawła z 2 ćw. XIII wieku w stylu późnoromańskim - najstarsza murowana budowla znana i zachowana na terenie Ziemi Dobrzyńskiej. Pierwotne wezwanie św. Małgorzaty. W 1783 restaurowany. W 1896 zbudowano chór muzyczny i zmieniono kształt otworów okiennych.

Rys 23 Kościół św. Małgorzaty, kiedyś zwany Kobyli kościół

Źródło: zdjęcia własne

Infrastruktura sportowa - brak

Zasoby edukacyjno - kulturalne – brak bibliotek.

Zasoby instytucjonalne – brak miejsca spotkań mieszkańców miejscowości

Zasoby gospodarcze. Na terenie Rokicia funkcjonują nieliczne podmioty gospodarcze w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Rokicie zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości. Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Rokicia.

Tab. 38. Zasoby Rokicie

SFERA	ZASOBY
Demografia	Rokicie zamieszkuje 213 osób.
Edukacja	Nie występują
Kultura	Brak
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Siecień
Sport i rekreacja	Brak boiska sportowego
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Siecieniu.
Religia	Rokicie jest częścią parafii pw. Św. Małgorzaty

SFERA	ZASOBY
Gospodarka	Główne podmioty zlokalizowane w Rokiciu to: Sklep spożywczy zlokalizowany przy drodze powiatowej w centrum Rokicia
Organizacje pozarządowe	Brak
Środowisko	Rokicie położone jest nad brzegiem Wisły, częściowo w granicach Nadwiślańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Zabytkowy kościół oraz teren zabudowań zakonu Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej, położone są w ww. obszarze chronionym.

Źródło: opracowanie własne

Rys 25. Kościół w Rokiciu

Źródło: zdjęcie własne

Rys 26. Budynek przy kościele w Rokiciu/miejsce realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Źródło: zdjęcie własne

Rys 27. Kościół św. Małgorzaty, kiedyś zwany kobyli kościół

Źródło: galeria.plock24.pl

PODOBSZAR GŁÓWINA

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Głównina jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w południowo- zachodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada pasmowy układ struktury przestrzennej o kierunku wschód – zachód usytuowany wzdłuż rz. Wisły. Przez miejscowość przebiega ulica stanowiąca drogę dojazdową z Płocka. Od północy graniczy z sołectwem Sobowo, od południa z rzeką Wisłą od zachodu z sąsiednią gminą w innym powiecie, od wschodu z sołectwem Więclawice.

W Główninie znajduje się budynek byłej szkoły podstawowej wraz ze świetlicą wiejską wykorzystywaną m.in. na cele prowadzenia spotkań mieszkańców wsi.

Zabudowa zabytkowa – zespół dworski, XIX/XX w., nr rej. zabytków: 496 z 22.05.1979 - obecnie mieszkania komunalne. Dwór został wybudowany w XIX wieku. Jego ostateczna forma została nadana w wyniku gruntownej przebudowy w latach 20-tych XX wieku. Obecnie dwór jest zamieszkały przez kilka rodzin. Pozostaje w złym stanie technicznym. W okolicy roztacza się zdewastowany park krajobrazowy z widokiem na Wisłę i jej przeciwległy brzeg. Z kompleksu folwarcznego zachował się sporych rozmiarów budynek gospodarczy, murowany z cegły i kamieni polnych, częściowo w ruinie.

Infrastruktura sportowa – we wsi znajduje się teren sportowy przy byłej szkole podstawowej

Zasoby edukacyjno-kulturalne – brak

Zasoby instytucjonalne – miejsce spotkań mieszkańców zlokalizowane w budynku OSP

Zasoby gospodarcze. Na terenie Główniny nie funkcjonują podmioty gospodarcze.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Głównina zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości.

Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Główniny.

Tab. 39. Potencjały, zasoby Głównina

SFERA	ZASOBY
Demografia	Główninę zamieszkuje 342 osób.
Edukacja	Brak – zlikwidowana szkoła
Kultura	Na terenie Główniny działa Koło Gospodyń Wiejskich organizujące imprezy kulturalne
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Brudzeń Duży
Sport i rekreacja	Obszary rekreacyjne położone przy szkole podstawowej stanowią tereny przestrzennie niezagospodarowane
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Sobowo
Religia	Głównina jest częścią parafii pw. Bożego Ciała w Sobowie
Gospodarka	Brak
Środowisko	Głównina położona jest nad brzegiem rz. Wisły. Zespół podworski (obecnie mieszkania komunalne) usytuowany jest w granicach Nadwiślańskiego Obszaru Chronionego krajobrazu.

Źródło: opracowanie własne

Rys 28 Dwór w Główninie- obecnie mieszkania komunalne

Źródło: zdjęcie własne

Rys 29 Dwór w Głównie - obecnie mieszkania komunalne

Zdjęcie – Marcin Skowroński - źródło: www. polskiezabytki.pl

PODOBSZAR TURZA MAŁA

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Turza Mała jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w północno-zachodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada pasmowy układ struktury przestrzennej o kierunku północ – południe. Przez miejscowość przebiega ulica gminna stanowiąca drogę dojazdową z Brudzenia Dużego. Od północy sołectwo Turza Mała graniczy z gminą w sąsiednim powiecie, od zachodu z sołectwami Turza Wielka, od południa z sołectwami Cegielnia, od zachodu z sołectwem Winnica, Kłobukowo-Patrze oraz z miejscowością Zdziembórz.

Miejscowość nie posiada wyodrębnionego centrum,

Zabudowa zabytkowa – młyn wodny, drewniany z drugiej połowy XIX w., chroniony – umieszczony w gminnej ewidencji zabytków.

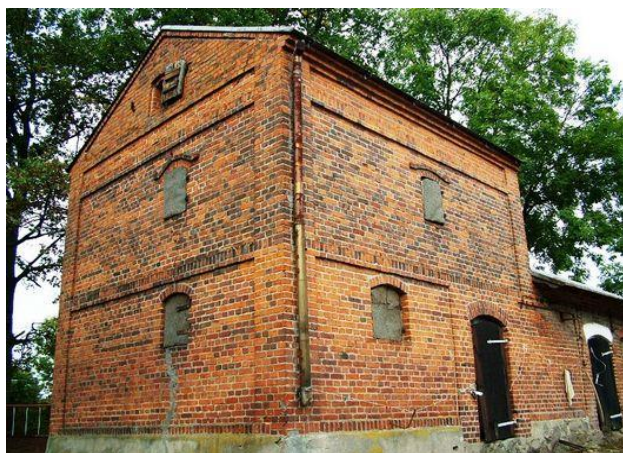
Rys 30 Młyn wodny, drewniany z drugiej połowy XIX w.

Źródło: zdjęcie własne

Do interesujących obiektów budowlanych należy natomiast spichlerz. Spichlerz wybudowany z czerwonej cegły na początku lat 30 XX wieku. Posiada trzy kondygnacje. Dobrze zachowany. Nadal użytkowany do przechowywania zboża.

Rys 31 Spichlerz w Turzy Małej

Źródło: galeria.plock24.pl

Infrastruktura sportowa – we wsi znajduje się teren rekreacyjny przy OSP oraz dawnej szkole podstawowej

Zasoby edukacyjno - kulturalne – świetlica OSP.

Zasoby instytucjonalne – brak miejsca spotkań mieszkańców miejscowości.

Rys 32 Budynek pozostały po szkole podstawowej w Turzy Małej

Źródło: galeria.plock24.pl

Zasoby gospodarcze. Na terenie Turzy Małej funkcjonuje kilka podmiotów gospodarczych w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Turza Mała zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości. W ostatnich latach widoczny jest niewielki napływ nowych mieszkańców osiedlających się w kupowanych lub budowanych przez siebie budynkach mieszkalnych jednorodzinnych. Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Turzy Małej.

Tab. 40 Potencjały, zasoby Turza Mała

SFERA	ZASOBY
Demografia	Turzę Małą zamieszkuje 145 osób,
Kultura	Na terenie Turzy Małej działa <i>OSP</i>
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Brudzeń Duży
Sport i rekreacja	Obok budynku <i>OSP</i> oraz budynku byłej szkoły podstawowej usytuowane są boisko sportowe (nieurządzone)
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez <i>OSP</i> w Turzy Małej.
Religia	Turza Mała Kościół Rzymsko-katolicki jest częścią parafii pw. Św. Szczepana w Bądkowie Kościelnym
Gospodarka	Główne podmioty zlokalizowane w Turzy Małej to: sklep spożywczy zlokalizowany przy drodze wjazdowej do miejscowości
Organizacje pozarządowe	<i>OSP</i> w Turzy Małej
Środowisko	Brak kanalizacji sanitarnej, miejscowość położona częściowo w Obszarze Chronionego Krajobrazu - przyrzecze Skrwy Prawej

Źródło: opracowanie własne

PODOB SZAR NOWE KARWOSIEKI

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Nowe Karwosieki jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w północno-wschodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada rozproszony układ struktury przestrzennej. Przez miejscowość przebiega ulica stanowiąca drogę dojazdową z m. Sikórz. Od strony północnej i wschodniej sołectwo sąsiaduje z sąsiednimi gminami (od wschodu z gm. Stara Biała), od południa z sołectwem Suchodół, od zachodu graniczy z sołectwem Karwosieki-Cholewice.

Posiadanie miejsca pełniącego funkcję centrum. Nowe Karwosieki – miejscowość nie posiada wykształconego centrum.

Zabudowa zabytkowa. Gminna ewidencja zabytków: kościół ewangelicko-augsburski, ob. kaplica fil. rzym.-kat. Wniebowzięcia NMP, mur., 1937 r; cmentarz ewangelicko-augsburski, kon. XIX w. .

Rys. 33. Kościół w Nowych Karwosiekach

Źródło: forum. tradytor.pl

Kościół salowy, na planie prostokąta z niewyodrębnionym, prosto zamkniętym prezbiterium, budowany z cegły, przykryty dwuspadowym dachem krytym blachą. Na kalenicy, od północy ośmioboczna ażurowa wieża z sygnaturą. Kościół wybudowany dla ewangelickiego kantoratu w 1937 roku, należącego do parafii w Płocku. Tuż obok kościoła, jeszcze po jego budowie, funkcjonował drewniany budynek dawnego kantoratu. Kilkanaście metrów na wschód, na wzgórzu ulokowano cmentarz, który do dziś zachował się jednak w katastrofalnym stanie.

Infrastruktura sportowa – we wsi brak urządzonego terenu sportowego

Zasoby edukacyjno - kulturalne – brak bibliotek

Zasoby instytucjonalne – budynek OSP Nowe Karwosieki jako miejsce spotkań mieszkańców

Zasoby gospodarcze. Na terenie miejscowości Nowe Karwosieki funkcjonuje kilka podmiotów gospodarczych w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Nowe Karwosieki zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości.

Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Karwosieki Nowe.

Tab. 41 Potencjały, zasoby Nowe Karwosieki

SFERA	ZASOBY
Demografia	Nowe Karwosieki zamieszkuje 126 osób
Edukacja	Nie występują
Kultura	Na terenie Nowych Karwosiek istnieje OSP Nowe Karwosieki organizujące wiele lokalnych imprez kulturalno- rekreacyjnych
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Brudzeń Duży

SFERA	ZASOBY
Sport i rekreacja	We wsi nie znajduje się urządzone boisko sportowe.
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Nowych Karwosiekach.
Religia	Nowe Karwosieki są częścią Parafii pw. Św. Barbary w Sikorzu
Gospodarka	Brak dużych podmiotów gospodarczych
Organizacje pozarządowe	Ochotnicza Straż Pożarna w Nowych Karwosiekach
Środowisko	Nowe Karwosieki położone są w sąsiedztwie Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Źródło: opracowanie własne

PODOBSZAR ŻERNIKI

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Żerniki jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w centralnej części gminy Brudzeń Duży. Posiada pasmowy układ struktury przestrzennej o kierunku wschód-zachód. Przez miejscowość przebiega ulica stanowiąca drogę dojazdową z Gorzechowa do Siecienia. Od północy sołectwo Żerniki sąsiaduje z sołectwem Brudzeń Duży i Parzeń, od zachodu z sołectwem Gorzechowo, od południa z sołectwem Siecień i Siecień Rumunki, od wschodu z sołectwem Robertowo.

Posiadanie miejsca pełniącego funkcję centrum Żernik. Żerniki nie posiadają wykształconego centrum

Zabudowa zabytkowa – nie występuje

Infrastruktura sportowa - we wsi znajduje się teren sportowy przy OSP

Zasoby edukacyjno-kulturalne – OSP

Zasoby instytucjonalne – miejsce spotkań mieszkańców zlokalizowane w budynku OSP Żerniki.

Zasoby gospodarcze- Na terenie Żernik nie funkcjonują podmioty gospodarcze

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Żerniki zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości. W ostatnich latach widoczny jest napływ nowych mieszkańców osiedlających się w kupowanych przez siebie gospodarstwach rolnych.

Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Żernik.

Tab. 42 Potencjały, zasoby Żerniki

SFERA	ZASOBY
Demografia	Żerniki zamieszkują 125 osób
Edukacja	brak
Kultura	Na terenie Żernik istnieje OSP
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Siecień
Sport i rekreacja	brak
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Żernikach.
Religia	Żerniki są częścią Parafii pw. Św. Barbary w Sikorzu
Gospodarka	Brak większych podmiotów gospodarczych Sklep spożywczy zlokalizowany w centrum miejscowości.
Organizacje pozarządowe	OSP w Żernikach
Środowisko	Brak kanalizacji sanitarnej. Obszar położony w Otulinie Brudzeńskiego parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne

PODOBSZAR STRUPCZEWO DUŻE

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Strupczewo Duże jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w zachodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada rozproszony układ struktury przestrzennej, otoczony obszarami upraw rolnych. Strupczewo graniczy od strony północnej z sołectwem Bądkowo-Jeziorne od strony wschodniej z sołectwami Bądkowo Kościelne, Brudzeń Mały, od południa z sołectwami Gorzechowo i Rembielin, od zachodu z sołectwem Sobowo.

Posiadanie miejsca pełniącego funkcję centrum Strupczewa. W miejscowości Strupczewo Duże nie wykształciło się centrum

Zabudowa zabytkowa – nie występuje

Infrastruktura sportowa - we wsi nie istnieją tereny sportowe

Zasoby edukacyjno - kulturalne – nie występują

Zasoby instytucjonalne – brak miejsca spotkań mieszkańców

Zasoby gospodarcze – na terenie Strupczewa Dużego funkcjonują w większości jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Większość mieszkańców miejscowości zajmuje się rolnictwem.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców - sołectwo Strupczewo Duże zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości.

Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Strupczewa Dużego.

Tab. 43 Potencjały, zasoby Strupczewo Duże

SFERA	ZASOBY
Demografia	Strupczewo Duże zamieszkuje 202 osoby
Edukacja	Nie występują
Kultura	Na terenie Strupczewa Dużego nie funkcjonują organizacje zajmujące się działaniami na rzecz kultury
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Brudzeń Duży
Sport i rekreacja	We wsi nie istnieją tereny sportowe ani rekreacyjne Wieś otoczona jest terenami upraw rolnych.
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym Obszar jest obsługiwany przez OSP w Sobowie
Religia	Strupczewo jest częścią parafii pw. Św. Hieronima w Sobowie
Gospodarka	Brak większych podmiotów gospodarczych Sklep spożywczy zlokalizowany w centrum miejscowości
Organizacje pozarządowe	Brak
Środowisko	Brak kanalizacji sanitarnej

Źródło: opracowanie własne

PODOB SZAR SOBOWO

POTENCJAŁY

Usytuowanie. Sobowo jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest w zachodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada rozproszony układ struktury przestrzennej o kierunku wschód – zachód usytuowany wzdłuż drogi gminnej, łączącej Dobrzyń nad Wisłą z Brudzeniem Dużym. Sobowo graniczy od strony północnej i zachodniej z sąsiednim powiatem, od strony wschodniej z sołectwem Strupczewo Duże i Rembielin, od strony południowej z sołectwem Główina.

Posiadanie miejsca pełniącego funkcję centrum Sobowa. W miejscowości Sobowo nie wykształciło się centrum wsi.

Zabudowa zabytkowa. Kościół wraz z organistówką Parafia św. Hieronima w Sobowie była erygowana 6 lutego 1403 roku przez biskupa płockiego Jakuba z Korzkwi. Źródła z roku 1597 podają, że kościół był początkowo drewniany, konsekrowany i znajdowały się w nim trzy ołtarze. Budynek murowany zaczął powstawać w 1718 roku za sprawą kanonika płockiego Bartłomieja Tłubickiego, następnie budowę kontynuował ks. A. Zakrzewski – ściany wcześniej częściowo wymurowane dokończono wykorzystując jako materiał drewno. Powstały też wtedy dwie drewniane wieże.

W 1806 roku rozpoczęto budowę obecnego kościoła, projektantem był Hilary Szpilowski, a finanse pochodziły od Romualda Paprockiego, ówczesnego właściciela Sobowa. Bazę do powstania nowej konstrukcji stanowiły dawne fundamenty oraz mury. Świątynia uległa częściowemu zniszczeniu z powodu pożaru w 1923 roku, następnie została odbudowana dzięki ks. Janowi Zarębie. W 1938 wykonano polichromię. Remont kościoła przeprowadzono w 1843 roku. Umieszczono wówczas nowy obraz na ołtarzu głównym, natomiast ołtarze boczne odnowiono (*źródło: Wikipedia*).

Kościół wraz z drzewostanem na wzgórzu wokół kościoła, wpisany do rejestru zabytków pod nr 462 z 16.09.1978. Ponadto w skład zespołu zabudowy kościoła wchodzi następujące elementy:

- cmentarz parafialny, poł. XIX w.
- kapliczka przydrożna, 1945r.
- kapliczka przydrożna, I poł. XX w.
- kapliczka przydrożna, II poł. XIX w.

Infrastruktura sportowa - we wsi nie istnieją tereny sportowe

Zasoby edukacyjno - kulturalne – nie występują

Zasoby instytucjonalne – brak miejsca spotkań mieszkańców

Zasoby gospodarcze. Na terenie Sobowa funkcjonuje ok. 5 podmiotów gospodarczych w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Największym zakładem funkcjonującym na terenie tej miejscowości jest firma PPH „HYDRO-TERM”. Większość mieszkańców miejscowości zajmuje się rolnictwem.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Sobowo zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości.

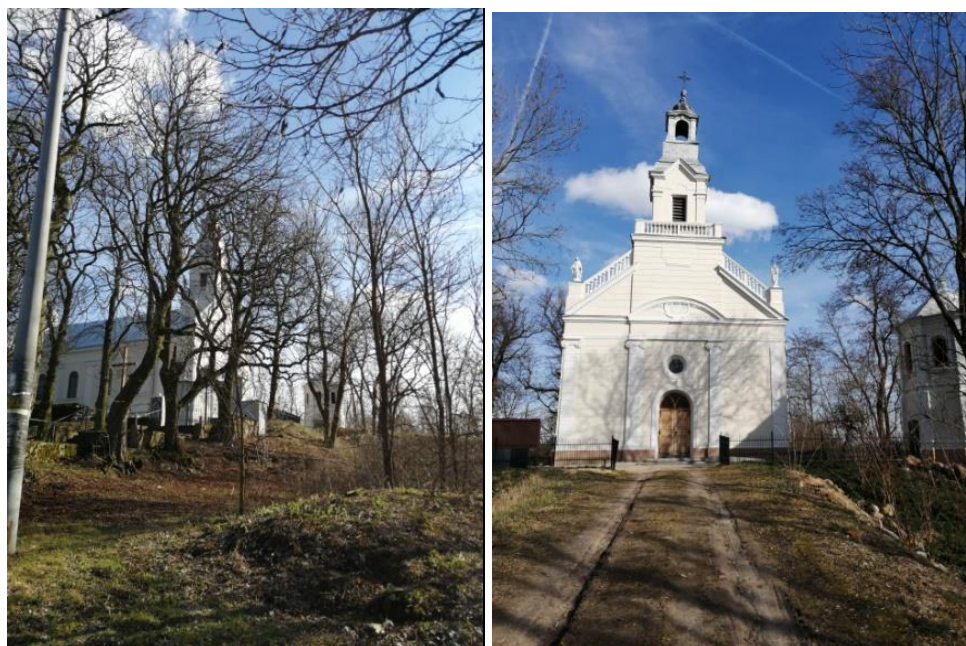
Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Sobowa.

Tab. 44 Potencjały, zasoby Sobowa

SFERA	ZASOBY
Demografia	Sobowo zamieszkuje 350 osób
Edukacja	Nie występują
Kultura	Na terenie Sobowa nie funkcjonują organizacje zajmujące się działaniami na rzecz kultury
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Brudzeń Duży
Sport i rekreacja	We wsi nie istnieją tereny sportowe ani rekreacyjne Wieś otoczona jest terenami upraw rolnych.
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Sobowo
Religia	Sobowo jest w parafii pw. Św. Hieronima
Gospodarka	Brak większych podmiotów gospodarczych Sklep spożywczy zlokalizowany w centrum miejscowości
Organizacje pozarządowe	Klub sportowy – LKS „Wisła Główina –Sobowo”
Środowisko	Brak kanalizacji sanitarnej

Źródło: opracowanie własne

Rys 34 Kościół w Sobowie z dzwonnicy

Źródło: zdjęcie własne

Rys 35 Kościół w Sobowie z dzwonnica

Źródło: zdjęcie własne

OBSZAR SIKÓRZ

POTENCJAŁY

Usytuowanie: Sikórz jako miejscowość wraz z otaczającym ją obszarem sołectwa położona jest we wschodniej części gminy Brudzeń Duży. Posiada promienisty układ struktury przestrzennej, otoczona obszarami upraw rolnych. Sikórz graniczy od strony północnozachodniej z sołectwem Parzeń II, od strony północno - wschodniej z sołectwem Suchodół, od południowo-wschodniej z sąsiednią gminą Stara Biała, od południa z obszarem PGR Sikórz.

Posiadanie miejsca pełniącego funkcję centrum Sikórz. W centrum miejscowości Sikórz istnieje budynek szkoły podstawowej, przychodnia zdrowia, kościół oraz budynek OSP, które pełnią rolę centrum.

Zabudowa zabytkowa-www.polskiezabytki.pl. Zespół dworski, XIX-XX w. – obiekt- nr rej. zabyt. 552/62 z 30.03.1962; park: nr rej. zabytków 505 z 5.06.1979. Obecnie własność prywatna – właściciel wynajmuje mieszkania. Pierwotnie dwór powstał prawdopodobnie jeszcze w XVIII wieku, a w połowie XIX w. został przebudowany. Po 1945 został przekazany na rzecz Skarbu Państwa. Do dzisiaj służy jako budynek komunalny. Budynek składa się z piętrowego korpusu głównego, powstałego w duchu silnie zmodernizowanego klasycyzmu oraz parterowych skrzydeł bocznych, z mieszkalnym poddaszem, bezstylowych, będących pozostałością wcześniejszego dworu. Murowany i otynkowany korpus główny, prostokątny, trójosiowy, od frontu jest poprzedzony dwukolumnowym tokańskim portykiem zwieńczonym pełnym ekspresji szczytem. Park z połowy XIX wieku przekomponowany został w 1930 roku wg. projektu znanego malarza i architekta Józefa Czajkowskiego w stylu krajobrazowo – naturalistycznym. Po wojnie został w znacznej części zniekształcony i zdewastowany. Gośćmi domu Piwnickich w dwudziestoleciu międzywojennym bywali znani ludzie pióra i palety., m.in. Ludwik Heronom Morstin, Julian Tuwim (tu pisał w 1936 r., „Bał w operze”, a sam Sikórz wspominał w „Kwiatach Polskich”, Antoni Słonimski, Kazimierz Wierzyński, Jan Lechoń, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Tadeusz Dołęga Mostowicz (w pobliskich Radotkach kręcono w 1938 r. film,, Profesor Wilczur”), Stanisław i Józef Czajkowsky, Stefan Norblin, Konrad Krzyżanowski, Janina Konarska – Słonimska i wielu innych.

Rys. 36. Dwór w Sikorzu

Źródło: www.polskiezabytki.pl

Infrastruktura sportowa - w miejscowości istnieją tereny sportowe przy szkole podstawowej

Zasoby edukacyjno - kulturalne – szkoła podstawowa

Zasoby instytucjonalne – miejsce spotkań mieszkańców zlokalizowane w pomieszczeniu budynku szkoły podstawowej.

Zasoby gospodarcze. Na terenie miejscowości Sikórz funkcjonuje kilka podmiotów gospodarczych w większości są to jednoosobowe podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Większość mieszkańców miejscowości zajmuje się rolnictwem.

Zróżnicowanie kulturowe mieszkańców. Sołectwo Sikórz zamieszkują w głównej mierze rdzenni mieszkańcy tej miejscowości. Widoczny jest również napływ nowych mieszkańców osiedlających się w kupowanych lub budowanych przez siebie budynkach mieszkalnych jednorodzinnych.

Poniżej przedstawiono zestawienie podmiotów i miejsc służących mieszkańcom oraz stanowiących potencjały Sikórza.

Tab. 45 Potencjały, zasoby Sikórza

SFERA	ZASOBY
Demografia	Sikórz zamieszkuje 998 osób
Edukacja	Szkoła podstawowa
Kultura	Na terenie m. Sikórz funkcjonują organizacje zajmujące się działaniami na rzecz kultury
Zdrowie	Najbliższy ośrodek zdrowia zlokalizowany jest w miejscowości Sikórz
Sport i rekreacja	We wsi istnieją tereny sportowe przy szkole podstawowej Miejscowość otoczona jest terenami upraw rolnych oraz malowniczym parkiem krajobrazowym

SFERA	ZASOBY
Bezpieczeństwo	Obszar obsługiwany przez posterunek policji w Brudzeniu Dużym. Obszar jest obsługiwany przez OSP w Sikorzu.
Religia	Sikórz jest parafią pw. Św. Barbary
Gospodarka	Główne podmioty zlokalizowane w Sikorzu to: sklep spożywczy zlokalizowany w centrum miejscowości
Organizacje pozarządowe	Stowarzyszenie Społeczne „Wspólnie dla Sikorza i okolic” - Sikórz
Środowisko	Sikórz położony jest w granicach otuliny Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego. Wieś otoczona jest terenami upraw rolnych.

Źródło: opracowanie własne

Rys 37 Dworek z 1850 r- wielokrotnie przebudowywany – Sikórz

Źródło: galeria.plock24.pl

Rys 38 Sikórz – ośrodek zdrowia

Źródło: zdjęcia własne

Brudzeński Park Krajobrazowy

Rys 39 Sikórz – wejście do Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: zdjęcia własne

Rys 40 Zima w Brudzeńskim Parku Krajobrazowym – Dolina Skrwy Prawej w okolicy Sikorza i Kobiernik

Źródło: galeria.plock24.pl

2.2 OBSZAR REWITALIZACJI A DOKUMENTY PLANISTYCZNE

2.2.1 POWIĄZANIE GPR Z PLANOWANIEM RZESTRZENNYM

W gminie Brudzeń Duży obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brudzeń Duży zatwierdzone Uchwałą Nr 279/XXXI/02 Rady Gminy z dnia 26 października 2002r. ze zmianami przyjętymi m.in. n/w. uchwałami: Nr VI/38/07 z dnia 20.06.2007r, Nr XIX/148/08 z dnia 30.12.2008r, Nr XXVII/238/10 z dnia 18.02.2010r, nr XXXI/276/10 z dnia 07.06.2010r. Rady Gminy Brudzeń Duży, Nr XXXVI/295/10 z dnia 05.11.2010r, Nr VI/33/11 z dnia 17.03.2011 i Nr XI/63/11 z dnia 30.08.2011r. nr XXXIII/234/13 z dnia 21.11. 2013r. Nr XLIII/288/14 z dnia 11września 2014 r.

Według zapisów obecnie obowiązującego studium ze zmianami, podobszary rewitalizacji wyodrębnione w GPR znajdują się na niżej wymienionych terenach funkcjonalnych:

1. Siecień - tereny wielofunkcyjne związane z mieszkalnictwem, usługi publiczne oświata, zdrowie; zespoły i obiekty sakralne; wody powierzchniowe; tereny zabudowy związanej z prowadzonym gospodarstwem rolnym; tereny pozostałych upraw rolnych; drogi publiczne, zespoły i obiekty sakralne; tereny działalności produkcyjnej, składowej i innej działalności gospodarczej.

2. Rokicie – zespoły i obiekty sakralne; tereny zabudowy mieszkaniowej; pozostałych upraw rolnych

3a.Główina – usługi publiczne – oświata; zabudowa mieszkaniowo-usługowa

3b.Główina – parki podworski

4. Turza Mała – usługi publiczne – oświata; tereny działalności produkcyjnej, składowej i innej działalności gospodarczej; tereny zabudowy związanej z prowadzonym gospodarstwem rolnym;

5. Nowe Karwosieki – tereny upraw rolnych

6. Żerniki - tereny zabudowy związanej z prowadzonym gospodarstwem rolnym

7. Strupczewo Duże – usługi publiczne

8. Sobowo – usługi publiczne – oświata; zabudowa mieszkaniowo-usługowa

9. Sikórz – tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej, usługi publiczne; drogi publiczne

ZAKRES NIEZBĘDNYCH ZMIAN W STUDIUM

Po przyjęciu GPR gminy Brudzeń Duży weryfikacji w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brudzeń Duży nie będą podlegały żadne tereny objęte granicami poszczególnych podobszrów rewitalizacji. Przewidywane działania i przedsięwzięcia rewitalizacyjne nie są sprzeczne z zapisami ww. dokumentu.

ZAKRES NIEZBĘDNYCH ZMIAN W MPZP

W wyznaczonych w gminie Brudzeń Duży podobszarach rewitalizacji nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, z wyjątkiem mpzp w miejscowości Siecień i Sikórz, gdzie obowiązuje mpzp przyjęty następującymi uchwałami:

- Uchwała Nr IV/27/07 Rady Gminy W Brudzeniu Dużym z dnia 08 marca 2007r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Siecień i Murzynowo
- uchwała Nr XXVI/229/09 Rady Gminy Brudzeń Dużym z dnia 28 grudnia 2009 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Siecień i Murzynowo.
- uchwała nr XVIII/136/16 Rady Gminy Brudzeń Duży z dnia 28 grudnia 2016r. w sprawie Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów w miejscowości Siecień

W planach tych nie występuje potrzeba wprowadzania zmian w związku z przyjęciem GPR Gminy Brudzeń Duży. W przypadku realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w ramach których konieczne będzie wykonanie prac budowlanych w oparciu o decyzję pozwolenia na budowę, dla terenów nieposiadających mpzp wydawane będą decyzje o warunkach zabudowy dla inwestycji indywidualnych lub decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego dla inwestycji o charakterze publicznym.

PODSUMOWANIE

W nawiązaniu do przedsięwzięć rewitalizacyjnych zgłoszonych do GPR przez instytucje, firmy oraz osoby prywatne, nie wskazuje się potrzeby zmian w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Brudzeń Duży oraz w obecnie obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (mpzp).

III CZĘŚĆ PROGRAMOWA

3.1 KONCEPCJA ROZWOJU ZASOBÓW W REWITALIZACJI

Po przyjęciu ustawy o rewitalizacji 9 października 2015 znaczenie tego terminu powiązane zostało z wprowadzeniem ze stanu kryzysowego obszarów, na których nagromadzenie problemów społecznych, gospodarczych, środowiskowych i innych utrudnia mieszkańcom dostęp do usług, ogranicza możliwości korzystania z nowoczesnych rozwiązań technicznych, oddala od dostępnych gdzie indziej warunków sprzyjających rozwojowi indywidualnemu i całej społeczności.

Udana rewitalizacja jest możliwa tylko w wyniku skoncentrowanych terytorialnie działań, podjętych przez różne instytucje, organizacje i mieszkańców wokół wspólnego celu – poprawy warunków mieszkania, pracy oraz warunków sprzyjających integracji i aktywizacji kulturalnej, społecznej, gospodarczej i zawodowej. Do podstawowych celów rewitalizacji, a tym samym opracowywania programu rewitalizacji, należy przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom występującym w kilku sferach na danym obszarze. Przeciwdziałanie może mieć charakter skoncentrowanego kontrolowanego wpływu na kryzysową sytuację wyjściową wybranych czynników, działań (projektów) i na nie jest położony akcent w konstrukcji programów rewitalizacji. Przeciwdziałanie może mieć też charakter bardziej systemowy czy funkcjonalny. W takim podejściu nie chodzi o wpływ wybranych kontrolowanych czynników na sytuację wyjściową, ale o rozwój zasobów lokalnych (społecznych, gospodarczych, środowiskowych i innych), które decydują o wewnętrznych możliwościach rozwiązywania problemów, natomiast kondycja zasobów lokalnych przesądza o skuteczności zaplanowanej interwencji.

Ustawa o rewitalizacji zbliżyła pojęcie rewitalizacji do dwóch nurtów refleksji na temat rozwoju. Pierwszy z nich to koncepcja zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*), którego istotą jest włączanie od samego początku do analiz i planowanych działań powiązania trzech kluczowych wymiarów: społecznego, ekonomicznego i środowiskowego. Modelem referencyjnym w tym nurcie refleksji jest piramida zbudowana na planie trójkąta zawierająca wymiar społeczny mieszczący w sobie szeroko rozumianą kulturę, partycypację społeczną, dystrybucję dóbr i usług, wymiar ekonomiczny z odniesieniem do mechanizmów wzrostu, efektywności i stabilności ekonomicznej oraz wymiar środowiskowy, rozumiany jako zachowanie bioróżnorodności (*biodiversity*) ekosystemów, dostępności naturalnych źródeł i zasobów oraz jakość życia w danym środowisku (Mondini, Vale 2007; Goodland 1994).

Drugi nurt refleksji to koncepcja rozwoju zasobów (*capacity development*) proponowana w ostatniej dekadzie przez Bank Światowy, UNDP, OECD, UNHABITAT (Horton 2011, Pearson 2011), a w ostatnich latach także przez Komisję Europejską (EC 2009, DRN 2012). Po latach analiz przeprowadzonych interwencji w programach rozwojowych w skali międzynarodowej okazało się, że niewystarczające docenianie lub pomijanie znaczenia rozwoju zasobów lokalnych (społecznych, ekonomicznych i relacji z otoczeniem) było błędne i przesądziło w dużej mierze o nieskuteczności znacznej części interwencji zaprojektowanych i zrealizowanych w ramach międzynarodowych programów rozwojowych (Pearson 2011). Zmiana w strategiach interwencji z *capacity building* realizowanych przez lata na ogół przez zewnętrznych ekspertów na

capacity development (diagnoza i rozwój zasobów lokalnych przy pomocy zewnętrznej) jest istotą nowego, bardziej systemowego podejścia. Zamiast implementacji przeniesionych z innych warunków modeli przyczynowych skoncentrowanych na wyselekcjonowaniu kluczowych czynników odpowiedzialnych, zgodnie z przeprowadzonymi diagnozami i przyjętymi założeniami teoretycznymi, za powstanie problemów i ich wyeliminowanie za pomocą kontrolowanego wpływu czynników sprawczych (zgodnie z zakładanymi modelami) nowy model rozwoju zasobów stawia na podejście systemowe z akcentem na rozwój zasobów lokalnych. Wiele badań i obserwacji potwierdza z jednej strony wielowymiarową złożoność życia społeczno-gospodarczego i w skali globalnej, i w skali lokalnej, której nie da się sprowadzić do zamkniętej listy mechanizmów sprawczych i wskaźników¹¹ między innymi z powodu interakcyjnego charakteru złożonych zależności (Czapiński 2004, Hare 1981, Warowicki 1985). Z drugiej strony, i to jest istotne dla powodzenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych, coraz więcej argumentów przemawia za tym, że rozwój zasobów i potencjałów lokalnych jest podstawą zdolności rozwiązywania problemów lokalnych (Lewenstein, 2008, Pearson 2011, Kazimierzczak 2014, Gliński 2001, Czyżewska 2001, 2012, Guć 2001, Warowicki 2001, 2013 i inni). Zasobów rozumianych szeroko, co jest zgodnie z ustawą o rewitalizacji, w odniesieniu do kilku co najmniej sfer: społecznej, ekonomicznej i pozostałych trzech.

Najważniejszym czynnikiem sprawczym w procesie rewitalizacji w uproszczeniu są ludzie, mieszkańcy danej społeczności, przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. Od ich inicjatywy i współuczestnictwa zależy zakres działań i stopień powiązań między sferą problemów społecznych a pozostałymi, czyli na przykład z funkcjonalnością rozwiązań urbanistycznych, technicznych, ochroną środowiska oraz ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego, wzmocnieniem lokalnej tożsamości. W nieco szerszej perspektywie udana rewitalizacja w znaczeniu określonym w nowej perspektywie funduszy EU 2014-2020 zależy – zgodnie z proponowaną koncepcją w dokumencie – powodzenie rewitalizacji, wyprowadzanie ze stanu kryzysowego danego obszaru (w ramach jednostki funkcjonalnej) zależy od stopnia rozwoju zasobów lokalnych (w znaczeniu *capacity development*). Stopień rozwoju zasobów lokalnych przesądza o skali podejmowanych inicjatyw i skuteczności działań w rozwiązywaniu problemów.

Założenie powiązania rewitalizacji z budowaniem zasobów lokalnych

Jednym z kluczowych założeń zastosowania koncepcji rozwoju zasobów do Gminnego Programu Rewitalizacji jest przewaga skuteczności rozwiązywania problemów na podobszarach rewitalizacji poprzez działania zmierzające do wzmocnienia zasobów lokalnych, tworzenia sprzyjających warunków dla podnoszenia kompetencji indywidualnych i zespołowych, dla budowania sieci konstruktywnych relacji z interesariuszami w porównaniu ze skutecznością działań skoncentrowanych na linearnych zależnościach pomiędzy zdiagnozowanymi przyczynami problemów a przewidywanymi rezultatami działań zmierzających do pomniejszenia lub wyeliminowania zjawisk negatywnych. Jak dowodzą badania i analizy z ostatnich lat polityka społeczna zaprojektowana tak, aby dawać korzyści wszystkim obywatelom, a w szczególności

¹¹ Polska transformacja jest tego przykładem. Po 1989 roku i po wstąpieniu Polski do UE w 2004 wyraźnie poprawiła się sytuacja rozwojowa Polski, wiele wskaźników rozwoju gospodarczego i jakości życia Polaków, między innymi wskaźniki jakości życia przyjmowane w raportach UNDP czy w *Diagnozie Społecznej*(Czapiński 2011, 2013, 2015), potwierdzały systematyczny wzrost i przechodzenie Polski na wyższe pozycje w porównaniach międzynarodowych. Błędem jednak byłoby twierdzić, co gołym okiem widać, że w wyniku transformacji jest w Polsce mniej bezrobocia, przestępczości, nierówności społecznych czy ogólnie biedy w porównaniu do okresu sprzed przystąpieniem Polski do UE. Duża część okresu transformacji charakteryzuje się wzrostem nierówności dochodowych i ubóstwa. Oznacza to, że ocena dotycząca tego, czy w tym okresie sytuacja Polaków poprawiała się nie jest jednoznaczna. Sytuacja zmienia się po 2005 r., gdy wszystkie wskaźniki zmniejszają się, a przy tym wzrosła skala ubóstwa skrajnego (por. Szarfenberg 2013, Warowicki 2013, Czapiński 2004).

tym, którzy są w gorszej niż inni sytuacji (por. Szarfenberg 2013), jest bardziej skuteczna, a zatem jest to kolejne potwierdzenie przewagi działań najpierw na rzecz rozwoju zasobów lokalnych w porównaniu do linearnych modeli interwencji: wpływu wybranych i kontrolowanych czynników mających zmniejszyć poziom kryzysowości¹². Tradycyjny model interwencji oparty na popularnej matrycy logframe nie uwzględnia funkcjonalnych związków pomiędzy zmiennymi niezależnymi a czynnikami, z którymi w realnej rzeczywistości są one powiązane siecią relacji w rozbudowanej strukturze¹³. Jak dowodzą Kretzmann i McKnight (1993) pomoc społecznościom będącym w stanie kryzysowym ze znacznym obciążeniem biedą, ubóstwem, bezrobociem i bezradnością społeczną jest organizowana na dwa sposoby. Wyznacznikiem pierwszego z nich, od lat dominującego, jest koncentracja na potrzebach społeczności, jej deficytach i problemach (*need based approach*), wyznacznikiem drugiego – poszukiwanie potencjałów i wzmacnianie lokalnych zasobów (*asset based*)¹⁴. Podejście oparte na zdiagnozowanych potrzebach, problemach i deficytach, zdaniem Kretzmanna i McKnigha (por. Kazimierczak 2014), nierzadko dewastuje społeczności poprzez autodefiniowanie mieszkańców tych społeczności jako ludzi zależnych, bezsilnych. Kolejnym negatywnym skutkiem może być postrzeganie społeczności jako „siedliska problemów”, co prowadzi do fragmentacji działań zaradczych i „ukrywa” to, że w rzeczywistości problemy są wzajemnie powiązane i wynikają z osłabienia czy wręcz załamania potencjałów i zasobów społeczności.

Diagnoza i etap pogłębionej diagnozy podobszarów rewitalizacji, zgodnie z przyjętym podejściem wynikającym z ustawy o rewitalizacji, jest ważnym etapem prac nad przygotowaniem gminnego programu rewitalizacji, natomiast część programowa i wdrożeniowa została przeprofilowana pod kątem wzmacniania i rozwoju zasobów lokalnych.

Podejście oparte na wzmacnianiu i rozwoju zasobów lokalnych, jako bardziej systemowe, uwzględniające funkcjonalne związki we wzmacnianiu zasobów lokalnych w szerokim znaczeniu od społecznych, ekonomicznych, kulturowych po przestrzenno-funkcjonalne i środowiskowe w tworzeniu sprzyjającego środowiska (budowanie i podtrzymywanie relacji z otoczeniem) wydaje się trafne do zastosowania w programie rewitalizacji.

W przyjętej strategii przy opracowaniu Gminnego Programu Rewitalizacji zastosowano koncepcję rozwoju zasobów lokalnych (*capacity development*) jako podstawę zdolności rozwiązywania problemów lokalnych. Koncepcje rozwoju zasobów zastosowano na etapie pogłębionej diagnozy podobszarów rewitalizacji oraz przewidziano jej zastosowanie na etapie wdrożeniowym, zwłaszcza na etapie ewaluacji i monitoringu.

Rewitalizacja oparta na zasobach lokalnych

Poznanie bieżącego stanu zasobów służy ocenie i rozwojowi zasobów lokalnych, czyli rozwojowi potencjalnych możliwości organizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych i dzięki temu przyczynia się do wzrostu

¹² Kontrolowanie wpływu wybranych czynników w warunkach naturalnych jest dyskusyjne. Na przykład trudno udowodnić, że do spadku bezrobocia na danym obszarze gminy przyczyniły się konkretne działania szkoleniowe czy doradcze, a nie inne, w tym sytuacja w sąsiednich sołectwach, gminach, województwie czy kraju lub działania w zupełnie innej sferze (zmiany prawa podatkowego, dostępność kredytów dla rozpoczynających działalność gospodarczą, budowa lub remont obiektu o znaczeniu gospodarczym w najbliższym otoczeniu).

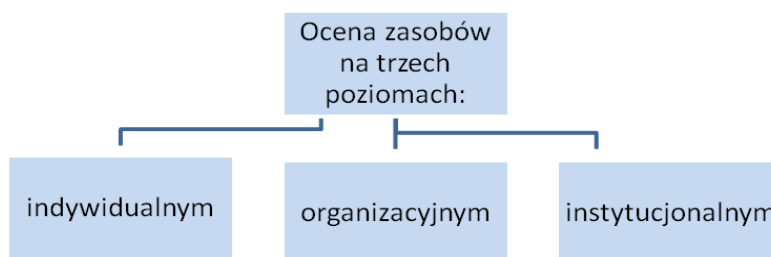
¹³ Zachowania społeczne, zjawiska i procesy kulturowe, gospodarcze nie dają się zapisać w postaci funkcji addytywnej. Przy pomocy funkcji addytywnej można np. opisać zachowanie kul bilardowych na stole, ponieważ parametry wyznaczające tor ruchu kul nie są ze sobą wewnętrznie powiązane (nie zachodzi między nimi interakcja), por. Warowicki 1985.

¹⁴ W podobnym kierunku sformułowano rekomendacje w raporcie opartym na *baseline study* i wstępnej ewaluacji projektu: *Empowering marginalised girls in Faryab province of Afghanistan*, na zlecenie ACTED- Francja, finansowanego z funduszy DIFID (Warowicki 2013).

poziomu usług skierowanych do mieszkańców oraz do zdolności rozwiązywania problemów lokalnych. Metodologia CD (*Capacity Development*) tworzy także perspektywę do weryfikacji organizacyjnych priorytetów i może wpłynąć na zmianę tego, jak współpracownicy urzędu od wewnątrz, a także interesariusze spostrzegają i traktują priorytety GPR.

Rozwój zasobów zawiera w sobie odniesienie do wielu sfer, w tym społecznej, ekonomicznej, funkcjonalno- przestrzennej, środowiskowej i technicznej. Rozwój zasobów jest podstawą zdolności rozwiązywania problemów odnosi się w takim samym stopniu do inicjowania aktywności społeczno-gospodarczej co do rozwoju relacji pomiędzy interesariuszami i władzą lokalną i szerzej rozumianym środowiskiem (*enabling environment*). Rozwój zasobów w naturalny sposób dotyczy wzrostu wiedzy, podnoszenia kompetencji na poziomie indywidualnym, organizacyjnym i instytucjonalnym. Strategia działania w ramach rewitalizacji zgodnie z koncepcją rozwoju zasobów przekracza linearne zależności mechanizmów przyczynowych i koncentruje się na działaniach systemowych, których celem jest wzmocnienie i rozwój zasobów lokalnych.

Wykres 15. Rozwój i ocena zasobów - trzy wymiary

Źródło: Opracowanie własne

Metodologia rozwoju zasobów lokalnych (*capacity development*) opiera się na uczestnictwie wybranych przedstawicieli interesariuszy w całym procesie zaczynając od diagnozy, a kończąc na realizacji planu działania prowadzącego do zmiany. Istota procesu diagnozy polega na tworzeniu konwergencji, wspólnie uzgadnianych i podzielanych opinii uczestników procesu (interesariuszy) w oparciu o autodiagnozę dokonywaną początkowo indywidualnie a w późniejszym etapie grupowo. Taka kolejność działań diagnostycznych ułatwia identyfikowanie istotnych kwestii, określanie spraw krytycznych, sprzyja pogłębionej refleksji nad priorytetami przed podjęciem decyzji, sprzyja generowaniu dużej liczby pomysłów i projektów z rekomendacją do włączenia ich do GPR.

Ocena może polegać na autoocenie, co wymaga zaangażowania interesariuszy, którzy zbierają informacje i oceniają obecny stan podobszaru rewitalizacji, stopień i rezultaty realizacji dotychczasowych przedsięwzięć. Tak prowadzona i cyklicznie powtarzana diagnoza w czasie spotkań warsztatowych na podobszarach rewitalizacji pomogła uczestnikom procesu:

- uzyskać uzgodnione, pełniejsze zrozumienie wyzwań dotyczących możliwości rewitalizacji i rozwoju zasobów społecznych, gospodarczych, funkcjonalno-przestrzennych, technicznych i środowiskowych na trzech poziomach (indywidualnym, organizacyjnym i instytucjonalnym)
- uzgodnić opinie na temat wybranych możliwości rozwoju zasobów lokalnych
- zidentyfikować czynniki, które mogą ułatwiać lub hamować wprowadzenie zmiany.

Analiza i ocena zasobów lokalnych jest przede wszystkim narzędziem diagnostycznym, służącym zdobyciu nowej wiedzy, uczeniu i rozwojowi w znaczeniu dostarczenia narzędzia-metody (w formule uczącej się organizacji). Analiza służy do sprawdzenia wybranych komponentów GPR, działalności operacyjnej i rezultatów podejmowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych na poziomie projektów i realizacji celów GPR.

Założenia Gminnego Programu Rewitalizacji

Przeprowadzenie całościowej analizy zjawisk kryzysowych i potencjałów oraz wskazanie czynników mających szczególne znaczenie z punktu widzenia rewitalizacji, pozwoliło określić strategiczne kierunki działań dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie gminy. Określono wizję (planowany efekt), misję oraz cele rewitalizacji, wokół których skoncentrowane zostały kierunki działań. Realizacja zaplanowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych pozwoli na wykonanie misji, a tym samym wyprowadzenie wyznaczonego obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego.

Misja i wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży opracowany został w układzie uwzględniającym dwa kluczowe jego elementy, tj.:

wizję – pokazującą wizerunek obszaru rewitalizacji w przyszłości

misję - będącą naczelnym kierunkiem zintegrowanej polityki terytorialnej, wokół której koncentrować się będą kompleksowe i partnerskie działania wszystkich interesariuszy rewitalizacji.

Na podstawie przeprowadzonej pogłębionej diagnozy, analizy zjawisk kryzysowych i lokalnych potencjałów oraz w wyniku wspólnej pracy warsztatowej interesariuszy rewitalizacji, sformułowano misję i wizję stanu dla wyznaczonego obszaru po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji.

WIZJA 2027

Generalna koncepcja rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży – przechodzenie od punktowych działań na podobszarach rewitalizacji na rzecz w przyszłości kompleksowej interwencji, stanowiącej odpowiedź na zdiagnozowane problemy powodujące degradację i marginalizację wskazanych podobszarów gminy, z wykorzystaniem lokalnych uwarunkowań i potencjałów oraz przy zaangażowaniu partnerów rewitalizacji.

W ramach procesu rewitalizacji planuje się realizację na wskazanych podobszarach gminy kluczowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz innych działań zmierzających do trwałej odnowy zdegradowanych rejonów gminy Brudzeń Duży, poprawę ładu przestrzennego, stanu środowiska i zabudowy. Planowanym efektem prowadzonej rewitalizacji będzie podniesienie atrakcyjności wskazanych podobszarów, zmianę ich wizerunku, a co się z tym wiąże - zwiększenie zainteresowania inwestorów.

Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji - obszar rewitalizacji obszarem przyjaznym dla mieszkańców, turystów i przedsiębiorców, z atrakcyjną infrastrukturą społeczną umożliwiającą włączenie społeczne oraz zrównoważony rozwój gminy.

W wyniku analiz, dyskusji sformułowano następującą koncepcję wyprowadzenia wyznaczonych podobszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego poprzez rozwój zasobów lokalnych:

Siecień. W wyniku procesu rewitalizacji podobszar nr 1 w Siecieniu stanie się miejscem realizacji przedsięwzięć ekonomii społecznej /spółdzielnie socjalne/, unikatowych wydarzeń kultury i sztuki, o wysokim standardzie zabudowy, wykorzystującym potencjał lokalnej społeczności. Rozwój wiedzy, zwiększania kwalifikacji mieszkańców w połączeniu z rozbudową konstruktywnych relacji z otoczeniem oraz proaktywnymi postawami wobec sfery opieki społecznej(w tym senioralnej), kultury i sztuki, sportu będzie podstawą rozwoju zasobów lokalnych.

Rokicie. W wyniku procesu rewitalizacji drugi podobszar rewitalizacji – w Rokiciu stanie się miejscem zapewniającym warunki do rozwoju lokalnej aktywności z podniesionym standardem infrastruktury technicznej oraz zabudowy na bazie zespołu zabudowy przy zabytkowym kościele pw. Św. Małgorzaty. Wzrost aktywności mieszkańców w połączeniu z podniesieniem standardów infrastruktury będzie inwestycją w rozwój zasobów lokalnych.

Główina. W wyniku procesu rewitalizacji trzeci podobszar rewitalizacji – składający się z dwóch terenów oznaczonych symbolem 3a i 3b stanie się miejscem z utrzymanym charakterem lokalnej zabudowy, podniesioną świadomością ekologiczną mieszkańców oraz wykreowanymi przestrzeniami integracji lokalnej (świetlica gminna, siłownia pod chmurką). Rozwój wiedzy i świadomości ekologicznej mieszkańców w połączeniu z tworzeniem przestrzeni publicznej dla aktywności i integracji społecznej będzie inwestycją we wzmacnianie i rozwój zasobów lokalnych.

Turza Mała. W wyniku procesu rewitalizacji czwarty podobszar rewitalizacji –Turza Mała stanie się miejscem o podwyższonym standardzie przestrzeni publicznych – w tym teren przy remizie OSP, imprez lokalnych. Łączenie sztuki wyższej z włączaniem mieszkańców we wspólne działania, integracja mieszkańców rdzennych (autochtonów) z mieszkańcami przebywającymi sezonowo lub mieszkającymi od niedawna na stałe podnoszenie standardów infrastruktury, w tym drogowej (m.in. ścieżki dla ruchu pieszego) oraz promowanie modeli współpracy w różnych sferach przede wszystkim z sąsiednimi sołectwami oraz Brudzeniem Dużym, będą stanowiły oś działań na rzecz rozwoju zasobów lokalnych.

Nowe Karwosieki. W wyniku procesu rewitalizacji piąty podobszar rewitalizacji – Karwosieki Nowe stanie się miejscem lokalizacji atrakcji turystycznych wkomponowanych w unikatowy krajobraz gminy – sąsiedztwo otuliny Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego. Włączenie mieszkańców w budowę przedsięwzięcia polegającego na podniesieniu standardu budynku OSP oraz przystosowanie terenów wokół remizy do działań sportowych i rozrywkowych dla mieszkańców oraz turystów, a także poszerzenie doświadczeń współpracy na inne sfery społeczne będzie podstawą rozwoju zasobów lokalnych i doprowadzi do zmniejszenia bezrobocia.

Żerniki. W wyniku procesu rewitalizacji szósty podobszar rewitalizacji – Żerniki stanie się miejscem aktywności społeczności lokalnej w oparciu o budynek remizy OSP z podwyższonym standardem technicznym. Poszerzenie działań sportowo – rekreacyjnych oraz edukacji ekologicznej, zwiększenie aktywności społecznej zogniskowanej wokół OSP będzie istotnym elementem w procesie identyfikowania, budowanie i rozwoju zasobów lokalnych,

Strupczewo. W wyniku procesu rewitalizacji siódmy podobszar rewitalizacji – Strupczewo stanie się miejscem wykreowanej przestrzeni integracji lokalnej (świetlica gminna z placem do spotkań lokalnych).

Wykreowana przestrzeń integracji społecznej, podejmowanie kolejnych lokalnych inicjatyw będzie społeczną podstawą do rozwoju zasobów lokalnych.

Sobowo. W wyniku procesu rewitalizacji ósmy podobszar rewitalizacji – Sobowo stanie się miejscem wykreowanej przestrzeni integracji lokalnej (świetlica gminna w np. w „organistówce” z placykiem do spotkań lokalnych). Wykreowana przestrzeń integracji społecznej, podejmowanie kolejnych lokalnych inicjatyw będzie społeczną podstawą do rozwoju zasobów lokalnych.

Sikórz. W wyniku procesu rewitalizacji dziewiąty obszar położony poza obszarem rewitalizacji – Sikórz stanie się miejscem aktywności społeczności lokalnej w oparciu o budynki szkoły oraz OSP z podwyższonym standardem technicznym. Poszerzenie działań edukacyjnych oraz sportowo – rekreacyjnych, zwiększenie aktywności społecznej zogniskowanej wokół szkoły i OSP będzie istotnym elementem w procesie identyfikowania, budowanie i rozwoju zasobów lokalnych.

Wizja obszaru rewitalizacji zawiera w sobie opis pożądanego stanu docelowego we wszystkich sferach, tj. społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

W sferze społecznej na rewitalizowanym obszarze nastąpi poprawa warunków i jakości życia mieszkańców poprzez wzrost ich dochodów oraz włączenie społeczne osób wykluczonych, a także aktywizacja społeczna i integracja społeczności – dzięki programom wsparcia i inicjatywom lokalnym.

W sferze gospodarczej proces rewitalizacji przyczyni się w sposób bezpośredni do pobudzenia przedsiębiorczości mieszkańców, a w sposób pośredni – do wzrostu ilości inwestycji w mieście i na terenach wiejskich.

W sferze funkcjonalno-przestrzennej po przeprowadzeniu kompleksowej rewitalizacji nastąpi ukształtowanie estetycznego, funkcjonalnego i bezpiecznego systemu przestrzeni publicznych na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, sprzyjających aktywności i przedsiębiorczości społeczności lokalnej oraz rozwojowi funkcji rekreacyjnych, wypoczynkowych obszarów wiejskich.

W sferze technicznej dzięki realizacji kompleksowych działań zwiększy się dostępność mieszkańców do podstawowych usług komunalnych, a także poprawi się stan techniczny zniszczonych i częściowo nieużytkowanych budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych, umożliwiając tym samym nadanie im nowej lub przywrócenie pierwotnej funkcji (budynki OSP w Siecieniu, Turzy Małej, Żernikach, zabytkowa zabudowa w Rokiciu i Głównie).

W sferze środowiskowej nastąpi poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie tzw. „niskiej” emisji zanieczyszczeń, a także zwiększenie powierzchni i uporządkowanie terenów zieleni urządzonej (podobszar w Siecieniu, Turzy Małej, Żernikach, Rokiciu), które zwiększają komfort życia mieszkańców. W związku z powyższym wizja obszaru rewitalizacji odnosi się do zdiagnozowanych:

- potrzeb – związanych z „ożywieniem” społeczno-gospodarczym wyznaczonego obszaru rewitalizacji, wspieraniem przedsiębiorczości mieszkańców, włączaniem społecznym osób zagrożonych marginalizacją, stworzeniem spójnej przestrzeni ośrodków wiejskich objętych procesem rewitalizacji.
- uwarunkowań – wynikających z historycznego ukształtowania sieci osadniczej gminy i tradycji kulturowej;
- potencjałów obszaru rewitalizacji – długoletnich tradycji kulturowych, aktywnej działalności organizacji pozarządowych, których uruchomienie jest istotne dla rozwoju zasobów lokalnych i powodzenia procesu rewitalizacji.

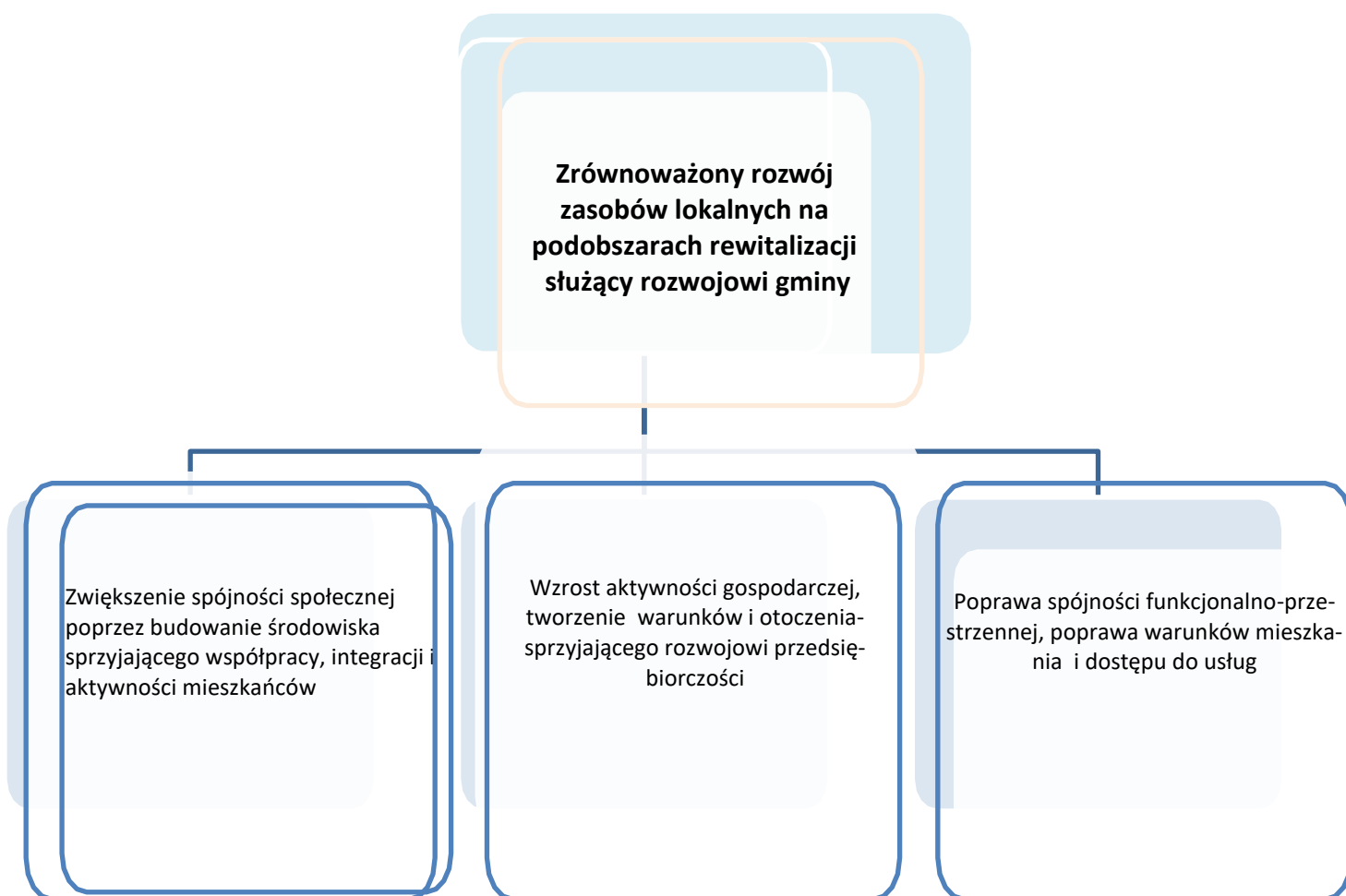

3.2 CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele rewitalizacji – kierunkami działań

W odpowiedzi na zdiagnozowane problemy w ramach diagnozy przed wytyczeniem obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz w oparciu o pogłębioną diagnozę na 9 podobszarach rewitalizacji (z wyłączeniem podobszaru w Sikorzu) sformułowano misję, wizję, cele strategiczne i kierunki działań odpowiadające koncepcji rozwoju zasobów (capacity development). Całość działań ma służyć wzmocnieniu i rozwojowi zasobów lokalnych co przyczyni się i spowoduje eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk, zdiagnozowanych na wcześniejszych etapach procesu opracowywania GPR.

Wykres 16 Cele rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

Cel nadrzędny: Zrównoważony rozwój zasobów lokalnych na podobszarach kryzysowych, zaniedbanych, służący rozwojowi gminy sformułowany został na trzech poziomach.

Misja - sposób, w jaki zrealizujemy wizję. Wspieramy rozwój zasobów lokalnych. Polepszamy jakość życia społecznego, gospodarczego, budujemy sprzyjające środowisko, przyciągamy inwestorów i turystów poprzez realizację poniższych celów strategicznych

Wypełnienie przyjętej wizji i misji jest uwarunkowane realizacją postawionych celów rewitalizacji i zaplanowanych do realizacji kierunków działań, służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych na etapie diagnostycznym negatywnych zjawisk w określonych dziedzinach, ściśle odpowiadających przyjętym celom.

Przedstawiona poniżej struktura założeń Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i potencjały oraz została opracowana przy stosowaniu szeroko prowadzonej partycypacji społecznej (konsultacje, wywiady grupowe, indywidualne, spotkania, warsztaty, spotkania zespołu ds. rewitalizacji).

Cele i kierunki działań w GPR odnoszą się do dziedzin, w których zdiagnozowano problemy i wynikające z nich potrzeby. Cele rewitalizacji służą realizacji działań umożliwiających rozwój zasobów lokalnych w odniesieniu do wskazanych potrzeb, a także są powiązane z wizją stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji. Sformułowanie celów na dość ogólnym poziomie wynika z przyjętej koncepcji rewitalizacji opartej na wzmacnianiu i rozwoju zasobów lokalnych. Od statusu i kondycji zasobów lokalnych w wielowymiarowej przestrzeni życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego oraz paru innych istotnych wymiarów dla wprowadzania zmian na podobszarach rewitalizacji zależy, zdaniem autorów dokumentu, zdolność mieszkańców, interesariuszy, samorządu lokalnego do rozwiązywania problemów i zmniejszania poziomu narastania zjawisk kryzysowych.

Dwa etapy GPR

W związku z koncentracją w GPR na wzmocnieniu i rozwoju zasobów lokalnych przyjęto wstępnie dwa etapy w programie. Pierwszy dotyczy przede wszystkim działań w sferze wzmocnienia zasobów społecznych oraz polepszenia warunków zamieszkania i dostępności do usług publicznych mieszkańców. Bardzo istotne będą działania na rzecz uruchomienia przedsiębiorczości jako takiej oraz przedsiębiorczości społecznej (spółdzielnie socjalne), podjęcie działań związanych z budową mieszkań komunalnych i pobudzenie aktywności społecznej na podobszarach rewitalizacji. Powiązanie działań społecznych na rzecz mieszkańców podobszarów rewitalizacji z działaniami edukacyjnymi i sportowymi m.in. w oparciu o funkcjonujące w wielu sołectwach organizacje OSP, będzie sprzyjało pobudzeniu aktywności społecznej i większemu zaangażowaniu w realizację procesu rewitalizacji. Brudzeń Duży przez swoją historię i zasoby kulturowe jest miejscem obdarzonym stosunkowo dużym znaczeniem kulturowym i może być z powodzeniem przeciwstawiony bezosobowej przestrzeni geograficznej (por. Lewicka 2012). Procesy globalizacji i homogenizacji wielokrotnie niszczą ducha miejsc, ale Brudzeń Duży przez nawiązanie do dziedzictwa kulturowego oraz wyjątkowości krajobrazu (Mazowiecka Szwajcaria), ma szanse na przeciwstawienie się procesom globalizacji i homogenizacji życia społecznego (w tym kultury). Wymiar diachroniczny Brudzenia Dużego dotyczy historii, kultury, poszanowania tradycji sprzyja spostrzeganiu ciągłości i jest czynnikiem wpływającym na tożsamość i doświadczenie miejsca. Miejsca historyczne, a także takie o wyróżniających je cechach, o bogatszej – wyrazistej symbolice, są bardziej „miejscami” niż miejsca pozbawione historii¹⁵. Jak

---

¹⁵ Ciągłość jako jedna z przesłanek tworzenia miejsca jest potwierdzone empirycznie. „Ciągłość miejsca oznacza, że Kraków będzie dla swoich mieszkańców i dla Polaków w ogóle bardziej miejscem aniżeli pozbawiona ciągłości Warszawa. Ta hipoteza znajduje potwierdzenie w wynikach badań: mieszkańcy Krakowa rzeczywiście deklarują znacznie silniejsze przywiązanie do swojego miasta aniżeli mieszkańcy Warszawy – do swojego” (Lewicka, 2004).

wynika z badań (por. Lewicka 2012) społeczna heterogeniczność miejsca zamieszkania i jego estetyka są dla ludzi ważniejsze niż fizyczne lub ekonomiczne bezpieczeństwo. Proces rewitalizacji może i powinien służyć wydobywaniu znaczenia historycznego i kulturowego miejsca w percepcji mieszkańców i przybywających turystów.

W drugim etapie działania będą dotyczyły włączenia w większym stopniu planowanych przedsięwzięć gospodarczych z akcentem na rozproszenie i rozszerzenie działań w obszarze turystyki poza teren głównego ośrodka gminnego jakim jest Brudzeń Duży oraz zwiększenie udziału przedsięwzięć gospodarczych w znacznej mierze skoncentrowanych na produkcji i promocji produktów lokalnych (np. produkcja i przetwórstwo win, produkcja serów, zielarstwo, wikliniarstwo), będących podstawą zwiększenia zatrudnienia oraz zatrzymania migracji osób młodych. Kolejność wymienionych etapów wynika z przeciwdziałania polaryzacji rozwoju obszaru wokół głównego ośrodka gminy w stosunku do pozostałych podobszarów rewitalizacji. Dodatkowo założenia GPR uwzględniają zmiany na obszarach wiejskich w Polsce i w Europie dotyczące trzech procesów polegających na gentryfikacji, dezagraryzacji i proletaryzacji (por. Hałamska Michalka, Śpiewak 2016). W Brudzeniu Dużym, jako gminie, podobnie jak w wielu innych gminach w Polsce, skład wiejskiej zbiorowości zbliża się w profilu do zbiorowości miejskiej na skutek zwiększającego się udziału w strukturze społecznej wolnych zawodów i liczby osób zatrudnionych poza rolnictwem. Struktura społeczno-zawodowa pracujących mieszkańców terenów wiejskich stopniowo traci swoją odrębność, wyrazistość, do niedawna definiowaną przez agralność. W Brudzeniu Dużym przez stopniowo rosnący udział turystyki zmniejsza się udział rolnictwa w całości sektora gospodarczego.

3.3 CELE STRATEGICZNE

Cel 1

Zwiększenie spójności społecznej poprzez budowanie środowiska sprzyjającego współpracy, integracji i aktywności mieszkańców

Kierunki działań. W ramach celu 1 planowane są następujące działania: wspieranie lokalnych inicjatyw, współpraca organizacji, instytucji, przedsiębiorców i liderów lokalnych na rzecz osób pozostających w trudniejszych warunkach życiowych, narażonych na wykluczenie społeczne lub wykluczonych, wspieranie i rozwijanie form współpracy i współdziałania, tworzenie oferty spędzania wolnego czasu, wzmacnianie kapitału społecznego poprzez wspieranie inicjatyw opartych na i prowadzących do współpracy różnych grup lokalnych, integracji społeczności wokół konkretnych zadań/wizji i wzrostu zaufania, pobudzanie aktywności i skłonności do współdziałania różnych grup m.in. poprzez ich włączanie w przedsięwzięcia realizowane w podobszarach rewitalizacji, podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców, wzmacnianie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz wspieranie integracji we współdziałaniu na rzecz obszaru rewitalizacji; przeciwdziałanie depopulacji, poprawą stanu bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji, budowanie sprzyjającego środowiska społecznego poprzez tworzenie grup wsparcia, wymiany doświadczeń, sieci powiązań poprzez konstruktywne relacje

współpracy i dostępności informacji, wsparcie ze strony władz samorządowych i różnych grup interesariuszy.

Cel 2

Poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej, poprawa warunków mieszkania i dostępu do usług

Kierunki działań. Cel 2 określa realizację działań skupionych na dostosowaniu warunków życia mieszkańców do możliwości korzystania z nowoczesnych rozwiązań technicznych, funkcjonalno- przestrzennych, rozwój zakresu, zwiększenie dostępności i poprawy jakości usług publicznych, sprzyjających rozwojowi indywidualnemu i całej społeczności; odnowę i termomodernizację budynków użyteczności publicznej, zmniejszanie i likwidację pow. azbestu na dachach budynków mieszkalnych, zwiększenie dostępności mieszkań komunalnych i mieszkań socjalnych, realizacji drobnych przedsięwzięć poprawiających jakość przestrzeni wspólnych, zwiększenie funkcjonalności układów komunikacyjnych z uwzględnieniem preferencji dla ruchu pieszego i rowerowego, budowa ścieżek rowerowych, budowę małej architektury, modernizacja dróg, poszukiwanie rozwiązań przeciążeń komunikacyjnych, ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego, poprawę jakości drobnej infrastruktury publicznej, uzupełnianie i modernizacja oświetlenia, odnowę i utrzymanie terenów zielonych i rekreacyjnych, poprawę jakości komunikacji publicznej, odnowę zdegradowanych przestrzeni publicznych, zatrzymanie postępującej degradacji technicznej i/lub poprawa efektywności energetycznej budynków (w tym zabytkowych); uporządkowanie i zwiększenie dostępu do podstawowej infrastruktury komunalnej dla użytkowników obszaru; zwiększenie dostępności i poprawą jakości usług publicznych; uporządkowanie oraz stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności mieszkańców, ograniczenie tzw. „niskiej” emisji zanieczyszczeń dostosowanie obiektów do pełnienia nowych funkcji społecznych, kulturalnych, edukacyjnych, realizacja przedsięwzięć termomodernizacyjnych, zapewnienie udziału w życiu społecznym osobom starszym i/lub niepełnosprawnym.

Cel 3

Wzrost aktywności gospodarczej, tworzenie warunków i otoczenia sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości

Kierunki działań. Cel 3 skupia działania ukierunkowane na: stymulowanie i wspieraniu rozwoju gospodarczego, podnoszenie kompetencji społecznych i zawodowych, wspieranie współpracy między organizacjami pozarządowymi oraz przedsiębiorcami w perspektywie dostosowania kompetencji poszukujących pracy do specyfiki lokalnego rynku pracy, przeciwdziałanie bezrobociu i zwiększaniem możliwości zatrudnienia, wspieranie rozwoju przedsiębiorstw i działalności gospodarczych mieszkańców na obszarze rewitalizacji (dostępność systemu szkoleń i doradztwa), wspieranie organizacji inkubatorów przedsiębiorczości gospodarczej i społecznej, poszerzanie udziału przedsiębiorców we wspieraniu rodzin z podobszarów rewitalizowanych, promowanie i poszerzanie partnerstw publiczno-prywatnych, wspieranie rozwoju spółdzielni socjalnych i wspieraniu przedsiębiorczości mieszkańców, m.in. poprzez rozwój przedsiębiorczości społecznej tj. wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako działania

zarówno o charakterze społecznym, jak również gospodarczym – wsparcie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej, poprawie warunków i poziomu kształcenia, budowanie sieci powiązań składających się na otoczenie sprzyjające rozwojowi.

W sformułowanych celach i kierunkach działań uwzględniono wnioski i postulaty wynikające z przebiegu procesu opracowywania GPR przy znacznym udziale interesariuszy i kilku form partycypacji społecznej służącej diagnozie i konsultacjom projektów uchwał oraz przygotowywaniu propozycji projektów. Liczba ponad 20 propozycji projektów jest dowodem na dużą i rosnącą aktywność i zaangażowanie interesariuszy w proces opracowywania Gminnego Programu Rewitalizacji.

Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne

GPR gminy Brudzeń Duży złożony jest z listy planowanych głównych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zawiera charakterystykę pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Dzięki temu dokument jest konstrukcją złożoną z bardzo wielu różnorodnych projektów, która warunkuje osiągnięcie zaplanowanych efektów, a tym samym ich skuteczne oddziaływanie poprzez wzmocnienie i rozwój zasobów lokalnych na zidentyfikowane na etapie diagnozy zjawiska kryzysowe oraz wykorzystuje lokalne potencjały w celu dalszego rozwoju zasobów lokalnych. Liczba i charakter projektów wynika z jednej strony ze znacznego zaangażowania interesariuszy w proces przygotowania GPR, a z drugiej – z przyjętej koncepcji rozwoju zasobów lokalnych, w której liczba i różnorodność działań w wielu sferach (społecznej, gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej i środowiskowej (w znaczeniu *enabling environment*, czyli budowania sprzyjającego środowiska, sieci konstruktywnych powiązań dla wprowadzania zmian) jest funkcjonalną podstawą dla rozwiązywania problemów i powodzenia rewitalizacji.

3.4 PROJEKTY – GŁÓWNE, ZESTAWIENIE

Lista planowanych projektów/przedsięwzięć głównych

W wyniku prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji oraz w oparciu o zasadę partycypacji społecznej i partnerstwa zebrano wstępnie ponad 20 projektów, które zostały podzielone na projekty główne oraz projekty uzupełniające w liczbie. Poniżej zamieszczono na kolejnych stronach najpierw projekty główne oraz dalej - projekty uzupełniające.

Tab.46 Projekty główne

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
1	Internetowa poradnia logopedyczna – Rodzic, uczeń jako specjalista	Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Siecieniu	Szeroka dostępność szkolnych specjalistów z zakresu logopedii – poprawa sprawności narządu mowy	Zespół nauczycieli specjalistów ze szkoły w Siecieniu opracowuje 3-etapowe, pięciominutowe filmy z zakresu pomocy poprawy narządu mowy na każdą wadę wymowy. Film zostanie przesłany za pomocą e-dziennika uczniowi/rodzicowi, który w domu pracuje indywidualnie według fachowych ćwiczeń nagranych na filmie	Siecień Dz. 40	podobszar rewitalizacji nr 1; oddziaływanie projektu na obszary zdegradowane w sołectwach: Siecień, Siecień, Rumunki, Rokicie, Myśliborzyce, Gorzechowo, Żerniki, Robertowo	5 000,00	Do 30.06.2022r	Budżet gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
2	W świetle Kultury	Parafia Rzymsko-Katolicka	Remont budynku świetlicy, budowa infrastruktury technicznej: parking, oświetlenie Wprowadzenie mieszkańców w świat kultury. Zapoznanie z historią, kulturą i zabytkami najbliższego regionu i kraju. Kształtowanie postaw patriotycznych poprzez wzbudzanie szacunku dla dziedzictwa historycznego i kulturowego kraju.	Zorganizowanie punktu informacji turystycznej i muzeum lokalnego, przyjmowanie wycieczek krajoznawczych, uczestnictwo w, wystawach, udział w warsztatach organizowanych przez regionalne muzea oraz w konkursach wiedzy.	Rokicie Dz. 12	Podobszar rewitalizacji nr 2 / oddziaływanie projektu na sąsiednie obszary zdegradowane, w tym: Myśluborzyce, Więclawice, Główninę, Siecień, Siecień Rumunki/	20 000,00	2019-2024	Budżet Gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS
3	Rewitalizacja obiektu sakralnego	Parafia Rzymsko-Katolicka	Remont i konserwacja kościoła wpisanego do rejestru zabytków oraz terenu zakonu	Udostępnienie dla zwiedzających oraz stworzenie bazy noclegowej dla ruchu turystycznego	Rokicie Dz. 12, 6/9	Podobszar rewitalizacji nr 2	500 000,00 do 2,5 mln.	2019 do 2026	Min. Spraw Wewn. I Admin. – Fundusz Kościelny

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
4	Rewitalizacja obiektu ze zmianą sposobu użytkowania	Gmina Brudzeń Duży	Przeprowadzenie kompleksowego remontu budynku. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie dostępnej przestrzeni publicznej na cele edukacyjne, szkoleniowe oraz społeczno- kulturalne	Organizacja kursów, szkoleń, dla mieszkańców. Utworzenie szkoły młodych piłkarzy	Główina Dz. 184/4	Podobszar 3a	500 000,00	2018-2024	Budżet Gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
5	Klub integracji społecznej	Gmina Brudzeń Duży, organizacje społeczne	Przeprowadzenie kompleksowego remontu budynku. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie dostępnej przestrzeni publicznej na cele edukacyjne, szkoleniowe oraz społeczno- kulturalne	Rozwój miejscowości i wzrost aktywności mieszkańców Nowych Karwosiek i okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez stworzenie warunków do (użytkowania) korzystania z obiektu oraz doradztwo dla mieszkańców	Nowe Karwosieki Dz. 28 Suchodół Dz. 95 Karwosieki- Noskowice Dz. 79	Podobszar 5	500.000,00	2019- 2029	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
6	Rewitalizacja obiektu świetlicy	Gmina Brudzeń Duży	Przeprowadzenie remontu budynku. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie dostępnej przestrzeni publicznej na cele edukacyjne, szkoleniowe oraz społeczno- kulturalne	Rozwój miejscowości i wzrost aktywności mieszkańców Nowych Karwosiek i okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez stworzenie warunków do (użytkowania) korzystania z obiektu	Nowe Karwosieki Dz. 28	Podobszar 5	100 000, 00	2020-2026	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
7	Rewitalizacja obiektu świetlicy	Gmina Brudzeń Duży	Przeprowadzenie remontu budynku. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie dostępnej przestrzeni publicznej na cele edukacyjne, szkoleniowe oraz społeczno- kulturalne	Rozwój miejscowości i wzrost aktywności mieszkańców Nowych Karwosiek i okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez stworzenie warunków do (użytkowania) korzystania z obiektu	Żerniki Dz. 146	Podobszar 6	100 000, 00	2022-2028	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
8	Budowa świetlicy	Gmina Brudzeń Duży	Budowa nowego obiektu Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie bazy miejsc na aktywność kulturalno-społeczną. Aktywizacja, integracja społeczna szkoleniowe oraz	Budowa infrastruktury. Liczba imprez, spotkań, liczba uczestników. Liczba zatrudnionych do obsługi obiektu	Sieciń dz. 229/5 i 229/6	Podobszar 1	2 500 000	2019- 2024	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
9	Przebudowa drogi Siecień	Gmina Brudzeń Duży	Poprawa infrastruktury drogowej na podobszarach rewitalizacji.	Długość przebudowywanej drogi 0,7km. Usprawnienie komunikacji pieszej i ruchu kołowego, ochrona środowiska przez zmniejszenie zanieczyszczeń, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańców	Siecień dz. 250/1 i 250/2	Podobszar 1	Ok. 1 mln. za 1 km drogi	2021 do 2029	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne
10	Przebudowa drogi Nr 2904W Brudzeń Sobowo	Powiat płocki	Poprawa infrastruktury drogowej na podobszarach rewitalizacji.	Długość przebudowywanej drogi Dł. 6,648 km Usprawnienie komunikacji pieszej i ruchu kołowego, ochrona środowiska przez zmniejszenie zanieczyszczeń, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia	Sobowo, Strupczewo Duże, Bądkowo Kościelne, Brudzeń Duży, Dz. 182, 19, 173, 151/1	Podobszar 8	Ok. 1 mln. za 1 km drogi	2021-2025	Budżet Powiatu Płockiego Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
11	Przebudowa drogi w Żernikach	Gmina Brudzeń Duży	Poprawa infrastruktury drogowej na podobszarach rewitalizacji.	Długość przebudowywanej drogi 1,7 km Usprawnienie komunikacji pieszej i ruchu kołowego, ochrona środowiska przez zmniejszenie zanieczyszczeń, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańców	Żerniki Dz. 112, 66/4...	Podobszar 6	1 mln do 1,5 mln. za 1 km	2023-2028	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne
12	Odnowa przestrzeni publicznej	Gmina Brudzeń Duży	Budowa boiska sportowego	Rozwój miejscowości i wzrost aktywności mieszkańców Siecienia i okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez poprawę infrastruktury sportowej	Siecień, obręb Siecień Dz. 35/2	Podobszar 1	650.000,-	2020-2025	Budżet Gminy Brudzeń Duży

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
13	Budowa placu zabaw dla dzieci	Gmina Brudzeń Duży	Budowa placu zabaw	Stworzenie warunków do aktywnego i bezpiecznego spędzania wolnego czasu dla dzieci	Rokicie Dz.22/22	Podobszar 2	15.000,00	2020-2023	Budżet Gminy Brudzeń Duży
14	Szkolenie z zakresu pierwszej pomocy dla ludzi z obszarów wiejskich – uświadomienie wagi pierwszej pomocy i jej efektów.	Organizacja	Poprzez cykl szkoleń podniesiemy świadomość ludzi na temat udzielania pierwszej pomocy, poprzez ćwiczenia i inscenizacje przełamiemy strach i bariery towarzyszące w tego typu chwilach. Podnoszenie kwalifikacji osobom działającym w OSP.	Liczba osób przeszkolonych, materiały szkoleniowe, osoby prowadzące szkolenia. Dostosowanie Sali wykładowej do zajęć- poprzez zakup krzeseł stolików i materiałów medycznych i treningowych.	Sobowo Dz. 334	Podobszar nr 8 / oddziaływanie projektu na wszystkie sołectwa, w których wyznaczono podobszary zdegradowane oraz sołectwa sąsiednie, m.in. Sikórz, Sikórz PGR, Sucho-dół, Parzeń, Karwosieki Noskowice, a także Brudzeń Duży /	55 000 zł	2019-2024	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
15	Treningi piłki nożnej dla dzieci szansą na wyeliminowanie marginalizacji społecznej	Organizacja	Zajęcia treningowe z piłki nożnej jako wyrównanie szans dla dzieci z obszarów zdegradowanych na równy rozwój z rówieśnikami. Dostosowanie boiska i szatni do standardów powszechnie obowiązujących.	Liczba dzieci trenujących, doposażenie klubu w materiały treningowe, wykończenie szatni, dostosowanie stadionu do przepisów PZPN. Trener piłki nożnej.	Główina Dz. 184/4, 184/6, 185/1, 185/2 i 185/3	Podobszar nr 3a / oddziaływanie projektu na wszystkie sołectwa, w których wyznaczono podobszary zdegradowane oraz sołectwa sąsiednie, m.in. Sikórz, Sikórz PGR, Suchodół, Parzeń, Karwosieki Noskowie, a także Brudzeń Duży /	120 000 zł	2019-2023	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
16	Modernizacja świetlicy	Gmina, mieszkańcy	Remont świetlicy, realizacja spotkań integracyjnych oraz szkoleń dla okolicznych mieszkańców	Wzrost aktywności mieszkańców, dzięki możliwości wykorzystania zmodernizowanej świetlicy	Turza Mała Dz.131/1	Podobszar 4	100.000,00	2021-2025	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty główne realizacji procesu rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
17	Ośrodek dziennej opieki senioralnej	I i Z. Wierzbiccy -właściciele nieruchomości	Przebudowa istniejącego obiektu - zabytkowego spichrza z XIX w. Zwiększenie aktywności i integracji grupy seniorów. Poszerzenie bazy miejsc służących aktywności kulturalno-społecznej seniorów	Budowa infrastruktury technicznej. Liczba zatrudnionych do obsługi obiektu oraz zajęć dla seniorów. Liczba osób uczestniczących w zajęciach dla seniorów, Liczba imprez, spotkań, prelekcji organizowanych dla seniorów, liczba uczestników.	Siecień dz. nr ew. 164/2	Podobszar nr 1	2 500 000 do 3 500 000	2019-2025	Środki własne; Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, EFS

3.5 PROJEKTY – UZUPEŁNIAJĄCE, ZESTAWIENIE

Poza projektami głównymi przygotowano 7 projektów uzupełniających

Tab. 47. Projekty uzupełniające

Przedsięwzięcia/ projekty uzupełniające proces rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
1	Warsztat majsterkowi- cza	Szkoła Podsta- wowa w Sikorzu	Zapoznanie z podstawo- wymi narzędziami, na- uka bezpiecznego postu- gowania się nimi.	Praktyczne rozwiązania co- dziennych potrzeb. Nabycie wiedzy i umiejętności.	Sikórz Dz. 144	Poza obszarem rewita- lizacji / oddziaływanie pro- jektu na podobszary zdegradowane w sołec- twach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żer- niki/	10 000,00zł	2019 – 2023	Budżet Gminy Bru- dzeń Duży, RPO WM oś prioryte- towa 12 Edukacja, kwalifikacje i kom- petencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS
2	W świecie teatru	Szkoła Podsta- wowa w Sikorzu	Wprowadzenie dzieci w świat teatru. Uwrażliwie- nie na sztukę.	Organizacja zajęć pozalekcyj- nych. Warsztaty aktorskie. Wizyty w teatrze. Przygoto- wane spektakle.	Sikórz Dz. 144	Poza obszarem rewitali- zacji / oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołec- twach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żer- niki	6 000,00zł	2019 – 2024	Budżet Gminy Bru- dzeń Duży RPO WM oś prioryte- towa 12 Edukacja, kwalifikacje i kom- petencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS
3	Wzrost bezpieczeństwa	Gmina i organiza- cje społeczne - OSP	Remont świetlicy, orga- nizacja szkoleń z zakresu pierwszej pomocy i p.poż	Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie bez- pieczeństwa	Sikórz Dz. 204/1	Poza obszarem rewitali- zacji / oddziaływanie pro- jektu na podobszary zdegradowane w sołec- twach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żer- niki	100.000,00	2021- 2026	Budżet Gminy Bru- dzeń, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifi- kacje i kompeten- cje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS

Przedsięwzięcia/ projekty uzupełniające proces rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
4	Odnowa przestrzeni publicznej	Gmina Brudzeń Duży	Budowa boiska sportowego	Rozwój miejscowości I wzrost aktywności mieszkańców Sikorza I okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez poprawę infrastruktury sportowej	Sikórz, obręb Sikórz Działka nr 144,	Poza obszarem rewitalizacji/ oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołectwach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żerniki/	650.000,-	2020-2025	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne
5	Przebudowa drogi nr 559	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Przebudowa drogi – budowa pasażu pieszego	Usprawnienie komunikacji pieszej i ruchu kołowego, ochrona środowiska przez zmniejszenie zanieczyszczeń, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańców	Sikórz Dz.98	Poza obszarem rewitalizacji/ oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołectwach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żerniki/	Ok. 1,5 mln do 2 mln za 1 km	2020-2022	Budżet województwa, maz.
6	Budowa kanalizacji sanitarnej	Gmina Brudzeń Duży	Udostępnienie kanalizacji sanitarnej	Ochrona środowiska, poprawa jakości życia mieszkańców	Sikórz	Poza obszarem rewitalizacji/ oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołectwach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żerniki/	Ok. 1 000,00 do 2 000,00 za 1 m.b. kanalizacji sanitarnej	2020-2029	Budżet gminy Brudzeń Duży, środki zewnętrzne

Przedsięwzięcia/ projekty uzupełniające proces rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
7	Rewitalizacja obiektu świetlicy	Gmina Brudzeń Duży	Przeprowadzenie remontu budynku. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej. Poszerzenie dostępnej przestrzeni publicznej na cele edukacyjne, szkoleniowe oraz społeczno-kulturalne	Rozwój miejscowości i wzrost aktywności mieszkańców Nowych Karwosiek (pozostających w podobszarze rewitalizacji nr 5) i okolicznych miejscowości poprzez stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu i warunków korzystania z obiektu	Karwosieki-Nowoskowice Dz. 79	Poza obszarem rewitalizacji / oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołectwach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żerniki	100 000,00	2020 do 2026	Budżet Gminy Brudzeń Duży, Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych

Przedsięwzięcia/ projekty uzupełniające proces rewitalizacji w Gminie Brudzeń Duży

Lp.	Tytuł projektu głównego	Podmiot zgłaszający, realizujący	Cele projektu	Produkty rezultaty	Lokalizacja – obszar objęty	Obszar rewitalizacji	Szacunkowa wartość projektu w zł	Okres realizacji	Źródła finansowania
8	Przebudowa drogi 10 Bądkowo Kościelne	Gmina Brudzeń Duży	Poprawa infrastruktury drogowej na podobszarach rewitalizacji.	Długość przebudowywanej drogi. Dł.. Usprawnienie komunikacji pieszej i ruchu kołowego, ochrona środowiska przez zmniejszenie zanieczyszczeń, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańców – połączenie do ośrodka gminnego	Bądkowo Kościelne Dz. 168/2	Poza obszarem rewitalizacji / oddziaływanie projektu na podobszary zdegradowane w sołectwach: Karwosieki Nowe, Robertowo, Żerniki/	1 mln. do 1,5 mln. za 1 km	2021-2025	Budżet Gminy Brudzeń Duży, środki zewnętrzne

3.6 PROJEKTY - ROZWÓJ ZASOBÓW - ODDZIAŁYWANIE

Wszystkie powyżej wskazane i opisane projekty podstawowe ze względu na zidentyfikowane w pogłębionej diagnozie obszaru problemy i potencjały oraz określone na ich podstawie potrzeby są kluczowe dla powodzenia procesu rewitalizacji oraz osiągnięcia założonych celów w dążeniu do wizji obszaru (planowanego efektu). Tylko kompleksowe działania odnoszące się do rozwoju zasobów lokalnych, działania wszystkich sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno - funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, spowodują osiągnięcie efektu synergii w oddziaływaniu na sytuację kryzysową dotyczącą degradacji technicznej przestrzeni oraz kumulacji negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa i wykluczenia społecznego). Projekty podstawowe o charakterze inwestycyjnym zrealizowane zostaną na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Jedynie projekty „miękkie” ściśle powiązane z planowanymi inwestycjami będą adresowane zarówno do mieszkańców obszaru rewitalizacji, jak również do innych Podobszarów rewitalizacji oraz docelowo będą oddziaływać na obszar całej gminy. Ze względu na to, jakie potencjały zostały zdiagnozowane na wyznaczonym podobszarze rewitalizacji będące podstawą do rozwoju zasobów lokalnych (np. potencjały w postaci zasobów historycznych, kulturowych i naturalnych, gospodarczych, społecznych, instytucjonalnych, czy indywidualnych) oraz jakie będzie ich wykorzystanie w planowanych działaniach rewitalizacyjnych, taki będzie wpływ i tempo poprawy jakości życia mieszkańców. Dzięki takiemu podejściu rewitalizacja stanie się niezbędnym elementem rozwoju gminy. Podstawowe (główne) projekty rewitalizacyjne pozwolą uruchomić inne działania i projekty.

3.7 MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019–2029 ma charakter kompleksowy, ponieważ podczas programowania działań rewitalizacyjnych zastosowano mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym GPR. Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020, w odniesieniu do projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w celu osiągnięcia efektu synergii w oddziaływaniu na obszar rewitalizacji zapewniona została ich komplementarność w różnych wymiarach, tj. przestrzennej, problemowej, proceduralno - instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania. Zintegrowane zarządzanie GPR zorientowanym na cele i jednoczesne uwzględnienie terytorialnego zróżnicowania potencjałów na podobszarach rewitalizacji wymaga poddania analizie gotowości i możliwości realizacji projektów przez podmioty wpisane do GPR. Gminny Program Rewitalizacji ma charakter kompleksowy, na etapie programowania działań rewitalizacyjnych zastosowano mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów w ramach odrębnych pięciu sfer tematycznych i dostępnych funduszy na 9 podobszarach rewitalizacji.

3.7.1 KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Wszystkie projekty zawarte w dokumencie realizowane będą na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, natomiast zasięg ich oddziaływania będzie większy i obejmie teren całej gminy. Część zaplanowanych „miękkich” przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze względu na szeroki zakres odbiorców gminy i powiatu będzie miało wpływ także na podobszary rewitalizacji, ponieważ tylko poprzez większą skalę oddziaływania na wykluczenie społeczne i/lub zagrożenie ubóstwem, czy bezradnością społeczną można uzyskać założone efekty w postaci rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Zindywidualizowane działania rewitalizacyjne wdrażane na wyznaczonym obszarze wzajemnie będą się dopełniać przestrzennie, dzięki czemu efekty ich realizacji nie będą widoczne punktowo w pojedynczych miejscach, a na całym obszarze objętym kryzysem. Projekty i/lub przedsięwzięcia podstawowe zostały zaprogramowane w taki sposób, aby odpowiadały na problemy mieszkańców obszaru, a przede wszystkim nie skutkowały przenoszeniem problemów w inne miejsce. W tym celu zawarto zarówno przedsięwzięcia inwestycyjne, jak i społeczne, które zapobiegą prowadzeniu do niepożądanych efektów społecznych, takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Dostępność do powstałej infrastruktury oraz działań społecznych i kulturalnych dla wszystkich użytkowników zamieszkujących dany teren spowoduje, że z pozytywnych efektów rewitalizacji prowadzących do rozwoju funkcji centro twórczych oraz rekreacyjno - wypoczynkowych w Brudzeniu Dużym oraz na pozostałych obszarach wiejskich gminy (przede wszystkim na podobszarach rewitalizacji), korzystać będą wszyscy mieszkańcy, bez względu na sytuację materialną. Taka sytuacja przyczyni się do wzrostu aktywności społecznej i integracji społeczności lokalnej wszystkich mieszkańców z obszaru rewitalizacji. Z drugiej strony, komplementarność w wymiarze przestrzennym skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy. Zakresy przedmiotowe projektów podstawowych są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy dotyczące wysokiego odsetka osób np. korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, a także częstego korzystania ze świadczeń z powodu ubóstwa i bezrobocia. Wdrożenie niniejszych projektów na terenie całego obszaru rewitalizacji (których uczestnikami będą przede wszystkim mieszkańcy obszaru rewitalizacji) w połączeniu z działaniami społecznymi i kulturalnymi zaplanowanymi w ramach przedsięwzięć uzupełniających, a także działaniami inwestycyjnymi, tworzącymi atrakcyjne warunki techniczne, przyczynią się do większej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców, a także włączenia osób wykluczonych społecznie i/lub zagrożonych ubóstwem. Komplementarność w wymiarze przestrzennym zakłada ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy i jej otoczenia.

3.7.2 KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

Projekty i/lub przedsięwzięcia podstawowe oraz uzupełniające zawarte w dokumencie stanowią kompleksową odpowiedź na zdiagnozowane we wszystkich sferach zróżnicowane problemy i wykorzystują potencjały lokalne wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie gminy. Takie podejście

ma przeciwdziałać fragmentaryzacji działań koncentrując się na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru. W związku z tym wykonana została pogłębiona analiza i diagnoza obszaru rewitalizacji we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

Konieczne jest również określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, dlatego została określona wizja (planowany efekt rewitalizacji) dla obszaru, uwzględniając jego uwarunkowania i zasoby wewnętrzne. Parametryzacja efektów rewitalizacji określona została na poziomie celów rewitalizacji, ponieważ wizja określa zbiór pożądanych wartości do osiągnięcia po wdrożeniu założeń dokumentu. Komplementarność problemowa wykazana została w sposób przedstawiający powiązanie potrzeb rewitalizacyjnych z odpowiadającymi im celami kierunkami działań. Poszczególne projekty realizują konkretne cele rewitalizacji i kierunki działań. Wszystkie kierunki działań i odpowiadające im projekty są powiązane problemowo oraz odnoszą się do wszystkich sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, rozwiązując zidentyfikowane problemy. Podczas podejmowania strategicznych decyzji przez samorząd lokalny na innych płaszczyznach, będą brane pod uwagę zaplanowane działania rewitalizacyjne, aby zapewnić koordynację tematyczną i organizacyjno - techniczną działań administracji samorządowej.

Kompleksowe, zintegrowane działania łączące zmiany w sferze społecznej ze zmianami w sferze technicznej i funkcjonalno-przestrzennej mają także wpływ na zmiany w innych sferach, w których zdiagnozowano zjawiska negatywne. Pogłębiona analiza obszaru rewitalizacji w zakresie: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym umożliwi komplementarność problemową przy projektowaniu działań rewitalizacyjnych. Służą temu również określone wskaźniki produktów i rezultatów w każdym opisie projektu. Komplementarność problemowa wynika również z tego, że proces rewitalizacji wpisuje się w cele innych dokumentów strategicznych, akcentując wprost znaczenie rewitalizacji w dokumentach strategicznych, co zostało wykazane w części I dokumentu.

3.7.3 KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTYTUCJONALNA

Dla zagwarantowania, że przyjęte postanowienia będą konsekwentnie realizowane, zapewnione zostały warunki organizacyjne i instytucjonalne do ich wdrażania oraz weryfikacji. Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie założeń dokumentu jest Wójt Brudzenia Dużego przy pomocy Koordynatora ds. rewitalizacji, który kierował będzie Zespołem Zadaniowym ds. rewitalizacji. Jednocześnie jest to efekt osadzenia rewitalizacji w ramach istniejących struktur organizacyjnych Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym odpowiedzialnych za koordynację systemu zarządzania rozwojem gminy. Koordynator będzie współpracował z innymi pracownikami Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym (UGBD), a także jednostkami organizacyjnymi gminy, będących specjalistami w danych dziedzinach. W celu

efektywnego oraz zintegrowanego współdziałania różnych jednostek, Wójt powoła Zespół Zadaniowy, w którego skład wejdą przedstawiciele wydziałów UGBD i/lub jednostek organizacyjnych gminy odpowiedzialnych za realizację konkretnych projektów. Powołanie Zespołu Zadaniowego przyczyni się do wzajemnego uzupełniania się działań oraz spójności procedur w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie powiązanych projektów infrastrukturalnych („twardych”) oraz społecznych („miękkich”). Przewiduje się również, iż w zależności od realizowanego przedsięwzięcia w skład Zespołu Zadaniowego mogą wejść też przedstawiciele interesariuszy rewitalizacji, biorący udział we wdrażaniu GPR gminy Brudzeń Duży.

Ramy organizacyjne i instytucjonalne do wdrażania GPR zakładają funkcjonowanie (proponując) Zespołu ds. Rewitalizacji, Zespołu ds. Oceny i Aktualizacji GPR oraz Komitetu Rewitalizacji. Opracowanie odpowiednich instrumentów i metod zarządzania pozwoli na kontynuację i uzupełnianie działań podejmowanych w ramach realizacji polityk publicznych. Nadzór Wójta i rozpoznanie kompetencji wykonawczych poszczególnych podmiotów umożliwi zlecenie organizacji i realizacji poszczególnych przedsięwzięć jednostkom i podmiotom, które posiadają po pierwsze wysokie kompetencje, a po drugie - mogą wypracować komplementarność proceduralno-instytucjonalną. Powołanie wymienionych zespołów przyczyni się do wzajemnego uzupełniania się działań oraz spójności procedur w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie powiązanych projektów w ramach istniejących struktur organizacyjnych urzędu gminy.

3.7.4 KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA

W Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży zwrócono również uwagę na zachowanie ciągłości programowej w odniesieniu do przedsięwzięć o charakterze infrastrukturalnym i społecznym, które zostały już zrealizowane w ramach polityki spójności 2007–2013, a także komplementarnymi projektami społecznymi wdrażanymi w ramach polityki spójności 2014–2020. Ma to kluczowe znaczenie dla efektywności procesu rewitalizacji w oddziaływaniu na sytuację kryzysową występującą na danym obszarze.

W okresie programowania UE na lata 2007–2013 zapoczątkowano proces rewitalizacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji m.in. poprzez realizację projektów infrastrukturalnych, tworzących estetyczne i funkcjonalne warunki do rozwoju społeczno-gospodarczego.

Przeprowadzona analiza wykazała, że przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich latach mają swoją ciągłość i kontynuację w aktualnym dokumencie. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne nawiązują i korzystają z efektów wcześniejszych projektów rewitalizacyjnych powiązanych z tym zakresem. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań na tych podobszarach pozwolą na bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w obecnej perspektywie finansowej, dzięki czemu proces rewitalizacji wzmocni ich efektywność i skuteczność. Przeprowadzona

analiza wykazała, że przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich latach mają swoją ciągłość i kontynuację w aktualnym dokumencie. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań na wyznaczonym obszarze pozwolą na bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w obecnej perspektywie finansowej, dzięki czemu proces rewitalizacji wzmocni ich efektywność i skuteczność.

W GPR założono ciągłość programową w odniesieniu do wcześniej podejmowanych działań rewitalizacyjnych (w oparciu np. o Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych i Strategię Rozwoju Gminy) oraz przyjęto długofalową realizację znacznej części projektów. Ważnym kryterium wyboru projektów była ciągłość programowa. Kierunki działań podejmowanych w ramach poprzednio realizowanych programów będą kontynuowane i rozwijane w okresie programowania 2014-2020.

3.7.5 KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w niniejszym dokumencie będą współfinansowane z różnych źródeł, obejmujących m.in. środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i Funduszu Spójności (FS), krajowych środków publicznych oraz środków prywatnych z wykluczeniem ryzyka podwójnego finansowania.

W związku z tym, że komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, podczas programowania działań wykorzystano zgłoszone propozycje projektów planowanych do realizacji na obszarze rewitalizacji przez podmioty prywatne (m.in. przedsiębiorców, mieszkańców, organizacje pozarządowe), które angażować będą środki własne. Tym samym proces rewitalizacji przebiegać będzie przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych w postaci zasobów wewnętrznych podmiotów zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji czy ich mieszkańców będzie miało kluczowe znaczenie dla dynamiki i skuteczności pożądanym zmian strukturalnych zarówno społecznych, jak i infrastrukturalnych. Komplementarność źródeł finansowania określona została w części III, w rozdziale dotyczącym szacunkowych ram finansowych Gminnego Programu Rewitalizacji, gdzie na poziomie poszczególnych przedsięwzięć określono szacowaną ogólną wartość projektu w podziale na publiczne i prywatne źródła finansowania.

Dzięki zaangażowaniu środków publicznych (składających się ze środków własnych gminy, jednostek podległych gminie, podmiotów z sektora finansów publicznych) następuje integracja finansowa zaplanowanych projektów podstawowych i przedsięwzięć uzupełniających.

Kierunki działań określone w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży dzięki temu, że

dotyczą: pobudzania aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców, włączania społecznych osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem, wzmacniania kapitału społecznego, kształtowania funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznej, zapewniania dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, ochrony środowiska i efektywnego wykorzystywania zasobów lokalnych – integrują działania rewitalizacyjne we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, oddziałując kompleksowo na sytuację kryzysową. Projekty i/lub przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze społecznym i inwestycyjnym wzajemnie się uzupełniają oraz rozwiązują zdiagnozowane problemy oraz wykorzystują lokalne potencjały odpowiadając na określone potrzeby.

Gminny Program Rewitalizacji opracowano z zachowaniem komplementarności źródeł finansowania. Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne wynikające z gminnego programu rewitalizacji zaprojektowane zostały z uwzględnieniem finansowania ich realizacji z różnych źródeł, które wzajemnie się uzupełniają, łącząc publiczne środki krajowe ze wsparciem ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i Funduszu Spójności (FS), bez ryzyka podwójnego dofinansowania. Ponadto projekty wpisane do GPR zawierają także udział środków prywatnych w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Proces rewitalizacji przebiegać będzie przy założeniu, że stymulowanie lokalnych zdolności inwestycyjnych w postaci zasobów wewnętrznych podmiotów na podobszarach rewitalizacji czy ich mieszkańców będzie miało kluczowe znaczenie dla dynamiki i skuteczności pożądaných zmian strukturalnych zarówno społecznych, jak i infrastrukturalnych. Komplementarność źródeł finansowania jest czytelna w części poświęconej ramom finansowym programu, gdzie na poziomie poszczególnych przedsięwzięć określono szacowaną ogólną wartość projektu w podziale na określone źródła finansowania. Dzięki zaangażowaniu środków publicznych (składających się ze środków własnych gminy, jednostek podległych gminie, podmiotów z sektora finansów publicznych) i jednocześnie prywatnych nastąpi integracja finansowa zaplanowanych przedsięwzięć głównych i uzupełniających.

3.8 RAMY FINANSOWE PROJEKTÓW

Indykatywne ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019–2029 obejmują zarówno projekty główne, jak i przedsięwzięcia uzupełniające, które wynikają z planów projektowych gminy, podległych jej jednostek organizacyjnych, jak również projektów zgłoszonych przez interesariuszy rewitalizacji planujących ich realizację na obszarze rewitalizacji lub poza wyznaczonym obszarem, ale wpływających na jego rozwój społeczno-gospodarczy.

Podsumowanie podanych wartości brutto poszczególnych projektów pozwoliło określić szacunkowe

ramy finansowe dokumentu z podziałem na różne źródła finansowania (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014–2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków Unii Europejskiej). Realizacja projektów zaplanowanych do realizacji przez miasto po 2020 roku, będzie finansowana ze środków własnych. Szacunkowe ramy finansowe dokumentu przedstawia tabela 49.

Tab. 48 Ramy finansowe projektów

Lp.	Nazwa projektu	Wartość [zł]	Źródła finansowania	Czy wskazane przedsięwzięcie jest w WPF	Termin realizacji
A. Główne przedsięwzięcia rewitalizacyjne - finansowane z udziałem budżetu gminy					
1	Internetowa poradnia logopedyczna – Rodzic, uczeń jako specjalista	5 000,00	Budżet gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS	-----	Do 30.06.2022
2	W świetle Kultury	20 000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS	-----	2019-2024
3	Rewitalizacja obiektu ze zmianą sposobu użytkowania	500 000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS	-----	2018 -2024
4	Klub integracji społecznej	500.000,00	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych	-----	2019- 2029
5	Rewitalizacja obiektu świetlicy	100 000, 00	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych	-----	2020- 2026

Lp.	Nazwa projektu	Wartość [zł]	Źródła finansowania	Czy wskazane jest w WPF	Termin realizacji
6	Rewitalizacja obiektu świetlicy	100 000, 00	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych	-----	2022-2028
7	Budowa świetlicy	2 500 000,00	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych	-----	2019-2024
8	Przebudowa drogi Siecień	Ok.1 000 000,00 za 1 km drogi	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne	-----	2023-2029
9	Przebudowa drogi Nr 2904 W Brudzeń - Sobowo	Ok.1 000 000,00 za 1 km drogi	Budżet Powiatu Płockiego Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne	-----	2021-2025
10	Przebudowa drogi w Żernikach	Ok.1 000 000,00 do 1 500 000,00 za 1 km drogi	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne	-----	2023 -2028
11	Odnowa przestrzeni publicznej	650.000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży	-----	20209-2025
12	Budowa placu zabaw dla dzieci	15 000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży	-----	2020-2024
13	Szkolenie z zakresu pierwszej pomocy dla ludzi z obszarów wiejskich – uświa- domienie wagi pierwszej pomocy i jej efektów.	55 000, 00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompe- tencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS	-----	2019-2024

Lp.	Nazwa projektu	Wartość [zł]	Źródła finansowania	Czy wskazane przedsięwzięcie jest w WPF	Termin realizacji
14	Treningi piłki nożnej dla dzieci szansą na wyeliminowanie marginalizacji społecznej	120 000, 00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS	-----	2019-2023
15	Modernizacja świetlicy	100 000,00	Budżet gminy Brudzeń Duży Fundusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej; Kulczyk Foundation; dofinansowanie ze środków ZOSP RP; Samorząd Woj. Mazowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczeniowych	-----	2021-2025

B. Główne przedsięwzięcia rewitalizacyjne - finansowane bez udziału gminy

1	Rewitalizacja obiektu sakralnego	500 000,00 do 2 500 000, 00	Min. Spraw Wewn. i Admin. – Fundusz Kościelny	-----	2019-2025
2	Ośrodek dziennej opieki senioralnej	2 500 000 do 3 500 000	Środki własne; Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, EFS	-----	2019-2025
3	Przebudowa drogi nr 559	Ok. 1 500 000 do 2 000 000 za 1 km drogi	Budżet województwa, maz.	-----	200-2022

C. Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne - finansowane z udziałem budżetu gminy

Lp.	Nazwa projektu	Wartość[zł]	Źródła finansowania	Czy wskazane przedsięwzięcie jest w WPF	Termin realizacji
1	Warsztat majsterkowicza	10 000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne	-----	2019-2022
2	W świecie teatru	6 000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne	-----	2019-2022
3	Wzrost bezpieczeństwa	100.000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, RPO WM oś priorytetowa 12	-----	2019-2021

Lp.	Nazwa projektu	Wartość [zł]	Źródła finansowania	Czy wskazane przedsięwzięcie jest w WPF	Termin realizacji
			Edukacja, kwalifikacje i kompetencje działanie 12.2 Kształcenie ogólne; EFS		
4	Odnowa przestrzeni publicznej	650.000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne	-----	2020-2025
5	Przebudowa kanalizacji sanitarnej	Ok. 1 000,00 do 2 000,00 za 1 m.b. kana- lizacji sanitarnej	Budżet Gminy Brudzeń Duży Środki zewnętrzne	-----	2020-2029
6	Przebudowa drogi Siecień	120 000 zł	Budżet gminy Brudzeń Duży, środki zewnętrzne	-----	2020-2025
7	Rewitalizacja obiektu świetlicy	100.000,00	Budżet Gminy Brudzeń Duży, Fun- dusze wsparcia OSP, w tym m.in.: Fundacja PKN Orlen – Dar serca, Fundacja Europejski Fundusz Roz- woju Wsi Polskiej; Kulczyk Foun- dation; dofinansowanie ze środ- ków ZOSP RP; Samorząd Woj. Ma- zowieckiego; dofinansowanie ze środków zakładów ubezpieczenio- wych	-----	2019 do 2021
8	Przebudowa drogi nr 10 Bądkowo Kościelne	1 000 000,00 do 1 500 000 za 1 km drogi	Budżet Gminy Brudzeń Duży, środki zewnętrzne	-----	2021-2025

Źródło: opracowanie własne

Wiodącą rolę w wyznaczeniu ram organizacyjnych i finansowych opracowania i wdrażania programu rewitalizacji przypisano Urzędowi Marszałkowskiemu. W obecnej perspektywie finansowej 2014-2020 znacznie więcej funduszy jest zarządzanych na poziomie regionu (co oznacza realny wzrost odpowiedzialności samorządów województw za prowadzoną politykę rozwoju). Dlatego podstawą formułowania, a potem aplikacji o środki unijne są wytyczne i zasady opracowane przez Instytucję Zarządzającą RPO Województwa Mazowieckiego z 2016 r. zawarte w Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Wojewódz-

twa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego.

W ramach RPO WM przewiduje się wspieranie projektów rewitalizacyjnych w osiach priorytetowych:

- Nr 3 - Konkurencyjność przedsiębiorstw
- Nr 7 - Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego
- Nr 12 - Edukacja, kwalifikacje i kompetencje
- Nr 13 - Infrastruktura społeczna

Łączna suma przedsięwzięć rewitalizacyjnych biorąc pod uwagę projekty główne, wynosi (Do uzupełnienia)

Proces rewitalizacji, jak przyjęto na jednym ze spotkań zespołu ds. rewitalizacji, zostanie podjęty niezależnie od dostępności zewnętrznych funduszy UE. W przypadku braku dostępności funduszy zewnętrznych lub ich ograniczenia realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie wydłużona w czasie a część z nich zostanie wstrzymana na etapie planowania. Do priorytetowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych wymagających inwestycji infrastrukturalnych, które zostaną podjęte niezależnie od dostępności funduszy zewnętrznych należą:

1. Budowa budynku OSP w Siecieniu.
2. Remont i zmiana sposobu użytkowania budynku byłej szkoły podstawowej w Głównie
3. Remont i zmiana sposobu użytkowania budynku byłej szkoły podstawowej w Turzy Małej
4. Remonty dróg lokalnych

Wszystkie projekty społeczne, edukacyjne, kulturalne, rekreacyjne z listy projektów głównych, nie wymagające inwestycji infrastrukturalnych, będą realizowane w miarę dostępności funduszy z budżetu gminy.

IV CZĘŚĆ WDROŻENIOWA

4.1 SYSTEM ZARZĄDZANIA, MONITOROWANIA I EWALUACJI GPR

Gminny Program Rewitalizacji jest dokumentem ponad kadencyjnym, określającym cele i plany działań rewitalizacyjnych na kilka lat, dlatego ważnym elementem decydującym o skuteczności i efektywności realizacji jego założeń jest skuteczny i zintegrowany system zarządzania. Proces wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, które wymaga dobrego przygotowania informacyjnego oraz stałej komunikacji z otoczeniem, opierającej się o pozyskiwanie obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

4.1.1 OPIS STRUKTURY ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ GPR

Dla zagwarantowania, że przyjęte postanowienia będą konsekwentnie realizowane, zapewnione zostały warunki organizacyjne i instytucjonalne do ich wdrażania oraz weryfikacji. Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie założeń dokumentu jest Wójt Gminy Brudzeń Duży przy pomocy Koordynatora ds. rewitalizacji. Jednocześnie jest to efekt osadzenia rewitalizacji w ramach istniejących struktur organizacyjnych UGBD odpowiedzialnych za koordynację systemu zarządzania rozwojem gminy. W celu efektywnego oraz zintegrowanego współdziałania różnych jednostek, Koordynator będzie ściśle współpracował z Zespołem ds. Rewitalizacji, który zostanie powołany Zarządzeniem Wójta Gminy Brudzeń Duży.

Główne zadania Zespołu to:

Udział w warsztatach/spotkaniach mających na celu wyznaczenie: obszaru rewitalizacji, wizji, celów rewitalizacji, kierunków działań, projektów do realizacji oraz zasad monitoringu i ewaluacji dokumentu;

1. uczestniczenie w konsultacjach społecznych z udziałem mieszkańców oraz reprezentantów różnych środowisk lokalnych;
2. zapraszanie do udziału w pracach Zespołu osób spoza jego składu (eksperti, specjaliści i inni).
3. koordynację wdrażania poszczególnych projektów w całym okresie realizacji dokumentu;
4. gromadzenie informacji niezbędnych do monitoringu i ewaluacji celów dokumentu.

W skład Zespołu wejdą pracownicy UG w Brudzeniu Dużym, jednostek organizacyjnych gminy oraz przedstawiciele różnych podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego działających na terenie gminy, będących specjalistami w danych dziedzinach. Funkcjonowanie Zespołu na etapie wdrażania założeń rewitalizacji przyczyni się do wzajemnego uzupełniania się działań oraz spójności procedur w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie powiązanych projektów infrastrukturalnych („twardych”) oraz społecznych („miękkich”). Przewiduje się, iż w zależności od realizowanego przedsięwzięcia w skład Zespołu ds. Rewitalizacji mogą wejść również przedstawiciele interesariuszy rewitalizacji, biorących udział we wdrażaniu GPR.

Zadania niezbędne do wdrażania dokumentu wykonywane będą w ramach obowiązków poszczególnych struktur organizacyjnych gminy, dlatego nie określono dodatkowych kosztów ich realizacji. W ramach swoich kompetencji każda z komórek urzędu i/lub jednostek organizacyjnych gminy będzie wdrażała te działania, dostosowując w sposób elastyczny swoje zasoby osobowe do określonych aktualnie potrzeb.

W zakresie zarządzania środkami finansowymi niezbędnymi do wdrożenia projektów rewitalizacyjnych włączony zostanie Skarbnik Gminy Brudzeń Duży. Dodatkowo Koordynator, jako osoba odpowiedzialna za zarządzanie procesem rewitalizacji, odpowiedzialny będzie za przepływ informacji między interesariuszami rewitalizacji (w tym partnerami projektów rewitalizacyjnych) a wójtem, który będzie podejmował kluczowe decyzje dotyczące procesu rewitalizacji. W związku z tym, że realizacja zaplanowanych działań rewitalizacyjnych odbywać się będzie w oparciu o system wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej to interesariusze rewitalizacji, korzystając z dofinansowania projektów unijnymi środkami finansowymi, będą zobowiązani przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych (szczególnie w zakresie realizacji projektów partnerskich). Zasady realizacji projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych z RPO Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020 (a także w przyszłej edycji od 2021) będą wynikać z obowiązujących dokumentów programowych, a determinowane będą określonymi procedurami konkursowymi.

Wdrażanie projektów rewitalizacyjnych nie ma szans powodzenia bez udanej współpracy, efektywnego współdziałania oraz wzajemnego uzupełniania się działań różnych podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. W związku z tym określenie zasad i sposobów współuczestnictwa interesariuszy jest kluczowym elementem osiągnięcia zgodności podejmowanych działań z potrzebami i oczekiwaniami społeczności lokalnej, ograniczenia występowania konfliktów oraz kosztów ich rozwiązywania, a także jest podstawą tworzenia się współczesnych form samoświadomości społecznej.

Współpraca międzysektorowa w realizacji zapisów Gminnego Programu Rewitalizacji odbywać się będzie w kilku zintegrowanych wymiarach:

1. MERYTORYCZNYM – poprzez wspólne podejmowanie decyzji, rozwiązywanie problemów, opiniowanie, realizowane przede wszystkim na poziomie Zespołu ds. Rewitalizacji.
2. ORGANIZACYJNYM – polegającym na angażowaniu specyficznych i unikalnych zasobów oraz kompetencji charakterystycznych dla danego sektora i wzajemnym ich uzupełnianiu podczas realizacji wspólnych projektów.

3. FINANSOWYM – opierającym się na współdziale finansowym wszystkich partnerów poprzez zapewnienie wkładu własnego w realizację określonych przedsięwzięć i wykorzystanie koncepcji partnerstwa (w tym np. publiczno- prywatnego).

Partnerstwo trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oprócz wspólnego celu, jakim jest wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej w celu poprawy jakości życia mieszkańców, ma określone podstawowe zasady stanowiące fundament wspólnych działań:

1. respektowanie własnych potrzeb, możliwości i dążenie do osiągnięcia kompromisu,
2. przejrzystość podejmowanych działań,
3. otwarty dialog z mieszkańcami.

Współpraca pomiędzy interesariuszami rewitalizacji ma na celu:

- wykorzystanie potencjału organizacji oraz społeczności lokalnej poprzez skoordynowanie działań w ramach kilkunastu wspólnych i spójnych projektów akceptowanych i wspieranych przez wszystkich uczestników;
- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji urzędu gminy, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców czy mieszkańców;
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażające się zastosowaniem nowych podejść do rozwiązywania problemów i wzmacniania i rozwoju lokalnych zasobów.

Wykres 17. Schemat struktury zarządzania i wdrażania rewitalizacji w gminie Brudzeń Duży

Źródło: Opracowanie własne

Wstępny harmonogram realizacji projektów został umieszczony w oddzielnych kolumnach we wcześniejszych tabelach. Dokładny harmonogram zostanie przygotowany po uzyskaniu informacji o dostępnych i przyznanych środkach na realizację poszczególnych projektów. Harmonogram konkursów, jak dowodzi praktyka, zmienia się. Regulaminy konkursów są różne i podlegają również modyfikacjom. Tworzenie dokładnego harmonogramu realizacji wszystkich planowanych projektów wydają się mało możliwe i hipotetyczne wobec znacznej niepewności co do dostępności funduszy i rezultatów poszczególnych konkursów.

Public relations

W celu efektywnego i skutecznego wdrożenia zapisów Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży ważne jest, aby umożliwić społeczności lokalnej udział w procesie ich tworzenia i realizacji, a tym samym zapewnić skuteczną metodę komunikacji społecznej, czyli przekazywania danych do otoczenia. Szeroka komunikacja stanowić będzie jeden z fundamentów powodzenia całego procesu rewitalizacji, służąc osiągnięciu wizji obszaru rewitalizacji. Podmiotem odpowiedzialnym za organizację oraz przeprowadzenie działań promocyjnych związanych z opracowaniem i wdrażaniem założeń Gminnego Programu Rewitalizacji, a w jego ramach również wszystkich projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jest Koordynator ds. rewitalizacji wraz z Zespołem ds. Rewitalizacji. Jednostki te mają za zadanie zapewnić powszechny dostęp do bieżących informacji na temat prowadzonych przedsięwzięć, tj. o zakresie i wymiarze pozyskanego dofinansowania zewnętrznego dla poszczególnych projektów oraz rezultatach działań na poziomie obszaru rewitalizacji oraz całej gminy. Do zakresu ich działań należy wsparcie skutecznej komunikacji, opierającej się na następujących kanałach i narzędziach komunikacji:

- Internet – utworzenie i aktualizacja podstrony rewitalizacja.brudzenduzy.pl na stronie Internetowej gminy (brudzenduzy.pl), poczta elektroniczna koordynatora odpowiedzialnego za kontakt z interesariuszami w sprawie rewitalizacji;
- komunikacja bezpośrednia – warsztaty, spotkania, posiedzenia itp.;
- materiały informacyjno-promocyjne – dystrybucja ogłoszeń, artykuły informacyjno – promocyjne w prasie lokalnej obejmującej swoim zasięgiem m.in. obszar rewitalizacji.

Działania promujące dokument i wpisane w nim projekty/przedsięwzięcia będą miały zarówno zasięg lokalny, jak i regionalny oraz skierowane będą – jak na etapie opracowywania dokumentu – do interesariuszy rewitalizacji, tj. takich grup odbiorców, jak:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze

- mieszkańcy gminy;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- jednostki organizacyjne gminy;
- organy władzy publicznej;
- podmioty realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Celem działań związanych z promocją dokumentu jest dotarcie do jak najszerszej grupy interesariuszy – mieszkańców, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców, a także instytucji publicznych mogących stać się partnerami w realizacji określonych działań rewitalizacyjnych.

Ponadto odpowiedzialność za upowszechnianie bieżących informacji na temat poszczególnych działań rewitalizacyjnych spoczywa również na partnerach realizowanych przedsięwzięć. Jeśli projekty będą współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, wówczas promocja tychże przedsięwzięć będzie się odbywać zgodnie z wytycznymi właściwych instytucji w tym zakresie.

Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy w proces rewitalizacji

---

Partycypacja społeczna i działania aktywizacyjne zostały wpisane w proces rewitalizacji wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie gminy Brudzeń Duży jako fundament działań na wszystkich jego etapach, tj. diagnozowanie, programowanie, wdrażanie (w tym finansowanie), monitorowanie i ewaluacja. Takie podejście ma na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców o partycypacyjnym współdecydowaniu o obszarze objętym Gminnym Programem Rewitalizacji. Ponadto realizuje zasadę partnerstwa wynikającą z art. 5 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013, polegającą na łączeniu szerokiego grona partnerów (w szczególności lokalnych społeczności i przedsiębiorców, a także ekspertów) w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, także z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć. Opiera się ona na założeniu, że opinia środowiska lokalnego jest najważniejszym elementem tworzenia dokumentu, który ma stanowić narzędzie do projektowania konkretnych zadań, podejmowanych w celu rozwiązywania problemów i eliminacji negatywnych zjawisk oraz

wykorzystania lokalnych potencjałów, a tym samym poprawiających warunki i jakość życia mieszkańców. Program wskazuje kluczowych interesariuszy rewitalizacji, którymi są przede wszystkim mieszkańcy tego obszaru, jak również mieszkańcy całej gminy. Jedną z najważniejszych zasad prowadzenia rewitalizacji w sposób przejrzysty i jawny jest zapewnienie aktywnego udziału interesariuszy na każdym etapie procesu rewitalizacji. Kluczowymi interesariuszami rewitalizacji, zaangażowanymi w Gminny Program Rewitalizacji są: mieszkańcy obszaru rewitalizacji, właściciele, użytkownicy wieczyści, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność gospodarczą, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność społeczną, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organy władzy publicznej oraz podmioty realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa. Narzędzia i formy partycypacji społecznej zastosowane na każdym etapie realizacji Programu ukierunkowane zostały na możliwie dojrzałe formy, obejmujące nie tylko informowanie, ale również opracowywanie, konsultowanie, współdecydowanie, kontrolę obywatelską, badanie ilościowe (ankieta on-line), inicjatywę lokalną (np. nabór poprzez fiszkę projektową), debatę czy współrealizację. Ogólny schemat mechanizmów włączenia interesariuszy rewitalizacji na poszczególnych etapach rewitalizacji przedstawia tabela 49.

Tab. 49 Zastosowane oraz zaplanowane formy partycypacji społecznej na poszczególnych etapach rewitalizacji

Realizowane działania	Zastosowane oraz zaplanowane narzędzia partycypacji społecznej i partnerstwa (mechanizmy włączenia interesariuszy rewitalizacji)
DIAGNOZOWANIE	
PROGRAMOWANIE	
<p>Sporządzenie <i>Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019–2029</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektowanie i wybór rozwiązań; - określenie głównych założeń dokumentu; - identyfikacja i zaplanowanie listy projektów podstawowych oraz uzupełniających realizowanych przez różnych interesariuszy rewitalizacji; - określenie ram organizacyjno-finansowych realizacji rewitalizacji. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Publikacja artykułu informacyjno-promocyjnego na stronach urzędu zachęcającego do składania propozycji projektów rewitalizacyjnych na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. 2. Przeprowadzenie otwartego naboru projektów realizowanych na obszarze rewitalizacji (<i>informowanie, opracowywanie, współrealizacja</i>) poprzez fiszkę projektową, którą można było złożyć: <ul style="list-style-type: none"> - drogą elektroniczną na podany adres e-mail; - drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy Brudzeń Duży; - bezpośrednio w pokoju nr ....(do uzupełnienia) w Urzędzie Gminy w Brudzeniu Dużym. 3. Przeprowadzenie dyżuru związanego ze świadczeniem indywidualnym doradztwa dla potencjalnych partnerów rewitalizacji, w ramach których autorzy fiszek projektowych mogli skonsultować swoje pomysły i projekty rewitalizacyjne oraz uzyskać informacje na temat partnerstwa (informowanie) 4. Przeprowadzenie spotkania informacyjno -warsztatowego dla mieszkańców (interesariuszy rewitalizacji) wyznaczonego obszaru rewitalizacji w sali konferencyjnej Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym, podczas którego zostały omówione propozycje projektów rewitalizacyjnych (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>). 5. Przeprowadzenie warsztatów przyszłościowych – faza przygotowania i faza krytyki oraz faza utopii i faza realizacji w sali konferencyjnej UGBD, podczas których zostały wypracowane główne

Realizowane działania	Zastosowane oraz zaplanowane narzędzia partycypacji społecznej i partnerstwa (mechanizmy włączenia interesariuszy rewitalizacji)
	<p>założenia dokumentu, tj. wizja, misja, cele i działania (<i>informowanie, konsultowanie, współrealizacja</i>).</p> <p>6. Publikacja w roku informacyjno-promocyjnego artykułu w prasie lokalnej dotyczącego planowanych konsultacji społecznych i zaproszenia do udziału w spotkaniach konsultacyjnych.</p> <p>7. Przeprowadzenie otwartych spotkań konsultacyjno-informacyjnych dotyczących głównych założeń i projektów rewitalizacyjnych planowanych do realizacji w ramach wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji</p> <p>8. Konsultacje społeczne dokumentu (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>) w następujących formach: spotkania z mieszkańcami, zgłaszanie uwag w formie pisemnej i ustnej, przesyłanie uwag w formie elektronicznej do dokumentu wyłożonego w urzędzie gminy i dostępnego na stronie gminy</p> <p>1) zbieranie uwag i wniosków w formie elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego, który można było dostarczyć: - drogą elektroniczną na podany w ogłoszeniu adres e-mail; - drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy Brudzeń Duży; - bezpośrednio do Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym w godzinach pracy urzędu; 2) zbieranie uwag ustnych do protokołu w budynku Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym.</p> <p>Dokumenty dostępne były w wersji papierowej w budynku Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym oraz elektronicznej na oficjalnej stronie internetowej Gminy Brudzeń Duży (brudzenduzy.pl) oraz po zakończeniu niniejszych konsultacji została opracowana i opublikowana na stronie internetowej gminy informacja podsumowująca ich przebieg.</p> <p>9. Organizacja spotkania podsumowującego prace nad dokumentem w dniu, na którym przedstawione zostały główne założenia projektu dokumentu (<i>informowanie, konsultowanie</i>).</p>
WDRAŻANIE (FINANSOWANIE)	
<p>Wdrażanie założeń Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019–2029:</p> <p>- realizacja (wdrażanie) przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych (w tym w ramach partnerstw międzysektorowych);</p> <p>- prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej oraz aktywizacji interesariuszy rewitalizacji.</p>	<p>1. Organizacja przez gminę otwartego naboru na partnera/partnerów spoza sektora finansów publicznych do wspólnej realizacji projektu (<i>współrealizacja</i>) zgodnie z <i>Ustawą z dnia 11 lipca 2014 roku o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020</i> (Dz. U. z 2016 r. poz. 217 z późn. zm.).</p> <p>2. Konkurs ofert dla organizacji pozarządowych na „wkład własny” do projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych (<i>współrealizacja</i>).</p> <p>3. Konkurs architektoniczny lub architektoniczno-urbanistyczny w zakresie zagospodarowania przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji (<i>współdecydowanie</i>).</p> <p>4. Planowanie partycypacyjne obejmujące cykl spotkań służących zagospodarowaniu przestrzeni (<i>współdecydowanie</i>).</p> <p>5. Spacery badawcze dla określonych grup społecznych w celu ogólnej oceny konkretnych rozwiązań architektonicznych czy infrastrukturalnych (<i>współdecydowanie</i>).</p> <p>6. Realizacja projektów przez różnych beneficjentów, w tym w partnerstwach międzysektorowych (<i>współdecydowanie</i>).</p>

Realizowane działania	Zastosowane oraz zaplanowane narzędzia partycypacji społecznej i partnerstwa (mechanizmy włączenia interesariuszy rewitalizacji)
	<p>7. Wspólne podejmowanie decyzji/kształtowanie przestrzeni/rozwiązywanie problemów/opiniowanie rozwiązań w trakcie cyklicznych spotkań Zespołu ds. Rewitalizacji (<i>współdecydowanie</i>).</p> <p>8. Spotkania informacyjno–konsultacyjne z mieszkańcami organizowane w miarę postępu wdrożenia projektów (<i>informowanie, współdecydowanie</i>).</p> <p>9. Realizacja małych inicjatyw interesariuszy rewitalizacji i wydarzeń lokalnych związanych z rewitalizacją (<i>współrealizacja</i>).</p>
MONITOROWANIE, EWALUACJA, AKTUALIZACJA	
<p>Ocena realizacji założeń <i>Programu Rewitalizacji Gminy Brudzeń Duży na lata 2019–2029</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie monitoringu realizacji rewitalizacji; - wykonanie ewaluacji założeń programowych; - aktualizacja dokumentu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opiniowanie cyklicznych raportów/sprawozdań z postępu w realizacji dokumentu przez Zespół ds. Rewitalizacji oraz ich upublicznianie na stronie internetowej gminy oraz w Biuletynie Informacji Publicznej (<i>informowanie</i>). 2. Spotkania informacyjno - konsultacyjne w celu przekazywania informacji na temat postępu we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych (<i>informowanie, konsultowanie, kontrola obywatelska</i>). 3. Opracowanie ewaluacji <i>mid-term i ex-post</i> z realizacji Programu Rewitalizacji wraz z uzyskaniem opinii mieszkańców na temat efektywności przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych (<i>informowanie, konsultowanie, kontrola obywatelska</i>). 4. Możliwość wystąpienia z wnioskiem o aktualizację dokumentu przez inicjatywę co najmniej 50 mieszkańców lub podmiotu planującego realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego lub społecznego na obszarze rewitalizacji (<i>współdecydowanie</i>). 5. Opiniowanie zgłoszonych wniosków o aktualizację dokumentu przez Zespół ds. Rewitalizacji (<i>konsultowanie</i>).

Źródło: Opracowanie własne

Szczegółowy opis dotyczący przebiegu konsultacji społecznych i efektów poszczególnych metod partycypacji społecznej oraz mechanizmów włączenia społeczności lokalnej na etapie diagnozowania i programowania, zamieszczony jest chronologicznie na stronie internetowej gminy oraz na podstronie internetowej Gminy Brudzeń Duży poświęconej rewitalizacji: rewitalizacja.brudzenduzy.pl, dzięki czemu udokumentowany został udział w nim różnych interesariuszy. Zastosowane mechanizmy włączenia dostosowane były do wszystkich potencjalnych interesariuszy rewitalizacji z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Do dokumentu są dołączone w załącznikach podsumowania z przebiegu konsultacji społecznych.

Realizacja oraz zaplanowanie różnorodnych form partycypacji społecznej i aktywizacji społeczności lokalnej umożliwiło dotarcie do szerokiego grona przedstawicieli interesariuszy oraz poznanie ich potrzeb i oczekiwań w celu dostosowania wsparcia. Wartością dodaną przeprowadzonych metod partycypacji i „budowania” partnerstwa była możliwość skonfrontowania wiedzy o wielu aspektach funkcjonowania obszaru rewitalizacji przez różne środowiska lokalne, co w konsekwencji doprowadziło do pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji i będzie stanowiło podstawę uzasadnienia podjętych na nim działań. Ponadto zakłada się, że partycypacyjny model opracowania dokumentu będzie się przekształcał w partycypacyjny model wdrażania, służący budowaniu zasobów lokalnych, a wokół grupy uczestniczącej w pracach nad dokumentem będą pojawiały się kolejne podmioty lokalne angażujące się w działania rewitalizacyjne.

Gminny Program Rewitalizacji realizowany będzie przez gminę Brudzeń Duży w ramach struktur organizacyjnych urzędu gminy. Za programowanie procesów rewitalizacji, realizację opracowywanie koncepcji projektów rewitalizacyjnych w strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy odpowiada Zespół ds. Rewitalizacji.

4.1.2 KOMITET REWITALIZACJI

Organem doradczym i poszerzającym partycypację społeczną w procesie sporządzania GPR Gminy Brudzeń Duży będzie Komitet Rewitalizacji, który zostanie powołany Zarządzeniem Wójta Gminy Brudzeń Duży. Komitet Rewitalizacji będzie stanowił forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz będzie pełnił funkcję opiniotwórczo-doradczą dla wójta Brudzenia Dużego. Nie przewiduje się powołania osobnych Komitetów Rewitalizacji dla wyznaczonych podobszarów rewitalizacji.

Głównymi zadaniami Komitetu Rewitalizacji będzie podejmowanie działań mających wpływ na proces rewitalizacji na każdym etapie wdrażania oraz wszystkich poziomach zarządzania oraz sprawowanie nadzoru, monitorowanie i ewaluacja działań rewitalizacyjnych.

Obsługę organizacyjną Komitetu będzie prowadził pracownik Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym.

SPECJALNA STREFA REWITALIZACJI

W trakcie prac nad przygotowaniem GPR rozważana była zasadność wprowadzenia Specjalnej Strefy Rewitalizacji - SSR. Zgodnie z ustawą o rewitalizacji można wprowadzić SSR w związku z koniecznością

zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w oparciu o art.25 ust.2. ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015r.w okresie nie dłuższym niż 10 lat od jej ustanowienia¹⁶.

Dopuszcza się podjęcie odrębnych uchwał dla podobszarów rewitalizacji, w związku z tym uznano, iż może być wyznaczona Specjalna Rewitalizacji w granicach wyznaczonych podobszarów rewitalizacji na terenach gminy Brudzeń Duży w przypadku pojawienia się takiej potrzeby. Ostateczne granice Strefy należy ustalić w oparciu o analizę dokumentów planistycznych oraz katastralnych. Uchwała w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Strefy stanowi akt prawa miejscowego. Na wniosek wójta, rada gminy podejmuje uchwałę w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji. Wniosek o ustanowienie Strefy składa się po uchwaleniu gminnego programu rewitalizacji i zgodnie z jego ustaleniami.

4.2 MONITORING I EWALUACJA WDRAŻANIA GPR

Zarządzanie GPR

W kontekście ryzyk w procesie wdrażania GPR konieczne wydaje się wyznaczenie w zespole ds. rewitalizacji zadań takich jak:

Koordinowanie poszczególnych projektów GPR:

- Uporządkowanie za pomocą narzędzia interaktywnego online systemu dostępnych, na bieżąco uaktualnianych, informacji na temat zbliżających się konkursów i regulaminów poszczególnych konkursów z podziałem na obszary tematyczne.
- Powoływanie zespołów realizacyjnych do wdrażania poszczególnych projektów niezwłocznie po otrzymaniu pozytywnej informacji o dostępności środków (wyniki konkursów, pozyskanie partnerów do współpracy, w tym partnerstwo publiczno-prywatne)

---

¹⁶ Art. 26. Uchwała w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Strefy stanowi akt prawa miejscowego.

Art. 27. 1. Budowa lub przebudowa budynków służących rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego wykonywana na obszarze Strefy oraz przewidziana w gminnym programie rewitalizacji w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a, stanowi cel publiczny w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.

- Organizacja i prowadzenie spotkań zespołu ds. rewitalizacji, aktualizacja harmonogramu GPR w wersji online.
- Podejmowanie decyzji w sprawie dostępnych zasobów ludzkich i finansowych służących wdrażaniu GPR.

Zasady pracy Zespołu ds. Aktualizacji GPR

Rekomendowany scenariusz. Zespół będzie spotykał się co najmniej dwa razy w roku i ustalał konkretne działania w odniesieniu do realizowanych projektów z listy projektów głównych GPR oraz będzie analizował możliwości realizacji projektów uzupełniających. Na bieżąco prowadzony będzie monitoring w oparciu o przygotowywany i aktualizowany harmonogram realizacji projektów GPR.

We wrześniu każdego roku Zespół będzie opracowywał Plan Działań (wstępny harmonogram) na następny rok kalendarzowy ze wskazaniem modyfikacji działań, realizatorów i źródeł finansowania. Harmonogram stanowi załącznik do GPR i jest przedmiotem monitorowania i rocznej ewaluacji.

Na początku każdego roku kalendarzowego Koordynator przedstawi sprawozdanie z realizacji GPR Wójtowi i zaprezentuje go na Sesji Rady w Brudzeniu Dużym.

Wójt będzie informował Radę Gminy o stanie realizacji GPR raz na rok.

Monitoring i ewaluacja GPR będą prowadzone przez Zespół ds. Aktualizacji GPR. Monitoring oraz ewaluacja GPR, celów i kierunków przyjętych w Programie pozwoli na wprowadzenie zmian w programach rozwoju i planach działania, poprzez podejmowanie odpowiednich decyzji w zależności od potrzeb społecznych i możliwości ekonomicznych gminy. Monitorowanie GPR prowadzone będzie systematycznie, a raporty z wdrażania przedstawiane będą Radzie Gminy nie rzadziej niż raz na rok.

Cele ewaluacji i monitoringu GPR

Monitoring i ewaluacja GPR są ze sobą wzajemnie powiązane. Warto jednak rozdzielić ich zakres. Monitoring polega na regularnym zbieraniu informacji na temat postępów w realizacji zadań w ramach projektów, czyli na zbieraniu danych, czy zakładane rezultaty (wskaźniki produktów) osiągnęte są zgodnie z harmonogramem. Monitoring realizacji zadań stanowi – równoległy do ich wdrażania – ciągły proces zbierania i analizy danych oraz raportowania wyników w ściśle określonych przedziałach czasowych.

Ewaluacja nastawiona jest na ocenę jakości osiągniętych rezultatów (wskaźniki rezultatów) ze względu na różne istotne aspekty procesu wdrażania zadań. W odróżnieniu od monitoringu, ewaluacja na ogół przeprowadzana jest w sposób mniej ciągły, stosownie do celów związanych z oceną skuteczności działań. W odniesieniu do konkretnych działań przedmiotem oceny będzie odpowiedź na pytania, jak i dlaczego określone rezultaty zostały lub nie zostały osiągnięte. Jak i dlaczego doszło do powstania zmian (np. w procesie edukacji, integracji społecznej, w zachowaniach, postawach, poziomie wiedzy i kompetencji danej grupy mieszkańców gminy na obszarze rewitalizacji).

Monitoring i ewaluacja zostaną ściśle powiązane z systemem podejmowania decyzji przez Zespół Zarządzający realizacją GPR, decyzji dotyczących zarówno sposobu realizacji poszczególnych zadań, jak i modelu zarządzania realizacją GPR.

Cele i założenia systemu monitoringu GPR

Celem monitoringu jest uzyskanie informacji potrzebnych dla analizy przebiegu i efektów wykonania zadań poszczególnych projektów. Pierwszym krokiem budowy systemu monitorowania jest określenie, co i w jaki sposób będzie monitorowane. Podstawowymi pytaniami jakie powinny być stawiane w okresie monitorowania są: Czy zadania są realizowane, czy są realizowane zgodnie z planem, czy nie nastąpiły przekroczenia budżetu, czy jeśli wystąpiły zakłócenia w realizacji projektu, jakieś odstępstwa od planu, to czy można je zaakceptować, dlaczego wystąpiły zakłócenia, co trzeba skorygować.

Konieczne może się okazać budowanie nowej sieci i schematów czasowych w celu utrzymania terminowego wykonania działań. Również w każdym momencie trwania projektu. Osoby odpowiedzialne za projekt muszą znać ogólne zapotrzebowanie na środki niezbędne do zakończenia.

Dokładne zaprojektowanie procesu monitoringu będzie wymagało przygotowania dostępu do danych źródłowych, ocenę kosztów ich gromadzenia, właściwego ich gromadzenia i zarządzania na użytek strategii wdrażania GPR. Plan monitoringu uwzględni opis metod zbierania danych źródłowych z podziałem na pierwotne (wyniki ankiet, kwestionariuszy, wywiadów, warsztatów) oraz wtórne generowane z bazy danych i z innych istniejących danych liczbowych (np. dane sprawozdania z wykonania budżetu), częstotliwość zbierania danych i sporządzania raportów.

Sposoby monitorowania i sprawozdawczości

Wdrażanie GPR będzie się odbywało w oparciu o monitoring zmierzający do oceny stopnia realizacji celów rewitalizacji, zaplanowanych projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz wskaźników zawartych w diagnozie. Monitorowaniem mającym na celu zapewnienie zgodności realizacji postanowień z wcześniej zatwierdzonymi założeniami zajmować się będzie Koordynator ds. rewitalizacji powołany w Urzędzie Gminy w Brudzeniu Dużym we współpracy z innymi jego pracownikami.

Monitoring polegać będzie na systematycznym zbieraniu oraz analizowaniu ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów, a także założonych celów dokumentu na podstawie danych gromadzonych i przekazywanych przez poszczególne stanowiska Urzędu Gminy w Brudzeniu Dużym, jednostki organizacyjne gminy oraz inne instytucje zewnętrzne i podmioty realizujące projekty na obszarze rewitalizacji i/lub będące partnerami w realizacji określonych działań. Koordynator ds. rewitalizacji odpowiedzialny za zarządzanie procesem rewitalizacji w gminie będzie miał również następujące zadania:

1. gromadzenie i analizowanie informacji w układzie określonego dla celów i projektów zestawu wskaźników;
2. sporządzanie co 3 lata raportu/sprawozdania z postępu w realizacji dokumentu i przekazanie go do zatwierdzenia przez Radę Gminy;
3. udostępnianie lokalnej społeczności wyników sprawozdawczości poprzez ich publikowanie na stronie internetowej gminy (brudzenduzy.pl), zakładka „Rewitalizacja Brudzeń Duży”) oraz przekazywanie informacji wszystkim zainteresowanym podmiotom podczas spotkań z interesariuszami rewitalizacji.

Rada Gminy w Brudzeniu Dużym analizować będzie postępy w realizacji głównych założeń Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży poprzez akceptację raportu/sprawozdania z postępu prac we wdrożeniu zapisów. Monitorowanie obejmować będzie zarówno rzeczowe, jak i finansowe aspekty wdrażania dokumentu.

Monitoring rzeczowy dostarczy danych na temat aktualnego stanu realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży oraz umożliwi ocenę postępu i efektywności jego głównych założeń. Oceniane będą one za pomocą corocznych weryfikacji i zmian wskaźników produktu i rezultatu, przyporządkowanych do konkretnych projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jak i wskaźników oddziaływania w odniesieniu do celów rewitalizacji, które wykorzystane zostały na etapie diagnostycznym gminy do wyznaczenia obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji. W związku z tym posłużą do przedstawienia skali i charakteru zmian w aktualnej sytuacji czy tendencji zachodzących na obszarze rewitalizacji w porównaniu do terenu całej gminy. Wszystkie wskaźniki gromadzone będą na bieżąco w miarę postępu prac, natomiast ich stan osiągnięcia podawany będzie corocznie. Punktem odniesienia w procesie weryfikacji będą dane bazowe dostępne na etapie opracowywania dokumentu, czyli według stanu na koniec 2019 roku.

Monitoring finansowy dostarczy danych na temat szacunkowego kosztu oraz wykorzystanych źródeł finansowania, będących podstawą do oceny sprawności wydatkowania środków. Na poziomie dokumentu zakłada się monitoring w oparciu o okresowe sprawozdania finansowe. Dane zawarte w tych opracowaniach powinny obejmować m.in. wysokość wkładu własnego i pozyskanych środków zewnętrznych, wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem oraz od początku realizacji projektu, procentowy stan zaawansowania realizacji interwencji, stopień osiągnięcia założonych wskaźników, a także informacje na temat postępu wykonania przyjętego harmonogramu w

oparciu o ustalony plan finansowy.

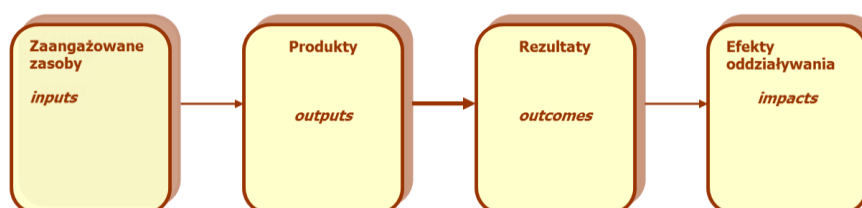
Do końca stycznia kolejnego roku po skończonym okresie sprawozdawczym stanowiska pracy UGBD, jednostki organizacyjne gminy i/lub podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych projektów wchodzących w skład dokumentu, zobowiązane są do składania informacji okresowej do Koordynatora ds. rewitalizacji. Dzięki temu sprawozdawczość zakłada bieżący i ciągły przepływ aktualnych informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości oraz wykrycie problemów w procesie wdrażania i monitorowania Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Brudzeń Duży. Dla osiągnięcia wartości docelowych wskaźników realizacji projektów szczególna rola przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych przedsięwzięć współfinansowanych środkami z Unii Europejskiej, w tym przygotowywania i przedkładania IZ RPO sprawozdań z ich realizacji oraz wniosków o płatność.

4.2.1 KOŃCOWA EWALUACJA PROJEKTÓW Z LISTY GPR

Po zakończeniu realizacji poszczególnych projektów w raportach końcowych specjalne części będą poświęcone ewaluacji rezultatów działań obejmujące: ocenę użytych zasobów, powstałe produkty, rezultaty i – do pewnego stopnia – efekt oddziaływania. Przyjmuje się, że celem ewaluacji końcowej jest uzyskanie informacji potrzebnych dla oszacowania przebiegu i efektów wykonania zadań i projektów w ramach procesu rewitalizacji. Dane te będą niezbędne dla oceny stopnia zrealizowana GPR, mierzonego według przyjętych wskaźników. Ogólną ramą ewaluacji jest określenie, czy w trakcie realizacji GPR na poziomie operacyjnym zostały osiągnięte wymienione cele związane z projektami.

Podstawowe sposoby oceny powodzenia projektu odwołują się do: realizacji w wyznaczonym terminie, w ramach zaplanowanego budżetu oraz osiągnięcia wskaźników. Sekwencyjność oceny przedstawia wykres poniżej.

Wykres 18. Sekwencyjność oceny projektów

Źródło: opracowanie na podstawie UNDP, *Handbook on Monitoring and Evaluating for Results* (2012)

Skuteczne planowanie i zarządzanie projektami oraz realizacja całości Gminnego Programu Rewitalizacji z punktu widzenia monitoringu i ewaluacji jest procesem doskonalenia dotychczas stosowanych metod.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego na podobszarach rewitalizacji, które będą służyć monitorowaniu wdrażania GPR w odniesieniu do celów strategicznych Gminnego Programu Rewitalizacji dla gminy Brudzeń Duży

Tab. 50 System monitorowania i oceny GPR

Wzrost aktywności, współpracy i integracji społecznej => budowanie sprzyjającego środowiska społecznego				
Wskaźnik	Źródło informacji	Pomiar	Rok bazowy	Ocena realizacji
Liczba rodzin korzystających z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	co rok	2019	maleje
Liczba rodzin korzystających z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej z tytułu ubóstwa w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	co rok	2019	maleje
Liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Liczba osób bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Liczba osób bezrobotnych w wieku do 25 roku życia w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub poniżej w ogólnej liczbie bezrobotnych	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Odsetek osób bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	maleje
Liczba osób objęta programami podnoszenia kompetencji rocznie z obszaru rewitalizacji	Powiatowy Urząd Pracy	co rok	2019	rośnie
Procentowy udział przestępstw stwierdzonych w danej jednostce funkcjonalnej do wszystkich przestępstw stwierdzonych w gminie	Komenda Policji	co rok	2019	maleje
Liczba osób wykluczonych nieobjętych działaniami prospołecznymi, włączającymi osoby wykluczone w nurt życia zawodowego i społeczno-kulturalnego gminy	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym/GOPS	co rok	2019	maleje
Odpiływy ludności/imigracja według grup wiekowych na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym / Ewidencja Ludności i Dowodów Osobistych	co rok	2019	maleje

Liczba mieszkańców zaangażowanych w inicjatywy społeczne organizowane na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba partnerskich umów z udziałem kilku podmiotów na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba inicjatyw lokalnych inicjowanych przez lub zrealizowanych z udziałem mieszkańców obszaru rewitalizacji (za pomocą grantów, otwartych konkursów ofert)	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym / odpowiednie wydziały merytoryczne	co rok	2019	rośnie
Poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej, poprawa warunków mieszkania i dostępu do usług				
Wskaźnik	Źródło informacji	Pomiar	Rok bazowy	Ocena realizacji
Liczba przedsięwzięć remontowych (podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych, w tym działania wspólnoty twórczej) w danym roku na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co dwa lata	2019	rośnie
Liczba realizacji przestrzeni publicznych (takich jak place, skwery, trakty piesze, parki, zielone enklawy, miejsca wypoczynku i spotkań) w danym roku na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba zmodernizowanej infrastruktury drogowej (w tym poprawy bezpieczeństwa, infrastruktury ruchu pieszego, rowerowego oraz transportu publicznego) w danym roku na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym / Powiatowy Zarząd Dróg w Płocku	co dwa lata	2019	rośnie
Liczba obiektów dostosowanych do pełnienia nowych funkcji publicznych, społecznych, kulturalnych, gospodarczych	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba osób korzystających z nowych lub zmodernizowanych obiektów	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym /GOPS	co rok	2019	rośnie

Wzrost aktywności gospodarczej, budowanie sprzyjającego otoczenia rozwojowi przedsiębiorczości => Stymulowanie rozwoju gospodarczego				
Wskaźnik	Źródło informacji	Pomiar	Rok bazowy	Ocena realizacji
Liczba aktywnych działalności gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej	co rok	2019	rośnie
Stosunek wykreślonych działalności gospodarczych do liczby aktywnych działalności gospodarczych na podobszarach rewitalizacji	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej	co rok	2019	maleje
Liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych, uruchomionych działalności gospodarczych na obszarze rewitalizacji	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej	co rok	2019	rośnie
Wskaźnik przedsiębiorstw zlikwidowanych/zawieszonych do nowoutworzonych na obszarze rewitalizacji	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej	co rok	2019	maleje
Liczba uruchomionych form aktywności w ramach spółdzielni socjalnej/nych na obszarze rewitalizacji	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej / Organizacje pozarządowe	co rok	2019	rośnie
Liczba turystów odwiedzających gminę	Główny Urząd Statystyczny	co rok	2019	rośnie
Liczba pracowni/uczniów korzystających ze zmodernizowanych sal szkolnych na obszarach rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba osób korzystających ze świetlic środowiskowych na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym	co rok	2019	rośnie
Liczba dzieci objętych programami zajęć pozalekcyjnych w szkołach na obszarze rewitalizacji	Urząd Gminy w Brudzeniu Dużym /szkoły	co rok	2019	rośnie

Źródło: opracowanie własne

4.2.2 AKTUALIZACJA GPR

Rekomendowane postępowanie to aktualizacja Gminnego Programu Rewitalizacji przeprowadzana co dwa lata i/lub jeśli będzie taka potrzeba częściej w związku z tokiem konkursów w ramach RPO WM i w ramach innych funduszy oraz dostępnością środków z budżetu gminy w kolejnych latach, a także z powodu korekty granic obszarów rewitalizacji w związku z zapisami w mpzp i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Aktualizację GPR będzie dokonywał Wykonawca wyłoniony w drodze postępowania o udzielenie zamówienia publicznego.

Prace nad aktualizacją GPR będą poprzedzone analizami dostępnych danych i zebraniem opinii mieszkańców gminy Brudzeń Duży, a zwłaszcza wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji na temat skali pozytywnych zmian, istniejących problemów społecznych, deficytów i zadowolenia z podjętych działań w sferze eliminowania barier społecznych, problemów i zapobieganiu występowania zjawisk negatywnych. Następnie na warsztatach z przedstawicielami interesariuszy, na podstawie zebranych materiałów i wyników monitoringu GPR, zostaną opracowane poszczególne elementy GPR, które wymagają aktualizacji oraz dokonana zostanie weryfikacja i hierarchizacja poszczególnych celów i zadań realizacyjnych. Brane będą pod uwagę zarówno nowe oczekiwania społeczności lokalnej i określonych grup społecznych, jak również zmieniające się czynniki środowiska zewnętrznego, np. nowe uregulowania prawne, społeczno-ekonomiczne, czy nowe możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych. Dlatego też przy wyborze zadań do realizacji na kolejne lata, osoby współpracujące powinny uwzględniać nie tylko istniejące zapisy w Gminnym Programie Rewitalizacji, ale także nowe, nie ujęte w nim projekty i działania.

System ewaluacji procesu rewitalizacji musi rzetelnie oceniać powodzenie w osiągnięciu założonych celów. Przygotowana diagnoza w ramach opracowywania GRP będzie materiałem referencyjnym, na podstawie którego poza wskaźnikami w opisie projektów będzie oceniany postęp w drodze do osiągnięcia celów.

BIBLIOGRAFIA

Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017. <https://miir.bip.gov.pl/rozeznania-ryнку/analiza-sytuacji-województw-w-obszarach-oddziaływania-efs-2015-2017.html>

Anderson R., Carter I. (1984) Human Behavior in the Social Environment. A Social System Approach. Aldine. New York.

Babbie E. (2003) Badania społeczne w praktyce. Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa.

Brzeziński J. (2015, 1996) Metodologia badań psychologicznych. Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa

Czapiński J., Panek T., (eds) (2015, 2013, 2011, 2008), Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.

Czapiński J., (2004) Quo vadis homo? str. 356 -365 [w:] M. Marody (red.), Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa

Czyżewska A. (2012) Jak planować proces rewitalizacji społeczno-gospodarczej przestrzeni miejskiej? Forum Rewitalizacji. Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia. Warszawa.

Czyżewska, A. (2001) Jak zwiększać udział społeczności lokalnej w zarządzaniu zmianami? Jak to robią w Sopocie? [w:] M. Warowicki, Woźniak Z. (red), Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy,, Municipium, Warszawa 2001.

ECDPM (European Centre for Development Policy Management) (2009), Capacity Change and Performance. Capacity development: between planned interventions and emergent processes Implications for development cooperation. Policy Management Brief, No.22. March 2009.

ECDPM (European Centre for Development Policy Management) (2008), Capacity Change and Performance: Insights and Implications for Development Cooperation, Policy Management Brief, No. 21, December 2008;

EC (European Commission) (2009), Toolkit for Capacity Development, Tools and Methods Series, Reference Document No. 6, EC, Brussels

Horton D. (2011) Evaluating capacity development. In Voices of capacity development. Capacity. Issue 43 Sep. 2011 UNDP\SNV\ECDPM

Evaluation Methodology & Baseline Study of European Commission, Particip-ADE-DRN-DIE-ECDPM-ODI, and Particip GmbH, leading company (2012).

Fisher F. (2001) Building Bridges Between Citizens and Local Governments. Through Participatory Planning. LGI, UNCHS (Habitat), FDPL Nairobi, Kenia.

Fiszer J. (2001) Budowa więzi społecznej w ramach programu rewitalizacji centrum małego miasta. [w:] M. Warowicki, Z. Woźniak (red), Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy, Municipium, Warszawa 2001.

- Glaser R (1991) *The Force Field Problem Solving Model. Phases of Integrated Problem Solving*. Organization Design and Development, Inc. West Chester, USA.
- Gliński P. (2001) Dziesięć lat współpracy sektora publicznego i obywatelskiego: stan posiadania. [w:] M. Warowicki, Z. Woźniak (red), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy*, Municipium, Warszawa 2001.
- Gliński P., Gąsior-Niemiec A.(2007) Europeization of civil society in Poland. *Review of Sociology and Politics*, Vol 14, No1 (pages29-49) Zagreb.
- Gliński, P. (2004). Przemiany sektora obywatelskiego po roku 2000 – analiza porównawcza wybranych wyników badań empirycznych. In: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (eds.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: III sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie* (pp. 57-79). Warszawa: IFIS PAN.
- Goodland R. (1994), *Environmental Sustainability and the Power Sector. Impact Assessment* vol 12 pp. 275-299;
- Gorzela G.(red) (2007) *Polska regionalna i lokalna w świetle badań EUROREG-u*. Wydawnictwo naukowe Scholar. Warszawa
- Gorzela G. (2001). *Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego na przykładzie programu Inicjatyw Lokalnych* [w:] M. Warowicki, Woźniak Z.(red), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy*,, Municipium, Warszawa 2001
- Grabowski D. (2010). *Objaśnienia do mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi*. Powiat płocki. Województwo mazowieckie. Państwowy Instytut Geologiczny. Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa
- Guć M. (2001) *Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi jako szansa rozwoju społeczności lokalnej*. [w:] M. Warowicki, Woźniak Z.(red), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy*,, Municipium, Warszawa 2001.
- Grindle, M.S. and Hildebrand, M.E.,(1995) *Building Sustainable Capacity in the public sector: what can be done?* *Journal of Public Administration and Development*, Vol 15, 1995.
- Halamska, M., Mchalska S., Śpiewak R.(2016) *Studia nad strukturą społeczną wiejskiej Polski. Tom 1*. IRWIR PAN. Warszawa
- Handbook on Monitoring and Evaluation for Results*.(2002) UNDP Evaluation Office, New York, USA
- Harrison M.(1986) *Diagnosing Organizations. Methods, Models, and Processes*. Applied Social Research Methods Series. Vol. 8. Sage Publications. Londyn.
- Harre R., Secord P.(1972) *The explanation of social behavior*. Oxford, Blacwell.
- Horton D(2011) *Evaluating capacity development*. In *Voices of capacity development*. Capacity. Issue 43 Sep. 2011 UNDP\SNV\ECDPM.
- Kazimierzczak T.(red)(2014) *Organizowanie społeczności lokalnej: aplikacje, wdrażanie, przyszłość*. Prace Laboratorium Innowacji Społecznej. Instytut Spraw Publicznych. Warszawa

- Kazimierczak T.(red)(2008) W poszukiwaniu strategii pobudzania oddolnego rozwoju społeczności wiejskich. Instytut Spraw Publicznych. Warszawa
- Kazimierczak T., Hernik K. (red)(2008) Społeczność lokalna w działaniu. Kapitał społeczny. Potencjał społeczny. Lokalne governance. Instytut Spraw Publicznych. Warszawa
- Kretzmann J., McKnight J. (1993) Building Communities from the Inside Out. A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets. Center for Urban Affairs and Policy Research Neighborhood Innovations Network, Northwestern University, Evanston, USA.
- Lewenstein B., Thesis M.(2008) Kapitał społeczny, lokalne społeczeństwo obywatelskie, aktywizacja; zachodnie koncepcje, polskie doświadczenia [w] A. Kościański, W. Misztal (red) Społeczeństwo obywatelskie. Między ideą a praktyką. Wyd. IFiS PAN Warszawa
- Lewenstein, B., Palska, H. (2004). Organizacje pozarządowe na scenie publicznej Polski okresu transformacji: dynamika rozwojowa i relacje z władzą – analiza badań jakościowych. In: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (eds.), Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: III sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie (pp. 80-106). Warszawa: IFiS PAN.
- Lewenstein B. (2001) Obywatelskie strategie i modele wprowadzania zmiany społecznej w miejskich społecznościach lokalnych – doświadczenia amerykańskie. [w:] M. Warowicki, Woźniak Z.(red),), Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy, Municipium, Warszawa 2001.
- Lewicka M.(2012). Psychologia miejsca. Warszawa. Wydawnictwo Scholar.
- Lewicka, M. (2004). Ewaluatywna mapa Warszawy: Warszawa na tle innych miast. w: J. Grzelak, T. Zarycki (red.), Społeczna mapa Warszawy. Interdyscyplinarne studium metropolii warszawskiej (s. 316–336). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Makowski G.(2010) Civil society in Poland – challenges and prospects in: Kucharczyk J., Zbieranek J. Democracy in Poland 1989–2009 Challenges for the future p 115-129. Institute of Public Affairs Law and Democratic Institutions Programme. Warsaw
- E. Mooi, M. Sarsted,(2011) A Concise Guide to Market Research. The Process, Data, and Methods Using IBM SPSS Statistics, Springer, Berlin.
- Mondini G., Vale Marco (2007) Environmental Assessment within EU[w] Deakin M.,Mitchel G., Nijakamp P., Vreeker R., (red) Sustainable Urban Development. Vol.2. The Environmental Assessment Methods. Routledge, London, New York
- Morgan P., (2006) The concept of capacity. ECDPM (European Centre for Development Policy Management).
- Neuman L. (2006)Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches. Pearson International Edition. Boston USA
- Nachmias Ch., Nachmias D.(1992) Research Methods in the Social Sciences.St. Martin's Press. London.
- Olejniczak K., Kozak M., Bienias S.(2011).Evaluating the effects of regional interventions. A look beyond current Structural Fund's practice. Ministerstwo Rozwoju, Warszawa

OECD(2010) *Trends in Urbanisation and Urban Policies in OECD Countries: What Lessons for China?*. OECD, Paris.

OECD (2006) *The Challenge of Capacity Development: Working Towards Good Practice, DAC Guidelines and Reference Series*, OECD, Paris.

OECD (2009), *Exploring Capacity Issues 'On the Road to Seoul': Quality Training for Capacity Development*, Discussion Note – August 2009, OECD, Paris.

Otoo, S., N. Agapitova and J. Behrens (2009), *The Capacity Development Results Framework: A strategic and results-oriented approach to learning for capacity development*. World Bank Institute.

Pearson, J (2011), *Training and Beyond: Seeking Better Practices for Capacity Development*. OECD. Learning Network on Capacity Development.

Praktyczny komentarz do ustawy o rewitalizacji (2016). Departament Polityki Przestrzennej Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa. Warszawa.

Procedura oceny programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020

Raport o stanie gminy Brudzeń Duży na koniec 2018. <http://brudzen.pl/uploads/edytor/Aktualno%C5%9Bci/2019/Raport%20za%202018.pdf>

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Brudzeń Duży na lata 2017-2026
<http://brdzen.pl/uplads/editor/Atulno%C5%9Bci/GOPS/20161220%20BRUDZE%C5%83%20DU%C5%BBY%20UG%20-SPRS%20FINAL%20DRAFT.pdf>

Strategia Rozwoju Gminy Brudzeń Duży na lata 2015-2025. http://ugbrudzenduzy.bip.org.pl/pliki/ugbrudzen-duzy/strategia_rozwoju_brudzen_duzy_final_draft.pdf

Szarfenberg R.(2013) *Nierówności społeczne*. Uniwersytet Warszawski Instytut Polityki Społecznej Pracownia Pomocy i Integracji Społecznej

Trutkowski C., Mandes S.(2005) *Kapitał społeczny w małych miastach*. Wydawnictwo Naukowe Scholar. Warszawa.

Ubels, J., Acquaye-Baddoo, N., Fowler A. (eds) (2010) *Capacity Development in Practice*, London: Earthscan Ltd., Dunstan House.

UNDP, (2010), *Defining and Measuring Capacity Development Results*

UNDP, (2009), *Lessons Learned on Capacity Assessment*. UNDP Capacity Development Group, New York

Ustawa o Rewitalizacji z dnia 9.10.2015, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Poz. 1777.

Warowicki M.(2013), *Polish CSOs Transition and State; Technical Assistance for Civic Society Organisation (TACSO); SIPU/FSLD; www.tacso.org; <http://www.frdl.org.pl/index.php/comments-127/items/polish-csos-transition-and-state.html>*

Warowicki M. (2013) *Baseline study and project evaluation: Empowering marginalised girls in Faryab province of Afghanistan*, na zlecenie ACTED- Francja, finansowanego z funduszy DIFID

Warowicki M. (2012) *Capacity Self-Assessment Methodology for Training Institutions. Reading the Organization*. UN-HABITAT, Nairobi

Warowicki M., Chojnowska-Ochnik N., Polakowski D., Rogala P., Tomczek A (2010) Zbieranie danych o sytuacji społecznej. [w:] N. Chojnowska-Ochnik, E. Singer (red) *Metodologia wspierania rozwoju społecznego gminy przez partycypację. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych*. Warszawa. MPIPS.

Warowicki M. (2008) *Social Integration for Social Inclusion at the Local Level* [w:] XXI Annual Conference of ENTO for dynamic local and regional public polices. Training for Innovation, Innovation in Training. Desenzano del Garda, Italy, 2-3 October. The Conference Papers.

Warowicki M., Z Woźniak Z. (red) (2001), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej*, Warszawa, Muncipium

Warowicki M. (2000) *Od komunikacji do współpracy*. [w:] M. Warowicki, Woźniak Z. (red), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy*, Muncipium, Warszawa

Warowicki M. (1999) *Partycypacja społeczna – test na samorządność*. Wkładka nr 8. Wspólnota.

Warowicki, M (1985), *Metodologiczne i teoretyczne uwarunkowania faktów empirycznych w psychologii społecznej* [w:] E. Paszkiewicz; T. Szustrowa (red), *Metody badań psychologicznych*. Seria III, vol 4, Warszawa, PWN.

Wieczorkowska G., Wierziński J. (2013) *Statystyka od teorii do praktyki*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Woźniak Zbigniew (2001) *Organizacje pozarządowe w procesie budowy społeczeństwa obywatelskiego* [w:] M. Warowicki, Z. Woźniak (red), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej – od komunikacji do współpracy*, Muncipium, Warszawa.

INFORMACJA O WYKONAWCACH GPR DLA GMINY BRUDZEŃ DUŻY

IWONA WIERZBICKA - architekt i urbanista, specjalista w dziedzinie planowania przestrzennego, była architekt miasta Płocka (przez 12 lat). Ukończyła studia na Wydziale Architektury i Urbanistyki Politechniki Gdańskiej oraz studia podyplomowe na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach programu USAID odbyła staż w Stanach Zjednoczonych (1997). Była kierownikiem budowy Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, pracowała w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w Płocku. Pełniła funkcję naczelnika Wydziału Architektury i Urbanistyki w Urzędzie Miejskim w Sierpcu oraz dyrektorki Wydziału Strategii Urbanistyki i Katastru w Urzędzie Miasta Płocka. W latach 2011 - 2012 pełniła funkcję prezesa Agencji Rewitalizacji Starówki Sp. z o.o. Jest właścicielką Instytutu Planowania Miejskiego. Pomysłodawczyni wielu realizowanych w Płocku projektów unijnych, w tym "Tumska salonem miasta". Jest laureatką nagrody wojewody gdańskiego (1984). Zaangażowana w działalność społeczną (Towarzystwo Naukowe Płockie, Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Mazowieckiego). Brała udział w przygotowaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Płocka oraz Strategii Rozwoju Płocka.

MIROSŁAW WAROWICKI – dr nauk społecznych (psychologia społeczna), posiada wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów badawczych, wdrożeniowych i ewaluacyjnych dla sektora publicznego, prywatnego i organizacji pozarządowych w Polsce i za granicą (kraje bałkańskie, CEE, Euro-Azja, Afryka). Ekspert w Departamencie Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym w Ministerstwie Rozwoju; członek zespołu ekspertów w programie Odpowiedzialne Państwo, Fundacja im Stefana Batorego; członek z ramienia FRDL Zarządu Europejskiego Stowarzyszenia Organizacji Szkoleniowych dla Władz Lokalnych i Regionalnych (*European Network of Training Organizations for Local and Regional Authorities*, ENTO) przy Radzie Europy w Strasburgu (2004-2010); członek Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego oraz Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Ponad 20-letnie doświadczenie w przygotowaniu i realizacji programów/projektów finansowanych ze środków Banku Światowego DFID, MSZ, MPiPS, MR, UE, UNHABITAT, UNDP, USAID, polegające na pełnieniu kluczowych stanowisk w zespołach realizacyjnych. Uczestniczy w procesie przygotowania programów rewitalizacji w trybie ustawowym i zgodnie z wytycznymi w gminach woj. mazowieckiego lubelskiego i dolnośląskiego. Przeprowadził ewaluację projektów/strategii i/lub świadczył usługi doradcze w zakresie ewaluacji i monitoringu oraz badań społecznych w Afganistanie, Albanii, Kazachstanie, Kirgistanie, Kenii, Kosowie, Turcji i Polsce. Brał udział w planowaniu i/lub budowaniu strategii rozwoju, strategii rozwiązywania problemów społecznych, ewaluacji strategii na poziomie gminy, powiatu, regionu; liczba strategii –30. Zrejestrowany jako ekspert na portalu:

<https://ec.europa.eu/research/participants/experts> między innymi do programu Horizon 2020 oraz w bazie ekspertów Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

ZAŁĄCZNIKI

1. Załącznik graficzny – obszary zdegradowane i podobszary rewitalizacji
2. Załącznik graficzny – Sikórz – zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska)
3. Załącznik graficzny – Rokicie - zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska)
4. Załącznik graficzny – Główna - zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska)
5. Załącznik graficzny – Turza Mała - zagrożenia ruchami masowymi (osuwiska)
6. Informacja podsumowująca przebieg konsultacji społecznych dotyczących projektu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.
7. Informacja podsumowująca przebieg konsultacji społecznych dotyczących projektu GPR